

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA & HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI
PUBLICATION OF KOCAELI UNIVERSITY DEPARTMENT OF SOCIAL WORK
ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ ♦ YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ♦ PUBLISHED TWICE A YEAR

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI

e-ISSN 2757-6663

İMTİYAZ SAHİBİ | OWNER

Kocaeli Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Adına | On Behalf of Department of Social Work
Esin KARACAN, Prof. Dr.

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Elvan ATAMTÜRK, Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

YAYIN KURULU BAŞKANI | CHIEF EDITOR

Esin KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

YAYIN KURULU | EDITORIAL BOARD

Hakan ACAR, Prof. Dr. (Liverpool Hope Üniversitesi – Birleşik Krallık)
Sena Dilek AKSOY, Dr. Öğr. Üyesi (Kocaeli Üniversitesi)
Hüsnünur ASLANTÜRK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Mehmet Zafer DANIŞ, Prof. Dr. (Sakarya Üniversitesi)
Lambert K. ENGELBRECHT, Prof. Dr. (Stellenbosch Üniversitesi – Güney Afrika)
Esin KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Sami KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Figen PASLI, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Golam M. MATHBOR, Prof. Dr. (Monmouth Üniversitesi – A.B.D.)
Fatih ŞAHİN, Prof. Dr. (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

TÜRKÇE DİL EDITÖRÜ | TURKISH LANGUAGE EDITOR

Muhammet KUZUBAŞ, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

İNGİLİZCE DİL EDITÖRÜ | ENGLISH LANGUAGE EDITOR

Abigail ORNELLAS, Dr. (Stellenbosch Üniversitesi – Güney Afrika)

İSTATİSTİK EDITÖRÜ | STATISTICS EDITOR

Canan BAYDEMİR, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

YAYIN KURULU SEKRETERLERİ | SECRETARY

Cihan ASLAN, Arş. Gör. (Kocaeli Üniversitesi)
Ayşe Şeyma TURGUT, Arş. Gör. (Kocaeli Üniversitesi)

YÖNETİM | MANAGEMENT

<http://spsh.kocaeli.edu.tr> | <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spshcd> | spsh@kocaeli.edu.tr

Telefon: +90 (262) 303 47 01 Fax: +90 (262) 303 47 03

Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Umuttepe Batı Yerleşkesi 41001 İzmit – Kocaeli / TURKEY

Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi (SPSHÇD) yılda iki kez yayınlanan uluslararası hakemli ve açık erişimli bir dergidir. Dergide yayınlanan makalelerin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre dergide yayınlanan yazılara kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Journal of Social Policy and Social Work Studies (JSPSWS) is an international refereed journal which is published twice a year and it is open access. The responsibility related to the scope, content, and essence of the published papers in the journal adheres to the author(s). According to the Law of Intellectual and Artistic Works (5846), the papers published in the journal cannot be cited without showing reference.

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI

e-ISSN 2757-6663

DANIŞMA-HAKEM KURULU | ADVISORY-REVIEWERS BOARD

Bilge ABUKAN, Dr. Öğr. Üyesi (19 Mayıs Üniversitesi)
Hakan ACAR, Prof. Dr. (Liverpool Hope Üni. – Birleşik Krallık)
Emrah AKBAŞ, Prof. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Sena Dilek AKSOY, Dr. Öğr. Üyesi (Kocaeli Üniversitesi)
Maksut Görkem AKSU, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Hande ALBAYRAK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Yusuf ALPER, Prof. Dr. (Uludağ Üniversitesi)
Kamil ALPTEKİN, Prof. Dr. (KTO Karatay Üniversitesi)
Hüsnünur ASLANTÜRK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
İshak AYDEMİR, Prof. Dr. (Cumhuriyet Üniversitesi)
Yüksel BAYKARA ACAR, Prof. Dr. (Arden Üni. – Birleşik Krallık)
Sema BUZ, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Ömer Faruk CANTEKİN, Doç. Dr. (Gazi Üniversitesi)
Gökçe CEREV, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Michael S. CRONIN, Doç. Dr. (Monmouth Üniversitesi – ABD)
Gülsüm ÇAMUR, Prof. Dr. (19 Mayıs Üniversitesi)
Esra ÇALIK VAR, Doç. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Aşın ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR, Dr. Öğr. Üyesi (Muş Alparslan Ü.)
Işıl ÇOKLAR OKUTKAN, Dr. Öğr. Üyesi (Altınbaş Üniversitesi)
Mehmet Zafer DANIŞ, Prof. Dr. (Sakarya Üniversitesi)
Nurdan DUMAN, Prof. Dr. (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)
Veli DUYAN, Prof. Dr. (Ankara Üniversitesi)
Lambert ENGELBRECHT, Prof. Dr. (Stellenbosch Üni. – G. Afrika)
Aysun ERGÜL TOPÇU, Dr. Öğr. Üyesi (Çankırı Karatekin Üni.)
Beyza ERKOÇ, Dr. Öğr. Üyesi (Zonguldak Bülent Ecevit Üni.)
Maria Lúcia GARCIA, Prof. Dr. (Uni.Fed. Espírito Santo - Brezilya)
Rıza GÖKLER, Prof. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI, Dr. Öğr. Üyesi (İst. Aydın Ü.)
Tawanda HUBBARD, Doç. Dr. (Rutgers Üniversitesi – ABD)
Vassilis IOAKIMIDIS, Prof. Dr. (Essex Üniversitesi – Birleşik Krallık)
Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN, Prof. Dr. (Başkent Üniversitesi)
Mücahit KAĞAN, Prof. Dr. (Erzincan Binali Yıldırım Üni.)
Esin KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Sami KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

Ferda KARADAĞ, Dr. Öğr. Üyesi (Bartın Üniversitesi)
Kasım KARATAŞ, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Abdullah KARATAY, Prof. Dr. (Üsküdar Üniversitesi)
Ayten KAYA KILIÇ Doç. Dr. (Akdeniz Üniversitesi)
Aşkın KESER, Prof. Dr. (Uludağ Üniversitesi)
Esra KILIÇ CEYHAN, Dr. Öğr. Üyesi (Ankara Yıldırım Beyazıt Üni.)
Mehmet KIRLIOĞLU, Doç. Dr. (Karabük Üniversitesi)
Sibel KÜÇÜK, Doç. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Sayra LOTFI, Dr. Öğr. Üyesi (Medipol Üniversitesi)
Golam M. MATHBOR, Prof. Dr. (Monmouth Üniversitesi – ABD)
Abigail ORNELLAS, Dr. (Stellenbosch Üniversitesi – G. Afrika)
Remzi OTO, Prof. Dr. (Dicle Üniversitesi)
Selma ÖNCEL, Prof. Dr. (Akdeniz Üniversitesi)
Cengiz ÖZBESLER, Prof. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Figen PASLI, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Gonca POLAT, Doç. Dr. (Ankara Üniversitesi)
Doğa Başar SARIİPEK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Semra SARUÇ, Doç. Dr. (Anadolu Üniversitesi)
PK SHAJAHAN, Prof. Dr. (TATA Enstitüsü – Hindistan)
Shani Sainaba SHAJAHAN, Dr. Öğr. Üy. (Apollo Tıbbi Bil.Ens.- Hind.)
Fatih ŞAHİN, Prof. Dr. (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Bülent ŞEN, Doç. Dr. (Avrasya Üniversitesi)
Abdülkadir ŞENKAL, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Şahika Gülen ŞİŞMANLAR, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Nuray TAŞTAN, Prof. Dr. (Kırıkkale Üniversitesi)
İlhan TOMANBAY, Prof. Dr. (İstinye Üniversitesi)
Gökhan TOPÇU, Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Tarık TUNCAY, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Gülcan URHAN, Dr. Öğr. Üyesi (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
Umut YANARDAĞ, Doç. Dr. (Burdur Mehmet Akif Üniversitesi)
Ronald YESUDHAS, Dr. Öğr. Ü. (Nirmala Niketan Ens. – Hindistan)
Tuncay YILMAZ, Prof. Dr. (Sakarya Üniversitesi)
Talip YİĞİT, Dr. Öğr. Üyesi (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA & HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI
e-ISSN 2757-6663

BU SAYININ HAKEMLERİ | REVIEWERS OF THIS ISSUE

Bilge ABUKAN, Dr. Öğr. Üyesi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Hande ALBAYRAK, Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi

Aynur ARSLAN, Dr. Öğr. Üyesi
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Taner ARTAN, Doç. Dr.
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

İshak AYDEMİR, Prof. Dr.
Cumhuriyet Üniversitesi

Eda BEYLİ GÜRBÜZ
Düzce Üniversitesi

Ömer Faruk CANTEKİN, Doç. Dr.
Gazi Üniversitesi

Gökçe CEREV, Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi

Murat CEYHAN, Dr. Öğr. Üyesi
Adıyaman Üniversitesi

Murat ÇAY, Doç. Dr.
Akdeniz Üniversitesi

Ayşin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR, Dr. Öğr. Üyesi
Muş Alparslan Üniversitesi

Mehmet Zafer DANIŞ, Prof. Dr.
Sakarya Üniversitesi

Dilay GÜVENÇ, Dr. Öğr. Üyesi
Kocaeli Üniversitesi

Ferda KARADAĞ, Dr. Öğr. Üyesi
Bartın Üniversitesi

Mustafa KARATAŞ, Dr.
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Abdullah KARATAY, Prof. Dr.
Üsküdar Üniversitesi

Merve Deniz PAK GÜRE, Dr. Öğr. Üyesi
Başkent Üniversitesi

Figen PASLI, Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi

Doğa Başar SARIİPEK, Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi

Nuray TAŞTAN, Prof. Dr.
Kırıkkale Üniversitesi

Talip YİĞİT, Dr. Öğr. Üyesi
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

TARANDIĞIMIZ DİZİNLER | INDEXED BY

CiteFactor
Academic Scientific Journals

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

DIRECTORY
OF OPEN ACCESS
SCHOLARLY
RESOURCES

YAYIM TARİHİ | PUBLICATION DATE

31 ARALIK | DECEMBER 2022

Hosted by **DergiPark** Ev Sahipliğinde
AKADEMİK

İÇİNDEKİLER | CONTENTS

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Zafer DANIŞ Fikret EFE Özden GÜNEŞ Sevde BÜLBÜL	Sakarya Üniversitesi Öğrencilerinin Yaşlılara Yönelik Tutumlarının İncelenmesi <i>Examination of Sakarya University Students' Attitudes Towards the Elderly</i>	168-183

Betül Beyhan BİLGİN Rıza GÖKLER	Görme Engelli Yetişkin Bireylerin Gelecek Beklentileri ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi <i>Investigation of the Relationship Between Future Expectations and Hopelessness Levels of Visually Impaired Adults</i>	184-203

Büşranur ACAR Gülsüm ÇAMUR	Göçmen ve Mültecilerle Komşuluk İlişkileri: Samsun İli Örneği <i>Neighborhood Relations with Migrant and Refugees: The Example of Samsun Province</i>	204-225

Rıfat KARABAŞ Gülsüm ÇAMUR	Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Sosyal Girişimcilik Bilgi Düzeyleri <i>Social Work Students' Perceptions on Social Entrepreneurship</i>	226-243

Yusuf USLU	Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Yaşam Deneyimlerinin Belirlenmesi ve Gelecek Beklentilerinin Analizi: Türkiye ve Almanya Örnekleri <i>Determination of Immigrants Socio-Economic Life Experiences and Analysis of The Future Expectations: Examples of Türkiye and Germany</i>	244-266

Tahsin Barış DEĞER	Demans ve Alzheimer'da Müzik Terapinin Etkisi ve Türkiye'deki Mevcut Durum Örnekleri <i>The Effect of Music Therapy in Dementia and Alzheimer's and the Current Situation in Türkiye</i>	267-280
Ayşin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR Zilan UĞURLU Deniz PAMUK	Hırpalanmış Kadın Sendromuna Yönelik Psikososyal Müdahaleler <i>Psychosocial Interventions for The Battered Woman Syndrome</i>	281-303
Ali Artam AYYILDIZ	Kadınlaşan Göç Olgusunda Ağbağların ve Sosyal Sermayenin Sosyal Uyum Üzerindeki Etkisi <i>The Effects of Networks and Social Capital on Social Cohesion from The Perspective of Feminization of Migration</i>	304-325

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI

e-ISSN 2757-6663

GENEL KURALLAR

Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi'nde, sosyal politika, sosyal hizmet disiplini ve sosyal mesleği kapsamına giren bilimsel çalışmalar (bkz. [Amaç ve Kapsam](#)) değerlendirilir. Makaleler Türkçe ya da İngilizce dillerinde yayınlanır. Dergiye gönderilen yazılar yayınlanmasa bile iade edilmez. Dergide yayınlanan yazılarda ifade edilen görüşler yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan çalışmaların telif hakları yazar tarafından dergiye devredilir.

Telif hakkı devir formunu [buraya tıklayarak](#) indirebilirsiniz.

YAZIM KURALLARI

- Dergide sosyal bilimler alanlarında Türkçe ve İngilizce yazılan çalışmalar yayımlanır. Türkçe hazırlanan çalışmaların İngilizce özeti olması zorunludur.
- Dergiye gönderilen yazılar, daha önce yayınlanmamış veya bir başka dergiye yayın için gönderilmemiş olmalıdır.
- İlgili editör gerekli gördüğü yazım düzeltmelerini kendisi yapabilir. Yine yabancı bir dilde yazılan özet ilgili editör gerekli görmesi durumunda düzeltilir.
- Çalışmanın başına, 150 sözcükten az, 200 sözcükten fazla olmayacak şekilde Türkçe ve İngilizce Özet ve her iki dilde de 5 kelimeyi aşmayacak Anahtar kelimeler konulmalıdır.
- Yazılarda yazarı çağrıştıracak (ad, soyad, adres vb) hiçbir bilgi bulunmamalıdır. Bu bilgiler editöre not olarak iletilmelidir.
- Yazarla ilgili bilgi editör tarafından makale kabul edildiğinde eklenecektir.
- Yazıların bütün hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Gönderilecek bilimsel çalışmaların kaynakça dahil minimum 4000, maksimum 9000 kelime aralığında olması önerilir.
- Dergide yayımlanacak makaleler **iThenticate** benzerlik/intihal taramasından geçirilmektedir. Benzerlik/intihal oranı %10'un üzerinde olan makaleler incelenmeye alınmamaktadır.

APA

Makalelerin alıntıları ve kaynakçası APA kaynak gösterme esaslarına göre düzenlenmiş olmalıdır.

Biçim

Sayfa yapısı; soldan 3, sağdan 2, alttan ve üstten 2,5cm aralıkta olmalıdır. Genel olarak Calibri yazı tipi 11 punto büyüklüğünde kullanılmalı ve satır aralığı 1,5 olmalıdır. Tablolarda ve grafiklerde ise tek satır aralığı 10 punto kullanılmalıdır. Yazar(lar), adını soyadını baş harfleri büyük olacak şekilde yazmalı ve hemen altında unvanı, kurumu, bölümü ve mail adresi ve

ORCID numarasını yazmalıdır. Blok alıntı yapıldığında alıntının tamamı bir tab (1,25cm) içeride olmalıdır. Alıntıyı bitirildiğinde kaynak verilmelidir (Yazar, yıl).

YAPI

APA stilinde metin bölümlere ayrılmıştır. Ana bölümler sırasıyla:

- Başlık
- Özet/Abstract
- Giriş
- Yöntem
- Tartışma
- Sonuç ve Öneriler
- Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler
- Araştırmacının/Araştırmacıların Katkı Oranı
- Çatışma Beyanı
- Teşekkür
- Kaynakça
- Ekler

olarak ayrılmıştır. BAŞLIK sola dayalı bir şekilde Türkçe tamamı büyük harf; İngilizce başlık ise yalnızca ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılır. ÖZ/ABSTRACT Makalenin en az 150 en fazla 200 kelimeyi aşmayacak bir özet (Türkçe ve İngilizce özet konur) bulunmalıdır. Özeti başlığının "ÖZ" ve "ABSTRACT" olarak konulması gerekmektedir. Ayrıca makale için en fazla 5 Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve 5 İngilizce (Keywords) anahtar sözcüğe yer verilmelidir.

ARA BAŞLIKLAR

1. Düzey: Ortalanmış, Kalın, Baş Harfleri Büyük Geri Kalanı Küçük
2. Düzey: Sola yaslanmış, Kalın, Baş Harfleri Büyük Geri Kalanı Küçük
3. Düzey: Bir tab içeride, Kalın, Başlığın yalnızca ilk harfi büyük geri kalanı küçük, sonunda nokta var.
4. Düzey: Bir tab içeride, Kalın, İtalik, Başlığın yalnızca ilk harfi büyük geri kalanı küçük, sonunda nokta var.
5. Düzey: Bir paragraf içeride, İtalik, Başlığın yalnızca ilk harfi büyük geri kalanı küçük, sonunda nokta var.

ATIF (Yazı İçinde)

Metin içinde atıf farklı şekillerde yapılabilir:

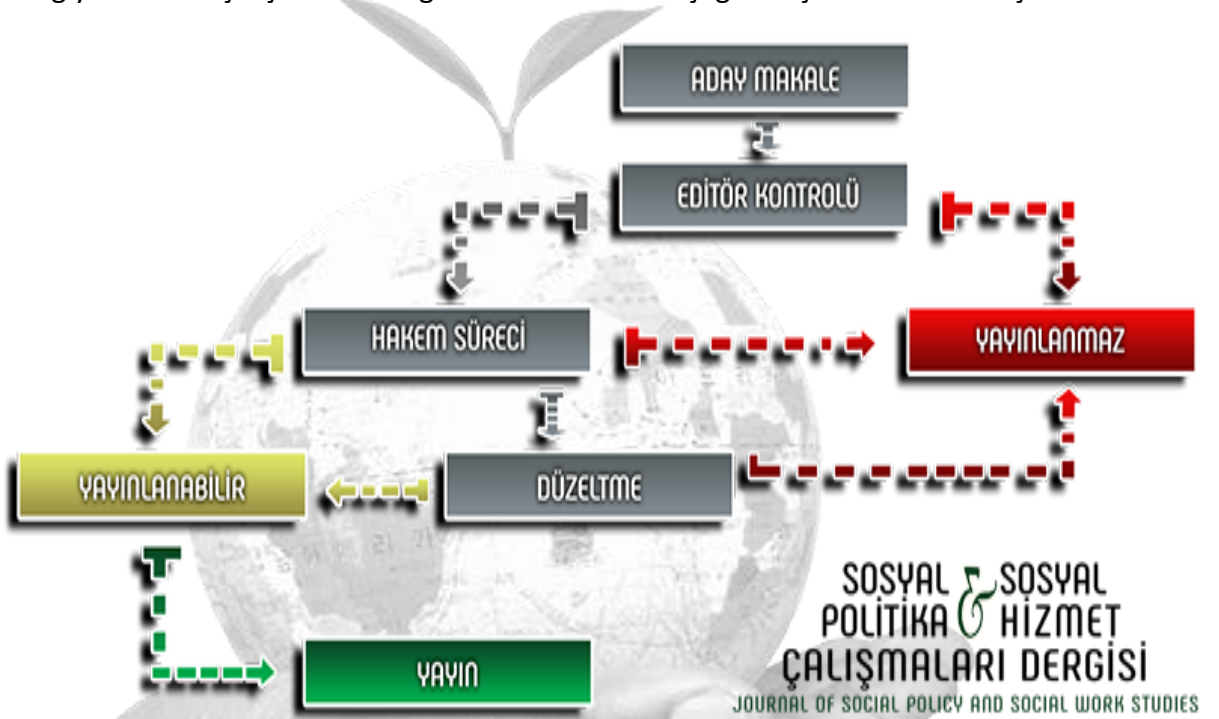
Karacan (1998) ... aktarmaktadır (s. 108).

...açmasıdır (Acar ve Baykara Acar, 2006).

Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi olarak, metin içi atıflarda yazarların adları ve eserin yayım yılıyla beraber yazılması prensibini benimsiyoruz. Eğer kaynak sayfalardan oluşmuyorsa (örneğin internetten alınan bir yazıysa), atıf yapılan kısmın kaçınıcı paragrafta yer aldığı (Yazar, Yıl, para. x) şeklinde belirtmeli, x yerine paragrafın metindeki sırası yazılmalıdır.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

- Dergiye sunulan çalışmalar, insanlar ya da hayvanlar üzerinde klinik veya deneysel bir araştırma içeriyorsa etik izinlerle ilgili gerekli bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı numarası) çalışma içerisinde
- Dergiye sunulan çalışmalar, insanlar ya da hayvanlar üzerinde klinik veya deneysel bir araştırma içeriyorsa etik izinlerle ilgili gerekli bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı numarası) çalışma içerisinde belirtilmeli ve izin alınan etik kurul belgesinin sisteme yüklenmesi gerekmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmalarla birlikte [Telif Hakları Devir Formunun](#) da sisteme yüklenmesi gerekmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmaların SPSHÇ Dergisi [Yazım Kurallarına](#) ve [Yayın Etiği ve İlkelerine](#) uygun olması gerekmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmaların biçimsel uygunluğunun sağlanması açısından derginin son sayısında yer alan makalelerin kontrol edilmesi ve/veya makale şablonlarının kullanılması önerilmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmaların Değerlendirme Süreci aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

Danış, M.Z., Efe, F., Güneş, Ö., ve Bülbül S. (2022). Sakarya üniversitesi öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 168-183.

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru Tarihi: 25/11/2022

Kabul Tarihi: 20/12/2022

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİLERİNİN YAŞLILARA YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Examination of Sakarya University Students' Attitudes Towards the Elderly

Mehmet Zafer DANIŞ *

Fikret EFE **

Özden GÜNEŞ ***

Sevde BÜLBÜL ****

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, zdanis@sakarya.edu.tr, 0000-0001-6214-2643

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, efe@sakarya.edu.tr, 0000-0003-0621-2605

*** Dr., Bağımsız Araştırmacı, ozden.gunes@hotmail.com, 0000-0002-0386-5347

* Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Lisans Öğrencisi, seevdee.1@gmail.com, 0000-0002-4691-337X

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının belirlenmesi ve tutumlarını etkileyebilecek cinsiyet, sınıf, yaş ve aile türü gibi etkenlerin ortaya çıkarılmasıdır. Araştırmanın alan taraması 10 Kasım 2022-20 Kasım 2022 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın evreni Sakarya Üniversitesi'nde lisans düzeyinde eğitim hayatlarına devam eden öğrencileri kapsamaktadır. Anket formları internet üzerinden kolaylaşmasına tesadüfi örnekleme tekniği ile 402 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmanın analizinde SPSS-26.0 yazılım programı kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından biraz fazlası (%50.8)'nin yaşlılara yönelik olumlu tutuma sahip olduğu; katılımcıların öğrenim gördükleri fakülteye, yetiştikleri aile türlerine, yetiştikleri bölge türüne ve gelir durumlarına göre yaşlılara yönelik tutumlarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar gösterdiği ($p<0.05$) buna karşılık katılımcıların cinsiyet, sınıf ve yaşlarına göre yaşlılara yönelik tutumlarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermedikleri ($p>0.05$) saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, tutum, üniversite, öğrenci

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the attitudes of university students towards the elderly and to reveal the factors such as gender, class, age and family type that may affect their attitudes. The survey was conducted between November 10, 2022 and November 20, 2022. The population of the study includes students who continue their undergraduate education at Sakarya University.

The questionnaire forms were administered to 402 students who were reached by random sampling technique over the internet. SPSS-26.0 software program was used in the analysis of the research. As a result of the analyses, it was determined that a little more than half the students (50.8%) participating in the study had positive attitudes towards the elderly; the attitudes of the participants towards the elderly showed statistically significant differences ($p < 0.05$) according to the faculty they studied, the type of family they grew up in, the type of region they grew up in and their income status, whereas there was no statistically significant difference ($p < 0.05$) according to the gender, grade and age of the participants.

Keywords: *Elderly, attitude, university, student*

GİRİŞ

Yaşlılık, farklı boyutları içerisinde barındıran, geçen zaman içerisinde yaşanan değişimler ile gerileme dönemi olarak adlandırılmaktadır (Duran, 2021). Yaşlılık, her bireyin yaşayabileceği bir durumdur. Dünyada ve ülkemizde nüfus artmaya devam etmektedir. Yaşanan gelişmelerin beraberinde getirmiş olduğu teknolojik ilerlemelerin sağlık alanında büyük rol oynaması ise, yaşam ömrünün uzamasına ve yaşlı bireylerin oranının artmasına sebep olmuştur (Kavuran & Caner, 2021). Genel kaniya göre yaşlılık, 65 yaş ve üzeri bireyleri kapsamaktadır. Ülkemizde 2021 TÜİK verilerine göre toplamda 8.245.124 yaşlı birey bulunmaktadır. Aynı zamanda yaşlı nüfus oranının sürekli olarak artacağı öngörülmektedir (TÜİK, 2021).

Yaşlılığın literatürde ortak bir tanımı bulunmamakla birlikte (Tereci, Turan, Kasa, Öncel, & Arslansoylu, 2016), yapılan bazı tanımlar kısaca şöyledir; Türk Dil Kurumu'na göre yaşlılık, bireyin yaş almasına bağlı olarak yaşlı olma durumu olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Bir diğer farklı tanıma göre 60-65 yaş (kadın-erkek) ve üstü bireylerin yaşlı olarak adlandırıldığı ve insanların daha uzun yaşadığı gözlemlenerek yaş aralığının genişletilebilecek bir durum olduğu belirtilmiştir (O'Hanlon, 2002). Neugarten (1972 Akt; Hartford 1985:39) tarafından yapılan tasnife göre; 65-74 yaş grubundaki bireyler genç yaşlı (young old), 75-84 yaş grubundakiler orta yaşlı (middle old), 85-90 ve ileri yaş dilimindekiler ihtiyar (old old) olarak adlandırılmaktadır. Kutsal (2005) ise yaşlılığı, değişen zamana göre ortaya çıkan paternlerin doğurduğu fizyolojik, sosyal, ekonomik kayıplar şeklinde açıklamaktadır.

Yaşlılık yalnızca bireylerin yaşına bağlı değildir; kronolojik, fizyolojik, biyolojik ve sosyal boyutların da etkilendiği bir süreçtir. Belli bir yaşın üzerine gelindiğinde bireyler yaşlı olarak etiketlenebilir ancak yaşlılığı anlamlandırabilmek amacıyla diğer boyutların da ele alınması gerekmektedir (Yıldız, 2012).

Kronolojik Yaşlanma: Kronolojik yaş, bireylerin kimliğinin önemli bir göstergesidir. Kronolojik yaş deneyim ve birikimlerin göstergesi olabilmektedir. Doğum tarihi esas alınarak zaman faktörü baz alınarak hesaplanmaktadır. Yirmili yaşlarındaki birey ile yetmişli yaşlarındaki birey arasındaki farkları kronolojik yaşlanma süreci bağlamında açıklayabilmek mümkündür (O'Hanlon, 2002). Kronolojik yaşlanma, yaşlılığın başlangıcının ölçülebileceği kategorileri belirlemektedir (Cummins, 2000). Kronolojik yaş kısaca bireyin yaşama başlangıcından itibaren geçen süre zarfında aldığı her senenin sonunda almış olduğu yaşı kapsamaktadır (Mancılık, 2015).

Fizyolojik Yaşlanma: Bireyin zaman içerisinde aldığı yaşa bağlı olarak fizyolojisinde değişimler yaşanmaktadır. Bireyin hareket sisteminde, duyu organlarında, sinir sisteminde yavaşlamalar meydana gelmekte, kronolojik yaşın ilerlemesi ile kas ve iskelet sistemi başta olmak üzere fizyolojik anlamda negatif yönde birtakım değişimler ortaya çıkmaktadır (Ağar, 2020).

Biyolojik Yaşlanma: Biyolojik yaşlanma, bireyin dış görünüş esasına dayalı olarak diğer kişilere göre nasıl görüldüğünü ortaya koyan yaşlanma türüdür. Görünümde meydana gelen değişimler ile ortaya çıkar. Biyolojik yaş kişiden kişiye değişebilir. Örneğin; ‘Yaşına göre iyi görünüyor’ veya ‘olduğundan daha yaşlı görünüyor’ ifadeleri, kronolojik yaşa gönderme yaparak biyolojik yaşın gençliğini ya da yaşlılığını tasvir etmeyi amaçlamaktadır (Ridgway, 2015).

Sosyolojik Yaşlanma: Bireylerin yaşlarının ilerlemesine bağlı olarak sosyal yaşamları da değişime uğramaktadır. Yaşlıların sosyal statüsündeki azalma, toplumdaki aile yapısının değişmesi, zorunlu emeklilik, ekonomik gelirden azalma durumu, diğer bireyler ile yaş farkının artması vb. durumlar sosyolojik yaşlanmayı ortaya çıkarmaktadır (Xia, 2020).

Yaşlılık dönemi sürekli, dinamik ve karmaşık bir süreçtir (Wang, Zhou, Xie, Zhao, & Liu, 2016). Artan yaşla birlikte bireylerin yaşadığı değişimler beraberinde sorunları da doğurmuştur. Sanayi toplumuna geçiş, kırdan kente göç, geleneksel aile anlayışından çekirdek aileye geçiş yaşanması yaşlıların statülerini kaybetmelerine yol açmıştır (Komşu, 2016). Yaşlılıkta iş gücünün azalması ve emeklilik, bireyleri ekonomik açıdan zorlayarak yaşam kalitelerini düşürebilmektedir (Müftüler, 2018). Yaşlılık ile bireylerin sağlıkları da daha çok bozulma eğilimindedir. Yaşın ilerlemesine bağlı olarak bireylerde daha fazla kronik rahatsızlıklar ortaya çıkmakta ve risk altında yaşamaktadırlar (Mancılık, 2015). Aynı zamanda yaşlı bireyler yakın yaş grubundaki kişileri kaybetmekte bunun sonucunda yalnızlaşmakta, ölüme yaklaşma düşüncesine kapılmakta böylelikle olumsuz bir ruh sağlığı süreci içerisine girebilmektedirler (Çapcıoğlu & Alpay, 2021). Yaşlı bireylerin bilişsel gerileme yaşaması, daha önceden detaylı olarak bilinen bilgilerin yaşın artması ile daha genel hatlarıyla hatırlanması da sorun oluşturmaktadır (Alexander, Bahr, & Hicks, 2015).

Yaşlılık, yaşamın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Ortalama yaşam beklentisinin artmasıyla birlikte yaşlı bireylerin yaşadığı sorunlar giderek artmakta ve daha karmaşık bir hale gelmektedir. Sağlıklı ve başarılı bir yaşlılık dönemi yaşanabilmesi için geleceğin önemli bir parçası olan genç bireylerin yaşlılara yönelik tutumları önemlidir. Bu araştırmada, lisans düzeyinde eğitim hayatlarına devam eden üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik olumlu ve olumsuz tutumlarının belirlenmesi ve bu tutumların öğrencilerin cinsiyetine, öğrenim gördükleri sınıf düzeyine ve yetiştikleri aile türüne göre değişiklik gösterip göstermediğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırmada yöntem olarak nicel araştırma metodolojisi takip edilmiştir. Alan araştırması tekniklerinden ilişkisel tarama tekniği kullanılmıştır. Bir bağımlı değişken ile bir dizi bağımsız değişken arasındaki ilişki istatistiki açıdan tespit edilmeye çalışılmıştır.

Hazırlanmış olan online ankette öğrencilere ait cinsiyet, sınıf, yaş, aile türü gibi demografik bilgiler içeren sorular ile Kogan (1961) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlaması ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları Duyan ve Gelbal (2013) tarafından yapılan 34 maddelik 17'si pozitif ve 17'si negatif ifadeler içeren "Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği" soruları yer almaktadır. Ölçekteki ifadeler 6'lı Likert tipindedir; ("Kesinlikle Katılmıyorum =1", "Katılmıyorum =2", "Biraz Katılmıyorum =3", "Biraz Katılıyorum = 5", "Katılıyorum =6" ve "Kesinlikle Katılıyorum =7"), olumsuz tutumların puanlaması tersinden yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Sakarya Üniversitesinde örgün öğretimde okumakta olan lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Sakarya Üniversitesi'nde araştırmanın yapıldığı tarihte lisans düzeyinde 35.286 kayıtlı öğrenci bulunmaktadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğü aşağıdaki formüle göre tespit edilmiştir. Buna göre;

Araştırmanın Evreni $N = 35.286$ 'dır.

(t) tablo değeri ise $1.96 = 2$ olarak alınmıştır.

$$n_0 = \frac{t_x^2 P_x Q}{d^2} = \frac{2^2 \times 0,5 \times 0,5}{0,05^2} = 400$$

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}} = \frac{400}{1 + \frac{400}{35.286}} \cong 393$$

Her ne kadar örneklem büyüklüğü (n) = 393 olarak tespit edilmişse de anket uygulaması, örneklem genişliğini arttırmak amacıyla 402 üniversite öğrencisiyle kolaylamasına örnekleme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın gerçekleştirilmesinden önce Sakarya Üniversitesi Etik Kuruluna başvurulmuş, Etik Kurul'un 02.11.2022 tarihli 51 sayılı toplantısının 19 nolu kararıyla gerekli onay belgesi alınmıştır. Anket formları 10 Kasım 2022-20 Kasım 2022 tarihleri arasında online olarak doldurulmuştur. Verilerin analizinde SPSS-26.0 yazılım programı kullanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

- 4. sınıf öğrencilerinin yaşlılara yönelik olumsuz tutumları 1. sınıf öğrencilerine göre daha düşüktür.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ilerledikçe yaşlılara karşı olumlu tutumları artmaktadır.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre yaşlılara yönelik tutumları değişmektedir.
- Öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları cinsiyetlerine göre değişmektedir; kadın öğrenciler erkek öğrencilere göre yaşlılara daha olumlu tutum göstermektedir.
- Geniş ailede yetişen öğrenciler diğer aile türlerinde yetişen öğrencilere göre yaşlılara yönelik daha olumlu tutum göstermektedir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin ailesindeki birey sayısı arttıkça yaşlılara yönelik olumlu tutumları da artmaktadır.

- Araştırmaya katılan öğrencilerin yetiştiği bölgeye göre yaşlılara yönelik tutumları değişmektedir.
- Araştırmaya katılan öğrencilerin gelir durumlarına göre yaşlılara yönelik tutum puanları değişmektedir.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Sosyo-Demografik Özellikler	Sayı	%	Sosyo-Demografik Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet			Gelir Durumu		
Kadın	215	53,5	Çok Düşük	9	2,2
Erkek	187	46,5	Düşük	57	14,2
Yaş			Orta	269	66,9
18-20	133	33,1	Yüksek	62	15,4
21-23	234	58,2	Çok Yüksek	5	1,2
24-26	35	8,7	Ailedeki Birey Sayısı		
Sınıf			2	10	2,5
1. Sınıf	80	19,9	3	69	17,2
2. Sınıf	128	31,8	4	108	26,9
3. Sınıf	125	31,1	5	96	23,9
4. Sınıf	69	17,2	6	58	14,4
Fakülte			7	43	10,7
Fen Edebiyat Fakültesi	145	36,1	8	14	3,5
Mühendislik Fakültesi	37	9,2	9	3	0,7
Tıp Fakültesi	3	0,7	10	1	0,2
Eğitim Fakültesi	82	20,4	Yetiilen Aile Türü		
İşletme Fakültesi	35	8,7	Çekirdek Aile	211	52,5
Siyasal Bilgiler Fakültesi	42	10,4	Geniş Aile	154	38,3
Hukuk Fakültesi	7	1,7	Parçalanmış Aile	28	7
İletişim ve Tasarım Fak.	31	7,7	Tek Ebeveynli Aile	9	2,2
Bilgisayar ve Bilişim Fak.	11	2,7	Yetiilen Bölge Türü		
Sanat ve Mimarlık	1	0,2	Marmara Bölgesi	190	47,3
İlahiyat Fakültesi Fak.	8	2	İç Anadolu Bölgesi	51	12,7
Öğrencilerin Barınma Durumları			Ege Bölgesi	51	12,7
Aile ile Birlikte	107	26,6	Akdeniz Bölgesi	26	6,5
Yurtta	207	51,5	Karadeniz Bölgesi	43	10,7
Tek Başına Evde	25	6,2	Doğu Anadolu Bölgesi	25	6,2
Arkadaşla Birlikte Evde	63	15,7	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	16	4
Aylık Masrafların Yetme Durumları					
Evet	66	16,4			
Kısmen	195	48,5			
Hayır	141	35,1			
Toplam	402	100	Toplam	402	100

Buna göre; araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından biraz fazlası (%53,5) kadındır. Bu oran kadınların üniversiteleşme eğilimini göstermesi bakımından önemlidir. Öğrencilerin yaşları 18 ile 26 arasında değişmektedir. Yaklaşık beşte üçü (%58,2) ise 21-23 yaş aralığındadır. Öğrencilerin üçte biri 2. sınıf (%31,8) ve benzer oranla (%31,1) 3. sınıfta öğrenim görmektedir. Sayıları farklı olsa da araştırmaya 11 farklı fakültede öğrenim gören öğrencilerin katılmış olması evrenin temsiliyetine katkı sağlamaktadır. En fazla katılım Fen Edebiyat Fakültesi'nden (%36,1) olmuştur. Öğrencilerin yarısından biraz fazlası (%51,5) yurttan barınmaktadır. Öğrencilerin yarısına yakını (%48,5) aylık masraflarının kısmen yettiğini düşünmektedir. Bu durum son zamanlarda yaşanan ekonomik olumsuzlukların öğrencilerin günlük yaşam ve eğitim öğretim süreçlerindeki giderlerine yansımalarıyla ilişkilendirilebilir. Öğrencilerin üçte ikisi (%66,9) gelir durumlarının orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin ailelerindeki birey sayıları 2 ile 10 arasında değişmektedir. Ailelerindeki birey sayısı 4 olan öğrenciler çoğunluktadır (%26,9). Öğrencilerin yarısından biraz fazlası (%52,5) çekirdek aileye mensuptur. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısına yakını (%47,3) Marmara bölgesinde yetişmiştir. Buradan hareketle, Sakarya Üniversitesi'ni önemli ölçüde yakın illerden öğrencilerin tercih ettikleri ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Ölçekten Aldıkları Toplam Puan ile Sınıf Düzeylerinin Karşılaştırılması

Ölçek Toplam Puanı	Sınıf				Toplam
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	
34-112 (Düşük)	43	60	59	35	198
Yüzde	54.4	46.9	47.2	51.4	49.3
113-204 (Yüksek)	36	68	66	34	204
Yüzde	45.6	53.1	52.8	48.6	50.7
Toplam	79	128	125	69	402
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(p>0.05)

Tablo 2'de görüldüğü üzere öğrencilerin tutum puanları düşük (34-112) ve yüksek (113-204) olarak iki kategoriye ayrılarak sınıf düzeyleriyle karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin yarıya yakını (%49,2) düşük tutum puan kategorisindedir.

Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile ölçekten aldıkları puan dağılımları incelendiğinde; 1. sınıf 79 öğrencinin %54,4'ü düşük (34-112) puan aralığında, %45,6'sı ise yüksek (113-204) puan aralığında, 2. sınıf 128 öğrencinin %46,9'u düşük puan aralığında, %53,1'i ise yüksek puan aralığında, 3. sınıf 125 öğrencinin %47,2'si düşük puan aralığında, %52,8'i yüksek puan aralığında, 4. sınıf 69 öğrencinin %51,4'ü düşük puan aralığında, %48,6'sı ise yüksek puan aralığındadır. Birinci sınıf öğrencilerinin yaşlılara yönelik

olumsuz tutumları diğer sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olsa bile, sınıflar arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir (Ki-kare testi, $p>0.05$)

Tablo 3. Katılımcıların Yaşlarına Göre Yaşlılara Yönelik Olumlu Tutumları

Yaş	\bar{X}	n
18-20	59,9925	133
21-23	65,2265	234
24-26	68,2571	35
Toplam	63,7587	402

$p<0.05$

Tablo 3'te görüldüğü üzere 18-20 yaş arasında olan öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamaları $\bar{X}=59,99$, 21-23 yaş arasında olan öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamaları $\bar{X}=65,22$ ve 24-26 yaş grubundaki öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamaları $\bar{X}=68,25$ 'dir. Bu durumda yaş arttıkça yaşlılara yönelik olumlu tutum puanlarında da artış görülmektedir. Gerek sınıf değişkeni kontrol altında tutularak yapılan kısmi korelasyon analizinde gerekse ANOVA testi sonucunda iki değişken arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş ($p<0,05$) ve hipotez kabul edilmiştir. Öğrencilerin yaşlarının ilerlemesiyle olgunlaşmalarının bir sonucu olarak yaşlılara olumlu tutum gösterdikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların Öğrenim Gördükleri Fakülteye Göre Yaşlılara Yönelik Tutumları

Fakülte	\bar{X}	n
Fen Edebiyat Fakültesi	111,538	145
Mühendislik Fakültesi	118,351	37
Tıp Fakültesi	121,667	3
Eğitim Fakültesi	111,195	82
İşletme Fakültesi	114,857	35
Siyasal Bilgiler Fakültesi	119,452	42
Hukuk Fakültesi	124,286	7
İletişim ve Tasarım Fak.	116,065	31
Bilgisayar ve Bilişim Fak.	116,000	11
Sanat ve Mimarlık Fak.	123,000	1
İlahiyat Fakültesi	124,750	8
Toplam	114,271	402

$p<0.05$

Tablo 4'te görüldüğü üzere, $\bar{X}=124,750$ puan ile yaşlılara en yüksek olumlu tutum gösteren katılımcılar İlahiyat Fakültesi öğrencileridir. Bunu $\bar{X}=124,286$ puan ile Hukuk Fakültesi öğrencileri takip etmektedir. Buna mukabil yaşlılara $\bar{X}=111,195$ puan ile en düşük olumlu tutum gösterenler Eğitim Fakültesi öğrencileridir. Araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye göre yaşlılara yönelik farklı tutum düzeyleri istatistiksel olarak da anlamlıdır. Yapılan ANOVA testinde $p<0,05$ olduğu saptanmıştır. Buna göre gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunduğundan alternatif hipotez kabul

edilmiştir. İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin araştırmanın gerçekleştirildiği diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere göre yaşlılara yönelik tutumlarının daha olumlu olması eğitim müfredatlarında yaşlılara saygı, yaşlıların korunması, gözetilmesi ve yüceltilmesi hususlarına değinilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Tablo 4’de dikkat çeken diğer bir husus ise, Eğitim Fakültesi öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının diğer fakülte öğrencilerine göre en düşük düzeyde olumlu tutum göstermeleridir. Bu fakültelerden mezunların geleceğin eğitimcileri olarak genç nesilleri kültürleyeceği düşünüldüğünde, en azından bu araştırmadan çıkan sonuçlar doğrultusunda eğitim fakültelerinde yaşlıların bilgeliği ve değeri ile yaşlılıkla ilgili müfredat noktasında yeni nesil eğitim modüllerinin geliştirilmesine yönelik adımlar atılması gerekliliği önem kazanmaktadır.

Tablo 5. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Yaşlılara Yönelik Tutumları

	n	\bar{X}	t	p
Kadın	215	114,8930	-,066	,948
Erkek	187	115,0053	-,066	,947

p>0.05

Kadınlar (114,89) ile erkeklerin (115,00) yaşlılara yönelik tutumlarına ilişkin puan ortalamaları birbirine yakındır. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonucuna göre istatistiki açıdan cinsiyetin yaşlılara yönelik tutum puanı üzerinde etkili olmadığı; cinsiyet ile yaşlılara yönelik tutum puanı arasında anlamlı bir fark bulunmadığı (p>0.05) tespit edilmiş ve alternatif hipotez ret edilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların Aile Türüne Göre Yaşlılara Yönelik Tutumları

Aile Türleri	\bar{X}	n
Çekirdek Aile	58,9005	211
Geniş Aile	74,0195	154
Parçalanmış Aile	51,7857	28
Tek Ebeveynli Aile	39,3333	9
Toplam	63,7587	402

p<0.05

Tablo 6’da görüldüğü üzere $\bar{X}=74,01$ puan ile geniş aile türünde yetişen öğrencilerin yaşlılara yönelik olumlu tutum puanları en yüksektir. Tek ebeveynli ailede yetişen öğrencilerin ise puanları en düşüktür ($\bar{X}=39,33$). Öğrencilerin yetiştikleri aile tipine göre yaşlılara yönelik olumlu tutum puanları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir (ANOVA/Post Hoc testi p<0,05). Böylece “geniş aile türünde yetişen öğrenciler diğer aile türlerinde yetişen öğrencilere göre yaşlılara daha olumlu tutum göstermektedirler” hipotezi kabul edilmiştir. Bu sonuç geniş aile yapısında etkileşimin hala sağlıklı gerçekleştiğini ve kuşaklararası kültürel değerlerin başarıyla aktarıldığını düşündürmektedir.

Tablo 7. Katılımcıların Yetiştığı Bölgeye Göre Yaşlılara Yönelik Tutumları

Bölge	\bar{X}	n
Marmara Bölgesi	116,1847	190
İç Anadolu Bölgesi	115,0980	51
Ege Bölgesi	115,9216	51
Akdeniz Bölgesi	107,6538	26
Karadeniz Bölgesi	117,6512	43
Doğu Anadolu Bölgesi	114,8800	25
Güneydoğu Anadolu Böl.	111,3125	16
Toplam	114,9453	402

p<0,05

Bölgelere göre üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumları incelendiğinde \bar{X} =117,65 puan ile Karadeniz Bölgesinde yetişen öğrenciler yaşlılara yönelik en yüksek olumlu tutuma sahipken, \bar{X} =107,65 puan ile Akdeniz Bölgesinden öğrenciler yaşlılara yönelik en düşük olumlu tutuma sahiptir. Yapılan ANOVA testinde p<0,05 olduğu saptanmış; alternatif hipotez kabul edilmiştir. Ülkemizin en fazla yerli ve yabancı turist alan bölgesi olarak kültürel etkileşime yatkınlığı nedeniyle Akdeniz Bölgesinde yetişen öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının diğer bölgelerde yetişen öğrencilere göre nispeten daha düşük olduğu düşünülmektedir.

Tablo 8. Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Yaşlılara Yönelik Tutumları

Gelir Durumu	\bar{X}	n
Çok Düşük	102,4444	9
Düşük	109,4211	57
Orta	117,9777	269
Yüksek	109,5323	62
Çok Yüksek	104,4000	5
Toplam	114,9453	402

p<0,05

Tablo 8 incelendiğinde gelir durumuna göre yaşlılara en yüksek olumlu tutumu \bar{X} =117,97 puan ile orta gelir grubuna mensup öğrenciler gösterirken, en düşük puanı ilginçtir ki en düşük (\bar{X} =102,44) ve en yüksek (\bar{X} =104,94) gelirli ailelerde yetişen öğrenciler göstermiştir. Öğrencilerin gelir durumlarına göre yaşlılara yönelik tutum farklılıkları istatistiksel olarak da anlamlıdır (ANOVA testi, p<0.05). Bu durumda bir yandan yokluğun verdiği ilişki ve etkileşim süreçlerindeki eksiklik ile öte yandan çok varlığın verdiği

bağımsızlaşmayla birlikte giderek yoğunluğu artan bireyselleşme olgusunun sonucu olarak öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumlarının farklılaştığı düşünülmektedir.

Tablo 9. Katılımcıların Ailedeki Birey Sayılarına Göre Yaşlılara Yönelik Olumlu Tutumları

Ailedeki Birey Sayısı	\bar{X}	n
2	50,500	10
3	51,072	69
4	52,306	108
5	59,260	96
6	68,741	58
7	72,47	61
Toplam	59,142	402

p<0,05

Öğrencilerin ailedeki birey sayıları arttıkça yaşlılara yönelik olumlu tutumlarının da arttığı tespit edilmiştir. Ailedeki birey sayısı 7 ve daha fazla olan öğrencilerin yaşlılara olumlu tutum puanı $\bar{X}=72,47$ iken, 2 olanların puanı $\bar{X}=50,50$ 'dir. Ailedeki birey sayısı grupları arasındaki farklılaşma tesadüflerden kaynaklanamayacak kadar anlamlıdır (ANOVA testi p<0,05). Bu durumda; ailede birey sayısının artması ile birlikte bireyselliğin yerini ortak grup dinamizminin aldığı, ortaya çıkan bu dinamizmin ise yaşlılara yönelik tutumları olumlu yönde etkilediği söylenebilir.

TARTIŞMA

Toplumda yaşayan her bireyin yaşamını sorunsuz bir şekilde devam ettirebilmesi önemlidir. Yaşlı bireyler için de bu durum geçerlidir. Yaşam süresinin artması ile birlikte yaşlılar ile diğer kuşaklar arasında bir takım kuşak farklılıklarının ortaya çıkması durumu önemli bir sorun haline gelmiştir. Ayrıca artan yaş aralığı ve hızla gelişen teknoloji ile kuşaklar arası birbirini tanıma, anlama ve empati kurmakta daha zor bir durum haline gelmiştir (Henneberger, 1995; Kruse 1997). Her bir kuşağın birbirini anlama konusunda yetkin ve etkin olabilmeleri için farklı düzeylerde çalışmaların geliştirilmesi bu alanda çalışan profesyoneller için önemli bir gündem haline gelmiştir (Tremmel & Bschaden & Wagermaier 2014). Bugün tüm dünyada yaşlı refahı alanında yaşlıların yaşam kalitesinin temin edilmesi ve geliştirilmesi noktasında gençler, yaşlılara hizmet sunan kesim haline gelmiştir. Bu sebeplerden genç üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarının belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu amaçla gerçekleştirilen bu çalışmada Sakarya Üniversitesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumları ile bu tutumlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada 34-112 arasında puan alan öğrencilerin yaşlılara yönelik "olumsuz tutuma", 113-204 arasında puan alanların ise "olumlu tutuma" sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre;

öğrencilerin 198'inin (%49.2) yaşlılara yönelik olumsuz tutuma, 204'ünün (%50.8) de olumlu tutuma sahip olduğu görülmüştür. Genel olarak yaşlılara yönelik olumlu tutum sahibi öğrencilerin olumsuz tutum sahibi öğrencilerden bir miktar fazla olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında yaşlılara yönelik tutumların demografik özelliklere göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında ve öğrencilerin cinsiyetine, sınıfına ve yaşına göre tutumları incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında; ülkemizde üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada cinsiyet durumunun tutumu etkilemediği bilgisi desteklenmiştir (Başer & Cingil, 2019). Bu durumun tersi yönünde cinsiyete göre tutumlar arasında farklılık olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçları da mevcuttur (Kavuran & Caner, 2021). Aynı zamanda hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin sınıfının ve yaşının tutumları etkilemediği araştırmamızı destekler niteliktedir (Adıbelli, Türkoğlu, & Kılıç, 2013).

Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye, yetiştikleri aile türlerine, yetiştikleri bölge türüne ve gelir durumlarına göre tutumları incelendiğinde ise istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Literatüre bakıldığında; sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan çalışmada yetişilen aile türünün öğrencilerin tutumlarını etkilediği bulunmuştur (Duran, 2021). Ülkemizde yapılan sosyal hizmet ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumunun incelendiği bir araştırmada da geniş aile türündeki öğrencilerin çekirdek aile türündeki öğrencilere göre daha olumlu tutumda olduğu saptanmış ve araştırmada tutumların yaşanılan bölgelere göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Danış, Kara, Çolak, Kırpık, & Ayyıldız, 2015). Yaşlılara yönelik tutumların belirlenmesinde birçok değişkenin etkili olduğu ve bu değişkenlerin farklı özelliklere göre değişebileceği düşünülmektedir (Henneberger 1998; Franz & Scheunpflug 2009).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına göre; "4. sınıf öğrencilerinin yaşlılara yönelik olumsuz tutumları 1. sınıf öğrencilerine göre daha düşüktür." 4. sınıf öğrencilerinin eğitim hayatları boyunca öğrendikleri bilgi ve birikimlerin sağlamış olduğu geniş fikir açısının tutumlarını şekillendirdiği düşünülerek eğitim hayatlarına yeni başlamış olan 1. Sınıf öğrencilerine göre bireylere olan tutumları daha özelinde de yaşlı bireylere olan tutumlarının daha olumlu olduğu öngörülerek hipotez kurulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ilerledikçe yaşlılara karşı olumlu tutumları artmaktadır."

Alınan eğitim ve eğitim sonunda ilgili olacağı kuruma bağlı olarak kişinin yaşama bakış açısı, daha özelinde de, yaşlı bireylere bakış açılarının değişebileceği öngörülerek hipotez oluşturulmuştur. Anova testi sonucunda öğrencilerin öğrenim gördükleri bölümlere göre yaşlılara karşı tutumları incelendiğinde $p < 0,05$ olduğu tespit edilmiştir. Buna göre gruplar arası anlamlı bir farklılık bulunarak hipotez doğrulanmıştır.

Araştırmada geleneksel aile türlerinden olan geniş aile türünde yetişen öğrencilerin yaşlılarla beraber yaşam sürmeleri, onları model almaları, onların düşünce ve fikirlerini önemsemeleri, onları oldukları gibi kabul etmeleri düşüncesinden hareketle yaşlılara yönelik tutumlarının diğer aile türlerinde yetişen öğrencilere göre daha olumlu olduğu varsayımıyla hipotez kurulmuştur. Yapılan tek yönlü varyans analizi ve çoklu karşılaştırma testleri sonucunda $p < 0.05$ bulunmuştur. Bu durumda alternatif hipotez doğrulanmıştır.

Bu bulgulardan hareketle; üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumlarını etkileyen faktörler daha kapsamlı ve farklı üniversitelerin de olduğu bir örneklem üzerinden incelenmelidir. Üniversite öğrencilerinin, yaşlılara yönelik tutumlarının hangi nedenlerle olumlu, hangi nedenlerle olumsuz olduğu konusu araştırma kapsamında ele alınmadığı için bu hususun ileriki çalışmalarda daha ayrıntılı olarak incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Gençlerin ailelerinde yaşanan sorunlar var ise bu durumun yaşlılara yönelik tutumlarını ne derecede etkilediği ve yaşlı bireylerden kaynaklı sorunlar yaşanıyor ise bu durumun gençlerin tutumlarını etkileyip etkilemediği incelenmelidir. Yaşlılara sunulan hizmetlerde gençlerin yaşlı bireylere karşı olan tutumlarının etkisi olup olmadığı incelenmelidir. Ayrıca aile yapısında oluşan değişimin getirmiş olduğu geniş aile yapısından çekirdek aileye dönüşümle birlikte gençlerin yaşlılara karşı olan tutumları farklı değişkenlerle beraber incelenmelidir. Çünkü yaşanan bu değişimin olumsuz sonuçlarının ortadan nasıl kalkabileceği konusunda çözümler üretilmesi gerekmektedir.

Günümüzde, tüm dünyada yaşlı nüfusu artmaya devam etmektedir. Bugün üniversite sıralarında öğrenim gören genç bireylerin gelecekte yaşlılara hizmet sunacak birimlerde görev almaları kaçınılmaz ve muhtemeldir. Bu nedenle, üniversite gençliğinin yaşlılara yönelik sahip oldukları olumsuz tutumlar gelecekte yaşlı refahı alanında çalışmaları durumunda yürütecekleri hizmetleri olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durumda; yaşlılara karşı olumsuz tutuma sahip olan gençlerin hangi sebeple bu tutumda oldukları araştırılarak, bu sonucun önlenmesi ve/veya değiştirilebilmesi için gerekli araştırmalar yapılmalıdır.

Yaşlıların ve üniversite öğrencilerinin beraber vakit geçirecekleri projeler çoğaltılarak, bu projelerin yaşlılara karşı tutumları etkileme düzeyleri incelenmelidir. Çünkü yaşlı ve genç fiziken ve fikren ne kadar birbirinden ayrılırsa, o denli birbirinden uzaklaşarak gençlerin yaşlılara karşı tutumları olumsuz yönde etkilenebilmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırmanın gerçekleştirilmesinden önce Sakarya Üniversitesi Etik Kuruluna başvurulmuş, Etik Kurul'un 02/11/2022 tarihli 51 sayılı toplantısının 19 No'lu kararıyla gerekli onay belgesi alınmıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıbelli, D., Türkoğlu, N., Kılıç, D. (2013). Öğrenci Hemşirelerin Yaşlılığa İlişkin Görüşleri ve Yaşlılara Karşı Tutumu, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 6(1), 2-8.
- Ağar, A. (2020). Yaşlılarda Ortaya Çıkan Fizyolojik Değişiklikler, *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 347-354.
- Alexander, V., Bahr, M., Hicks, R. (2015). Ability to Recall Specific Detail and General Detail (Gist) in Young Old, Middle Old, and Older Adults, *Psychology*, 6, 2071-2080.
- Başer, G., Cingil, D.(2019). Üniversite Öğrencilerinin Yaşlılara Karşı Tutumlarının Değerlendirilmesi, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 29 (2), 79-58.
- Cummins, Josephine, M. (2000). Attitudes to Old Age and Ageing in Medieval Society, Doctorate of Philosophy At the University of Glasgow, Department of History, (Medieval) Faculty of Arts, Erişim adresi: <https://theses.gla.ac.uk/2542/1/2000cumminsphd.pdf>.
- Çapcıoğlu, İ., Alpay, A. H.(2021). Türkiye'de Yaşlılığın Geleceği, *Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 8, 77-88.
- Danış, M. Z., Kara, H. Z., Çolak, F., Kırpık, S., Ayyıldız, A., (2015). Sosyal Hizmet ve Hemşirelik Öğrencilerinin Yaşlılara Yönelik Tutumları, *Tarih Okulu Dergisi*, 8(24), 539-559.
- Duran, R.(2021) Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Dezavantajlı/Risk Altındaki Yaşlılara Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi, *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1 (1). 1-12.
- Duyan, V., Gelbal, S. (2013). Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeğinin Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerinde Türkçeye Uyarlama Çalışması, *Türk Geriatri Dergisi*, 16(2), 202-209.
- Franz, J. & Scheunpflug, A. (2009). Zwischen Seniorität und Alterität. Eine empirische Rekonstruktion intergenerationellen Lernens. In: *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft (ZfE)*, 12, 437–455.
- Hartford, E. M. (1985). Understanding Normative Growth and Development in Aging: Working with Strengths, Getzel, G. S. ve Mellor, M. J. (Ed.). *Gerontological Social Work Practice in the Community*, (2. baskı) içinde (ss.37-54), New York: The Haworth Press.
- Henneberger, Anton & Ewert, Otto. (1995). Die soziale Einbindung älterer Menschen als Realisation eines Austauschmodells. Eine Untersuchung im Auftrag des Ministeriums für Arbeit, Soziales und Gesundheit des Landes Rheinland-Pfalz, Mainz: Ministerium für Arbeit, Soziales und Gesundheit.
- Henneberger, Anton (1998). Bildung und sozialer Austausch zwischen Alt und Jung Kontakt durch Bildung - Bildung durch Kontakt. In: *Bildung und Erziehung*, BuE 51, 4, 383-389.
- Kavuran, E., Caner, E. (2021). Yaşlı Bakım Öğrencilerinin Yaşlılara Yönelik Tutumları ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi, *Türk Fen ve Sağlık Dergisi*, 2(2), 89-97.
- Kogan, N. (1961). Attitudes Toward Old People: The Development of a Scale and a an Examination of Corraletes, *Journal of Abnormal Social Psychology*, 64, 44-54.
- Komşu, U. C.(2016). Yaşlılık, Yaşlı Nüfusun Sorunları ve Yetişkin Eğitimi, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 370-389.
- Kruse, A. (1997). Bildung und Bildungsmotivation im Erwachsenenalter. In Weinert, Franz E., & Mandel. Heinz (Hrsg.), *Psychologie der Erwachsenenbildung, Enzyklopädie der Psychologie*, Themenbereich D, Serie I, Band 4 S.I 15-178. Göttingen: Hogrefe, 199

- Kutsal, Y. G.(2005). Yaşlanan Dünya ve Yaşlanan İnsan. Erişim adresi: <https://geriatri.org.tr>.
- Mancılık, A. (2015). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Müracaatçı Olarak Yaşlılarla Çalışma ve Yaşlılara Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.
- Müftüler, H. G.(2018). Yaşlılar Açısından Yaşlılık Gerçeği, Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(1), 93-129.
- O'Hanlon, A.(2002). Exploring, Measuring and Explaining Negative Attitudes to Own Future Old Age, Doctor of Philosophy, Department of Psychology, Faculty of Social Sciences, University of Southampton, Erişim adresi: <https://eprints.soton.ac.uk/465014/1/905263.pdf>
- Ridgway, V. J. (2015). Visual perceptions of ageing: A multi method and long itudinal study exploring attitudes of under graduate nurses towards older people (Doctoraldissertation). University of Chester, United Kingdom, Erişim adresi: <https://chesterrep.openrepository.com/bitstream/handle/10034/620346/PhD%20V%20J%20Ridgway%20Final%20for%20binding.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Tereci, D., Turan, G., Kasa, N., Öncel, T., Arslansoylu, N. (2016). Yaşlılık Kavramına Bir Bakış, *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 16(1), 84-116.
- Tremmel, J., Bscheiden, A. und Wagermaier, A. (2014). Die wachsende Zahl von Seniorenstudierenden in Deutschland unter dem Aspekt der Generationengerechtigkeit – Harmonie oder Konflikt? In: Tremmel, J. (Hrsg.) (2014). *Generationsgerechte und nachhaltige Bildungspolitik*. Springer Verlag.
- Tremmel, J. (2014). *Generationsgerechte und nachhaltige Bildungspolitik*. Springer Verlag. ISBN 978-3-658-02741-4.
- TÜİK. (2021). İstatistiklerle Yaşlılar, 2021. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr>.
- Türk Dil Kurumu. (2022). Güncel Türkçe Sözlük. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr>.
- Wang, Q., Zhou, F., Xie, W., Zhao, X., Liu, X. (2016). Research Progress on Aging Mechanisms, *Advances in Aging Research*, 5,49-57.
- Xia, X. (2020). Aging Education: Sociological Analysis on the Social Status Promotion of the Elderly, *Open Access Library Journal*, 7, 1-11.
- Yıldız, M. (2012). Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış, *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(1), 1-30.

Bilgin, B.B. ve Gökler, R. (2022). Görme engelli yetişkin bireylerin gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 184-203.

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru Tarihi: 14/11/2022

Kabul Tarihi: 05/12/2022

GÖRME ENGELLİ YETİŞKİN BİREYLERİN GELECEK BEKLENTİLERİ VE UMUTSUZLUK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Investigation of the Relationship Between Future Expectations and Hopelessness Levels of Visually Impaired Adults

Betül Beyhan BİLGİN *

Rıza GÖKLER **

* Sosyal Hizmet Uzmanı, bilginbetul95@gmail.com, 0000-0003-4850-6409

** Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi SBF Sosyal Hizmet Bölümü, rizagokler@ybu.edu.tr
 0000-0002-9821-4095

ÖZ

Bu araştırmanın amacı görme engelli yetişkin bireylerin gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın evreni Ankara ve İstanbul illerindeki görme engelli derneklerine üye görme engelli yetişkin bireylerdir. Araştırmaya amaçsal örneklem yöntemi ile 165 görme engelli yetişkin birey dahil edilmiştir. Araştırmada Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği olmak üzere üç ölçek kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizi için t-testi, ANOVA ve Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Sosyal hizmetin çalışma alanları gereği engellilik olgusu ile iç içe bir meslek olduğu da düşünüldüğünde görme engellilik olgusuna araştırılan konular üzerinden gerçekleşecek bir sosyal hizmet bakışının literatüre katkı sağlayacağı ve ortaya konulan problemle birlikte yeni araştırmalara olanak sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gelecek beklentisi, görme engelli, umutsuzluk

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between, future expectations and hopelessness levels of visually impaired adults. The participants in the research of the research are visually impaired adult individuals who are members of associations for the visually impaired people in Ankara and Istanbul provinces. A total of 165 visually impaired adults were included in the study by purposive sampling method. In the research, three scales including Multidimensional Perceived, Positive Future

Expectation Scale and Beck Hopelessness Scale were used. For the analysis of the research data, t-test, ANOVA and Pearson Correlation analysis were used.

Considering that social work is a profession intertwined with the area related to disabled people due to its fields of study, it could be thought that a social work perspective on the visual disability through the issues investigated will contribute to the literature and will enable new research with the problem posed.

Keywords: *Future expectation, hopelessness, visually impaired*

GİRİŞ

Engellilik insanlık durumunun bir parçasıdır. İnsanlar yaşamları boyunca belli bir noktada geçici süre ya da sürekli olarak güçsüz düşebilir. Yaşamlarının ilerleyen noktalarında herkes kimi işlevlerini yerine getirme konusunda artan zorluklarla karşılaşabilir. Engellilik karmaşık olmasının yanı sıra engellilik ve bununla ilgili karşılaşılan problemlerin üstesinden gelmeye yönelik uygulamalar çok işlevli ve sistemiktir, bağlamına göre farklılaşır (Genç ve Çat, 2013).

Engellilik olgusu; 5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'da bedensel, zihinsel, duyuşsal ve ruhsal yetilerde türlü seviyelerde yitimler nedeniyle topluma diğer bireyler ile birlikte denk şartlarda tam ve aktif katılımını sınırlayan tavır ve çevresel faktörlerden etkilenmesi hali olarak tanımlanmıştır (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, 2020). Birleşmiş Milletler'e ait tanımda ise engellilik; normal birinin yaşamında kişisel yahut sosyal alanda kendi başına yapabileceklerini, fiziksel veya ruhsal yetilerinde genetik veya sonradan meydana gelen birtakım eksiklik(ler) neticesinde gerçekleştirilememesi durumu" şeklinde açıklanmıştır (Ünsal ve Şahan, 2015).

Görme engelli, hiç görülmemesi (körlük) ve az görülmesi olarak iki başlıkta ele alınır. Görme yetersizliği ilgili yasal ve eğitsel odakta tanımlanmaktadır. Yasal tanım kapsamında tüm tedavilerin ardından görme gücü 10'da 1 ya da bu oranın altındaki kimseler, kör (görme engelli) olarak ifade edilir. Söz konusu bu bireylerin çoğu, büyük puntolu yazıları okuyabilir ve kısmen de olsa görebilir durumdadır. Eğitsel tanıma ise, ağır oranda görme kaybı yaşayan kimseler kör olarak tanımlanırken, büyük puntolu olması halinde yazıları görebilen, şekil veya renkleri seçebilen kimseler az gören olarak adlandırılır. Sağlık ve sosyal hizmet uygulamalarında çoğunlukla yasal tanım dikkate alınır (Temiz, 2010).

Bildiklerimizin yüzde 80'ini öğrenmemiz göz ve görme duyusu ile olur. Şekil, renk, ışık, hareket veya derinlik vb. beş duyu organımızdan birisi olan görme yoluyla algılanır. Göz hastalıkları soya çekim, mikrobik, beslenme sorunları, kazalar ve mekanik pek çok nedenle meydana gelebilir. Toplumlar sosyoekonomik özellikleri bağlamında incelendiğinde; gelişmekte olan ülkelerde körlük prevalansı yüzde 1 dolaylarında olup katarakt ise en sık karşılaşılan körlük sebebidir. Gelişmiş ülkelere bakıldığında ise yaklaşık körlük prevalansı yüzde 0.2 olarak tahmin edilirken, çoğunlukla yaşa bağlı gelişen maküla dejenerasyonu nedeniyle körlüğe rastlanmaktadır. Ülkemize bakıldığında körlüğün nedenleriyle ilgili yapılan çalışmalarda yüzde 50 katarakt, yüzde 15 korneal opasite, yüzde 12 glokom, yüzde 6 optik atrofi ve yüzde 6 ftizis bulbi olarak tespit edilmiştir ki bu bulgular gelişmekte olan ülke dağılımları ile benzer özelliktedir. Göz hastalığının bu sebepler dışındaki hastalıklarla –şeker ve hipertansiyon- da ortaya çıkma olasılığı oldukça yüksektir. Türkiye'de akraba evlilikleri, doğuştan ve çocukluk çağı körlüklerinde başı çekmektedir. Görme kaybına kazalar da -ev, iş, trafik, av kazaları- önemli sayıda görme neden olabilmektedir. Gözün kimyasal maddeye maruz kalmasıyla oluşan görme kaybına da sıklıkla rastlanmaktadır (Temiz, 2010).

2010 yılı nüfus tahminleri doğrultusunda bir milyardan fazla bireyin veya dünya nüfusunun aşığı yukarı yüzde 15'inin bir çeşit engel haliyle yaşamını sürdürdüğü düşünölmektedir. Bu tahmini oran, Dünya Sağlık Örgütü tahmini olan yüzde 10'luk tahmininin oldukça üzerindedir (5).

Görme duyusunun kaybı ile oluşan engel, birey için dünyadan yazılı bilgi alımı durmasına neden olmakta, tanınmayan yerlerde hareket etme sınırlılığına yol açmakta, mesafeli nesnelere ve çevreyi kavramak bu kayıp ile güçleşmektedir. Görme engeli, kişiyi sosyal açıdan önemli işaretlerden yoksun bırakmaktadır. Görme gücünün kaybedilmesi, algılama ve hakikati anlamayı olumsuz etkilemektedir (Temiz, 2010).

Goethe; kulağın dilsiz, ağzın sağır olduğunu fakat gözün hem duyan hem konuşan olduğunu ifade etmiştir. Anlaşıldığı üzere görme duyusu oldukça önemlidir ve buradan yola çıkılarak görme kaybının bireyin sosyal yaşantısı dolayısıyla sosyal destek algıları, gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeylerini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen bir faktör olabileceğini söylemek mümkündür. Diğer yandan, sosyal desteğin depresyon ve kaygı başta olmak üzere pek çok zihinsel rahatsızlığa karşı koruyucu bir etkisinin olduğu da araştırmalarla ortaya konmuştur (Cantekin vd., 2022).

Engellilik her toplumda ve tüm zaman dilimlerinde birçok bireyi doğrudan ve dolaylı olarak ilgilendiren ve önem taşıyan olgulardan biri olarak süregelen olup sürmeye devam edecektir. Engellilik bireyin yaşamına doğrudan etki etmekle birlikte toplumsal yapıyı da hem etkileyen hem de mevcut toplumsal yapıdan etkilenen konumda bulunmaktadır. Bu araştırmada engellilik türlerinden biri olan görme engeli üzerine eğilinecektir. Görme yoksunluğu da engelliliğin diğer türlerinde olduğu gibi bireylerin gelecek algılarında büyük farklılıklar oluşturabilecek bir etmendir. Gulliford, görmede engel halinin kişilerin sosyal ilgisi üzerinde kısıtlayıcı bir etkisinin olduğunu ve kişilik gelişimine engel olduğunu söylemektedir. Engelli olan veya olmayan her birey toplum tarafından kabul görme, saygın bir yer edinme kaygısı taşır ve yaşamında buna yönelik tutumlar sergiler. Dolayısıyla her bireyin bu kaygının da bir getirisi olarak gelecekle ilgili beklentileri söz konusudur. Bu toplumda var olma sürecinde bireyin engelli oluşu, bireylerin gelecek beklentileri üzerinde değişime neden olan bir faktör olabilmekte ve bireylerin umutsuzluk düzeyini etkileyebilmektedir. Yine bu süreçte bireylerin sosyal destek algıları da gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeyleri ile ilişkili bir etmen olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu araştırmada görme engelli yetişkin bireylerin sosyal destek algıları, gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeylerinin ilişkisi incelenecektir. Araştırmanın sonucunda söz konusu alanda sosyal farkındalık oluşması ve alana yönelik sosyal politikaların oluşturulması, var olan politikaların geliştirilmesi sosyal hizmet mesleğinin savunuculuk ve sosyal değişim ajanı rolleri de dikkate alındığında sosyal hizmet için büyük önem taşımakla birlikte sosyal devlet ilkesinin de bir gereğidir. Bu sebeplerden dolayı görme engelli yetişkin bireylerin sosyal destek algıları, gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeylerinin ilişkisinin incelenmesi gerekli görölmekte ve bu durum araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

AMAÇ

Bu araştırmadaki temel amaç; görme engelli yetişkin bireylerin gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Bu ana amaç doğrultusunda görme engelli yetişkin bireylerin; sosyodemografik özellikleri, olumlu gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeylerine ilişkin bulguların tespit edilmesi, bu bulguların sosyodemografik unsurlara ve sosyal özelliklerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği sorgulanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma, nicel araştırma metodu olan genel tarama modelleri kapsamındaki ilişki tarama modeli olarak tasarlanmıştır. Bu çalışma korelasyonel bir araştırmadır. Korelasyonel araştırmalar, değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesini içeren bir araştırma şeklidir (Büyüköztürk, 2019). İki veya daha fazla değişkenin ilişkisinin, söz konusu değişkenlere karışılmaksızın incelendiği araştırmalara korelasyonel araştırmalar denir. Değişkenlerin birbiriyle olan ilişkisine bakıldığında, ilişki seviyelerinin tespitinde etkili ve bu ilişkilerle ilgili daha detaylı çalışmaların gerçekleştirilmesi açısından gerekli verilerin açıklandığı önemli araştırmalardır (Büyüköztürk vd., 2018). Olumlu gelecek beklentisi ve umutsuzluk düzeyi bu çalışmanın sürekli değişkenleri olup araştırma kapsamında görme engelli yetişkin bireylerin olumlu gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeylerinin ilişkisi incelenmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Ankara ve İstanbul illerindeki görme engelli derneklerine üye görme engelli yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu ise Altı Nokta Körler Derneği Ankara ve İstanbul ili şubesine üye görme engelli yetişkin bireyleri, Gören Kalpler Derneği üyesi görme engelli yetişkin bireyleri kapsamaktadır. Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan görme engelli bireyleri bünyesinde toplayan kuruluşlar olmaları dolayısıyla Altı Nokta Körler Derneği ve Gören Kalpler Derneği seçilmiştir. Katılımcılar seçkisiz olmayan örnekleme metodlarından olan amaçsal örnekleme kullanılarak belirlenmiş, gönüllülük esası dikkate alınmıştır. Bu araştırmada amaç doğrultusunda Altı Nokta Körler Derneği Ankara, İstanbul şubelerine üye olan görme engelli yetişkin bireylerden ve Gören Kalpler Derneğine üye görme engelli yetişkin bireylerden 165 katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırma 2022 Şubat-Mart-Nisan dönemi içerisinde Altı Nokta Körler Derneği Ankara ve İstanbul ili şubelerinde ve Ankara'daki Gören Kalpler Derneğinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmadaki çalışma grubu söz konusu dernek ve şubelerine üye görme engelli yetişkin bireylerden (n=165) oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, araştırmanın amaçları doğrultusunda, sosyodemografik, eğitim, engellilik ve sosyal bilgileri içeren “Kişisel Bilgi Formu”, “Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği” ve “Beck Umutsuzluk Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırmacı tarafından araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılandırılan kişisel bilgi formunda görme engelli yetişkin bireylerin sosyodemografik bilgilerini, var olan engel durumlarına, yaşamlarına ve sosyal ilişkilerine yönelik araştırma açısından önem arz eden bilgileri içeren 18 soruyu içermektedir.

Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği (PFES) İmamoğlu'nca (2001) hazırlanan ve öznelere kişisel geleceği konusundaki algılarını değerlendiren bir ölçektir. Ölçek beş maddeden oluşmaktadır ve ölçekte ters madde bulunmamaktadır. Her madde beş aralıklı bir ölçek kullanılarak derecelendirilmiştir. Ölçekte toplam puan ile olumlu gelecek beklentisi doğru orantılıdır. İmamoğlu'nun (2001) çalışmasında ölçeğin Cronbach alfa değeri .85 olarak bulunmuştur (Güler, 2004).

Beck Umutsuzluk Ölçeği'nde bireylerin geleceğe yönelik negatif bakışları puanlandırılmaktadır. Toplamda 20 önermeden meydana gelen ölçekte 11 doğru, 9 yanlış cevabı bulunmaktadır. Bu cevaplara uygun düşen her cevapta +1, uyumsuz her cevapta ise 0 puan verilerek ulaşılan sonuçlar umutsuzluk puanını ifade etmektedir. Ölçekte yer alan 1-6-13-15-19 sayılı maddeler gelecekle ilgili duyguları, 2-3-9-11-12-16-17-20 sayılı maddeler güdüleme kaybını, 4-8-14-18 sayılı maddeler geleceğe ilişkin beklentileri ifade etmekte; önermeler duygusal, güdüselle ve kognitif öğeler oluşturmaktadır (Seber vd., 1993). Pozitif ve negatif sorular ölçek içinde dağıtılmıştır. 0-20 arası umutsuzluk puanı alınması mümkündür. Elde edilen toplam skora göre; minimal (0-3), hafif (4-8), orta (9-14), şiddetli (15-20) düzeyde umutsuz olmak üzere dört seviyede değerlendirilir. Türkiye'de ölçek üzerinde ilk çalışmayı Seber (1993) gerçekleştirmiştir (Durak ve Palabıyıkoglu, 1994). Ölçeğin güvenilirliğine dair bulgular ölçeğin iç tutarlılık katsayısının yeterliliği gösterilerek belirlenmiş ve Cronbach alfa değeri .86 olarak bulunmuştur (Seber vd., 1993).

Veri Toplama Süreci

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulundan 05.02.2020 tarihinde izin alınmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu ve kullanılan ölçekler için uzman görüşü alınmıştır. Çalışmaya katılacak her katılımcıya çalışma hakkında bilgi verilmiş ve kendilerine “Bilgilendirilmiş Onam Formu” sunulmuştur. Veriler, araştırmacının kendisi ve konu hakkında bilgilendirilen bir yardımcı anketör tarafından Altı Nokta Körler Derneği Ankara ve İstanbul şubelerinde ve Gören Kalpler Derneğinde görme engelli yetişkin bireylerin katılımıyla toplanmıştır. Derneklerin genel merkez yönetimlerinden izin alınarak görme engelli yetişkin bireyler ile gönüllülük esasına dayalı olarak görüşülmüş olup anket ve ölçekler gönüllü katılımcılara araştırmacı ve yardımcı

anketör tarafından uygulanmıştır. Veriler 2022 Şubat-Mart-Nisan döneminde her bir katılımcıdan tek seferde toplanmış olup görüşmelerin her biri yaklaşık olarak 25 dk sürmüştür.

Verilerin Analizi

Çalışma sonucunda toplanan veriler, Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 25 paket programından yararlanılarak analiz işlemi gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılmıştır. Tabachnick ve Fidell'e göre bilimsel araştırmalarda kabul edilen normallik düzeyi -1,5/+1,5 aralığındadır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Araştırma verileri belirtilen aralıklarda bulunduğundan normal dağılım kabul edilmiştir. Veri analizinde dağılımın normal olması ve katılımcı sayısının 165 kişi olması sebebi ile Parametrik analiz yöntemleri kullanılmıştır. Katılımcıların anket sorularına ait bulguların analizinde frekans ve yüzde dağılımları kullanılmıştır. Veri analizinde çalışmanın alt amaçlarına yönelik bulgular arasındaki farkın anlaşılabilmesi açısından T-testi ve Anova analizi uygulanmasının yanı sıra, araştırmanın ana amacı doğrultusunda sürekli değişkenler arasındaki ilişkinin incelenebilmesi amacıyla ise Pearson Korelasyon analizi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi olarak $p < .05$ değeri kabul edilmiştir (Büyüköztürk, 2019).

BULGULAR VE YORUM

Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Oluşturulan kişisel bilgi formu ile toplanan bilgilere ilişkin tablolar aşağıdaki verilmiştir.

Değişken	Düzyey	Sayı	%
Cinsiyet	Kadın	62	37,6
	Erkek	103	62,4
Yaş	18-30	38	23,0
	31-40	27	16,4
	41-50	38	23,0
	51-60	40	24,2
	61-70	22	13,3
Medeni Durum	Bekar	61	37,0
	Evli	86	52,1
	Boşanmış	18	10,9
Çocuk Sayısı	Çocuğu yok	74	44,8
	1	49	29,7
	2	22	13,3
	3+	20	12,1
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	30	18,2
	Çalışıyor	83	50,3

	Emekli	52	31,5
	Yok	24	14,5
	1000 TL altı	2	1,2
	1000-1999	5	3,0
	2000-2999	5	3,0
	3000-3999	2	1,2
	4000-4999	26	15,8
	5000-5999	23	13,9
	6000-6999	11	6,7
	7000-7999	25	15,2
	8000-8999	18	10,9
	9000-9999	8	4,8
	10000 TL üzeri	16	9,7
Aylık Gelir			
	Alt	44	26,7
	Orta	115	69,7
	Üst	6	3,6
Sosyoekonomik Düzey			
	Öğrenci	4	2,4
	Mesleği yok	18	10,9
	Memur	43	26,1
	Öğretmen	34	20,6
	Yönetici Asistanı	2	1,2
	Sosyal Çalışmacı	8	4,8
	Avukat	10	6,1
	Ekonomist	2	1,2
	Santral Operatörü	6	3,6
	Serbest Meslek	14	8,5
	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Öğretmeni	6	3,6
	Psikolog	5	3,0
	Müzisyen	5	3,0
	Kamuda İşçi	6	3,6
	Hizmetli	2	1,2
TOPLAM		165	100

Tablo 1’de katılımcıların %62,4’ünün (n:103) erkek, %37,6’sının (n:62) kadın olduğu görülürken, yaş aralıklarına bakıldığında 18-30 yaş grubunun %23 (n:38), 31-40 yaş grubunun %16,4 (n:27), 41-50 yaş grubunun %23 (n:38), 51-60 yaş grubunun %24,2 (n:40) ve 61+ yaş grubunun ise %13,3 (n:22) olduğu görülmektedir. Katılımcıların %37’sini (n:61) bekarlar, %52,1’ini (n:86) evliler ve geri kalan %10,9’unu boşanmış görme engelli bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların çocuk sayısı verilerinde ise

en yüksek oranla %44,8'inin (n:74) çocuğunun olmadığı görülürken, %29,7'sinin (n:49) bir, %13,3'ünün (n:22) iki, %12,1'inin (n:20) ise üç veya daha fazla çocuğu bulunmaktadır.

Katılımcıların %18,2'si (n:30) çalışmamakta iken %50,3'ü (n:83) çalışmakta olup %31,5'i (n:52) emeklidir. Aylık gelir aralıklarında ise en yüksek oranları %15,5 (n:26) ile 4000-4999TL, %15,2 (n:25) ile 7000-7999TL, %14,5 (n:24) ile hiçbir geliri olmayanlar ve %13,9 ile (n:23) 5000-5999TL aralığında gelire sahip olanların oluşturduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte katılımcılardan kendilerini alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyde görenler sırasıyla %26,7 (n:44), %69,7 (n:115), %3,6 (n:6)dir. Ayrıca katılımcıların büyük çoğunluğu %26,1 (n:43) ile memurlar, %20,6 (n:34) ile öğretmenlerden oluşmakta olup bunları %10,9 (n:18) ile hiçbir mesleği bulunmayan görme engelli bireyler ve diğer meslek grupları izlemektedir.

Tablo 2. Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği Puanları

OGBÖ	
N	165
Min.	5
Max.	25
Mode	25
Mean	19,8242
Std. Deviation	4,99262
Skewness	-,775
Kurtosis	-,129

Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeğinden minimum 5, maksimum 25 puan alınabilmektedir. Ölçek puanlaması ile gelecek beklentisi doğru orantılıdır. Yani ölçek puanlamasında düşük puan olumlu gelecek beklentisinin düşük olduğunu göstermekte, yüksek puan ise olumlu gelecek beklentisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeğinin uygulanması sonucunda minimum puan alan katılımcı 5 puan almış iken; maksimum puan alan katılımcı 25 puan almıştır. Katılımcıların puan ortalaması ise 19,8242±4,99262 şeklindedir. Ölçeğin basıklık değeri -.129, çarpıklık değeri ise -.775 bulunmuştur.

Tablo 3. Beck Umutsuzluk Ölçeği

BUÖ	
N	165
Min.	0
Max.	20
Mode	2
Mean	4,9091
Std. Deviation	4,22942
Skewness	1,358
Kurtosis	1,742

Beck Umutsuzluk Ölçeği, kişilerin geleceğe yönelik negatif bakışı skorlandırılmaktadır. Ölçekten elde edilen puan arttıkça bireyin umutsuzluk düzeyinin o kadar yüksek olduğu değerlendirilir. Ölçekten minimum 0 maksimum 20 puan alınabilmektedir. Kişiler elde ettikleri puanlara göre; (0-3) minimal, (4-8) hafif, (9-14) orta ve (>15) şiddetli umutsuzluk seviyesinde değerlendirilir. Beck Umutsuzluk Ölçeğinden minimum puan alan katılımcı 0 puan almış iken; maksimum puan alan katılımcı 20 puan almıştır. Katılımcıların puan ortalaması ise $4,9091 \pm 4,22942$ şeklindedir. Ölçeğin basıklık değeri 1.742, çarpıklık değeri ise 1.358 bulunmuştur.

Tablo 4. Pearson Korelasyon Testi: Olumlu Gelecek Beklentisi ile Umutsuzluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesine Yönelik Bulgular

Pearson Korelasyon		Umutsuzluk Düzeyi
	R	-,681**
Olumlu Gelecek Beklentisi	P	,000
	N	165

p<0.01

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların olumlu gelecek beklentisi ile umutsuzluk düzeyi arasında yüksek düzeyde, negatif ve anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir ($r=-0,681$, $p<0,01$). Bu doğrultuda olumlu gelecek beklentisi arttıkça umutsuzluk düzeyinde azalma görüldüğü ifade edilebilir. Determinasyon katsayısına ($r^2=0,18$) bakıldığında, olumlu gelecek beklentisindeki toplam varyansın (değişkenliğin) %46'sının umutsuzluk düzeyinden kaynaklandığı söylenebilir. Açıklanan varyans diğer değişken için yorumlanabilir.

Tablo 5. Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Farklılaşmasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	Sd	T	P
OGBÖ	Kadın	62	20,67	4,65	163	1,71	,089
	Erkek	103	19,31	5,14			

p>0.05

Tablo 5 incelendiğinde kadınların olumlu gelecek beklentileri puan ortalamaları ($\bar{x}=20,67$) ile erkeklerin olumlu gelecek beklentileri puan ortalamaları ($\bar{x}=19,31$) arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir, ($p>0,05$).

Tablo 6. Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Ölçek	Yaş	N	\bar{X}	SS
OGBÖ	18-30	38	21,07	3,89
	31-40	27	17,25	5,42
	41-50	38	20,39	5,04
	51-60	40	20,17	4,83
	61-70	22	19,18	5,52

Tablo 7. Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Bulguları

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
OGBÖ	Gruplararası	263,828	4	65,957 23,900	2,760	,030
	Gruplarıçi	3824,075	160			
	Toplam	4087,903	164			

p<0.05

Katılımcıların buldukları yaş grubu ile olumlu gelecek beklentileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir, $F(4, 160) = 2,760$, $p < 0,05$. Katılımcıların olumlu gelecek beklentisi buldukları yaş grubuna göre değişmektedir. Katılımcılardan 18-30 yaş grubunda olanların olumlu gelecek beklentileri ortalamaları ($\bar{x} = 21,07$), 31-40 yaş grubunda olanların olumlu gelecek beklentileri ortalamaları ($\bar{x} = 17,25$), 41-50 yaş grubunda olanların olumlu gelecek beklentileri ortalamaları ($\bar{x} = 20,39$), 51-60 yaş grubunda olanların olumlu gelecek beklentileri ortalamaları ($\bar{x} = 20,17$) ve 61-70 yaş grubunda olanların olumlu gelecek beklentileri ortalamaları ($\bar{x} = 19,18$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre olumlu gelecek beklentisinin en yüksek 18-30 yaş grubunda olanlarda olmak üzere sırasıyla 41-50, 51-60, 61-70 ve en düşük ise 31-40 yaş grubunda olanlarda olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının cinsiyete göre farklılaşmasına ilişkin t-testi sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	Sd	T	P
BUÖ	Kadın	62	4,43	4,18	163	-1,11	,266
	Erkek	103	5,19	4,24			

p>0.05

Tablo 8 incelendiğinde kadınların umutsuzluk düzeyleri puanlarının ortalaması ($\bar{x} = 4,43$) ile erkeklerin umutsuzluk düzeyleri puanlarının ortalamaları ($\bar{x} = 5,19$) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunmadığı görülmektedir ($p > 0,05$).

Tablo 9. Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Ölçek	Yaş	N	\bar{X}	SS
BUÖ	18-30	38	3,57	2,44
	31-40	27	7,85	5,36
	41-50	38	4,42	4,40
	51-60	40	4,30	3,95
	61-70	22	5,54	3,78

Tablo 10. Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği Puanlarının Yaş Gruplarına Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Bulguları

Ölçek	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
BUÖ	Gruplararası	333,848	4	83,462 16,249	5,137	,001
	Gruplarıçi	2599,788	160			
	Toplam	2933,636	164			

p<0.01

Katılımcıların buldukları yaş grubu ile umutsuzluk düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir, $F(4, 160) = 5,137$, $p < 0,01$. Katılımcıların umutsuzluk düzeyleri buldukları yaş grubuna göre değişmektedir. Katılımcılardan 18-30 yaş grubunda olanların umutsuzluk düzeyleri ortalamaları ($\bar{x} = 3,57$), 31-40 yaş grubunda olanların umutsuzluk düzeyleri ortalamaları ($\bar{x} = 7,85$), 41-50 yaş grubunda olanların umutsuzluk düzeyleri ortalamaları ($\bar{x} = 4,42$), 51-60 yaş grubunda olanların umutsuzluk düzeyleri ortalamaları ($\bar{x} = 4,30$) ve 61-70 yaş grubunda olanların umutsuzluk düzeyleri ortalamaları ($\bar{x} = 5,54$) olarak hesaplanmıştır. Buna göre umutsuzluk düzeylerinin en düşük 18-30 yaş grubunda olanlarda olmak üzere sırasıyla 51-60, 41-50, 61-70 ve en yüksek ise 31-40 yaş grubunda olanlarda olduğu belirlenmiştir.

Toplumda yaşayan her bireyin yaşamını sorunsuz bir şekilde devam ettirebilmesi önemlidir. Yaşlı bireyler için de bu durum geçerlidir. Yaşam süresinin artması yaşlılar ve diğer kuşaklardaki bireyler ile farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle de gençler, onlara hizmet sunan kesim haline gelmiştir. Bu nedenle üniversite öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumunu belirleyebilmek için Sakarya Üniversitesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin yaşlılara yönelik tutumunu belirlemek amacıyla bu araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 34-112 arasında puan alanların olumsuz tutuma, 113-204 arasında puan alanların olumlu tutuma sahip olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin 198'inin (%49.2) olumsuz tutuma, 204'ünün (%50.8) de olumlu tutuma sahip olduğu görülmüştür. Genel kaniye göre öğrencilerin yaşlılara yönelik olumlu tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında yaşlılara yönelik tutumların demografik özelliklere göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında öğrencilerin cinsiyetine, sınıfına ve yaşına göre tutumları incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında; ülkemizde üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada cinsiyet durumunun tutumu etkilemediği desteklenmiştir (Başer & Cingil, 2019). Bu durumun tersi yönünde cinsiyete göre tutumlar arasında farklılık olduğu da tespit edilmiştir (Kavuran & Caner, 2021). Aynı zamanda hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin sınıfının ve yaşının tutumları etkilemediği araştırmamızı destekler niteliktedir (Adıbelli, Türkoğlu, & Kılıç, 2013). Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye, yetiştikleri aile türlerine, yetiştikleri bölge türüne ve gelir durumlarına göre tutumları incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar

bulunmuştur. Literatüre bakıldığında; sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan çalışmada yetişilen aile türünün tutumları etkilediği bulunmuştur (Duran, 2021). Ülkemizde yapılan sosyal hizmet ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumunun incelendiği bir araştırmada da geniş aile türündeki öğrencilerin çekirdek aile türündeki öğrencilere göre daha olumlu tutumda olduğu saptanmış ve araştırmada tutumların yaşanılan bölgelere göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Danış, Kara, Çolak, Kırpık, & Ayyıldız, 2015). Yaşlılara yönelik tutumların belirlenmesinde birçok değişkenin etkili olduğu ve bu değişkenlerin farklı özelliklere göre değişebileceği düşünülmektedir.

TARTIŞMA

Katılımcıların Sosyo-demografik Özelliklerine Yönelik Bulguların Tartışılması

Katılımcılar Ankara'da ve İstanbul'da yaşayan görme engelli yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Verilerin Ankara ve İstanbul'dan toplanması nüfus olarak farklı şehirlerden gelen insanları bir arada toplayan şehirler olmaları açısından bulguların genellenebilirliği açısından olumlu bir etkiye sahiptir. Katılımcıların kadınlar 62, erkekler 103 kişi olmak üzere sayılarının çok uzak olmaması çalışmada cinsiyetler arası farklılıkları incelenebilmesi açısından fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte katılımcıların yaş aralığı 18-70 yaş arasında değişmektedir. Araştırmanın görme engelli yetişkin bireylerden çeşitli yaş gruplarındaki katılımcıları içermesi, çalışmanın amacına hizmet etmektedir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında bekar 61, evli 86, boşanmış 18 kişinin varlığı çalışma grubunda çeşitlik sağlarken özellikle evli ve bekar sayılarının birbirine yakınlığı çalışmadaki farklarının görülebilirliği açısından olumlu etkiye sahiptir. Çalışma durumu ve aylık gelir bilgilerine bakıldığında çalışan, çalışmayan ve emekli katılımcıların varlığı ve aylık gelirlerin buna bağlı olarak çeşitlilik göstermesi araştırmada farklı grupların sonuçlarının karşılaştırılması ve değerlendirilmesinde etkili olmuştur. Katılımcıların yaklaşık gelirinin en fazla oranla (%15,8) 4000-4999 TL arasında ve asgari ücret sınırına yakın olduğu görülmektedir. Kendilerini gördükleri sosyoekonomik düzey ise yine bu bilgilerle bağlantılı şekilde yoğun olarak orta sosyoekonomik düzeydeki (%69,7) katılımcılardan oluşmaktadır. Katılımcıların meslekleri çeşitlilik göstermekle birlikte çoğunluğu memurlar (%26,1) ve öğretmenler (%20,6) oluşturmaktadır.

Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden Aldıkları Puanlara İlişkin Bulgularının Tartışılması

Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği'nden elde ettikleri puanlar 5-25 aralığında olup ortalama puan $19,8242 \pm 4,99262$ 'dir. Ölçekten alınan ortalama puanın oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre çalışmaya katılan görme engelli yetişkin bireylerin genel olarak geleceğe dair olumlu bir bakış açısına sahip söylenebilir. Burcu'nun (2005) 225 görme özürlü çocuk ile yaptığı

araştırmada görme özürlü çocukların geleceğe ilişkin düşüncelerine dair veriler şu şekildedir: "geleceğimden oldukça umutluyum (oldukça umutlu)" diyenlerin oranı yüzde 33.3, "umutluyum ama geleceğimle ilgili endişelerim var (biraz umutlu)" diyenlerin oranı yüzde 60 ve "geleceğim beni endişelendiriyor, belirsiz bir çok şey var (umutsuz)" diyenlerin oranı yüzde 4.4'tür. Görme özürlü çocuklar ile yapılan araştırmanın geleceğe ilişkin düşünceler ile ilgili sonuçları bu araştırmadaki görme engelli yetişkin bireylerin olumlu gelecek beklentisi sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Özbatak (2017) engelli bireylerin yaşamdan beklentisini incelediği nitel araştırmasında geleceğe ilişkin düşünceleri (umut ve beklentileri) ve en çok hayal ettikleri şeyin ne olduğu sorularına ilişkin elde ettiği bulgularda görüşmecilerin gelecek öngörülerinin genel anlamda pozitif olduğunun dikkat çektiğini, belirgin şekilde sadece bir kişinin umutsuz olduğunu vurguladığını belirtmiştir. Engelliler ile yapılan araştırmanın gelecekle ilgili düşüncelerle ilgili söz konusu sonuçları bu araştırmadaki görme engelli yetişkin bireylerin olumlu gelecek beklentisi sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden elde ettikleri skorlar 0-20 aralığında olup ortalama puan $4,9091 \pm 4,22942$ 'dir. Ölçek puanları değerlendirildiğinde katılımcıların umutsuzluk düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ortalamaya bakıldığında görme engellilerin umutsuzluk düzeylerinin genel anlamda düşük olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde umutsuzluk düzeyi araştırmalarının daha çok farklı engel gruplarında, kronik sağlık problemleri bulunan hastalarla ve psikiyatri hastaları ile çalışıldığı gözlemlenmiştir. Akgün'ün (2015) ortopedik engelli bireylerle gerçekleştirdiği umutsuzluk düzeyi ile intihar olasılığının ilişkisini incelediği araştırmasında ortopedik engelli bireylerin umutsuzluk ortalama puanları $7,74 \pm 4,87$ olarak bulunmuştur. Cebeci'nin (2021) yetişkinlerle gerçekleştirdiği sosyal fobi ve umutsuzluk düzeylerinin ilişkisini incelediği araştırmasında umutsuzluk puanı ortalamasının 5.42 ± 4.209 değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Tan vd. (2005) hemodiyaliz hastalarıyla gerçekleştirdikleri sosyal destek ve umutsuzluk arasındaki ilişkinin tespitini inceledikleri araştırmalarında ise ortalama umutsuzluk skoru 8.8 ± 5.1 olarak bulunmuştur Savaşan vd. (2013) koroner arter hastalarıyla gerçekleştirdikleri sağlıklı yaşam biçimi tutumları ve umutsuzluk seviyelerini inceledikleri araştırmalarında katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları ortalama puanı 7 ± 5 olarak tespit edilmiştir.

Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentileri ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulguların Tartışılması

Araştırma sonuçlarına göre görme engelli yetişkin bireylerin olumlu gelecek beklentisi ve umutsuzluk düzeyi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin varlığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda olumlu gelecek beklentisi arttıkça umutsuzluk düzeyinin düştüğü gözlemlendiğinden aralarında olumsuz yönde bir ilişkinin varlığı söz konusudur. Literatürde bu sonucu reddeden veya destekleyen bir araştırmaya

rastlanmamakla birlikte olumlu gelecek beklentisi ve umutsuzluk düzeyinin birbirine zıt iki kavramlar olduğu değerlendirildiğinde aralarında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin varlığının kaçınılmaz olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği Puanlarının Sosyo-demografik Özelliklere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın sürekli değişkenlerinden biri olan olumlu gelecek beklentisinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı alt amaçlardandır. Olumlu gelecek beklentisinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı değerlendirildiğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatür tarandığında araştırmalarda gelecek beklentisinin daha çok küçük yaşta veya yetişkin, görme, ortopedik veya zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babalar, bakım verenler ve engelli yakınları ile çalışıldığı görülmüştür. Şarvan Cengiz vd. (2019) 65 yaş ve üzerindeki bireylerle gerçekleştirdiği bedensel aktivite seviyesi ile umutsuzluk düzeyinin ilişkisinin incelediği araştırmada da gelecekle ilgili beklentilerin cinsiyet ile arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Söz konusu sonuçlar farklı bir grupta çalışılmış olsa da araştırmamızın bulgularını destekler niteliktedir.

Olumlu gelecek beklentisinin bulunulan yaş grubuna göre farklılaşp farklılaşmadığı bir diğer alt amaçtır. Olumlu gelecek beklentisinin bulunulan yaş grubuna göre farklılaşp farklılaşmadığı değerlendirildiğinde anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Araştırma sonuçları 18-30 yaş grubunda olan görme engelli bireylerin olumlu gelecek beklentisinin diğer yaş gruplarındaki görme engelli bireylerdeki olumlu gelecek beklentisine göre daha fazla olduğunu göstermektedir. 18-30 yaş grubundan sonra sırasıyla 41-50, 51-60, 61-70 yaş gruplarında olumlu gelecek beklentisinin azaldığı görülürken; en düşük olumlu gelecek beklentisi ise 31-40 yaş grubundaki görme engelli bireylerde tespit edilmiştir. Bu araştırmada 18-30 yaş grubunun lehine çıkan anlamlı farkta genç nüfus olmaları ve kendilerini uzun bir geleceğin beklediğini düşünmeleri dolayısıyla mevcut yaşam koşulları ne olursa olsun geleceğe dair olumlu bakış açısına sahip olmalarının ve geleceği değiştirebilecek gücü ve azmi kendilerinde görmelerinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında diğer yaş gruplarında gruptaki yaş arttıkça olumlu gelecek beklentisinin azalması da beklenir bir sonuçtur. Fakat bu kademeli azalmanın yanı sıra 31-40 yaş grubunda en düşük olumlu gelecek beklentisine rastlanması dikkat çekici bir sonuçtur. Bu yaş grubunda bulunan insanların Türkiye koşullarında genellikle bakımından sorumlu oldukları bir aile kurmuş olabilecekleri değerlendirildiğinde kendi gelecekleriyle birlikte sorumlu oldukları aile bireylerinin gelecek kaygısını da üstlenmiş olabilecekleri ve bu sorumluluk duygusunun bireyin olumlu gelecek beklentisini olumsuz etkilemiş olabileceği düşünülmüştür. Literatürde doğrudan görme engelli yetişkin bireylerin gelecek beklentileri ilgili bir

araştırmaya rastlanmamakla birlikte, araştırmamızda olumlu gelecek beklentisi ile yaş grupları arasında çıkan anlamlı farkı reddeden veya destekleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği Puanlarının Sosyo-demografik Özelliklere Göre Farklılaşmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın sürekli değişkenlerinden biri olan umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı alt amaçlardandır. Umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşp farklılaşmadığı değerlendirildiğinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç görme engelli yetişkinlerin kadın-erkek fark etmeksizin benzer umutsuzluk düzeylerine sahip olabileceğini göstermektedir. Literatürde görme engelliler özelinde bu sonucu reddeden veya destekleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Akgün'ün (2015) ortopedik engelli bireylerin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmasında umutsuzluk ve intihar eğilimi arasındaki ilişkiyi incelenmiş olup ortopedik engelli bireyler için umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç araştırma bulgularımızı farklı bir engel grubu üzerinden destekler niteliktedir. Cebeci'nin (2021) yetişkin bireyler üzerinde yaptığı sosyal fobi ve umutsuzluk düzeylerinin ilişkisinin incelediği araştırmasında ise umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı sonucu çıkmıştır. Galioğlu'nun (2014) 18-26 yaş aralığındaki öğrencilerle çalıştığı, beliren yetişkinlerin yalnızlık ve umutsuzluk seviyeleri ile aile işlevlerinin ilişkisini irdelediği araştırmasında kız öğrencilerin umutsuzluk ölçek puanlarının erkek öğrencilerin ölçek puanlarına göre istatistiksel yönden anlamlı seviyede az olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç araştırmamız bulgularıyla çelişmektedir.

Umutsuzluk düzeyinin bulunulan yaş grubuna göre farklılaşp farklılaşmadığı bir diğer alt amaçtır. Umutsuzluk düzeyinin bulunulan yaş grubuna göre farklılaşmasına bakıldığında anlamlı bir farklılaşmanın varlığı görülmüştür. Araştırma sonuçları 18-30 yaş grubunda olan görme engelli bireylerin umutsuzluk düzeylerinin diğer yaş gruplarındaki görme engelli bireylerdeki umutsuzluk düzeylerine göre daha düşük olduğunu göstermektedir. 18-30 yaş grubundan sonra sırasıyla 41-50, 51-60, 61-70 yaş gruplarında umutsuzluk düzeyinin arttığı görülürken; en yüksek umutsuzluk düzeyi ise 31-40 yaş grubundaki görme engelli bireylerde tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar beklendiği üzere olumlu gelecek beklentisindeki sonuçlarla tam olarak zıt özellik göstermektedir. Dolayısıyla olumlu gelecek beklentisiyle yaş grupları arasındaki ilişki için yapılan değerlendirmenin umutsuzluk düzeyi için de aynen tekrarlanması mümkündür. Literatürde görme engelliler özelinde bu sonucu reddeden veya destekleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Cebeci'nin (2021) yetişkinlerdeki sosyal fobi ile umutsuzluk düzeyinin ilişkisinin incelendiği araştırmasında belirlenen yaş aralıkları ile umutsuzluk arasında anlamlı bir farklılaşmanın olduğu görülmüş ($p<0.05$) ve en yüksek puan ortalaması 21-30 yaş grubundaki yetişkinlerde gözlenmiş olup 21-30 yaş grubunun, yaşları 41-50 ile 51 ve üstü olan yetişkinlere göre daha fazla umutsuzluk düzeyi puanına sahip oldukları ortaya saptanmıştır.

Galioglu'nun (2014) 18-26 yaş aralığındaki öğrencilerle çalıştığı, beliren yetişkinlerin yalnızlık ve umutsuzluk düzeylerini incelediği araştırmasında umutsuzluk düzeyi ortalama puanı $4,17 \pm 4,32$ olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu puanla ilgili 18-26 yaş grubundaki yetişkinlerin umutsuzluk düzeyinin genel anlamda düşük olduğu yorumu yapılabilir. Bu sonuç bizim çalışmamız kapsamında da benzer yaş grubunda en düşük umutsuzluk düzeyinin çıkması ile ilişkilendirildiğinde birbirini doğrulayan sonuçların ortaya çıktığı değerlendirilmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada görme engelli yetişkin bireylerin olumlu gelecek beklentisi ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkinin analizi yapılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların olumlu gelecek beklentileri ve umutsuzluk seviyeleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiş olup bu ilişki negatif yönlüdür.

Hem olumlu gelecek beklentisinin hem de umutsuzluk düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı, bulunulan yaş grubuna göre ise farklılaştığı görülmektedir. Beklenildiği üzere olumlu gelecek beklentisi ile umutsuzluk düzeyi benzer özelliklerle ilişkili bulunmuştur ve bu ilişkiler birbirine zıt niteliktedir.

Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde görme engelli yetişkin bireylerin sahip olduğu sosyodemografik unsurların olumlu gelecek beklentisi ve umutsuzluk düzeyi üzerindeki etkisi açıktır. Bu faktörler mikro, mezo ve makro düzeydeki tüm uygulamalarda ve müdahalelerde göz önünde bulundurulmalıdır.

Görme engelli yetişkin bireyler geleceğe ilişkin olumlu bir bakış açısına sahip olsalar da bu durum engelli politikalarındaki eksikliğin farkında olmadıkları ve bunları eleştirmedikleri anlamına gelmemektedir. Bu nedenle var olan politikalarda günümüz koşullarına uygun revizyonlar yapılması ve yeni politikaların oluşturulması gerekliliği açıktır. Bu konuda doğru adımların atılabilmesi için literatürde görme engellilerin yaşamlarına eğilen daha fazla çalışmanın yapılması ve bu çalışmaların politikalara yön vermesi gerekliliği esastır.

Araştırma sonucunda görme engelli yetişkin bireylerin gelecek beklentileri ve umutsuzluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ancak çalışmanın 165 kişi ile yapılması ve yalnızca Ankara ve İstanbul'da yaşayan görme engelli yetişkinlerle çalışılması gibi faktörler nedeniyle bazı alt amaçlara göre anlamlı bir farklılaşmanın bulunamadığı değerlendirilmektedir. Bu durumun yanı sıra farklı engel gruplarında çıkacak sonuçlar da gelecek araştırmalar için merak konusu olabilecek niteliktedir. Farklı engel grupları arasında karşılaştırmalı bir çalışmanın yapılması için çalışmanın katılımcı grubunun genişletilerek yeniden yapılması gerekliliği de ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu tüm bu konular,

engellilik alanında sağlıklı ve işe yarar politikaların geliştirilmesi açısından da büyük önem arz etmektedir.

Araştırma anket ve ölçeklerinin uygulanması esnasında görme engelli yetişkin bireylerle kurulan iletişim neticesinde önemli konular gündeme gelmiş tüm bu konular nicel özellik taşıyan bu araştırmada ele alınamamış, ele alınan bazı konulara ise yalnızca verilerin yorumlanması sırasında değinilebilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın bir de nitel araştırmaya ihtiyacı vardır ki bu araştırma çalışma grubu açısından nitel araştırmaya oldukça uygundur.

Araştırma konusuyla ilgili literatür tarandığında gelecek beklentisinin ve umutsuzluk düzeyinin işlendiği araştırmalarda engellilik ile ilgili olanlarda genellikle engelli çocukların ebeveynleri veya bakım verenleri ile çalışılmış olduğu, az da olsa benzer konularda ise görme engelli çocuklarla, işitme engelli çocuklarla, ortopedik engelli yetişkinlerle, engeli bulunmayan yetişkin veya yaşlı bireylerle çalışılan araştırmalara rastlanmıştır. Tüm bunlar dikkate alındığında görme engelli bireylerin algıladıkları gelecek beklentisi veya umutsuzluk düzeyi konularının başka değişkenlerle de ilişkisinin çalışılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma verilerinin toplanması için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Komisyonundan 05.02.2020 tarihinde etik kurul izni alınmıştır. Araştırmanın yapılması hususunda etik ilkeler ve değerler gözetilerek; çalışma grubunu oluşturan katılımcılara hakları hatırlatılmış, çalışmanın bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş, araştırmaya gönüllü katılımın esas olduğu vurgulanmış ve sözlü onayları alınmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilerin gizliliğinin sağlanması hususunda her türlü önlem alınmıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgün, B. P. (2015). Ortopedik Engelli Bireylerin Umutsuzluk Düzeyi ve İntihar Olasılığı Arasındaki İlişki, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Burcu, E. (2005). Görme özürlü çocukların geleceğe ilişkin düşüncelerinde ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyinin önemi: Ankara örneği, *Journal of Economy Culture and Society*, 31: 37-54.
- Büyükköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2018). Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri, 25. Baskı, Ankara, Pegem Yayınları, s; 348.
- Büyükköztürk, Ş. (2019). Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, 24. Baskı, Ankara, Pegem Akademi, 214.
- Cantekin, Ö. F., Esen, İ., Taşbaş, F. R., Arpacı, F. (2022). The Impact of Perceived Social Support on Undergraduate Students' Level of Anxiety during COVID 19 Pandemic. *Social Work Review/Revista de Asistentă Socială*, 3: 91-104.
- Cebeci, S. (2021). Yetişkinlerde Sosyal Fobi ve Umutsuzluk Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Gelişim Üniversitesi.
- Durak, A., Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeği Geçerlilik Çalışması, *Kriz Dergisi*, 2: 311-319.
- <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf>, 2020.
- Galioglu, C. (2014). Beliren Yetişkinlerin Yalnızlık ve Umutsuzluk Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişki, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Mersin: Mersin Üniversitesi.
- Güler, A. (2004). Relationship Between Self-construals and Future Time Orientations, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Özbatak, M. (2017). Engelli bireylerin yaşamdan beklentilerinin incelenmesi, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 9: 356-375.
- Savaşan, A., Ayten, M., (2013). Ergene, O. Koroner Arter Hastalarında Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları ve Umutsuzluk, *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1: 1-6.
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği geçerlilik ve güvenilirliği, *Kriz Dergisi*, 3: 139-142.
- Şarvan Cengiz, Ş., Çetinkaya, G. ve Delen, B. (2019). 65 yaş ve üzerindeki bireylerde fiziksel aktivite düzeyi ile umutsuzluk düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi (Manisa ili örneği), *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4: 25-39.

- Tabachnick B. G., Fidell L. S. (2013). Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanılması, 6. Baskı. Boston, Allyn and Bacon, 815.
- Tan, M., Okanlı, A., Karabulutlu, E. ve Erdem, N. (2005). Hemodiyaliz hastalarında sosyal destek ve umutsuzluk arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8: 32-39.
- Temiz, K. (2010). Görme Engellilerde Ruhsal Belirtilerin, Yaşam Doyumunun ve Stresle Baş Etme Tarzlarının Araştırılması, Tıp Fakültesi, Uzmanlık tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Ünsal F., Şahan B. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının “engelli” kavramına ilişkin görüşleri, *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1: 1-8.

Acar, B. ve Çamur, G. (2022). Göçmen ve mültecilerle komşuluk ilişkileri: Samsun ili örneği. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 204-225.

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru Tarihi: 16/11/2022

Kabul Tarihi: 12/12/2022

GÖÇMEN VE MÜLTECİLERLE KOMŞULUK İLİŞKİLERİ: SAMSUN İLİ ÖRNEĞİ

Neighborhood Relations with Migrant and Refugees: The Example of Samsun Province

Büşranur ACAR *

Gülsüm ÇAMUR **

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, busranuracar97@gmail.com 0000-0002-1160-0760

** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, gulsum.camur@omu.edu.tr, 0000-0001-5116-2462

ÖZ

Türkiye özellikle son on yıldır komşu ülkelerde gerçekleşen çeşitli çatışmalı ortamlar nedeniyle yoğun göç dalgalarına maruz kalmaktadır. Bu durum Türkiye’de göçmen ve mülteci bireylerin sayısının yıllar geçtikçe artmasına neden olmaktadır. Göçmen ve mülteci sayısının düzensiz şekilde artması toplumsal ilişkilerde çeşitli değişimlere neden olabilmektedir ve bu ilişkilerden biri komşuluk ilişkileridir. Çalışmada göçmen ve mültecilerin komşuluk ilişkilerinin yerli halk tarafından değerlendirilmesi ele alınmıştır. Bu kapsamda Samsun İli İlkadım İlçesi araştırma sahası olarak seçilmiştir. Araştırmada nitel yöntem seçilerek bireylerin algısını yakalamak ve komşuluk ilişkilerinin yaşanan durumlarla bağlantısını değerlendirmek amacıyla olgubilim deseni kullanılmıştır. Bu bağlamda İlkadım İlçesi’nde ikamet eden, göçmen ve mülteci bireylerle apartmanda komşu olan 14 yerli halk ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bulgulara göre yerli halk, komşuluk ilişkilerinde göçmen ve mültecilere önyargılı yaklaşmamıştır. Fakat belirsiz sürecin ve uyum anlamında yaşanan sorunların toplumsal ilişkilerde negatif sonuçlar yaratarak olumsuz yönde bir değişime neden olabildiği görülmektedir. Yerli halk, göçmen ve mültecilerle komşuluk ilişkilerini geliştirememekte ve olumsuz durumlar yaşayabilmektedir. Dil ve kültür farklılığı, Türk toplumunun önyargıları ve demografik yapıya uygun yerleşmelerin olmayışı olumsuz durumların yaşanmasına ve komşuluk ilişkilerinin gelişmemesine neden olabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, göçmen, komşuluk, mülteci, sığınmacı

ABSTRACT

Turkey has been subjected to intense migration waves, especially due to the various conflict environments that have taken place in neighboring countries over the past decade. This situation causes the number of migrant and refugee individuals in Turkey to increase over the years. The irregular increase in the number of migrants and refugees can cause various changes in social relations and one of these relations is neighborly relations. In the study, the evaluation of the neighborhood relations of migrants and refugees by local people is discussed. In this context, the İlkadım District of Samsun has been selected as a research site. In the research, a phenomenology pattern was used to capture the perception of individuals by choosing a qualitative method and to evaluate the connection of neighborly relations with the situations experienced. In this context, in-depth interviews were conducted with immigrant and refugee individuals residing in İlkadım District and 14 local people living next door in the apartment. According to the findings, indigenous people did not approach immigrants and refugees with prejudice in their neighborly relations. However, it is seen that the uncertain process and the problems experienced in terms of adaptation can create negative consequences in social relations and cause a negative change in a negative direction. Indigenous people are unable to develop neighborly relations with migrants and refugees and may experience adverse situations. Differences in language and culture, prejudices of the Turkish society and the lack of settlements suitable for the demographic structure can lead to negative situations and the inability to develop neighborly relations.

Keywords: *Migration, migrant, neighborhood, refugee, asylum seeker*

GİRİŞ

Göç, tüm dünyayı değişime ve dönüşüme sürükleyen, toplumsal etkiler yaratan bir olgudur. Göç; bireysel veya gruplar halinde insanların, daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak veya zulme uğramamak amacıyla, ülke içinde yer değiştirmeleri veya başka ülkelere gitmelerini ifade etmektedir (Saraçlı, 2019). Hem göçmenler hem de bölgedeki yereller için çeşitli değişimleri beraberinde getirmekte olan göç, toplumsal kabul ve uyum anlamında bireylerarası etkileşim yaşatmaktadır. Ülkemiz, her geçen gün yeni göç hareketliliği ile karşı karşıya kalmakta ve yaklaşık son on yıldır göçlerin yarattığı dönüşümlerden oldukça fazla etkilenmektedir. Göçlerin yarattığı değişim ve dönüşümlere çok boyutlu açıdan yaklaşmak, değişimlerin neden olduğu ya da olabileceği olumsuz etkilere çözüm üretmek amacıyla önemli bir gereklilik olmaktadır.

Türkiye, gerek coğrafi konumu gerekse çevredeki konjonktürel gelişmeler nedeniyle göçmenlerin geçici ya da kalıcı şekilde tercih ettiği bir ülke olmaktadır. Göç veren ülkeler ile göç eden bireylerin hedeflediği Avrupa ülkeleri arasında kalan Türkiye, geçiş ülke konumunda olup göçmenler tarafından kullanılmaktadır. Bu durum ülkeye yasal göçün gerçekleşmesinin yanında yasa dışı göçlere de sebep olabilmektedir. Günümüzde Avrupa ülkelerinin sınırlardaki geçişlerin denetimini sıkılaştırması ve katı kurallar uygulaması ile birlikte, Türkiye yasa dışı düzensiz göç hareketleriyle mücadele etmek durumunda kalmıştır (Tepealtı, 2019). Düzensiz göç kavramı, ülkede kalmasına hukuken izin verilmeyen ve başka bir ülkeye göçerken Türkiye'yi geçiş olarak kullanan kişiler ile ilgilidir (İçduygu & Aksel, 2012). Transit göç yoluyla Türkiye coğrafyasının kullanılmasını ve çalışma amaçlı göç edilirken yasal koşulların ihlal edilmesini kapsamaktadır. Bu bağlamda, gerçekleşen göçmen ve mülteci hareketleri de düzensiz göç özelliği göstermektedir. Düzensiz göç; mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramlarını ortaya çıkarmaktadır.

Son on yıldır yoğun bir şekilde Suriye'den Türkiye'ye göç eden kişilere "misafir" olarak yaklaşılmış fakat daha sonra herhangi bir statüsü olmayan bu kavram yerine "geçici koruma statüsü" sağlanması ve bu ifadenin kullanılması daha doğru bulunmuştur. Türkiye, Suriye'deki iç savaştan kaçarak gelen göçmenlere "açık kapı politikası" uygulamıştır (Esen, 2016). Türkiye'de akrabası olan göçmenler akrabalarının yanına yerleştirilirken diğer göçmenler ilgili kamplara yerleştirilmiştir. Fakat süreç içerisinde kent merkezlerine doğru düzensiz bir göç hareketi başlamıştır. Suriyeli göçmenler resmîyette "geçici koruma" kapsamında olsa da toplumda ve kamuoyunda yanlış ifadelerle "mülteci" olarak adlandırılmaktadır. Ancak mülteci statüsünün çerçevesi ve hukuki yükümlülükleri Suriyeli bireyleri kapsamamaktadır. Geçici koruma statüsünün ortaya çıkardığı belirsiz süreç, Suriyeli göçmenler için etkin bir çözüm bulmayı zorlaştırmaktadır. Suriyeli göçmenlerden sonra Türkiye'deki en kalabalık göçmen grubunu Irak vatandaşları oluşturmaktadır. Türkiye'de kalabalık bir göçmen grubu olarak

bulunan Iraklılar “şartlı mülteci” statüsünde yer almaktadır. Türkiye’ye göç eden Iraklıların şartlı mülteci statüsünde olması çalışma, eğitim ve sağlık anlamında sınırlı olanaklara sahip olması sonucunu doğurmaktadır. (Çingir & Erdağ, 2017). Genel anlamda bakıldığında göçmen ve mültecilerin statülerine ilişkin yeni bir düzenleme yapılması, haklarında etkin ve kalıcı çözümler üretilebilmesi için önemli bir husus olmaktadır.

Göçmen ve mültecilere bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmak gerekmektedir. Bu yaklaşımla ele alınması gereken önemli bir husus toplumsal uyum sürecidir. Uyum, karşılıklı ilişkilerle gerçekleşen bir süreçtir. Göçmen ve mültecilerin gerek statülerinin belirsizliğinden gerekse uygulanan yöntem ve müdahalelerin eksikliğinden kaynaklı olarak günümüzde, toplumsal uyum sürecinde çeşitli problemler yaşanabilmektedir. Yapılan ilk çalışmaların var olan olumsuz durumların etkilerini en aza indirmede yetersiz kalması ya da sorunları çözümlenememesi karşılaşılan güncel problemlerin çözümünün daha karmaşık bir yapıya bürünmesine yol açmaktadır. Göçmen ve mültecilerin belirsiz olan süreçleri, zaman ilerledikçe Türk toplumunda göçmen ve mültecilere ilişkin farklı algılar oluşmasına ve bu algılar da karşılıklı ilişkilerin gelişmesinde çeşitli engellerin oluşmasına neden olabilmektedir. Türk toplumunun önemli ilişkilerinden biri olan komşuluk ilişkileri, bu bağlamda çeşitli değişim ve dönüşümlerle karşı karşıya kalmaktadır.

AMAÇ

Komşuluk, aileden sonra en güçlü olan sosyal bağı ve çevreyi temsil etmektedir. Komşuluk hem mekânsal hem de toplumsal yakınlığın öznesini ifade etmektedir (Koyuncu, 2014). Göç ile birlikte göçmen ve mülteciler Türkiye’de yeni yaşam şartlarına uyum sağlamaya çalışma durumunda olup yaşam şartları da komşuluk ilişkileri açısından yeni durumlar ortaya çıkarmaktadır (Yıldız & Çakır Sümer, 2020). Bu anlamda Türkiye’ye sığınan göçmen ve mülteciler, kent hayatında özellikle komşuluk ilişkilerinde, çeşitli değişimlere neden olabilmektedir. Bu çalışmada Türk toplumunun önemli bileşenlerinden biri olan komşuluk ilişkilerinin, yaklaşık on yıldır gündemde olan göçmen ve mültecilerden ne düzeyde etkilendiği, komşuluk ilişkilerinde farklılaşmalar olup olmadığı ve yerli halkın göçmen veya mülteci komşularına ilişkin duygu, düşünce, tutum ve davranışlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Yerli halk ile göçmen ve mülteci statüsündeki bireylerin komşuluk ilişkilerinin ele alınması amacıyla gerçekleştirilen çalışma, nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Yaşanan deneyimlerin özü ve anlamına dair bireylerin algısını yakalamak ve komşuluk ilişkilerinin yaşanan durumlarla bağlantısını değerlendirmek amacıyla olgubilim deseni kullanılmıştır (Onat Kocabıyık, 2016). Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları, araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa

vrabilecek bireylerdir (Yıldırım & Şimşek, 2005). Bu çalışmada göçmen veya mültecilerle komşuluk ilişkileri gerçekleştiren bireylere ulaşmak için amaçlı örnekleme yolu seçilmiştir. Amaçlı örnekleme, nitel araştırma sürecinde en yaygın olarak tercih edilen örnekleme tekniğidir. Amaçlı örnekleme ile araştırmacı aktif olarak araştırma sorusunu cevaplamak için amaca hizmet eden en ideal grubu belirler ve araştırmacının araştırma alanı, mevcut literatür ve çalışmanın odaklandığı bilgiye dayanarak şekillendirilir (Marshall, 1996).

Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini Samsun İli İlkadım İlçesi'nde ikamet etmekte, göçmen ve mültecilerle apartman komşuluğu gerçekleştirmekte olan 14 yerli birey oluşturmaktadır. Bulgular bölümünde yer alan Tablo 1'de çalışmaya katılan görüşmecilere ait demografik bilgilere yer verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama sürecinde araştırmacılar tarafından oluşturulan aydınlatılmış onam formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin toplanması aşamasında katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış ve katılımcıların onamı alınarak veriler ses kayıt cihazı ile toplanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Veriler, 15.12.2021 – 31.12.2021 tarihleri arasında yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Veriler toplanırken covid-19 pandemi koşulları çerçevesinde maske-mesafe ve hijyen kurallarına azami ölçüde dikkat edilmiştir. Her bir katılımcı ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşme süreci ortalama 50 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Ses kaydı ile toplanan verilerin içerik analizi araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ses kayıtları araştırmacılar tarafından bilgisayar ortamında Word dokümanına dönüştürülmüş, görüşülen katılımcılar G1, G2, G3 ... G14 şeklinde adlandırılmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA 2022 nitel veri analizi programından yararlanılarak çözümlenmiştir. Tüm veriler betimsel analize tabi tutularak kodlanmış ve tanımlanan kodlamalar ilgili şekilde birleştirilerek kategoriler, kategoriler birleştirilerek daha genel bir başlık olan temaları oluşturmuştur. Verilerin görselleştirilmesi açısından tablo kullanılmıştır.

BULGULAR

Komşuluk ilişkilerinin değerlendirilmesine yönelik araştırmaya katkı sunan katılımcılara sekiz adet demografik ve açık uçlu soru yöneltilmiştir. Yanıtlardan elde edilen bulgular 3 başlık altında toplanmıştır.

1.Araştırmanın Özneleri

Katılımcılara tanıtıcı olması açısından demografik sorular çatısı altında tabloda yer alan sorular yöneltilmiştir Yöneltilen sorular komşuluk ilişkilerinin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Araştırmada görüşülen katılımcılar G1, G2, G3... G14 şeklinde kodlanmıştır.

Tablo 1. Çalışmaya Katılan Görüşmecilerin Demografik Özellikleri

KATILIMCI	CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM DÜZEYİ	MEDENİ DURUMU	ÇOCUK SAYISI	BULUNDUĞU MAHALLEDE İKAMET ETTİĞİ TOPLAM YIL	GÖÇMEN/ MÜLTECİ KOMŞUSUNUN VATANDAŞLIĞI	NE ZAMANDIR KOMŞULUK YAPTIĞI
G1	KADIN	50	LİSE	EVLİ	4	35 YIL	SURİYE	8 YIL
G2	KADIN	41	İLKOKUL	BEKÂR	3	30 YIL	SURİYE	6 YIL
G3	ERKEK	44	YÜKSEK LİSANS	EVLİ	2	6 YIL	SURİYE	4 YIL
G4	KADIN	47	İLKOKUL	EVLİ	3	10 YIL	IRAK	3 YIL
G5	KADIN	32	LİSE	EVLİ	3	11 YIL	SURİYE	4 YIL
G6	ERKEK	57	LİSE	BEKÂR	2	2 YIL	IRAK	6 AY
G7	ERKEK	60	ÜNİVERSİTE	EVLİ	2	45 YIL	IRAK	6 YIL
G8	ERKEK	55	ÜNİVERSİTE	EVLİ	1	50 YIL	IRAK	5 YIL
G9	KADIN	46	İLKOKUL	EVLİ	2	3 YIL	SURİYE	3 YIL
G10	KADIN	47	İLKOKUL	EVLİ	2	15 YIL	IRAK	6 YIL
G11	KADIN	51	ÜNİVERSİTE	BEKÂR	2	50 YIL	SURİYE	5 YIL
G12	KADIN	37	ÜNİVERSİTE	EVLİ	1	6 YIL	SURİYE	4 YIL
G13	ERKEK	62	ÜNİVERSİTE	EVLİ	2	10 YIL	IRAK	5 YIL
G14	KADIN	46	YÜKSEK LİSANS	EVLİ	3	17 YIL	SURİYE	2 YIL

Samsun İli İlkadım İlçesi'nde yapılan araştırmada katılımcıların %64,3'ü kadın, %35,7'si erkek katılımcıdır. Yapılan çalışmaya gönüllü kadın katılım oranı daha yüksektir. Ayrıca komşuluk ilişkileri konusunda, kadın katılımcıların daha aktif ve araştırmaya katılmak için daha istekli olduğu, erkek katılımcıların ise komşuluk ilişkilerinde daha geri planda olduğu görülmüştür. Katılımcıların yaş aralığı 32-62 arasında değişmekte olup, yaşları ortalaması ise 48'dir. Araştırmaya katılan katılımcıların %28,6'sının ilkokul, %21,4'ünün lise, %35,7'sinin üniversite ve %14,3'ünün yüksek lisans mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %78,6'sı evli iken %21,4'ü bekârdır. Katılımcıların buldukları mahallede ikamet etme süresi ortalama 17 yıldır. İkamet ettikleri süreç içerisinde katılımcılar 2-8 yıl arasında göçmen veya mülteci bireylerle komşuluk yapmakta ve komşu oldukları süre ortalama 5 yıl olmaktadır. Katılımcıların göçmen komşularının %57,2'i Suriye, %42,8'i Irak vatandaşıdır.

2. Yerli Halkın Komşuluk Algısına Yönelik Bulgular

Türk toplumu için komşuluk, mekânsal bir yakınlık olmaktan çok daha fazla anlam taşımaktadır. Komşulukta fiziki yakınlıktan kültürel/toplumsal yakınlığa uzanan bir yol bulunmaktadır (Alver, 2014). Yerli halkın komşuluğa ilişkin görüşleri ve komşuluk tercihindeki öncelikleri; güven, saygı çerçevesinde ilişkiler, ziyaretleşmek, paylaşmak/yardımlaşmak ve Türk kültüründe önemli bir yere sahip olması şeklinde alt temalarla ortaya çıkmıştır. Güven, katılımcıların komşuluk ilişkilerinde en önem verdiği duygu olmaktadır.

"Günümüzde en büyük sorun güven. Komşuda güven ve saygı ararım." (G3)

"Güvenmem gerekiyor. İlk önce komşularını gözlemlersin. Bir yere bir şey koyarsın ve onu test edersin. Kayıp olan bir durum olursa güvenin sarsılır" (G10)

"Ailemi rahatlıkla teslim edebileceğim, rahat girip çıkabileceğim, gerektiğinde anahtarımı teslim edebileceğim güvenli bir ilişkidir." (G13)

Bireylerin düşüncelerine, davranışlarına, sınırlarına, örf ve adetlerine saygı göstermek katılımcıların önem verdiği hususlardan biri olmuştur.

"Düşünceli, ince fikirli, karşı tarafı kırmayan, aile mahremiyetine dikkat ederek ziyarette bulunabileceğim bir komşu isterdim." (G5)

"Herkes kendi sınırlarını bilmeli. İlk etapta ses ve gürültü anlamında, saygı anlamında belirli çerçevede herkes haddini bilmeli." (G11)

Komşuluk ilişkilerinin en önemli göstergelerinden biri de gerçekleştirilen ziyaretleşmelerdir. Ziyaretleşmeler komşuluk ilişkilerini samimi ve paylaşımcı yapmakla birlikte, arkadaş olma ve sosyalleşmenin de bir basamağı olmaktadır.

“Arkadaş olmak gerekli. Canımız sıkıldığında çaya, kahveye gidelim. Birlikte planlar yapalım. Samimi olup birbirimize çat kapı gidip gelebilelim.” (G1)

“Komşuluk olması güzel bir şey. Ziyaretleşme gerçekleştiriyorsun. Arkadaş gibi oluyorsun. Çay kahve içiyorsun, muhabbet ediyorsun, zaman geçiriyorsun.” (G4)

Komşuluk, maddi ve manevi anlamda destek olmak, yardımlaşmak ve dayanışmak anlamında topluma yerleşmiş kalıplar içermektedir. Bu kalıplar bireylere roller atfetmekte ve komşuluk ilişkilerinin daha işlevsel olmasına katkı sağlamaktadır. Bu anlamda katılımcıların görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Komşum benim için aslında akrabadan daha öte. Akraban ihtiyacın olduğunda uzakta kalıyor. Komşun bir ihtiyacın olduğunda daha yakın. Bir olumsuz durum olduğunda ben her zaman yardıma hazırım, komşularımın da yardıma hazır olmalarını isterim. “ (G14)

“Komşuluk tabi ki çok önemli. Ekmeğe muhtaç olursun komşunun kapısını çalarsın. Hasta olursun ondan destek alırsın. Uzaktaki en yakın akrabandan ziyade komşun daha önemli derler. En ufak bir ihtiyaç halinde komşunun kapısını çalarsın.” (G6)

Türk dilini incelerken komşu ve komşuluk ilişkileriyle ilgili birçok atasözünün yer aldığını görmek mümkündür. İnsan, var oluşundan itibaren yakınlarındaki mağaralar, çadırlar ve evlerdeki kişilerle komşuluk ilişkileri kurmuştur. Göçebe yaşam tarzının oluşturduğu komşuluk ilişkileri, Türklerin boylar halinde yaşamıyla pekişmiştir. Zaman içerisinde toplum kademeli olarak yerleşik hayata geçmiş ve komşuluk ilişkileri de kentleşmeye göre şekillenmiştir. Geçmişten günümüze var olan komşuluk, geleneklere bağlı çerçevede devam etmiş ve Türk kültürünün bir parçası olmuştur. Komşuluk kültürünün günümüzde devam etmesi Türklerin milli benliklerine sahip çıktıklarının bir göstergesi olmaktadır.

“Komşuluk çok önemli. Atalarımız ev alma komşu al derler.” (G1)

“Komşuluk kavramı Türklerde çok önemli. Güven ve sıcak ilişkiler sağlar. Aile ve komşuya biz önem veriyoruz.” (G6)

“Önemli bir kavram. Atalarımızdan öyle gördük. Günümüzde biraz gerilese de yine de önem veriyoruz.” (G7)

“Atalarımız önem veriyor. Komşun açken sen tok yatma demişler. Cenazede, bayramda kapılarımız açıktır.” (G13)

3. Yerli Halkın Göçmen ve Mültecilerle Komşuluk İlişkilerine Yönelik Bulgular

Türkiye'ye sığınan göçmen ve mülteciler, kent hayatında özellikle komşuluk ilişkilerinde çeşitli değişimlere neden olabilmektedir. Bu anlamda katılımcılar komşularının göçmen/mülteci olduğunu öğrendiğinde; önyargılı olmama, reddetme/istememe ve acıma/merhamet duygu ve düşüncelerini yaşadıklarını belirtmektedir. Önyargı ve kalıp yargılar toplumu, kendisinden farklı olanı ötekileştirmeye sürüklemektedir. Irkçılık, yabancı düşmanlığı ve nefret söylemleri gibi ayrımcılığı temel alan düşünceler ötekileştirme ile başlamaktadır. Araştırmada görüşülen katılımcılar, göçmen/mülteci bir bireyin

komşusu olduğunu öğrendiğinde önyargılı davranmadığını, ötekileştirmeden onları bir birey olarak ele aldığını ifade etmektedir. Bu anlamda görüşmelerden örnek olarak şu aktarımları verebiliriz:

“Önyargılı değilim. Farklı bir şey düşünmedim. Normal bir insan çerçevesinde bakıyorum. Taşındıktan sonra ihtiyaçlarını sormaya gittim. Benden de yardım istediler. Yardımlaştık. Bence ayırım gibi bir kıstas olmamalı. Yabancı diye ötekileştirilmemeli. Sonuçta bu kişiler oradaki politikaların sonucunu yaşıyor. Gelenler suçlu değil.” (G3)

“Farklı bir şey düşünmedim. Önyargılı davranmadım insan olarak ele aldım. Zararını görmeden yargılamak istemedim.” (G4)

“Onların da bir insan olduğunu düşündüm. Ailemde bu düşünceme karşı çıkanlar oldu. Ayırım yapıyorlar. Gelenler Suriyeli değil de Amerikan vatandaşı olsaydı daha farklı davranır gururlanırlardı. Ben onlara da bir insan gözüyle baktığım için önyargılı davranmadım. Aynı durum bir gün bizim de başımıza gelebilir.” (G5)

Gerek toplumun geçmişten gelen kalıp yargıları gerekse yaşanan durumlardan kaynaklanan önyargılar, bireylerin tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Kalıp yargılar ve önyargılar katılımcılarda, göçmen ve mültecileri istememe ve onları reddetme durumu oluşturmaktadır. Bu anlamda katılımcıların görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Ev sahibi, boş olan dairenin idaresini bana bırakmıştı. Kiracı olmak için gelenlerin mülteci olduğunu öğrendiğimde evi vermek istemedim. Etraftan duyduğum ve gördüğüm olaylar dolayısıyla vermek istemedim. Sürekli olay çıkarmaları ve kavga etmeleri bunun sebeplerinden biriydi. Çok kalabalık oldukları için mahalleye rahatsızlık veriyorlardı. Bu sebepten dolayı da istemedim.” (G6)

“Göçmen olduklarını öğrenmemizden ziyade kendilerini zorla toplumda var eden kişiler. Toplumda saygı, sevgisi olmayan, örf ve âdeti olmayan, toprak ve vatan sevgisi olmayan, en ufak şeyde vatanlarını bırakıp giden insanlar hakkında olumlu bir şey hissetmem mümkün değil. Türkler olarak vatanımıza en ufak bir şey olmaya kalksa canımız pahasına vatanımızı korumak için ne gerekiyorsa yaparız. Onlar gibi kaçıp bir yerlere gitmeyiz. O tür insanların bizim gibi insanların yanında olması çok yanlış.” (G8)

“Şok yaşadım. Ağladım. Evi basıyorlarmış gibi hissettim. Hiç istememiştim. İlk gelenler 5 erkekti. Ev sahibine telefon açtım ben bunlarla yaşayamam. Eşim vardiyalı yaşıyor, odun kömür almaya indiğimde güvende hissedemem. Ev sahibim anlayışlı karşıladı onları almadı. Fakat Türkler sobalı evi tercih etmedikleri için mecbur başka birini kabul etti. Ben de kabul etmek zorunda kaldım.” (G10)

“Hiç sevmiyorum. İstemiyorum. Ama kapımın dibine kadar geldiler. Şikâyetinde bulundum ama bana sen karışamazsın dediler. Ben ikinci vatandaş oldum. Pis insanlar. İnşallah giderler. Kendi evim kiralık olsa onlara vermem. Başkasına bedava veririm ama onlara vermem. Osmanlı zamanında bizi ilk satan bunlar. Altın karşılığında sattılar bizi. Şimdi bize sığınıyorlar.” (G13)

Merhamet, genellikle hassasiyet göstermek, empatik yaklaşmak ve duyarlı olmak anlamlarında kullanılmaktadır. Acıma ile merhamet kavramları birbirine karıştırılmakta ve birbiri yerine kullanılmaktadır. Acıma, merhametin oluşmasında bir his olmakla birlikte, merhamet sadece anlık bir

acıma hissi değil insanları sürekli olarak iyiliğe yönelten bir duygu olmaktadır. Bu araştırmada katılımcıların merhamet ile kastettikleri anlam, acıma duygusu ile iç içedir. Göçmen ve mültecilerin maddi ve manevi anlamda ihtiyaçlarının olması ve ülkelerindeki savaş nedeniyle göç etmek durumunda kalması katılımcılarda acıma ve merhamet hissi uyandırmaktadır.

“Mülteci komşumun ilk gördüğümde çocuk karda çıplak ayakla geziyordu. Çok fazla üzuldüm.” (G1)

“İlk duyduğum zaman çok acımiştim. Öncelikle kimse durduk yere ülkesini terk etmez. Sonuçta Türk milleti olarak misafirperveriz, merhametliyiz.” (G2)

“Önce merhamet duygusu ağır bastı. Çünkü az çok basından onların nasıl bir ortamda yaşadıklarını, ne amaçla ve neden buraya geldiklerini gözlemliyoruz. Yani kimse vatanını kolay kolay bırakıp gelmez diye düşünüyorum. Avrupa’nın yaptığı ödeneklerle burada durmaya çalışıyorlar. Avrupa onlara kapılarını açmıyor. Yardımlarla biz onları ayakta tutuyoruz.” (G11)

Göçmen ve mültecilerin toplumda homojen şekilde yer almasını sağlamak çok kolay değildir. Mülteciler “sınıf, eğitim, beceri, etnisite, din, menşe ülke, nesil/yaş, göçmen statüsü (sığınmacı, mülteci, yasadışı veya yasal), vatandaşlık, cinsiyet gibi konularda farklılıklar gösterirler ve homojen bir blok olarak algılanamazlar” (Rittersberger-Tılıç & Erdemir, 2008). Kültür ve dil farklılıkları, farklı yaşam biçimleri toplumdaki bireyleri “biz” ve “onlar” şeklinde ayırabilmektedir. Bu anlamda katılımcılar, göçmen ve mültecilerle olan komşuluk ilişkilerinde; göçmen/mültecilerin kendi içlerine kapanık olduğu ve bu nedenle ilişkilerin gelişemediği, komşuluk kültürümüze uyum sağlayamadıkları şeklindeki durumlarla birlikte göçmen ve mültecilerin komşuluk ilişkilerinde Türk toplumuna benzer nitelikte paylaşımcı oldukları yönünde durumlarının da olduğunu belirtmektedir. Katılımcıların göçmen ve mültecilerin sadece kendi kültürlerindeki bireylerle iletişim kurdukları, Türk toplumu ile iletişim kurmaya kapalı oldukları ve bu nedenlerle komşuluk ilişkilerinin gelişemediğine dair görüşleri aşağıdaki şekildedir:

“Komşuluk anlayışı hiç yok. Onlar kendi halinde insanlar. Nasıl olduklarını da pek çözemedim. Mülteciliğin verdiği bir duyguyla mı yoksa yapıları gereği mi anlamadım. Onların kendi ülkelerinden komşuları var. Çok misafirleri geliyor. Sanırım kendi içlerinde komşuluk anlayışları var. Dışa açık değil. Buradaki komşuluk merdivende başlayıp merdivende bitiyor.” (G5)

“Onların kendi dünyaları var. Kendi aralarında var olmaya ve birlikte olmaya çalışıyorlar. Ve birlikte güçlenip çoğunluk sağlamaya çalışıyorlar. Gruplaşıyorlar ve gruplaşmayı destekliyorlar. Kendi dükkânlarını açıyorlar.” (G8)

Türkiye’nin göçmenler için transit bir ülke oluşu, göçmen ve mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri ya da kendi ülkelerine dönmeleri durumu sürecinde var olan bekleyiş hali ve bu bekleyişin ne kadar süreceğinin bilinmezliği, gerek göçmenlerin gerekse yerli halkın topluma uyumunu zorlaştırmaktadır. Uyumun zor olması ya da sağlanamaması yerli halkın olumsuz duygularının pekişmesine neden olmaktadır.

“Onlarla yaşamak zor. Ama tabii ki bu onları dışlamak, yok saymak anlamına gelmemeli. Mülteciler çok geride. Biz onlara uyum sağlıyoruz, onlar bize uyum sağlaması gerekirken. İletişim kurarken zorlanıyoruz. 60-70 sene kafa olarak geriden geldiklerini düşünüyorum. Kitap okuma gibi bir çabaları yok ama internet kullanımında yersiz istekleri var. O akşam sofraya yemek konmayabilir ama telefon olmadan o sofaya oturmazlar. Üretime değil de tüketime dayalı bir kafaları var. Ben onların bu nedenle var olduklarına inanıyorum. Aradan asırlar geçmesine rağmen ilk var oldukları gibiler. Kuran cahil bir topluluğa indirildi. Petrol, doğalgaz yatakları anlamında zengin olabilirler ama kültür ve yeni fikirler anlamında çağın çok gerisinde kalmışlar. Bize uyum sağlayamıyorlar.” (G11)

“Barbar ve vahşiler. İnsanlıkları yok. Savaş görmüş ezilmiş diyoruz ama senden benden daha sağlıklı. Uyum sağlamadıkları gibi bir de gelip bizim toplumumuzu bozuyorlar.” (G13)

Katılımcıların, göçmen ve mülteci komşularının paylaşımına önem verdiğini, güler yüzlü ve saygılı olduğunu ifade etmekte olan görüşler şu şekildedir:

“Benim komşularıyla aram iyi. Fakat birkaç komşum var onu çok sevmiyorum. Aynı Türk toplumundaki gibi. Herkesi sevemiyorsun. Mesela yakın olduğum komşumla birlikte çay ziyareti gerçekleştiriyoruz. Güler yüzlüler. İkramı çok seviyorlar. Sen onlara ikramda bulunduğunda onlarda sana ikramda bulunuyor. Kendi kültürlerine ait yemekleri bize tanıtmaya çalışıyorlar.” (G1)

“Çok fazla muhabbet edemiyorum çalıştığım için fakat gayet saygılılar. Mesela asansöre bir kadın geliyorsa binmez, kadının binmesini bekler, asansör kapısını tutar. Selam verirler sürekli. İkramda bulunurlar. Saygı anlamında çok iyiler ama çalıştığım dan ötürü çok fazla komşuluk yapamıyoruz.” (G4)

Komşuluk ilişkilerinde ziyaretleşmenin önemli olduğu varsayılarak araştırmada, katılımcıların göçmen ve mülteci komşularıyla ziyaretleşmeler gerçekleştirip gerçekleştirmediği ve bu durumun nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada görüşülen katılımcıların çoğunluğunun, göçmen ve mülteci komşularıyla ziyaretleşme gerçekleştirmediği görülmüştür. Katılımcıların ziyaretleşme gerçekleştirilmeme nedenlerine bakıldığında güven sorunu ve temizlik problemlerinin yaşandığı görülmektedir. Katılımcıların güven sorunu yaşadıkları yönündeki ifadeleri şu şekildedir:

“Çağırırsalar bile çekiniyorsun gitmeye. Kötü olduğundan değil çok istemiyorsun yine de. Çünkü tam olarak güvenemiyorsun. Kendi memleketin gibi olmuyor.” (G4)

“Komşuluk gerçekleştiriyoruz. Merdivende karşılaşıyoruz. Merhabalaşılıyor. Türk dostuna gittiğin gibi gidemezsin zaten. Türkler kadar hızlı güvenemezsin.” (G7)

“Güvenimi sağlamadılar. Zaten Türkçe bilmiyorlar. Bir de erkek çok fazla. Kadını göremiyorum, hiç evden çıkmıyor. Sosyal medyada görüyorum erkeklerin olumsuz durumlarını. O yüzden samimiyet kurmak istemiyorum.” (G10)

Katılımcıların, göçmen ve mültecilerin temiz olmadıkları ve onlarla ortak paydada buluşamayacaklarını düşündükleri için ziyaretleşme gerçekleştirmedikleri yönünde ifadeler de bulunmaktadır:

“Onların kendileri aralarında ziyaretleşiyorlar. Dışarıdaki ayakkabıları evde giyiyorlar. Çok pisler.” (G2)

“Hayır. Ben uyuyorum onlar eve giriyorlar. Bize ters yaşıyorlar. Ayakkabıyla eve giriyorlar. Nasıl Müslümanlar anlamıyorum. Temiz değiller.” (G13)

Araştırmada ziyaretleşme gerçekleştiren katılımcıların genellikle yardım amaçlı ziyaretleşmeleri dikkat çekmektedir.

“Evet. Dediğim gibi çay ve yemek ziyaretleri yapıyoruz. Misafirperverliğimizi gösteriyoruz. Müslüman Müslüman’a yardımcı olmalıdır. Çocuğumun kıyafetlerinden paylaşım yaptım. Sonrasında Türkçesi yeterli olmadığı için ilgili kurumlara götürdüm. Yardımcı olmaya çalıştım. O da çok vefalı çıktı. Hatta aldığı yardımlardan bana da vermek istedi. Çocuklarımız bazen kavga ediyor ama orta yolu bulmaya çalışıyoruz. Çok cömertler. O yoklukta bile yardım etmeye çalışıyorlar. Bize misafirliğe geldiklerinde eli boş gelmiyorlar. Bunu bazen akrabam bile yapmıyor. Aslında birbirimize karşı iyi adımlar attığımız için iyi bir komşuluk gerçekleştiriyoruz.” (G1)

“Ziyaretleşiyoruz ama çalıştığım için ziyaretleşmemiz çok olmuyor. Kendilerine çok fazla yardım topladım. Özellikle ramazan ayında. Kız çocuklarını her akşam iftara aldım. Türkçe bilmedikleri için saatlerce bir arada kalamadık. Evlerine girip ihtiyaçlarını öğrendim. Erzak yardımı yaptım. Eşi ucuz ücretli işlerde çalışıyordu. Geçinemezler, 3 çocuk var. Bu yüzden araçlar yardımıyla çeşitli yardımlarda bulundum. Bu şekilde evlerine girip ev ortamlarını gördüm. Evleri temizlik ve eşya bakımından ilk geldikleri zamana göre daha iyiydi. Görsel olarak bir nebze aşama ilerlediler. Ama tamamen bizim gibi değiller. Onlar köyde yetişmişlerdi. Bir gün tavuk temizlemeye çağırdım. O zaman biraz muhabbet ettik. Ama dediğim gibi Türkçe olmadığı için çok muhabbet edemiyoruz.” (G11)

Araştırmada katılımcıların, göçmen ve mülteci bireylerle komşuluk ilişkilerinde yaşadığı olumsuz durumlar ve bu durumlara yönelik çözüm önerileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların yaşadığı olumsuz durumların temizlik, iletişim, gürültü ve güven konusunda olduğu, katılımcıların yaşanan durumlara çözüm bulamadığı, çözüm bulmak için sözleşme imzaladığı ve konuşarak çözüm bulabildiği görülmektedir. Bu anlamda katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Ev ortamlarını görme fırsatım oldu. Ev yerleşme biçimleri bizden farklı. Biraz daha dağınıklar. Merkezde kalanlar biraz daha alt düzey göçmenler. Ama Atakum (Samsun’un bir ilçesi) tarafında daha varlıklı göçmenler var. Gürültü ve temizlik konusunda biraz dikkatsizler. Başta daha çok sorun vardı ama sonra alışmaya başladılar. Eğitim düzeyleri arttıkça ortak değerlere daha çok yaklaşıyoruz. Ama uçurum arttıkça ortak değerler de uzaklaşıyor.” (G3)

“Olumsuzluklar yaşadım. Eski kiracıım benim kiraya verdiğim evi bir başkasına kiraya vermiş. Eski kiracıım ile evimi kiraya verdiği kişiler, evimdeki tüm eşyaları çalmışlar. Buzdolabının içine varana kadar her şeyi almışlar. Sonra her şeyi inkâr ettiler. Maddi manevi bize zarar verdiler. Kira sözleşmesi imzaladığımız için çıkmak istemediler fakat hırsızlık yapan bir insana ne kadar güvenebilirim. Sözleşmeyi feshedip onları evden çıkardım.” (G4)

“Olumsuz şeyler yaşıyoruz. Örf, adet ve saygısı olmayan insanlar. Biz yolda büyüğümüze yol veririz, küçüklerle konuşuruz, yürüyemiyorsa karşıya geçiririz. Ama onlarda hiç böyle bir insan sevgisi yok. Saymakla bitmez. Çözümü ben bulamam. Çözümü ya onlar ya da devlet bulmalı. Ben zaten muhatap olmuyorum. Bu kadar şikayetçi gözüküyorum ama çocukları günahsız. Onlar

İçin aynı şeyi düşünmüyorum. Geceleri sürekli gürültü yapıyorlar. Sürekli keyif halindeler. Biz komşumuza güzel izlenim bırakmaya çalışırız. Ama onların umurunda değiliz.” (G8)

“Ben temizlik konusunda çok titizim. Özellikle merdiven temizliği konusunda. Hep ben temizlik yapıyorum. Teklif ediyorum, “Yaparız, tamam.” diyorlar ama hiç yapmıyorlar. Bu eziyeti ben çekiyorum. Türk komşun olsa böyle olmazdı. İş paylaşımı olurdu. İnsan karşısından empati bekliyor. Ben çamaşır asamadım çünkü çok pisler. Çamaşıruları hep evin içerisinde kurutmaya çalıştım. Ağzlarında hep özür dileriz kelimesi var ama ne anlama geldiğini bile bilmiyorlar bence. Her uyardığımda özür diliyorlar ama aynı hataları yapıyorlar. Balkonda pis şeyler silkeliyorlar, sigara külü atıyorlar. Ev sahibi de onları uyardı ama anlamıyorlar. Onların gelip gideni çok oluyor. Evlerinin yerlerini de silmek yerine yıkıyorlar. Benim üst duvarlarım onlar yüzünden rutubet oldu, su çekti. Çözüm bulamıyoruz yani. “ (G10)

“Bireysel olarak değil, çocuklar üzerinden olumsuzluklar yaşıyoruz. Toplu yaşama alanlarında nasıl yaşanması gerektiğini bilmiyorlar. Apartman giriş çıkışlarında sorunlar yaşıyoruz. Çocuklar ortak alandaki eşyaları kırıyor. Anlatıyoruz ama anlamıyorlar. Çocuklarını iyi yönde desteklemek yerine köstek oluyorlar. Sabit fikirliler. Çözüm olarak sorunlara aynı netlikle yaklaşıyorum. Yani sınırlarını bilmeleri gerektiğini ifade ediyorum. Toplu yaşamda dikkat etmeleri gerektiği noktaları sürekli söylüyorum. Türkleri, biri bir kez uyardığında Türkler diretmez ama onlar suçları konusunda arsızlar.” (G11)

Komşuluk, mekânsal yakınlığın sosyal yakınlığa katkı sağlamasına yardımcı olabilmektedir. Araştırmada komşuluğun, yerli halkın göçmen ve mültecilere ilişkin görüşlerine ne düzeyde etkisi olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların çoğunluğunda göçmen ve mültecilerle gerçekleştirdiği komşuluk ilişkilerinin, bu bireylere ilişkin görüşlerinde değişim yaratmadığı görülmüştür. Bu anlamda katılımcıların ifadeleri şu şekildedir:

“Mülteci olarak bakmadım ben kimseye. İhtiyacı olan bir vatandaş olarak ele aldım. Dinime göre zorda kalan herkese yardım etmeye çalışırım. Kimseyi dışlamaya çalışmak bize yakışmaz. Ülkemize sığındı biz de Allah rızası için yardım ediyoruz. Mesela bazı komşularım ırkçı olarak yaklaşıyorlar. Gitsinler vatanlarına ne halleri varsa görsünler diyorlar. Önyargılı davranıyorlar. İrkçiliği hiç sevmem ve savunmuyorum. İyi anlaştığım komşuma çok kötü davrananlar da olmuş. Sonuçta onlar da isteyerek gelmediler. Onların suratlarına karşı ülkelerine git demek onları da çok fazla kırıyor. Ev vermek istemediler, kiralari da yükselttiler. Evlerini onlara kiraya verenleri de sorgulamaya başladılar. Ama büyük konuşan herkesin kapı komşusu, kiracısı artık göçmenler oldu. Mecbur kaldılar. “ (G1)

“Her ne kadar olumsuzluk yaşasam da bir genelleme yapamam. Kurunun yanında yaş da yanmamalı. Evet olumsuz durum beni etkiledi fakat hala mültecilere karşı önyargılı davranmıyorum. Sonuçta biz de o durumda olabilirdik. Türklerde de herkes iyi değil.” (G4)

“Hiçbir zaman hiçbir insana karşı önyargılı olmam. Önce tanımaya çalışırım. Anlaşamayacağımı düşündüğümde samimi olmam. Kişileri ırklarına göre değil bireysel olarak ele aldığım için fikirlerim değişime uğramadı. Yani herkes iyi ya da kötü olabilir. Bunun farklı kökenden olmasıyla alakası yoktur.” (G12)

Fikirleri zıt yönde olan ve gerçekleştirdikleri komşuluk ilişkilerinden sonra görüşleri değişmeyen katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Ben genelde sevmem. Türklerden başkasını sevmiyorum. Mültecileri de ülkemde asla istemiyorum. Benim komşularım Iraklı. Suriyelilerden farklılar. Iraklılar biraz daha kültür ve medeniyet sahibi. Suriyeliler olsaydı belki rahat edemezdim. Ama Iraklı olduğu için daha rahatım ve bir önyargım yok. Fikrim değişmedi, istemedim, hala istemiyorum.” (G6)

“Onlarla, komşu olma şansımız yok. Ortak değerimiz yok. İlk geldikleri zamanda savaş var diye geldiklerinde, belirli bir bölgede tutulsalardı bırakın şikayetçi olmamı, emekli maaşımdan da onlara yardım verseler hiç sesimi çıkarmazdım, olumlu düşünürdüm. Ama bu durumda düşünemiyorum. Onlar bize hiç olumlu bir şey katmıyorlar. Bizim çocuklarımızın geleceğini gasp etmeye gelmişler. Onların bu ülkeden bir an önce gitmesi gerekiyor.” (G8)

Görüşlerinin değiştiğini ifade eden katılımcılar ise bu değişimin olumsuz yönde olduğunu ifade etmektedir. Başlangıçta önyargılı davranmamaya çalıştıklarını, merhamet duygusu ile yaklaştıklarını ve yardımda bulduklarını fakat zaman içerisinde merhamet duygularının olumsuz yönde kullanıldığını hissettiklerini dile getirmişlerdir:

“Evet. Öncelikle önyargılı davranmamaya çalıştım, acıdım sonuçta hepimiz Müslümanız. Fakat bu kaş yapıp göz çıkartmak demek değildir. Biz yardım edildiğinde çekingen oluruz. Ama onlar da hiç bunları göremiyorum. Özgüvenleri inanılmaz fazla. Bizim çocuklarımız bile onların çocuklarını aç görünce yardım etmek istiyor. Ama onlar bu konuda arsız davranıyorlar. Sen yaptığın hayırdan bile bu sefer şüphe ediyorsun. Bazıları acınma durumunu kullanıyorlar. Onları birebir tanıyınca oldukça uzaklaşmaya başladım. Tamam dilde anlaşamıyoruz fakat her şey dil değil. Beden dili ve gönül bağı da önemli. Fakat bu samimiyeti hissedemiyoruz, olmuyor. Tanımadan önce daha iyi şeyler düşünüyordum. Tanıdıktan sonra daha olumsuz düşünmeye başladım.” (G2)

“Fikirlerim değişti. Herkes için aynısı söylenemez ama merhamet duygumu sömürdüler. Merhamet noktası da bir yere kadar. Fazla olunca karşı taraf sizi kullanmaya çalışıyor. Her ilişkinin belli sınırı olmalı. Yardımlarımız onları daha da rahatlığa alıstırdı. Bizim kendi yardıma muhtaç insanlarımız da var, onlar bu şekilde değil. Tek muhtaç olan göçmenler değil. Bu durumlar tek onların başına gelmedi. Geçici süreci biraz daha uyum sağlayarak geçirmeliler. Çocuklarını da geleceğe kötü hazırlıyor. Sürekli yardımlarla ayakta kalmaya çalışan aile modeli çok da sağlıklı değil. Mecbur kaldılar geldiler diyoruz ama gitmeye hiç niyetleri yok. Türkiye’yi tatil merkezi olarak görüyorlar. Uyum sağlayamıyorlar ama keyifleri de yerinde. Bize benzemeleri biraz bencillik olur ama kendileri gibi davrandıklarında bize zarar veriyorlar. Her bireyde olduğu gibi, ilk tutumlar sabit kalmıyor. Yani başta ne kadar hoşgörülü ve merhametli olsan da sonradan değişiyor.” (G11)

Göç olgusu sadece göçmenler için değil, göç alan ülkedeki bireyler için de sosyal sorunlar yaratmaktadır. Sosyal sorunların sağlıklı bir şekilde çözümlenebilmesi için toplumu oluşturan bireylerin fikirlerine yer vermek oldukça önem taşımaktadır. Sosyal devlet anlayışı, toplum üyelerinin katılımı ile çözümler üretmek amacıyla modeller ortaya koymayı gerektirmektedir. Bu anlamda araştırmada katılımcıların çözüm önerilerinin Türk dili eğitimi vermek, kültürel anlamda eğitim sağlamak, toplumun önyargıları ile çalışmak, göçmenleri ülkelerine geri göndermek, düşük ücretli istihdama çözüm bulmak ve göçmenlerin bölgelere dağılımını kontrollü gerçekleştirmek şeklinde olduğu görülmüştür. Bireylerin iletişim kurmasında en önemli unsur konuşma dili olmaktadır. Dil, bilişsel ve sosyal gelişimde oldukça

önemli bir yer kaplamakta ve önce bireysel daha sonra toplumsal özellikler arz etmektedir (Özbay & Melanlıoğlu, 2008). Farklı ülkenin vatandaşlarıyla iletişim kurarken dil bilgisi eksikliği, ilişkilerin gelişmemesine sebebiyet vermektedir. Bu durum göçmen ve mültecilerle komşuluk ilişkilerimizde de ortaya çıkmaktadır. Göçmen ve mültecilerle komşuluk ilişkilerimizin gelişmesi sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesiyle mümkün olacaktır. Bu anlamda Türkiye'ye gelen göçmenlerin Türk dilini öğrenmesi adaptasyonlarının sağlanmasında oldukça etkili olacaktır. Katılımcıların, göçmen ve mültecilere Türk dili eğitimi verilmesi gerektiğini ifade ettiği görüşlerden örnekler şu şekildedir:

“Dil sorunları var ve dertlerini çok fazla anlatamıyorlar. Türkçe öğrenenler de uzun zamandır Türkiye’de kalanlar. Başlangıçta bu dil sorunu halletmek için daha çok çalışmalılar.” (G1)

“Dil inanılmaz bir problem, bu sorunun çözülmesi gerekli. Sanırım kendilerini kalıcı görmedikleri için uyum sürecine katkı sağlamıyorlar. Ama kendi gruplarıyla sosyal hayatta inanılmaz aktifler. Bizimle olan iletişimlerinde oldukça kapalıdır.” (G9)

Kültür, toplumun bireyleriyle var olan, toplumdaki bireylerle gelişen ve zenginleşen dinamik bir kavramdır. Kültür, toplumun gelenek ve göreneklerini, düşüncelerini, davranışlarını ve sahip olduğu değerleri ifade etmektedir. Bu anlamda farklı bir topluma uyum sağlamak sadece o toplumun dilini öğrenmekle değil, sahip olduğu değerleri ve kültürü öğrenmekle mümkündür. Katılımcıların göçmen ve mültecilerin kültürel anlamda eğitilmeli olduğunu ifade eden görüşleri bulunmaktadır:

“Bazıları Türkiye’yi sahipleniyor. Gitme düşüncesinde olanlar dili ve kültürü daha zor öğreniyor. Kurallara uymada sıkıntı yaşıyor. Toplumsal kuralları benimsemeleri gerekiyor. Geldikleri zaman ilgili bakanlıkların, göçmenleri kente yerleştirmeden önce kültürel olarak uyum sağlanabilmesi amacıyla Türk kültürü hakkında onlara ön tanıtım yapması, oryantasyonun sağlanması gerekiyor.” (G3)

“Aile danışma merkezlerinde eğitimler verilebilir. İnsan odaklı eğitimler verilip kültürümüzün karşı tarafa aktarılması lazım. Her şeyin başı eğitimden geçiyor.” (G11)

Önyargılar ve kalıp yargıların farklı kültürlerin iletişim kurmasında şüphesiz ki olumsuz etkisi bulunmaktadır. Yerel halkın göçmen ve mültecilere ilişkin olumsuz yargılarının olması gerçek anlamda iletişim kurmayı büyük bir ölçüde engellemekte ve kişinin duygularını zedeleyebilmektedir. Hatta bu yargılar, nefret söylemlerine kadar ilerleyebilmektedir. Bu anlamda katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Öncelikle Türkler misafirperverliğini göstermelidir. Karşı taraf da uyumlu yaklaşmalıdır. Statü olarak değil insan olarak yaklaşılmalıdır. Bir insanın ırkçı bakışı nasıl düzelir bilmiyorum ama vazgeçirmek çok zor. Nefret söylemlerinin önüne geçilmelidir. Türkler biraz daha empati yapmalıdır.” (G1)

“Bu ülkede göçmenlerle komşuluk ilişkimiz gelişemez. Çünkü Türk vatandaşı olan herkes onlara öcü gözüyle bakıyor. Niye vatanlarını bırakıp geldiler diye yaklaşıyorlar. Bırakmak zorunda kalmasalardı gelmezlerdi. Toplumumuzu da bilgilendirmek gerekli. Yanlış bilgiler toplumu önyargılı yapıyor.” (G5)

“Toplumumuz önyargılı olmamalı. Bazı çocuklar Suriyeli veya Iraklı diye ayırıyor. Ben bunlara da kızıyorum, sonuçta ayırmaya gerek yok. Hepsi insan. Ayırıştırmaya gerek yok. Bu ayrımın yapılması bırakılırsa bütün problemin ortadan kalkacağını düşünüyorum. Bir insanın hangi dinden, hangi devletten olduğu benim için bu kadar önemli değil. Türklerin de bu ayrıma sebep olduğunu düşünüyorum. Çocuklara da bu ayrımcılığı aşıyorlar. Farklı davranmayı aşılamamak lazım. Türklere çok iş düşüyor. Onları farklı görmemek gerektiğini düşünüyorum.” (G14)

Türk toplumunda yerli halkın “ev sahibi” olma durumu, kendinden farklı olan göçmenlere yönelik olumsuz yargılar geliştirmesi ve göçmenlerin geçici sürelerinin belirsizliği, yerli halkın göçmen karşıtı tavır sergilemesine kaynaklık etmektedir. Katılımcılar arasında çözüm önerilerinin yetersiz kalacağı, tek çözümün göçmen ve mültecilerin ülkeden gitmeleri gerektiği olduğuna yönelik dışlayıcı tutumlar içeren söylemler yer almaktadır:

“Zaten geçici olarak buradalar. Ülkemizde kalmalarını da istemiyorum. Bir uyum sağlanamaz. Biz, Irak veya Suriye’ye gitsek onların burada buldukları rahat yaşam tarzını orada yaşayamayız. Devlet desteği alamayız. Bizim devletimizin durumu gerçekten iyiyse önceliği, kendi yardıma muhtaç vatandaşına versin, mültecilere değil. Önce kendi ülkemizin fakir fukarasını doyuralım. Avrupa ülkelerinden yardım alıyoruz diye bu insanlara bakmak zorunda değiliz.” (G6)

“Çözüm en kısa zamanda geri dönmeleri. Bayramda ziyaret edip geliyorlar. Demek ki istediğin zaman gidebiliyorsun. Savaşta ziyaret ederken korkmuyorlar. İş yerleri vergisiz. Benim vatandaşım vergi veriyor. Muayene parası vermiyorlar, öncelik onların. Türkiye tatil yeri değil. Onlar bu ülkeyi geçiş olarak kullanacaklardı ama kalıyorlar. İltimaslar azaltılmalı.” (G8)

“İlişkilerimiz gelişemez. Kimse de bir şey sağlayamaz. Önce onlar gitmeli sonra kendimizi düzeltmeliyiz. Çünkü bizim toplumumuzu da bozdular. Sınırlar kapatılıp daha fazla alınmamalı. Onlar istihdam ediliyor, bizim gençlerimiz işsiz kalıyor. Benim kendi vatandaşım aç gezerken onlar her yerdeler. Sayıları resmiyettekinden daha fazla. Başka ülkeler onlara şiddet uyguluyor, geliyor bize sığınıyorlar. Ama yine de bizi beğenmiyorlar. Canını kurtarıyoruz ama yine de bize uyum sağlamıyorlar. Tek çözüm onların gitmesi. Ben olsam bir tanesini almam. Sınır dışında tutar, ekmek ve suyunu veririm. Girmesin ülkeye. Biz onların ülkesine gitsek bir bardak su vermezler.” (G13)

Topluma uyum sağlamada maddi ihtiyaçların giderilmesi de önemli bir rol oynamaktadır. Ekonomik anlamda yeterli olmak fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasında etkili olmakta, aynı zamanda toplum için üretmeye ve topluma faydalı olmaya da katkı sağlamaktadır. Bireyin kendini gerçekleştirme için temel basamak fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Göçmen ve mülteciler ötekileştirilme ile birlikte enformel ekonomiye yönlendirilmekte ve düşük ücretlerle çalıştırılmak zorunda bırakılmaktadır. Ağır çalışma koşullarında çalıştırılan göçmenler için bu durum dezavantaj teşkil etmektedir. Bu anlamda araştırmaya destek veren katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“Düşük ücretli işgücü ile çalıştırılıyorlar. Bu durumun önüne geçilmesi gerekiyor. Çok zor şartlar altında çalıştırıyorlar. İnsanlara öncelikle iyi kalpli olmayı öğretmeleri gerekiyor. Denize düşen yılanı sarılır misali hareket etmemek gerekiyor.” (G1)

“Bazı konularda dezavantajlı konumdalar. Mesela aynı işi benim eşim yaparak 3000 TL alırken onlar 1500 TL alıyor. Bu insanı çalıştırıyorsa emeğini korumak zorunda. Marketlerde fiyatlar hepimize aynı. Çalışmasınlar demiyorum elbette çalışsınlar ama karşılığını da alsınlar işverenden. Devlet buna göz yumuyor bu yüzden kızıyorum. Düşük maliyetli iş gücünün kontrol edilmesi gerekiyor.” (G5)

“Öncelikle onların iyi hissedebilmesi için maddi ihtiyaçlarının giderilmesi gerekiyor. Ekonomik durumlarının iyileştirilmesi sağlanırken onların Türk toplumunun içerisinde aktif olmalarını sağlamak bu duruma katkı sağlayacaktır” (G12)

Türkiye’ye gerçekleşen yoğun göçlerle yerli halk, göçmenlerin yaşadıkları mahallelere egemen olmaya çalıştığını ve kontrolsüz yerleşmenin asıl yabancı kendileriymiş gibi hissetmelerine neden olduğunu düşünmektedir. Bu anlamda katılımcılar, göçmenlerin bölgelere demografik yapıya uygun şekilde yerleştirilmelerinin gerektiğini ifade etmektedir.

“Bölgeye dağılımları dengeli olmalı. Yani bazı mahallelerde sayıları inanılmaz fazla. Böyle olduğunda da etkileşimleri dar alanda kalıyor. Kendi aralarındaki bağları biraz kopartıp dağılımının geniş çerçevede olması gerekiyor. Örneğin biz okullarda, ilkokul çocuklarında göçmenleri uyum sınıflarına alıyoruz. Fakat uyum sınıflarında bile sadece kendi kültürleriyle bir arada bulunurlarsa sıkıntı yaşıyorlar. Gelişim bu sefer olumsuz yönde etkileniyor. İçerilerine Türk öğrenci kattığımızda uyum süreci daha sağlıklı gerçekleşiyor. Ama kontrollü dağıtmakta fayda var.” (G3)

“Yerleştirmeler kontrollü olmalı. Benim çocuğum onların yaşadığı mahalleye yabancı ama onlar o mahallenin sahibi olmuşlar. Biz kendi mahallemize yabancı olduk. Özgüvenlerinin nereden geldiğini anlamıyorum. Düşündüğümde benim sahiplenmem gerekiyor mahalleyi, çünkü ben ev sahibiyim, onlar misafir. Fakat onlar ev sahibi gibi benimsemişler yaşadıkları yeri. Misafirise misafirliğini bilmeli. “ (G5)

Araştırma kapsamında yaşlılara yönelik tutumların demografik özelliklere göre değişiklik gösterip göstermediğine bakıldığında öğrencilerin cinsiyetine, sınıfına ve yaşına göre tutumları incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Literatüre bakıldığında; ülkemizde üniversite öğrencileri ile yapılan bir araştırmada cinsiyet durumunun tutumu etkilemediği desteklenmiştir (Başer & Cingil, 2019). Bu durumun tersi yönünde cinsiyete göre tutumlar arasında farklılık olduğu da tespit edilmiştir (Kavuran & Caner, 2021). Aynı zamanda hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir araştırmada öğrencilerin sınıfının ve yaşının tutumları etkilemediği araştırmamızı destekler niteliktedir (Adıbelli, Türkoğlu, & Kılıç, 2013). Öğrencilerin öğrenim gördükleri fakülteye, yetiştikleri aile türlerine, yetiştikleri bölge türüne ve gelir durumlarına göre tutumları incelendiğinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Literatüre bakıldığında; sosyal hizmet öğrencileri ile yapılan çalışmada yetişilen aile türünün tutumları etkilediği bulunmuştur (Duran, 2021). Ülkemizde yapılan sosyal hizmet ve hemşirelik bölümü öğrencilerinin yaşlılara yönelik tutumunun incelendiği bir araştırmada da geniş aile türündeki öğrencilerin çekirdek aile türündeki öğrencilere göre daha olumlu tutumda olduğu saptanmış ve araştırmada tutumların yaşanılan bölgelere göre farklılık gösterdiği bulunmuştur (Danış, Kara, Çolak,

Kırpık, & Ayyıldız, 2015). Yaşlılara yönelik tutumların belirlenmesinde birçok değişkenin etkili olduğu ve bu değişkenlerin farklı özelliklere göre değişebileceği düşünülmektedir.

TARTIŞMA

Araştırmanın sonuçlarına göre Türk toplumunda komşuluk ilişkilerinde en önemli unsurlardan biri karşılıklı gerçekleşen ziyaretleşmelerdir. Ziyaretleşmeler, komşuluk ilişkilerini samimi ve paylaşımlı yapmakla birlikte, ortak vakit geçirme ve arkadaşlık ilişkileri kurmanın yolunu oluşturmaktadır. Çağlak'ın (2020) Konya Bedesten Çarşısı ile sınırlı kalarak esnaflar komşuluğu çerçevesinde, esnafların komşuluk algısını ve komşuluğun zaman içerisindeki değişimini ele aldığı çalışmasında katılımcılar, komşuluk ilişkilerinde ziyaretleşmelere ve ortak bir faaliyet gerçekleştirmeye önem verdiklerini ifade etmektedir (Çağlak, 2020). Bu bağlamda Çağlak'ın (2020) Esnaflar Arası Komşuluk İlişkileri: Konya Bedesten Çarşısı Üzerine Bir Değerlendirme çalışmasında elde edilen veriler, yapılan araştırmamızın sonucunu destekler niteliktedir.

Yıldız ve Sümer'in (2020) Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların komşuluk ilişkilerini, mekânsal değişikliğin etkileri açısından değerlendirmek amacıyla Gaziantep'te yapılan çalışmada, 40 Suriyeli sığınmacı ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın bulgularına bakıldığında, sığınmacıların komşuluk kavramından paylaşmak ve karşılıklı güven ilişkisini anladığı görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların Suriye'deki komşuluk ilişkileriyle Türkiye'dekinin benzemediği ve Türk komşularından %80'inin memnun olduğu fakat %75'inin komşularıyla görüşme sıklığında azalma olduğu ifade edilmiştir. Yapılan çalışmada mekânsal değişimin komşuluk ilişkilerini etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır (Yıldız & Çakır Sümer, 2020). Bu bağlamda yapılan çalışma yerli halk ile göçmenlerin, komşuluk ilişkileri ve ziyaretleşmelerinin zayıf olduğu, komşuluk ilişkilerinin göç olgusundan etkilendiği konusunda araştırma ile paralellik göstermektedir.

Gencer'in (2019) Suriyeli göçmen çocukların göç sürecinde yaşadıkları zorlukları, karşılanmayan gereksinimleri, beklentileri ve bu süreçte var olan baş etme mekanizmalarını ortaya koyan çalışmasında, 12-18 yaş arası Suriyeli çocuklarla tercüman eşliğinde görüşmeler yapılmıştır. Yapılan çalışmada çocukların komşuluk ilişkilerinde, Suriye'deki komşuluğun daha iyi olduğu, Türkiye'de kimselerinin olmadığı ve komşuluk ilişkilerinin iyi olmadığına dair ifadeler yer almaktadır. Komşularıyla paylaşımın olmadığını belirten çocuklar, bu durumun oluşmasında dil farklılığının önemli bir etken olduğunu düşünmektedir. Türk arkadaşlarına sorular sorarak ve dil öğrenerek Türkçelerini geliştiren çocuklar kira, yaşantı ve konaklama açısından Türklerin kendilerine yardımcı olduklarını da belirtmektedir. Göçmenlerin yeni bir kültüre uyum sağlarken yaşadıkları zorluklardan birinin dil farklılığı olduğu görülmektedir (Gencer, 2019).

Ünal (2014) internet temelli bazı blog ve forum ortamlarında mültecilere ilişkin tutumların somut söylemlere yansımalarına dair yaptığı araştırmada, dışlayıcı ve ayrımcı tutumların genel anlamda güven kaygısından kaynaklı oluştuğunu ifade etmektedir. Ayrıca ırksal veya etnik temelli yaklaşımlar olduğu sonucunu sunan çalışmada Suriyeli göçmenlerin ülkeden gitmeleri ya da gönderilmeleri gerektiğini vurgulayan söylemler, yerli halkın "ev sahibi" olma fikrini temel almaktadır (Ünal, 2014). Bu bağlamda Ünal'ın (2014) Türkiye'nin Beklenmedik Konukları "Öteki" Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi Adlı Çalışması, araştırmamızın sonucu ile bir çok veride paralellik göstermektedir.

Erdoğan'ın (2015) Hacettepe Üniversitesi Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması'na göre, yerel halk Suriyeli bireylerin Türkiye'ye gelmesi ile toplumsal güvenin sarsıldığını, eskiden kapıları açık uyurken artan hırsızlık ve kabadayılıklarla var olan huzurun bozulduğunu ifade etmiştir. Yerel halkın, kaygıların arttığını ve bir an önce göçmenlerin ülkelerine geri gitmeleri gerektiğini söyleyerek göçmenleri ötekileştiren tutumlar sergilediği görülmektedir (Erdoğan, 2015).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmalara ve araştırmamızın sonuçlarına bakıldığında, yerli halkın göçmen ve mültecilerle olan komşuluk ilişkilerinde düğümlü bir yapı görülmektedir. Göçmen ve mültecilerin topluma uyum sürecinde gerek dil gerekse kültür farklılığı bu süreci olumsuz yönde etkilemektedir. İlişkilerin olumsuz yönde ilerleyişi çok boyutlu alanda çalışmalar yapılması gerektiğinin bir göstergesi olmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına baktığımızda katılımcılar, göçmen ve mültecilerle komşuluk ilişkilerimizin gelişebilmesi için öncelikle ilgili bireylerin dil ve kültür anlamında bir eğitime tabii tutulmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu anlamda öncelikle Türkiye'ye sığınan göçmenlerin kent içlerine dağılımı gerçekleşmeden belirli bir süre zarfında Türk kültürü ve Türk dili anlamında bir eğitime tabii tutulmaları gerekmektedir. Kentlere yerleşim gerçekleşmeden önce bu eğitimin uygulanması, mekân değişikliği sonucu olası dışlanma hissiyatının önüne geçecek ve sosyokültürel anlamda iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sunacaktır. Kentlere bu eğitim sonucu yerleşimin sağlanması göçmen ve mültecilerin, yerli halk ile daha açık iletişim kurabilmesi ve komşuluk ilişkilerinde daha aktif olabilmesine yardımcı olacaktır.

Önyargılar ve kalıp yargıların farklı kültürlerin iletişim halinde olmasına olumsuz etkileri bulunmaktadır. Yerel halkın göçmen ve mültecilere ilişkin olumsuz yargılarının olması, gerçek anlamda iletişim kurmayı büyük bir ölçüde engellemekte ve kişinin duygularını zedelemektedir. Hatta bu yargılar nefret söylemlerine kadar ilerleyebilmektedir. Yerel halkın çözüm önerilerinde Türk toplumuyla önyargı konusunda çalışılması gerekliliği, toplumumuzda öz eleştiri yapılması gerektiğinin bir göstergesi olmaktadır. Bu anlamda çalışılması gereken önemli bir husus medyanın doğru kullanımınıdır. Önyargı ve

kalıp yargılarımızın destekleyici yanlarını bulduğumuz medya, iletişimimize büyük bir ölçüde engel olmakta ve mevcut durumu daha kötüye sürüklemektedir. Medyanın kontrollü bir şekilde paylaşım yapması, göçmen ve mülteci kavramları arasındaki karışıklığın çözülmesi, nefret söylemlerinin önüne geçilmesi, olumsuzlukların etnik kökene bağlı olarak ifade edilmemesi, yanlış fikirlerin oluşmaması ve imtiyazların doğru bir şekilde yansıtılması önem taşımaktadır.

Günümüzde uyum sorunları; sağlık, eğitim, dil sorunu, etnik ve dini kimlikler arasındaki etkileşimler ve ayrımcılığı içeren çok yönlü politik süreçleri ifade etmektedir (Taşçı & Kara, 2019). Göçmen ve mültecilerin kültür ve dil farklılıkları topluma uyum süreçlerini zorlaştırmaktadır. Türk toplumuna uyum sürecini sağlıklı şekilde gerçekleştiremeyen ve entegrasyonu sağlanamayan göçmen ve mülteciler, daha çok kendi kültüründe olan bireylerle iletişim kurmaktadır. Uyumunu tam olarak sağlanamayan göçmen ve mülteciler, toplum yaşam kurallarını farkında olmamakla birlikte kendi içlerine kapanarak toplumla bir arada olma potansiyeline zarar vermektedir. Bu durum da, yerli halk ile komşuluk ilişkilerine yansımaktadır. Bu anlamda farklı kültürlerle sağlıklı bir iletişimin gerçekleşmesi için toplumla uyum çalışmaları yapılmalıdır. Gerek dernekler gerek belediyeler gerekse bakanlık altında farklı kültürlerin bir arada olduğu ortak alan faaliyetleri düzenlenmelidir. Göçmenlerin entegrasyonunun sağlanması ve toplumun önyargılarının kırılması için bu çalışmalar önem taşıyacaktır. Türk toplumunda olumsuz algıların olumluya dönüşmesi, komşuluk ilişkilerinde ve genel anlamda sosyal ilişkilerde koşulsuz kabul için destek sağlayacaktır.

Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, göçmen ve mültecilerin maddi ve manevi ihtiyaçlarının süreklilik arz etmesi ile yerli halkın merhamet duygusunun ters orantılı olduğu görülmektedir. Maddi ihtiyaçların sağlıklı karşılanması, fizyolojik ihtiyaçların sağlanması ve bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri için ilk basamak olmaktadır. Ekonomi anlamda göçmen ve mültecilerin üretime ve istihdama katkı sağlamaları gereklilik arz etmektedir. Bu anlamda kaçak çalışmaların ve düşük ücretli istihdamların kontrol edilmesi gerekmektedir. Ayrıca göçmen ve mülteciler, yasal hakları ve toplumsal kurallar bağlamında bilinçlendirilmelidir.

Araştırmamızın ve bu alanda yapılan çalışmaların sonuçlarına baktığımızda göçmen ve mültecilerle kurulan ilişkilerde olumsuz tutum ve davranışlar ön planda olmaktadır. İletişim ve uyum karşılıklı gelişebilecek bir süreçtir. Bu bağlamda sağlıklı ilişkilerin gelişebilmesi için mikro boyutta müdahalelerin gerçekleşmesinin yanında makro boyutta müdahale ve uygulamalara ağırlık verilmesi daha çok önem taşımaktadır. Toplumsal anlamda uyumun sağlanmasında toplum ile yapılan aktif çalışmalar, mevcut durumda yaşanan sorunların çözümünde etkili olmak ile birlikte karşılaşılabilecek olumsuz durumların daha sağlıklı yönetilebilmesine katkı sağlayacaktır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 26.11.2021 tarihli 2021-924 Karar Sayılı izni alınmıştır. Araştırma gerçekleştirilirken etik ilkeler ve değerler gözetilmiş olup araştırmaya katılan görüşmecilere gönüllülük, çalışmayı reddetme ve çalışmadan çekilme hakları konusunda bilgi verilmiş, çalışmaya katılma onayı alınmıştır. Görüşmecilerden elde edilen veriler gizlilik esasına uygun şekilde çözümlenmiştir.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alver, K. (2014). Komşuluk Kültürü. A. Koyuncu (ed.) içinde, *Komşular ve Komşuluklar* (s. 49-71). Ankara: Hece Yayınları.
- Çağlak, U. (2020). Esnaflar Arası Komşuluk İlişkileri: Konya Bedesten Çarşısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(5), 1621 - 1631.
- Çingir, Ö. F., & Erdağ, R. (2017). Türkiye’de Biyopolitika ve Göç: Iraklı Mülteciler Örneği. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 17(4), 517 - 525.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Esen, A. (2016). *Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler*. (A. Esen, & M. Duman , Dü) İstanbul: Aryan Basım.
- Gencer, T. E. (2019). Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay'da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü.
- Koyuncu, A. (2014). Komşuluk Kültürü. K. Ahmet içinde, *Gündelik Hayatta Komşuluk* (s. 11 - 26). İstanbul: Hece Yayınları.
- Marshall, M. N. (1996). Sampling for Qualitative Research. *Family Practice*, 13(6), 522-526.
- Onat Kocabıyık, O. (2016). Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 55 -66.
- Özbay, M., & Melanlıoğlu, D. (2008). Türkçe Eğitiminde Kelime Hazinesinin Önemi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 30 - 45.
- Rittersberger-Tılıç, H., & Erdemir, A. (2008). *Migration Policies and Integration in the European Union: Impacts on Society and Politics*. (A. G. Ayata, Dü.) Challenges of Global Migration: EU and Its Neighbourhood.
- Saraçlı, M. (2019). *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Taşçı, Ö., & Kara, A. (2019). Türkiye’de Oluşturulan Yeni Uyum Politikası. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 260 - 313.
- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği’ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri Ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 125 - 140.
- Ünal, S. (2014). Türkiye’nin Beklenmedik Konukları: “Öteki” Bağlamında Yabancı Göçmen ve Mülteci Deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 65 - 89.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, İ., & Çakır Sümer, G. (2020). Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacıların Komşuluk İlişkileri: Gaziantep Kenti Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30(1), 241 - 252.

Karabaş, R., ve Çamur, G. (2022). Sosyal hizmet öğrencilerinin sosyal girişimcilik bilgi düzeyleri. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 226-243.

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru Tarihi: 17/11/2022

Kabul Tarihi: 22/12/2022

SOSYAL HİZMET ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL GİRİŞİMCİLİK BİLGİ DÜZEYLERİ

Social Work Students' Perceptions on Social Entrepreneurship

Rıfat KARABAŞ *

Gülsüm ÇAMUR **

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, rfatarabasss@gmail.com, 0000-0001-8564-2464

** Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, gulsum.camur@omu.edu.tr, 0000-0001-5116-2462

ÖZ

Toplumdaki ihtiyaçlara ve sorunlara göre her zaman şekillenen ve sorunlara yeni çözümler oluşturarak büyümeye devam eden girişimcilik, her zaman yeni bir değer yaratıyor. Bu temelde toplumdaki sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlerde en önemli araçlardan birisi olarak sosyal girişimcilik karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmetin ilke, amaç ve hedefleri ile aynı yönde hareket eden sosyal girişimcilik modeli, sosyal hizmet uzmanlarının mesleklerinde etkin bir yere sahip olacaktır. Araştırma, Sosyal Hizmet eğitimi alan öğrencilerin sosyal girişimcilik algı düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın amaçları doğrultusunda geliştirilen Anket Formu aracılığıyla görüşmeyi kabul eden 124 öğrenciden veri toplanmıştır. Elde edilen veriler SPSS 26 istatistiksel programı aracılığı ile analiz edilmiştir. Verilerin dağılım özelliklerini görmek amacıyla betimsel istatistiksel oluşturulmuştur. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin sivil toplum kuruluşlarına katılımlarının düşük olduğu ancak sosyal sorunlara ilişkin farkındalık düzeylerinin ve bu sorunlara çözüm bulma isteklerinin yüksek olduğu belirlenmiştir. Sosyal hizmet öğrencilerinin yerel düzeyden küresel düzeye kadar var olan pek çok sosyal sorunun farkında olup bu sorunların çözümü için bir şey yapmıyor olmaları dikkat çekici bir sonuçtur. Bununla beraber öğrencilerin büyük çoğunluğu sosyal sorunların çözümü için bir şeyler yapmak istemektedir. Bu noktada sosyal hizmet öğrencilerine yol gösterici olunması ve öğrencilerde sosyal girişimciliğe ilişkin farkındalık kazandırılması ve eğitim müfredatının bu anlamda gözden geçirilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal hizmet, sosyal girişimcilik, sosyal sorun, sosyal fayda

ABSTRACT

Entrepreneurship, which is always shaped by the needs and problems in society and continues to grow by creating new solutions to them, is always creating a new value. Social entrepreneurship is one of the most important tools in innovative and sustainable solutions to the problems in society. The social entrepreneurship model, which acts in the same direction as the policy, purpose and objectives of social service, will have an effective place in the social workers' profession. The research aims to measure the social entrepreneurship perception levels of, Department of Social Work student. Data were collected from 124 students using the Personal Information Form and Questionnaire developed by the researchers. The data obtained with the questionnaire forms were analyzed using the SPSS 26 statistical program. Descriptive statistics were created to see the distribution characteristics of the data. According to the finding obtained in the research, it was concluded that the participation of the students in non-governmental organizations was low, but their awareness level of social problems and their desire to find solutions to these problems were high. It is remarkable that social workers are aware of many social problems that exist on a global level from the ground and are not doing anything to solve these problems. However, the majority of students want to do something to solve social problems. At this point, it is important to be a guide to social services students and to raise awareness of social entrepreneurship in students and to review the curriculum in this sense.

Keywords: *Social work, social entrepreneurship, social problem, social benefit*

GİRİŞ

Yakın tarihlerde ortaya çıkmış olan sosyal girişimcilik kavramı birçok alanda kendisini göstermekte ve etkisini artırmaktadır. Toplumsal sorunlara yenilikçi ve sürdürülebilir fikirlerle çözüm üreten sosyal girişimler, ülkemizde de son dönemde hızla gelişmektedir. Girişimcilik, kavram olarak yeni olmasına rağmen uygulama örnekleri ile çok eski tarihlerden bu yana var olduğu anlaşılmaktadır. Toplumda oluşan sorunların çözülmesi amacıyla bireyler, kuruluşlar ve topluluklar çözümler üretmek için her dönem çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Sosyal girişimcilik disiplinlerarası bir alan olmasından kaynaklı çok farklı çerçevelerde değerlendirmeye alınarak popüler bir kavram olmaktadır. Birçok farklı alanda çalışmasından dolayı sosyal girişimciliğin tanımının da tam olarak yapılması mümkün olmamıştır. Ancak sosyal girişimciliğin misyonu üzerine ortak söylemlerle karşılaşabilmektedir.

Peredo ve McLean (2006) sosyal girişimciliği; birey veya toplulukların, net olarak toplumda refahın artmak, değer oluşturmak, imkanları görmek ve imkanlardan faydalanma başarısı göstermek, yenilikçi fikirleri ortaya koymak, riske girmek ve vazgeçmeden çalışmaya devam etmek gibi özellik ve beceri gösterdikleri bir uygulama alanı olarak ifade etmektedir. Hibbert vd. (2002) ise girişimcilik ekosisteminde oluşturulan yapı ile elde edilen karın toplumsal sorunlar çözülmesi için kullanılması şeklinde açıklamaktadır. Bu bağlamda sosyal girişimlerin toplumsal sorunun çözülebilmesi için sürdürülebilirliğinin sağlanması gerekmektedir (Fowler, 2000). Sürdürülebilirliğin sağlanması temelinde ise ekonomik ve sosyal dinamiklerin dengeli olması, değişimi sağlayabilmeleri ve fırsatları takip ederek günümüze ayak uydurabilmelidir (Dees vd., 2004; Gray vd., 2003). Sosyal girişimler dışlanmış ve ayrımcılığa maruz kalmış dezavantajlı grupların sorunlarını takip etmeli, ihtiyaçlarını belirlemeleri ve bunlara yenilikçi fikirler ile çözüm bulabilmelidir. Sosyal girişimciler ise bu sorunların çözülmesi için topluma öncülük etmelidir (Sacin vd., 2010). İfade edilen özellikleri kendisinde bulunduran sosyal girişimciler; toplumun tekrar şekillenmesi için dünyaya faydalı çalışmalarla değişime katkı sunmaları ve buna öncülük yapmaları gerekmektedir. Bu zorlu görevi üstlenen bireyler toplumsal değerlerin oluşmasına etki etmektedir. Bu bağlamda sosyal girişimcilik için bahsedilen değerler ve fayda misyonu sosyal hizmet uzmanlarının makro sosyal hizmet uygulamaları ile uygunluk gösteren bir alan olarak bizlerin karşısına çıkmaktadır (Brueggemann, 2013). Sosyal hizmet uzmanları da sosyal girişimler gibi sosyal ve ekonomik adaletsizliklerin ortadan kaldırılması, dezavantajlı grupların güçlendirilmesi, sosyal katılımın artırılması ve toplumdaki sorunların çözülebilmesi için iyi ve etkili yaklaşımlar aramaktadır. Nandan vd. (2015) sürekli sorunların ve karmaşanın büyümesini temel alarak toplumda etkinin artırılması için yerelden ulusala kadar birçok çalışmada sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarında girişimci faaliyetlere yer verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu noktada sürekli büyümekte ve değişmekte olan dünya düzeninde hükümetler ve sivil toplum kuruluşları sorunlara

cevap vermekte zorlanmaktadır. Bunun daha iyi yöntemlerle çözüme ulaştırılabilmesinde toplumun değişim ajanı olarak belirtilen ve mesleki becerileri ile sosyal girişimciliği birleştirebilecek olan sosyal hizmet uzmanları en iyi sosyal değişim yaratacak sosyal girişimciler olabilirler (Nandan ve Scott, 2013).

Sosyal hizmet mesleği içerisinde çok eski zamanlardan bu yana girişimciliğin temelleri bulunmaktadır. Hatta sosyal hizmet eğitimleri içerisinde de yerini almıştır. Özellikle 1890'lı yıllarda yaşanan ekonomik kriz sonrasında dünyada sosyal sorunların artışı hız kazanmıştır. Ortaya çıkan ekonomik kriz ile toplum içerisinde hayırseverlik ve gönüllülük kuruluşları ortaya çıkmaya başlamıştır. Dönem içerisinde oluşan hızlı sanayileşme ve göçle birlikte birçok sosyal sorun ortaya çıkmıştır (Uzunhasan ve Tek, 2021). Bu sorunların önlenmesi konusunda sosyal hizmet mesleğinin öncülerinden Jane Addams'ın kurduğu Hull House modeli dünyanın en önemli sosyal girişimcilik örneklerinden birisidir. Hull House ekonomik ve sosyal adaletin sağlanması için kurulmuş bir yapıdır. 1931 yılında Nobel Barış Ödülü alan Jane Addams sosyal hizmet uzmanları için sosyal girişimciliği somutlaştırmış bir figürdür (Nobelprize, 2022). Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları toplum içerisinde sorunlar var oldukça bunların çözülmesi için sosyal girişimciliği sürdürerek etkili çözümler ortaya koyacaktır (Savaya vd., 2008). Çünkü sosyal hizmet uzmanları toplum içerisinde var olan; yoksulluk, sosyal adaletsizlik, göç, ayrımcılık, ırkçılık gibi sorunların çözülmesi için yollar üretme ihtiyacı duyacaklardır (Berzin, 2012).

Amerikan Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW) sosyal hizmet mesleğini özellikle dışlanmış, dezavantajlı grupların ve inşaların temel ihtiyaçlarının giderilmesinde destek olmak misyonuyla ifade etmiştir. Bu temelde sosyal hizmet bireysel ve sosyal refaha odaklanmaktadır. Sosyal hizmet toplumdaki sorunların ve bu sorunları ortaya çıkartanların bütünüyle ele almaya dikkat etmektedir. Bu açıklamaya bakıldığında sosyal hizmet uzmanlarının toplum içerisinde var olan sorunları çözmek için odaklanması ve sürdürülebilir bir çözüm oluşturulması gerektiği anlaşılmaktadır. Ayrıca sosyal girişimciler için ifade edilen misyon ve motivasyon ile sosyal hizmet mesleği örtüşmektedir. Buradan hareketle makalede sosyal hizmet disiplini ve mesleği ile oldukça fazla ortak değere sahip olan sosyal girişimcilik kavramı üzerinde durulmakta; geleceğin sosyal hizmet uzmanı olacak olan sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sosyal girişimcilik algıları ele alınmaktadır.

AMAÇ

Yapılan bu araştırmada; sosyal Hizmet eğitimi alan öğrencilerinin sosyal girişimcilik algı düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla nicel araştırma modeline dayalı ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi ilişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken

arasındaki değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına denir. İlişkisel tarama modelinde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; değişme varsa bunun nasıl olduğu saptanmaya çalışılır (Karasar, 2011).

Çalışma Grubu

Araştırma grubu 2021- 2022 Akademik yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde beş ve üzeri dönemde eğitim gören ve çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 124 öğrenci dahil edilmiştir. Araştırma verileri seçkisiz örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ile çalışmaya gönüllü olarak katılan 124 üniversite öğrencisinden toplanmıştır. Seçkisiz örnekleme yöntemleri, örneklemin evreni temsil etme gücünün yüksek olduğu bir yöntemdir. Bu yöntemde örnekleme birimlerinin örnekleme seçilme olasılıkları eşit ve bağımsızdır (Büyüköztürk vd., 2008).

Veri Toplama Araçları

Veriler araştırmacıların hazırlamış olduğu anket formu aracılıyla toplanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın amaçları doğrultusunda araştırmacılar tarafından hazırlana Anket formu yoluyla araştırmanın verileri Kasım 2021 tarihinde araştırmacılarca toplanmıştır.

Anket formu Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nden etik kurul onayı alınarak kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler SPSS 26 istatistiksel program aracılığı ile çözümlenmiştir. Verilerin dağılım özelliklerini görmek amacıyla betimsel istatistiksel oluşturulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

	Sayı	%	
Cinsiyet	Kadın	90	72,6
	Erkek	33	26,6
	Cevapsız	1	0,8
	Toplam	124	100
Okuduğu Dönem	5. Dönem	60	48,4
	7. Dönem	63	50,8
	Cevapsız	1	0,8
	Toplam	124	100
Yaş Ortalaması	21		
En uzun yaşadığı yerleşim yeri	Köy	15	12,1
	İlçe	33	26,6
	İl	75	60,5
	Cevapsız	1	0,8
	Toplam	124	100
Ailenin Gelir Düzeyi	2500 TL ve daha az	13	10,5
	2500 TL – 4500 TL	52	41,9
	4500 TL – 7000 TL	38	30,6
	7000 TL ve üzeri	21	16,6
	Toplam	124	100
Annenin Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	2	1,6
	İlkokul Mezunu	62	50
	Ortaokul Mezunu	26	21
	Lise Mezunu	21	16,9
	Üniversite Mezunu	13	10,5
	Toplam	124	100
Babanın Eğitim Durumu	Okuma Yazma Bilmiyor	1	0,8
	İlkokul Mezunu	37	29,8
	Ortaokul Mezunu	26	21
	Lise Mezunu	33	26,6
	Üniversite Mezunu	26	21
	Lisansüstü Mezunu	1	0,8
	Toplam	124	100

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (%72,6). Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları ortalaması 21 olup, en uzun süreli yaşadıkları yer ise yarıdan fazlasının il merkezi olduğu görülmektedir. Öğrencilerin aile gelir düzeylerinin %41,9'unun 2500 TL – 4500 TL arasında olduğu anlaşılmaktadır. Anne ve baba eğitim durumuna ayrı ayrı bakıldığında anne

eğitim durumunun %50 ile ilkököl mezunu olduğu, baba eğitim durumunda ise %29,8 ile yine ilkököl mezunu oranlarının en yüksek değerlere sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Ailedeki Girişimcilik Deneyimi

	Sayı	%	
Girişimcilik Deneyimi Olan aile üyesinin varlığı	Evet	26	21
	Hayır	97	78,2
	Cevapsız	1	0,8
	Toplam	124	100
Girişimci Olan üye kim	Kardeşler	5	19,23%
	Anne	1	3,85%
	Baba	10	38,46%
	Akraba	2	7,69%
	Cevapsız	8	30,77%
	Toplam	26	100,00%
Girişimcilik Deneyiminin Sonucu	Olumlu	17	65,38%
	Olumsuz	5	19,23%
	Diğer	4	15,39%
	Toplam	26	100,00%

Öğrencilerin ailelerinin sadece %21'lik kısmının ailesinde girişimcilik deneyiminin olduğu ve bu kişinin de %38,46 oranı ile babalardan oluştuğu ve yapılan girişim deneyiminin %68'inin başarılı olduğunu anlaşılmaktadır.

Tablo 3. Öğrencilerin Sivil Toplum Örgütlerine Katılıma İlişkin Deneyimleri

	Sayı	%	
Herhangi bir STK'ya üye misiniz?	Evet	27	21,8%
	Fikrim Yok	1	0,8%
	Hayır	96	77,4%
	Toplam	124	100%
Üye Olunan STK'nın Çalışma Alanı	Çocuk ve Gençlik Refahı	8	29,6%
	Engelli	5	18,5%
	Kadın	1	3,7%
	Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar	9	33,3%
	Tarım ve Kırsal Kalkınma	1	3,7%
	Sağlık	1	3,7%
	Cevapsız	2	7,4%
Toplam	27	100%	
STK'da Gönüllü Olarak Çalışıyor Musunuz?	Evet	18	14,5%
	Fikrim Yok	2	1,6%
	Hayır	104	83,9%
	Toplam	124	100%

Gönüllü Olunan STK'nın Alanı	Çocuk ve Gençlik Refahı	1	5,6%
	Engelli	3	16,7%
	Kadın	1	5,6%
	Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar	7	38,9%
	Tarım ve Kırsal Kalkınma	1	5,6%
	Sağlık	2	11,1%
	Cevapsız	3	16,7%
	Toplam	18	100,0%
Ailede STK üyesi var mı?	Evet	8	6,5%
	Fikrim Yok	9	7,3%
	Hayır	107	86,3%
	Toplam	124	100,0%
Yaşadığınız şehirde gönüllük faaliyetlerine katılıyor musunuz?	Evet	20	16,1%
	Fikrim Yok	6	4,8%
	Hayır	98	79,0%
	Toplam	124	100,0%
Gönüllü Olunan Alan	Çocuk ve Gençlik Refahı	3	15,0%
	Engelli	4	20,0%
	Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar	9	45,0%
	Cevapsız	4	20,0%
	Toplam	20	100,0%
Üniversitede Gönüllük Faaliyetlerine Katılıyor Musunuz?	Evet	10	8,1%
	Fikrim Yok	6	4,8%
	Hayır	108	87,1%
	Toplam	124	100,0%
Üniversitede Gönüllü Olunan Alan	Çocuk ve Gençlik Refahı	3	30,0%
	Engelli	4	40,0%
	Yoksulluk ve Sosyal Yardımlar	2	20,0%
	Cevapsız	1	10,0%
	Toplam	10	100,0%
Ulusal veya Uluslararası gerçekleştirilen faaliyetlere katılım	Evet	7	5,6%
	Fikrim Yok	4	3,2%
	Hayır	113	91,1%
	Toplam	124	100,0%
Ulusal veya Uluslararası gerçekleştirilen faaliyetlerin alanları	Çocuk ve Gençlik Refahı	4	57,1%
	Engelli	1	14,3%
	Cevapsız	2	28,6%
	Toplam	7	100,0%

Tablo 3’de araştırmaya katılan sosyal hizmet öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına ve gönüllü faaliyetlerine katılımları ve bu katılımlarının hangi alanlarda olduklarına dair bilgiler verilmiştir. Tablo 3’de araştırmaya dahil olan öğrencilerin %21,8’i bir sivil toplum kuruluşuna üye olduğu ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) çalışma alanlarının en yüksek grup %33,3 ile yoksulluk ve sosyal yardımlar alanda faaliyet gösteren kuruluşlar olduğu saptanmıştır. Bunu %29,6 ile çocuk ve gençlik refahı alanı ve %18,5 ile engellilik alanı izlemektedir.

Ayrıca öğrencilerin %14,5’inin STK’ya gönüllü üye olduğu ve üye olunan STK’ların da çalışma alanlarının %38,9 oranında yoksulluk ve sosyal yardım alanı olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin gönüllü olarak çalıştığı alanlar incelendiğinde bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Tablo 3’de öğrencilerin yaşadıkları şehirlerde en çok gönüllülük faaliyetlerine katıldıkları alan % 45 ile yoksulluk ve sosyal yardımlar iken; üniversitede en çok gönüllülük faaliyetlerine katıldıkları alan % 40 ile engellilik alanıdır. Ulusal ve uluslararası sahadaki sivil toplum kuruluşlarında gönüllülüğün en çok yoğunlaştığı alana bakıldığında ise hepsinden farklı olarak %57,1 ile çocuk ve gençlik refahı alanı görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyal Sorun Farkındalıklarına Dair Görüşleri

	Sayı	%	
Yaşadığın şehirdeki sosyal sorunları fark etme durumu	Evet	108	87,1%
	Fikrim Yok	9	7,3%
	Hayır	7	5,6%
	Toplam	124	100,0%
Üniversite okuduğun şehirdeki sosyal sorunları fark etme durumu	Evet	109	87,9%
	Fikrim Yok	9	7,3%
	Hayır	6	4,8%
	Toplam	124	100,0%
Dünyadaki sosyal sorunları fark etme durumu	Evet	114	91,9%
	Fikrim Yok	5	4,0%
	Hayır	5	4,0%
	Toplam	124	100,0%
Fark edilen en öncelikli sosyal sorun	Yoksulluk ve Ekonomik temelli sorunlar	50	43,86%
	Eşitsizlik ve adaletsizlik	12	10,53%
	Adalet	4	3,51%
	Çevreye dair sorunlar	2	1,75%
	Sosyal Yaşama dair sorunlar	9	7,89%
	Şiddet	10	8,77%
	Cevapsız	27	23,68%
	Toplam	114	100,0%

Sosyal sorunların çözülmesi için umutlu olma durumu	Evet	44	35,5%
	Fikrim Yok	32	25,8%
	Hayır	48	38,7%
	Toplam	124	100,0%
Sosyal sorunların çözülmesi için karamsar olma durumu	Evet	64	51,6%
	Fikrim Yok	26	21,0%
	Hayır	34	27,4%
	Toplam	124	100,0%
Sosyal sorunların çözülmesi için bir şeyler yapma durumu	Evet	44	35,5%
	Fikrim Yok	30	24,2%
	Hayır	50	40,3%
	Toplam	124	100,0%
Sosyal sorunların çözülmesi için bir şeyler yapmaya dair istek durumu	Evet	104	83,9%
	Fikrim Yok	14	11,3%
	Hayır	6	4,8%
	Toplam	124	100,0%

Tablo 4’de, araştırmaya katılan öğrencilerin, sosyal sorunların yaşadıkları yer ve bölgelerde ne düzeyde farkında oldukları ve bunlar için çalışma isteklerine dair veriler yer almaktadır. Tablo 4’e göre öğrencilerin sosyal sorunları fark etme düzeyleri yüksektir. Yaşadıkları şehirlerdeki sosyal sorunları fark edenler %87,1, üniversite okuduğu şehirdeki sorunları fark edenler %87,9 ile oranlar birbirine yakındır. Buna ek olarak öğrencilerin %91,9’u dünyadaki sosyal sorunların farkında olduğunu dile getirmiş olup %43,86’sı yoksulluk ve ekonomik kökenli sorunların öncelikli olduğunu ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %35,5’inin sosyal sorunların çözülmesinde umutlu olduğu, %38,7’sinin ise hiç umudunun olmadığı görüşmüştür. Öğrencilerin sosyal sorunların çözümlenmesi hususunda karamsarlık durumları sorulduğunda yarımından biraz fazlası (%52,6) karamsar olduğu ifade etmiş, bununla birlikte %83,9’u sosyal sorunların çözümlenmesi konusunda sorumluluk almanın gerekliliğine inandığını, ayrıca %35,5 oranında öğrenci de bu sosyal sorunların çözümlenmesinde aktif olarak rol aldığını ifade etmiştir.

Tablo 5. Sosyal Girişimciliğin Kavram Olarak Bilme Durumu

	Sayı	%	
Sosyal Girişimciliği Kavram Olarak Bilme Durumu	Evet	81	65,3%
	Hayır	22	17,7%
	Fikrim Yok	21	16,9%
	Toplam	124	100,0%

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %65,3’ü sosyal girişimcilik kavramını bildiğini; %17,7’si bu kavramı bilmediğini ve %16,9’u da bu kavrama ilişkin fikri olmadığını belirtmiştir.

Tablo 6. Sosyal Hizmet Uzmanı Olunca Çalışmak İstedikleri Alan

	Sayı		%
Çalışmak İstedikleri Alan	Kararsız	5	4,5%
	Çocuk refahı	57	51,4%
	Yaşlı	3	2,7%
	Kadın refahı	12	10,8%
	Adli	8	7,2%
	Engellilik	3	2,7%
	Sağlık	16	14,4%
	Göç ve mültecilik	1	0,9%
	Aile refahı	5	4,5%
	STK	1	0,9%
	Toplam	111	100,0%

Tablo 6’da araştırmaya katılan sosyal hizmet öğrencilerinin, sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmak istedikleri alan hakkında ifadelerine yer verilmiştir. Tablo 6’ya göre öğrencilerin yarıdan biraz fazlasının(%51,4) ileride meslek yaşamında çocuk refahı alanında çalışmak istediği görülmektedir. Bunu %14,4 ile sağlık alanı, %10,8 ile kadın refahı alanı izlemektedir.

Tablo 7. Sosyal Hizmet Uzmanı Olunca Çalışmak İstedikleri Alanların Cinsiyete Göre Dağılımları

İlerde çalışmak istedikleri Alan	Cinsiyet			
	Erkek		Kadın	
	Sayı	%	Sayı	%
Kararsız	4	13,8%	1	1,2%
Çocuk	10	34,5%	47	57,3%
Yaşlı	2	6,9%	1	1,2%
Kadın	2	6,9%	10	12,2%
Adli	2	6,9%	6	7,3%
Engelli	1	3,4%	2	2,4%
Sağlık	7	24,1%	9	11,0%
Göç	0	0,0%	1	1,2%
Aile	1	3,4%	4	4,9%
STK	0	0,0%	1	1,2%
Toplam	29	100%	82	100%

Tablo 7’de araştırmaya katılan sosyal hizmet öğrencilerinin sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmak istedikleri alanların cinsiyete göre dağılımları verilmiştir. Tablo 7’ye göre; araştırmaya katılan kadın öğrencilerin %57,3’ü çocuk refahı alanında çalışmak isterken, bunu %12,2 ile kadın alanı takip

etmektedir. Araştırmaya katılan erkek öğrencilerin ise çalışmak istedikleri alan kadınlar da olduğu gibi en yüksek oranla (%34,5) çocuk refahı alanıdır. Bunu %24,1 ile sağlık alanı takip etmektedir.

TARTIŞMA

Yapılan araştırmaya göre örneklem içerisinde bulunan sosyal hizmet öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük oranı ve sosyal sorunlara dair farkındalıkları belirtilmiştir. Öğrencilerin %21,8'inin sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerine katıldığı verisine ulaşılmıştır. Balaban ve İnce'nin (2015) gençler üzerine yaptığı bir araştırmada sivil toplum kuruluşlarına katılımında düşük bir orana sahip oldukları ifade edilmektedir. Bunun nedeni olarak ise sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarında bilinirliğin az olmasını işaret edilmektedir. Bizim araştırmamızda da, sosyal hizmet öğrencilerini sivil toplum kuruluşlarına katılım konusundaki oranın düşük olması dikkat çekmektedir.

Yapılan araştırmaya katılan öğrencilerin %21,8'inin sivil toplum kuruluşlarında üye olduğu ve çalışmalarına katıldığı ifade edilmektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi kapsamında yaptığı çalışmanın sonuçları da bu sonuca yakın (%27) bir orandadır (Konda, 2014). Bunların aksine Sevim ve Altun (2017)'un araştırmasına göre sosyal hizmet öğrencilerinin sivil toplum örgütlerine katılımları %40,1 gibi oldukça yüksek düzeydedir.

Araştırmada öğrencilerin katılım sağladıkları sivil toplum kuruluşlarının %33,3 ile en yüksek oranda yoksulluk ve sosyal yardım alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları olduğu görülmektedir. Bunu takip eden %29,6 ile çocuk ve gençlik refahı alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarıdır. Araştırmada farklı sonuçlara ulaşılarak dikkat çeken durumlardan birisi ise öğrencilerin buldukları yerlere göre gönüllülük faaliyetlerine katılım alanlarının değişiklik göstermesidir. Araştırmaya göre öğrencilerin üniversiteye gelmeden önce yaşadıkları şehirlerde yoksulluk ve sosyal yardımlar alanındaki STK'lara gönüllü olarak katılımları yüksek iken; üniversite okurken gönüllü olarak katılım sağladıkları STK'ların alanlarına bakıldığında en yüksek orana sahip olan engellilik alanıdır.

Araştırma kapsamında öğrencilerin sosyal sorunlara ilişkin farkındalık düzeylerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Benzer şekilde, Kazazoğlu (2020)'nin üniversite öğrencileriyle yaptığı araştırmada öğrencilerin sosyal sorunlara dair farkındalık düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilere Türkiye'nin Dünya'nın ve yaşadığını şehrin ortak sorunu nedir diye sorulduğunda; katılımcıların %43,86 gibi büyük bir kısmı yoksulluk ve ekonomi kökenli sorunların öncelikli olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Baş (2017)'de çalışmasında gençlerin temel sorun alanlarında ekonomi temelli sorunları gördüğünü ifade etmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre bu sorunların çözülmesi için sosyal sorumluluk anlamında girişimde bulunular %35,5 oranındadır. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin %83,9 gibi büyük bir bölümü

sorunların çözülmesi için “bir şeyler yapmak” istediğini belirtmektedir. Buna ek olarak araştırmaya katılan öğrencilerin %38,7’si sorun çözülmesi konusunda umutsuzdur. Bu durum Gallup International(2021) 44 ülkede Küresel Mutluluk Endeksi Türkiye verileriyle neredeyse örtüşmektedir (%34).

Bu temelde öğrencilerin sosyal sorunların çözümünde en etkili yollardan birisi olan sosyal girişimcilik hakkında bilgi düzeylerini sorduğumuzda, %65,3 gibi yüksek bir oran karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde Ateş (2018) sosyal bilgiler öğretmen adayları ile yaptığı araştırmada, katılan öğrencilerin sosyal girişimcilik özellikleri ve bilgi düzeylerini yüksek bulmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin mezun olduktan sonra sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmak istedikleri alanlara dair elde edilen bilgilere göre; %51,4 gibi büyük bir kısmı çocuk refahı alanında çalışmak istemektedir. Benzer şekilde Sevim ve Altun (2017) sosyal hizmet okuyanlarla gerçekleştirdiği araştırmada öğrencilerin sosyal hizmet uzmanı olduktan sonra çalışmak istedikleri alan yüksek oranda çocuk alanı olarak belirtilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal hizmet uzmanı olduktan sonra çalışmak istedikleri alanları cinsiyete göre ayırdığımızda yine kadınlarda %57,3, erkeklerde %34,5 gibi yüksek oranlarda çocuk alanında çalışmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde hızla artmakta olan toplumsal sorunlar ile sosyal hizmet uzmanlarına ve sosyal girişimcilere ihtiyaç da her geçen gün artmaktadır. Bu nedenle hükümetler, kar amacı gütmeyen kuruluşlar, işletmeler ve birçok farklı sektörün sorunlara çözüm bulabilmek için birlikte çalışarak etki oluşturmaları gerekmektedir (Yıldırım ve Tuncay, 2019). Bu temelde sosyal girişimcilik, sosyal hizmet uzmanlarının toplumsal sorunlara çözümler üretmesi ve yeni stratejiler oluşturması için önemlidir. Sosyal hizmet mesleğinin öncelikli amacı da sosyal girişimcilik gibi toplum yararına çalışmalar gerçekleştirmektir. Dünya’da sosyal hizmet uzmanı olarak sosyal girişim örnekleri incelediğinde, iki disiplinin bir araya getirilerek çok etkili sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir

Sosyal hizmet uzmanları, makro sosyal hizmet uygulaması ile birçok sorunu çözüme kavuşturabileceği gibi sosyal girişim disiplini ile bunu daha etkili hale getirebilmektedir. Bu temelde sosyal hizmet uzmanlarının sosyal girişimcilik hakkında bilgi sahibi olması ve bu disiplini iyi tanması gerekmektedir. Ülkemizde sosyal girişimler çalışmalarını sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla hayata geçirmektedir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanlarının sosyal girişimciliği öğrenmesinde sivil toplum kuruluşları da etkili olmaktadır.

Öğrenciler ile yaptığımız araştırmadan elde ettiğimiz verilerde dikkat çeken durumlardan biri şuan buldukları yerlere göre gönüllü oldukları sivil toplum kuruluşlarının çalışma alanlarının farklılık göstermesidir. Öğrenciler yaşadıkları şehirlerde en çok gönüllü olarak katılım sağladıkları sivil toplum kuruluşlarının alanı yoksulluk ve sosyal yardımlarken üniversite okudukları şehirlerde gönüllü olarak katıldıkları sivil toplum kuruluşlarının alanı çoğunlukla engellidir. Buradan yola çıkarak, öğrencilerin buldukları yerlerde sivil toplum kuruluşları ile olan çalışma alanları değişebilmektedir. Ulusal ve uluslararası çalışma gerçekleştiren sivil toplum kuruluşlarında gönüllülüklerinde ise bunlardan farklı olarak çocuk ve gençlik refahı alanında faaliyet gösteren kuruluşlara gönüllü olmaktadır. Buradan yorumla öğrencilerin katıldıkları sivil toplum çalışmalarında, yer ve sivil toplum kuruluşunun etki düzeyleri farklılık gösterebilmektedir.

Sosyal sorunlar üzerine farkındalıklarının ölçülmesi için sosyal hizmet öğrencileri ile yaptığımız araştırmanın sonucunda elde ettiğimiz verilere göre yaşadıkları yerlerde, üniversite okudukları şehirde ve dünyadaki sorunların farkında olmaları düzeyleri yüksektir. Bunların hepsinde ortak olarak gördükleri sorun olarak da yoksulluk ve ekonomiyi ifade etmektedirler. Dünya'nın en büyük sorunu haline gelen yoksulluk ve ekonomi bugün bizim gençlerimizin büyük bir çoğunluğunun da farkında olduğu sorunlardan birisidir. Bu sorunların çözülmesi konusunda sosyal hizmet öğrencilerinin sadece %35,5'lik bir kısmının umutlu olduğu verisi elde edilmiştir ve yine sorunların çözülmesi için bugün bir şeyler yapan öğrencilerin oranı da %35,5'dir. Araştırmada aynı değerde çıkan bu veri bugün sorunların çözülmesi için bir şeyler yapan öğrencilerin sosyal sorunların çözülmesi konusunda umutlu oldukları sonuca varmamıza fırsat vermektedir. Ayrıca sosyal hizmet öğrencilerinin %83.9'u sorunların çözülmesi için bir şeyler yapmak istediklerini ifade etmektedir. Buradan yorumla sosyal hizmet öğrencilerinin sosyal sorunların çözülmesi için bugün bir şey yapmıyor olması ne yapacaklarını bilmediklerinden kaynaklanmaktadır.

Araştırmadan elde edilen verilere göre

- Sosyal hizmet öğrencilerinin sivil toplum kuruluşlarına katılımı konusunda öğrencilerin farkındalık düzeylerinin artırılması sağlanmalıdır.
- Sosyal hizmet öğrencilerin sivil toplum kuruluşlarındaki çalışma alanları sosyal hizmet mesleğiyle ortak hedeflere uygun olarak ayarlanmalı ve staj olanağı sağlanabilmelidir.
- Sosyal sorunların çözülmesi için farkındalıkları yüksek olan sosyal hizmet öğrencileri, danışman hocaları tarafından bu sorunların çözülmesi için katkı sunabilecekleri alanlarla yönlendirilmelidir.
- Sosyal hizmet öğrencilerinin sosyal girişimcilik disiplinini daha iyi anlaması sağlanarak, sosyal hizmet disiplini ile birleştirilmesi başarılı örneklerle anlatılmalıdır.

- Sosyal hizmet öğrencilerine sosyal sorunların çözülmesi için sürdürülebilir yeni modellerin oluşturulması amacıyla üniversitelerin bir yol gösterici ve kolaylaştırıcı olması gerekmektedir.
- Sosyal hizmet bölümü dersleri içerisine sosyal girişimcilik eklenmeli ve iyi örnekler ile anlatılmalıdır.

Sonuç olarak toplumun değişim ajanları olarak ifade edilen sosyal hizmet uzmanları sosyal girişimcilik sayesinde etki alanını genişletmeli ve farkındalık oluşturmalıdır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu çalışma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nda 26.11.2021 tarihinde 2021-916 karar sayısı ile Etik Kurul Onayı almıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Addams J. (1931). Jane Addams Biyografik. Erişim 01.01.2022, <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1931/addams/biographical/>
- Ateş, Y. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal girişimcilik özelliklerinin ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Balaban, A. Y., ve İnce, İ. Ç. (2015). Gençlerin sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülük faaliyetleri ve gönüllülük algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Örneği. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(2), 149-169.
- BAŞ, H. (2017). Türkiye’de genç nüfus: Sorunlar ve politikalar. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (27), 255-288.
- Berzin, S. C. (2012). Where is social work in the social entrepreneurship movement?. Social Work, 57(2), 185-188.
- Büyükoztürk, S., Çakmak, E. K., Akgün, Ö., Karadeniz, S., ve Demirel, F. (2008). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Brueggemann, W. G. (2013). The practice of macro social work. Cengage Learning.
- Dacin, P. A., Dacin, M. T., ve Matear, M. (2010). Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here. Academy of management perspectives, 24(3), 37-57.
- Dees, J. G., Emerson, J., ve Economy, P. (2004). Strategic tools for social entrepreneurs: Enhancing the performance of your enterprising nonprofit (Vol. 207). John Wiley ve Sons.
- Denizalp, H. (2009). Toplumsal dönüşüm için sosyal girişimcilik rehberi (2. Baskı). Ankara: Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayını, Odak Ofset Matbaacılık.
- Austin, J. E., Gutiérrez, R., Ogliastri, E., ve Reficco, E. A. (2007). Capitalizing on convergence.
- Fowler, A. (2000). NGOs as a moment in history: beyond aid to social entrepreneurship or civic innovation?. Third world quarterly, 21(4), 637-654.
- Gallup International. (2021). Less Hope and Happiness in The World 2021. Yazar rehberi erişim adresi: <https://www.gallup-international.com/survey-results/survey-result/less-hope-and-happiness-in-the-world-2021> (Erişim tarihi: 15.04.2022)
- Germak, A. J., ve Singh, K. K. (2009). Social entrepreneurship: Changing the way social workers do business. Administration in Social Work, 34(1), 79-95.

- Gray, M., Healy, K., ve Crofts, P. (2003). Social enterprise: is it the business of social work?. *Australian social work*, 56(2), 141-154.
- GÜNDÜZ, A., ve ALTUN, F. (2021). Sınırlılıkları Açısından Sosyal Girişimcilik ve Sosyal Hizmet. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 46-50.
- Hibbert, S. A., Hogg, G., ve Quinn, T. (2002). Consumer response to social entrepreneurship: The case of the Big Issue in Scotland. *International journal of nonprofit and voluntary sector marketing*, 7(3), 288-301.
- Karasar, N. (2011). Araştırmalarda Rapor Hazırlama. Ankara: Nobel Yay.
- Kayalar, M., ve Arslan, E.T. (2009). Ashoka'ya Üye Sosyal Girişimlerin Türkiye ve Dünyadaki Faaliyet alanlarının Karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 1(1), 56-76.
- Irmak Kazazoğlu, T. (2020). Üniversite öğrencilerinin çevre farkındalık düzeylerinin ve çevre sorunlarına yönelik davranışlarının incelenmesi (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Konda (2014). Türkiye'de Gençlerin Katılımı Araştırması. Türkiye'de Gençlerin Katılımı Projesi. İstanbul Bilgi Üniversitesi. İstanbul.
- Kümbül Güler, Burcu. (2010). Sosyal Girişimcilik. Ankara: Efil Kitabevi.
- Leadbeater, C. (1997). The Rise of The Social Entrepreneur (No. 25). Demos.
- Nandan, M., ve Scott, P. A. (2013). Social entrepreneurship and social work: The need for a transdisciplinary educational model. *Administration in Social work*, 37(3), 257-271.
- Nandan, M., London, M., ve Bent-Goodley, T. (2015). Social workers as social change agents: Social innovation, social intrapreneurship, and social entrepreneurship. *Human Service Organizations: Management, Leadership ve Governance*, 39(1), 38-56.
- Nicholls, A. (Ed.). (2008). Social Entrepreneurship: New Models of Sustainable Social Change. OUP Oxford.
- Özdevecioğlu, M., ve Cingöz, A. (2009). Sosyal girişimcilik ve sosyal girişimciler: Teorik çerçeve. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (32), 81-95.
- Peredo, A. M., ve McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of world business*, 41(1), 56-65.
- Savaya, R., Packer, P., Stange, D., ve Namir, O. (2008). Social entrepreneurship: Capacity building among workers in public human service agencies. *Administration in Social Work*, 32(4), 65-86.

- Sevim, K., ve Altun, F. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin geleceğe yönelik mesleki ve akademik beklentileri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 51-65.
- Shaw, E., ve Carter, S. (2007). Social entrepreneurship. *Journal of small business and enterprise development*.
- Short, J. C., Moss, T. W., ve Lumpkin, G. T. (2009). Research in social entrepreneurship: Past contributions and future opportunities. *Strategic entrepreneurship journal*, 3(2), 161-194.
- Uzunaslın, İ., ve Tek, S. (2021). Sosyal Girişimcilik Ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32 (3), 1195-1214.
- YILDIRIM, B., ve Tuncay, T. (2019). Sosyal İnovasyon ve Sosyal Girişimciliğin Sosyal Hizmet Mesleğinin Geleceğindeki Rolü. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1), 169-188.
- Weerawardena, J., ve Mort, G. S. (2006). Investigating social entrepreneurship: A multidimensional model. *Journal of World Business*, 41(1), 21-35.

Uslu, Y. (2022). Göçmenlerin sosyo-ekonomik yaşam deneyimlerinin belirlenmesi ve gelecek beklentilerinin analizi: Türkiye ve Almanya örnekleri. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 244-266.

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru Tarihi: 07/11/2022

Kabul Tarihi: 27/12/2022

GÖÇMENLERİN SOSYO-EKONOMİK YAŞAM DENEYİMLERİNİN BELİRLENMESİ VE GELECEK BEKLENTİLERİNİN ANALİZİ: TÜRKİYE VE ALMANYA ÖRNEKLERİ*

Determination of Immigrants Socio-Economic Life Experiences and Analysis of The Future Expectations: Examples of Türkiye and Germany

Yusuf USLU *

* Doktora Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi Bölümü, 220470001@ogrenci.hitit.edu.tr, 0000-0001-8816-4090

ÖZ

İnsanların dini, ekonomik, sosyal ya da siyasal nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılarak başka yerlere yerleşmelerine göç denmektedir. Göç, ekonomik imkanların dünya üzerindeki eşitsiz dağılımı nedeniyle sosyo-ekonomik gerekçelerle gerçekleşebileceği gibi devlet otoritesinin uygulayacağı baskı, sürgün, şiddet ve savaşlar nedeniyle de gerçekleşebilmektedir. Günümüzde dünya genelinde hâkim olan siyasi-ekonomik yapı, baskı, şiddet ve savaş şartları nedeniyle göç; dünyanın hemen her ülkesinde yaşanan sıradan olaylardan birine dönüşmüştür. Yaygın bir şekilde yaşanan göçler, hangi nedenlere dayalı olarak gerçekleşmiş olursa olsun göçmenler için yeni geldikleri yerlerde sosyo-ekonomik ilişkiler kurmak bir zorunluluk olmuştur. Çünkü göç eden topluluklar, yaşamlarını idame ettirebilmek için yerel halk ile birtakım etkileşimlere girmek ve bu etkileşimler sonucunda da sosyo-ekonomik ilişkiler kurmak zorunda kalmışlardır. Bu zorunluluk nedeniyle araştırmada, göçmenlerin sosyo-ekonomik yaşam deneyimlerinin belirlenerek; gelecek beklentilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda; Türkiye ve Almanya'dan toplam 30 katılımcıyla yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiş; göçmenlere geniş sosyo-ekonomik imkanlar sunan Almanya'nın bünyesinde barındırdığı Türkiyeli göçmenlerin, Almanya'dan memnuniyetlerinin oldukça yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. Türkiye ise bünyesinde barındırdığı Suriyeli göçmenlere, kısıtlı imkanları nedeniyle yeterince imkân sunamadığından; Suriyeli göçmenlerin çok büyük bir kısmı Türkiye'de yaşamaktan dolayı memnuniyetsiz olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Türkiye'deki Suriyeli göçmenler, Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerden oldukça kısıtlı sosyo-ekonomik imkanlara sahip olduklarından; geleceğe dair

* Bu çalışma Prof. Dr. Metin Uçar danışmanlığında Yusuf Uslu tarafından 21 Haziran 2022 tarihinde tamamlanan "Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikalarının Entegrasyona Etkisi: Türkiye ve Almanya Örnekleri" başlıklı 10476603 tez numaralı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

umutlar bağlamında Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin, Almanya'daki Türkiyeli göçmenlerden daha az geleceğe yönelik umut taşıdıkları da görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Gelecek, göçmen, sosyo-ekonomik, Suriyeli, Türkiyeli

ABSTRACT

Migration is when people leave their places of residence for religious, economic, social or political reasons and settle elsewhere. Migration may occur due to different reasons which may include socio-economic, unequal distribution of economic opportunities in the world, as well as due to pressure, exile, violence and wars caused by the state authority or other groups. Due to the prevailing political-economic structure, oppression, violence and war conditions throughout the world today, migration; has become one of the ordinary events in almost every country. Regardless of the reasons for widespread migration, it has been a necessity for immigrants to establish socio-economic relations in their new places of origin, because the migrating communities have to interact with the local people in order to maintain their lives, and as a result of these interactions, they have to establish socio-economic relations. Therefore, in this study research, the socioeconomic life experiences of immigrants were determined; also, the study aimed at analysing their future expectations. This study used semi-structured interviews with a total of 30 participants from Türkiye and Germany. The data obtained were analysed with the descriptive analysis technique; It has been seen that the satisfaction of Turkish immigrants from Germany, which is included in Germany, which offers wide socio-economic opportunities to immigrants, is at a very high level. Türkiye, on the other hand, cannot offer enough opportunities to the Syrian immigrants it hosts due to its limited opportunities; The vast majority of Syrian immigrants stated that they are dissatisfied with living in Türkiye. In addition, since Syrian immigrants in Türkiye have very limited socio-economic opportunities compared to Turkish immigrants in Germany; In the context of hope for the future, it has also been observed that Syrian immigrants in Türkiye have less hope for the future than Turkish immigrants in Germany.

Keywords: Future, immigrant, socio-economic, Syrian, Turkish

GİRİŞ

Göç; insanların beşerî, sosyo-ekonomik ya da siyasal ihtiyaçları/zorunlulukları nedeniyle yaşadıkları yeri değiştirmelerini ifade etmektedir. Kavram esas itibarıyla yeryüzünde yaşanan insan hareketliliğine işaret etmektedir (Demirağ ve Kakişım, 2018, s. 130). Bu hareketlilik dünya genelinde çeşitli demografik değişim/dönüşümlere, toplum ve ülkelerde yaşanan sosyo-ekonomik/sosyo-kültürel değişimlere neden olmaktadır. Bu değişim süreci sanılanın aksine sadece modern zamanlarda yaşanan bir süreç değildir. Göç süreci, binlerce yıldır farklı boyutlarıyla yaşanmaya devam eden; insanlığın tüm zamanlarındaki ve coğrafyalarındaki varlığıyla ilintili bir süreçtir. Örneğin tarihte “Kavimler Göçü” olarak bilinen ve yaklaşık beş asır boyunca yoğun bir şekilde yaşanan insan hareketliliği ve göçü, dünyayı o güne kadar coğrafi, ekonomik ve sosyal olarak yaşamadığı türden bir değişime yöneltmiştir. Yaşanan bu değişimle hemen her açıdan birbirinden farklı olan insan toplulukları, dünyanın değişik bölgelerinde birlikte yaşamayı öğrenmiş ve oldukça zengin yeni medeniyetlerin temellerini atmıştır (Demirağ ve Kakişım, 2018, s. 132). Göç konusu günümüz kitle iletişim araçlarının yarattığı algı nedeniyle baş edilmesi gereken bir problem olarak görülmektedir. Fakat geçmişten günümüze yaşanan göç dalgaları irdelendiğinde; göçün yaşandığı coğrafyalar için yeni yeni fırsatlar açtığı da göz ardı edilmemelidir. Zira geçmişten günümüze kadar her devirde göçmenler, göç ettikleri coğrafyalarda kurdukları etkileşimlerle yerel halkın değerlerini zenginleştirmiş ve ev sahibi toplumun sosyo-kültürel değerlerine yeni değerler eklemişlerdir (Uçar, 2021, s. 42).

Akademik yazında göçü ortaya çıkaran faktörler; itici ve çekici faktörler olarak ele alınmaktadır. Buna göre; yeterince gelişmemiş ülkelerde yaşanan ekonomik yoksunluk, siyasal istikrarsızlık, savaş, çatışma ya da terör gibi olaylar o ülkelerde yaşayan insanların itici faktörlere dayalı olarak göç etmelerine neden olmaktadır. Öte yandan ekonomik olarak daha konforlu bir yaşam, yüksek gelir elde etme gibi nedenler de insanların çekici faktörlere dayalı olarak göç etmelerine neden olmaktadır. İnsanlığın kökenine kadar gidilebilecek bir tarihi olan göç; teknolojideki gelişmeler, bu gelişmelerin yarattığı işgücü talepleri, ülkelerin maddi imkanları arasındaki eşitsizlikler, finansal ve ticari küreselleşme dalgalarıyla birlikte dünyada daha fazla görünürlük kazanmaya başlamıştır. Göçün, yaşandığı her ülkenin sosyo-ekonomik/sosyo-kültürel yaşamına doğrudan ya da dolaylı etkide bulunduğu da bir gerçektir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) göçmen kavramını, yerleşik durumda bulunduğu ikametinden, başka bir yere yerleşmek için ayrılan kişileri ifade etmek için kullanmaktadır. Tarih boyunca yaşanan göçlerden olumlu veya olumsuz olarak ama en fazla etkilenen kesim bahsi geçen bu göçmenler olmuştur. Vatanlarını, ailelerini, mallarını ve daha birçok şeylerini geride bırakıp çıkılan uzun bir yolculuğun ardından daha önce hiç tanımadıkları bir ortamda yaşamak zorunda kalan bu göçmenler bir kısmını öngörebildikleri ciddi sorunlarla yüz yüze kalmaktadır. Bu sorunların başında

gelen uyum sorunları ve ırkçılığa maruz kalma durumu; çoğu zaman egemen grubun azınlık gruba karşı takındığı dışlama ve ayrımcılık içeren davranışlar ile ortaya çıkmaktadır (Perşembe, 2005, s. 59). Bu bağlamda göçmenlerin varlığı, göç alan ülkelerde en çok tartışılan konulardan biridir. Tartışma temelde göçmenlerin, yaşadıkları topluma uyum sağlayıp sağlayamadıkları düşüncesi üzerinden yürütülmektedir. Uyum konusunda toplumun bakışı genellikle ekonomik argümanlara dayalı olarak farklılaşmaktadır. Çalıştığı sektörde işler iyiye gittiğinde ve göçmenlerden ekonomik yarar sağlandığı düşünüldüğünde yerel halk göçü desteklemektedir. Fakat işler kötüye gittiğinde göçmenler, ekonomik kötüye gidişle özdeşleştirilmekte ve ülkedeki kötüye gidişten bütünüyle sorumlu tutulmakta olduğundan yerel halk; göçün kısıtlanması ve hatta durdurulmasını istemektedir. Bu nedenle dünya genelinde göçmenler, çoğu zaman ekonomik kriz anlarında günah keçisi olarak görülmektedir. Bu duruma örnek olarak Almanya'ya savaş sonrası dönemde göçmen işçilerin çalışmaya gelişi verilebilir. Almanya'ya işçi olarak gelen göçmenler ilk başta toplum tarafından coşkuyla karşılanmış ve desteklenmiştir. Çünkü göçmen işgücüne ciddi düzeyde ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak 1970'lerdeki ekonomik krizle birlikte "Göçmenler gelip işimizi, evimizi elimizden alıyorlar" şeklinde bir algı toplumda yaygınlaşmaya başlamıştır (Yalçın, 2017, s. 86). Bu durum göçmenlere yönelik toplumun bakış açısının içinde bulunulan sosyo-ekonomik koşullarla doğrudan ilintili olduğunu göstermektedir. Yerel halk, göçmen işgücüne ihtiyaç duyulduğunda ve göçmenlerden ekonomik yarar sağlanacağı düşünüldüğünde göçmenlere yönelik pozitif yaklaşım sergilemektedir. Bu ihtiyaç azaldığı veya ortadan kalktığı zaman da yaklaşım negatifleşmeye başlamaktadır.

TÜRKİYE VE ALMANYA'DA GÖÇMENLERE SUNULAN SOSYO-EKONOMİK İMKÂNLAR

Uluslararası göç hareketlerine; kendi ülkesinde uğradığı ayrımcılık, yaşanan siyasal istikrarsızlık ve rejim baskısı gibi sebepler neden olabileceği gibi sosyo-ekonomik olarak daha rahat bir yaşama kavuşmak için yapılan refah arttırıcı ekonomik sebepler de neden olabilmektedir (Kutlu, 1992). Ekonomik sebepler, göç hareketlerinin önemli nedenlerinden biridir. Dünyada; ekonomik düzeyin, kişi başına düşen gelirin, altyapı ve sosyal imkanların yüksek düzeyde olduğu ülkeler; insanlar için bir cazibe merkezi haline gelmiş ve ciddi göç dalgalarına maruz kalmıştır (Memiş, 2015, s. 101-102). Ekonomik eksenli göç; göç alan/veren ülkelerde olumlu/olumsuz birtakım etkilere neden olmaktadır. Göç alan ülkelere doğru yaşanan vasıfsız emek göçü, göç alan ülkelerdeki düşük ücretli çalışanların gelirleri üzerinde ciddi baskı yaratırken; beyin göçü olarak isimlendirilen beşerî sermaye göçü ise göç alan ülkelerin ekonomik refahını arttırmaktadır (Maqul, 2019, s. 90).

Suriyeli sığınmacıların, uzun zamandır Türkiye'de yaşamlarını devam ettirmeleri nedeniyle sosyo-ekonomik olarak topluma uyum sağlamaları beklenmektedir. Bunun için birtakım haklara erişmeleri zorunludur. Bu doğrultuda Suriyelilerin, ekonomik ve toplumsal yaşama entegre olabilmeleri, sosyo-

ekonomik olarak uyum sağlayabilmeleri ve çalışma hayatına dahil olabilmeleri ciddi önem arz etmektedir. Çünkü Suriyelilerin, insan onuruna yakışır bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için para kazanmaları yani iş bulmaları ve çalışmaları şarttır. Fakat uygulamada Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi çekinceyle onaylayarak yürürlüğe koyduğu için; Avrupa dışındaki ülkelerden gelen insanlara mülteci statüsü vermeyeceğini ilan etmiştir. Bunun için Suriye'den gelen sığınmacılara mülteci statüsü verilmemiştir (Güzel, 2018, s. 107). Onun yerine Suriyeli sığınmacılara "geçici koruma" adıyla yeni bir yasal statü tahsis edilmiştir. Bu statüyle Suriyeli sığınmacılar, geçicilik bağlamında ele alınmış; kalış sürelerinin belirsizliği ve sayılarının çokluğu nedeniyle de toplum tarafından sadece kaynak tüketen olarak algılanmışlardır. Bu yanlış algılamaları düzeltebilmek için; geçici koruma statüsündeki Suriyeli sığınmacılara geçici çalışma izinleri düzenlenmiş ve sığınmacıların yasal olarak çalışabilmeleri mümkün kılınmıştır. Fakat uygulamada Suriyelilerin çoğu yerel halkın tercih etmediği, çalışma koşullarının oldukça kötü olduğu işlerde çalışmaya devam etmişlerdir (Orsam, 2015, s. 16-18). Ayrıca yapılan araştırmalarda Suriyelilerin, çoğunlukla kayıt dışı istihdam edildiği ve bu nedenle sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı grupları ciddi oranda olumsuz etkiledikleri görülmüştür (Gençler, 2020, s. 133).

Dış politikada yaşanan bazı gelişmeler, Türkiye'deki Suriyeli sığınmacı sayısının artmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerden biri Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında 2013 yılında imzalanan "Geri Kabul Anlaşması" ve bu anlaşmanın yarattığı sonuçlardır. Türkiye, kendi çıkarlarına uygun bulmadığı için 2013 yılına kadar geri kabul anlaşma tekliflerini reddetmiştir. Fakat AB, bu anlaşmanın imzalanmasıyla; Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının AB ülkelerinde serbest dolaşım hakkı elde edeceği, Türkiye topraklarında yer alan Suriyeli sığınmacılar için maddi destekler sunulacağı şeklindeki vaatleriyle Türkiye'nin anlaşmaya yönelik çekincelerini ortadan kaldırmış ve anlaşmayı imzalatmıştır. Sonrasında ise anlaşmayla verilen sözler tutulmamış; Türkiye, Suriyeliler bağlamında AB'ye göçü engelleyen güvenli bir tampon ülke haline gelmiştir (Gençler, 2020, s. 117). Bütün bu yaşanan gelişmelere rağmen Suriyeli sığınmacılara yönelik barınma, eğitim, sağlık ve sosyal koruma gibi hizmetlerin sunumunda; Türkiye'nin benimsediği kapsayıcı tutum zaman zaman eleştirilse de sürdürülmeye devam edilmiştir. Geçici barınma merkezleriyle başlayan barınma hizmetleri, sosyal uyum yardımları aracılığıyla il ve ilçe merkezlerine kadar genişletilmiştir. Sağlık hizmetleri; önce geçici barınma merkezlerinde, sonrasında 10 ilde ve son aşamada ise 81 ilde sunularak kapsayıcılığı artırılmıştır. Geçici eğitim merkezlerinde başlayan eğitime, 2016-2017 eğitim öğretim yılında bu merkezlere kayıt alınmayarak okul çağındaki sığınmacıların, Millî Eğitim Bakanlığı sistemine entegre edilmesiyle devam edilmiştir. Türkiye'de ücretsiz olan temel eğitim hizmetleri kapsamına Suriyeli sığınmacıların alınması, bir kamu hizmeti olan eğitim hizmetlerine Türkiye'nin kendi vatandaşlarına ek

olarak vatandaşı olmayan Suriyeli sığınmacıların dahil edilmesi sonucunu doğurmuş; bu durum Türkiye'nin sığınmacılar konusundaki kapsayıcı politikalarını ortaya koymuştur (Dama, 2020, s. 229).

Emek-yoğun işleri yerine getirecek nüfusunu, girdiği dünya savaşlarında yitiren ve bu nedenle savaş sonrası karşılaştığı işgücü ihtiyacını kendi nüfusundan karşılayamayan Almanya, dünyanın değişik ülkelerinden göçmen işçiler istihdam etmeye başlamıştır. Fakat bu işçilere ülkede sürekli kalmayacaklarını hatırlatacak şekilde "konuk işçi" (Gastarbeiter) adını vermeyi uygun bulmuştur (Ünver, 2003, s. 181). Bu adlandırma, Alman devletinin ihtiyaç ortadan kalktıktan sonra gelen göçmen işçileri geri gönderebileceği şeklindeki düşüncesini desteklemektedir. Fakat tüm planlamalarda geçicilik konsepti üzerine kurulu olan bu konuk işçilerden; 1961 yılından itibaren Almanya'ya yerleşen ve ülkedeki en kalabalık göçmen grubunu oluşturan Türkiyeliler, göç ederek geldikleri Almanya'yı -diğer pek çok göçmen grup gibi- kendilerine ikinci bir vatan olarak görmeye başlamışlardır (Ensorov ve Şentürk, 2020, s. 2505).

Almanya'nın göçmen karşıtı önemli bir kitleye sahip olmasına rağmen dünyanın en fazla sayıda göçmene ev sahipliği yapan ilk on ülkesi arasında yer alan tek gelişmiş/zengin ülke olması da dikkat çekicidir (BBC, 2021). Bu durum Almanya'nın işgücü ihtiyacının karşılanmasına yönelik; ekonomik ihtiyaçlarından kaynaklı bir çözüm yolu olarak göçmen ya da mültecilere Almanya'da ihtiyaç duyulduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Fakat nesiller boyunca orada bulunmaya devam eden göçmen Türkiyeliler, günümüzde artık geçici değil çoğu o ülkenin vatandaşı olma statüsünde ve kalıcı bir şekilde Almanya'ya yerleşmiş durumdadır. Geçmişte sosyo-ekonomik olarak ciddi dezavantajlarla yaşamını sürdürmeye çalışan Türkiyeli göçmenler arasından bugün çok sayıda bilim insanı, iş insanı, politikacı ve nitelikli işler yapan insanlar Almanya'da sosyo-ekonomik olarak üst seviyelerde yaşamını sürdürmeye devam etmektedir (Ensorov ve Şentürk, 2020, s. 2507).

AMAÇ

Göçmenler, gittikleri ülkelerde resmi statüleri ne olursa olsun çalışmak zorunda kaldıklarından, içinde buldukları toplumun sosyo-ekonomik/sosyo-kültürel yaşamından etkilenmektedir (Maqul, 2019, s. 43). Bu nedenle bu çalışmada; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler ve Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyelilerin, sosyo-ekonomik yaşam deneyimleri ve gelecek beklentilerinin belirlenerek analiz edilmesi amaçlanmıştır. Göç hareketleri, küreselleşen dünyayı sosyo-ekonomik açıdan çoğu zaman doğrudan etkilediğinden; ciddi bir araştırma odağı haline gelmiştir. Göçmenlerin geldikleri ülkelere bir takım olumlu/olumsuz etkilerde buldukları bilinen bir gerçektir. Bu etkileri araştırmak için yapılmış literatürde birçok araştırma bulunmaktadır. Fakat farklı ülkelerde yaşanan göçlerin etkilerini aynı araştırma kapsamında birlikte inceleyen bu çalışma bu yönüyle farklılık arz etmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma; konuyla ilgili anlamlı sonuç/yorumlara ulaşılmasına imkân tanıdığı için nitel yöntemlerle yürütülmüştür. Nitel araştırma; verileri nitel yöntemlerle toplamaya imkân sağlayan doküman analizi, görüşme gibi tekniklerin kullanıldığı olayların gerçekçi bir şekilde doğal ortamında gözlemlendiği araştırma biçimi olarak kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 210). Bu bağlamda yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine göre hazırlanan sorularla yapılan görüşmelerde; araştırma konusuna yönelik veriler temin edilmeye çalışılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacının önceden hazırladığı sorular, görüşmeye katılanların istediği derinlikte yanıtlamasına imkân tanıdığı için sağladığı bu esneklik nedeniyle tercih edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 366). Araştırma sonuçları betimsel veri analizi ile irdelenmiştir. Betimsel veri analizi, detaylı analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesi ve yorumlanmasında kullanılmaktadır. Betimsel veri analizinde amaç; görüşme ya da gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenerek yorumlanması ve yorumlanmış verilerin araştırmacıya sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 221). Bu bağlamda çalışma boyunca elde edilen veriler; özgün hallerine mümkün olduğunca sadık kalınarak ve gerektiğinde katılımcılardan doğrudan alıntılar yapılarak betimsel bir şekilde ele alınmıştır.

Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği için; veri toplama ve analizinde yapılan işlemlerle ilgili bilgilerin detaylı verilmesi, uzman görüşünün alınması ve çeşitleme stratejisinin kullanılması sağlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 81). Bu bağlamda çalışma boyunca yapılacak işlemler sırasıyla açıklanmış; yapılacak mülakatlar için hazırlanan sorular uzman görüşü alınarak belirlenmiş; çeşitleme veri kaynakları olarak ise görüşme, gözlem, doküman analizi gibi farklı yöntemlerle elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Ek olarak dünyanın değişik yerlerine göç eden Suriyelilerin geliş sebeplerinin keyfiliğin ötesinde çoğu zaman hayati tehlikelere dayanması nedeniyle bu çalışmada Türkiye'ye göç eden Suriyelilere yönelik literatür ve hukuktaki anlamından bağımsız olarak sığınmacı ifadesi kullanılmıştır. Benzer şekilde Almanya'ya göç eden Türkiyeliler için göç motivasyonunun çoğunlukla hayati bir zorunluluğa değil ekonomik nedenlere dayalı olarak gerçekleşmesinden dolayı Almanya'ya göç eden Türkiyelilere yönelik literatür ve hukuktaki anlamından bağımsız olarak göçmen ifadesi kullanılmıştır. Ayrıca "göçmen" ifadesi bu çalışmada her ne sebeple olursa olsun Türkiye, Almanya veya başka bir ülkeye göç etmiş olan tüm göç edenler için ortak kuşatıcı bir kavram olarak da kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Çalışma kapsamında; herhangi bir sebeple ülkelerini terk ederek Türkiye veya Almanya'nın değişik bölgelerine yerleşmiş, yaşları 15-52 arasında değişen toplam 30 kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde, katılımcılardan özgün ve ayırt edici veriler elde etmek için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmış; hazırlanan sorularla görüşmelere

başlanmış, görüşme esnasında görüşmenin seyrine göre kimi sorular derinleştirilmiştir. Araştırma kapsamında tablo 1’de özetlendiği gibi araştırmaya katılan 30 katılımcıdan 16’sı erkek, 14’ü kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriye kökenli sığınmacılar; cinsiyete göre 8 erkek, 6 kadın olmak üzere toplam 14 kişi olacak şekilde dağılmış durumdadır. Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler ise 8 erkek, 8 kadın olmak üzere toplam 16 kişi cinsiyete göre eşit bir şekilde dağılmış durumdadır. Katılımcıların eğitim durumları irdelendiğinde 14’ünün lise mezunu, 12’sinin üniversite eğitimine devam ettiği ve 4’ünün de üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların 14’ü evli olup 16’sı bekarıdır. Katılımcıların hanelerindeki fert sayısı 2 ile 12 arasında değişmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacıların genellikle kalabalık ailelerden oluştuğu veya birden fazla aile aynı hanede bir arada yaşadığı görülmüştür.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özellikleri

KATILIMCI	YAŞ	CİNSİYET	EĞİTİM DURUMU	MESLEK	MEDENİ HAL
K1	22	Erkek	Meslek lisesi mezunu	Tekstil atölyesinde çalışıyor	Bekâr
K2	17	Kadın	Realschule okuyor	Ailesi ticaret işi yapıyor	Bekâr
K3	30	Kadın	Üniversite mezunu	Çevre mühendisi ve ticari bir işyeri sahibi	Evli
K4	23	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K5	21	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K6	22	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K7	35	Erkek	Lise mezunu ve TÖMER’de dil eğitimi almış	Bir lokantada bulaşıkçı olarak çalışıyor	Evli
K8	22	Kadın	Lise mezunu	Babası yurtdışı göreviyle öğretmen olarak gelmiş ve çalışıyor	Bekâr
K9	52	Erkek	Lise düzeyinde okula gitmiş	Anne babası Almanya’da işçi olarak çalışırken orada lise öğrenimi görmüş şu anda Türkiye’de öğretmen	Evli
K10	22	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrencilik yapıyor aynı zamanda babasının çalıştığı lokantada ona yardım ediyor	Bekâr
K11	23	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K12	20	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K13	25	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrencilik yapıyor aynı zamanda bir lokantada bulaşıkçılık yapıyor	Evli
K14	22	Kadın	Lise mezunu	Evlere temizliğe gidiyor	Evli
K15	15	Kadın	Lise düzeyinde okula gidiyor	Babası kayıp, ailesi verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Bekâr
K16	16	Kadın	Lise düzeyinde okula gidiyor	Babası vefat etmiş, ailesi verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Bekâr
K17	19	Kadın	Lise mezunu	Ailesinden kimse çalışmıyor, verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Evli
K18	33	Kadın	Üniversite mezunu	Öğretmen	Evli
K19	24	Erkek	Lise mezunu	Markette yönetici olarak çalışıyor	Evli
K20	26	Erkek	Lise mezunu	Markette reyon işinde çalışıyor	Evli

K21	22	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K22	28	Kadın	Lise mezunu	Markette yönetici olarak çalışıyor	Evli
K23	29	Erkek	Lise mezunu	Markette çalışıyor	Evli
K24	23	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K25	24	Kadın	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K26	25	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K27	39	Erkek	Lise mezunu	Bir çikolata fabrikasında işçi olarak çalışıyor	Evli
K28	22	Erkek	Üniversite okuyor	Öğrenci	Bekâr
K29	30	Erkek	Üniversite mezunu	Gıda sektöründe ticari bir işyeri sahibi	Evli
K30	36	Erkek	Üniversite mezunu	Ayakları olmadığı için çalışmıyor ve verilen sosyal yardımlarla yaşamaya çalışıyor	Evli

Veri Toplama Araçları

Türkiye ve Almanya'daki göçmenlerin sosyo-ekonomik yaşam deneyimlerinin belirlenmesi ve gelecek beklentilerinin analizi için gereken veriler; ilgili ülkelerin sosyal ve ekonomik politikaları, göçmen ve mülteci kabul politikaları, göçmenlerle ilgili ayrıntılı istatistikleri ve göç edenlere yönelik uygulanan yasal düzenlemeleri taranarak elde edilmiştir. Ayrıca göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki; sosyo-ekonomik yaşamına ve gelecek beklentilerine ilişkin görüşlerinin toplanabilmesi için yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine göre hazırlanan sorularla görüşmeler yapılmış; ilgili görüşmelerle araştırma konusuna yönelik veriler temin edilmeye, katılımcıların iç dünyaları anlaşılmasına, sahip oldukları bilgi, deneyim ve davranışlar betimlenmeye çalışılmıştır (Özgen, 2016, s. 161).

Veri Toplama Süreci

Bu çalışma kapsamında yapılacak olan görüşmeler için; Hitit Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 9 Aralık 2021 tarih ve 2021-289 sayılı belge ile izin alınmıştır. Ayrıca yapılacak görüşmeler için randevuların alınması, görüşmelerin gerçekleştirilmesi ve sonrasındaki süreçlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için gönüllülük ilkesinin dikkate alınmasına dayanan bir yaklaşım sergilenmiştir. Bu kapsamda görüşme randevuları, katılımcıların uygun olduğu tarih ve saatler gözetilerek belirlenmiştir. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler salgın şartlarından dolayı internet üzerinden uzaktan yapıldığı için gönüllük onayları da Google form üzerinden geliştirilen "Gönüllü onay formu" ile tamamen dijital ortamda alınmıştır. İlgili forma <https://forms.gle/1riQBGHZ6B35uQuv9> adresinden erişilebilmiştir. Katılımcıların tamamı görüşmeye kendi gönül rızalarıyla katıldıklarını teyit etmiş ve ilgili linkten gönüllü onay formlarını onaylamışlardır. Alınan bu onayla elde edilen bilgiler ile görüşmeler esnasında verilen yanıtlar birbiriyle ilişkilendirilmemiş ve katılımcıların tüm şahsi bilgileri gizli tutulmuştur. Bireysel deneyimlerin ve bu deneyimlere ait yorumların veri olarak kullanıldığı bu çalışmada; kayda alınan görüşmeler öncelikle yazıya dökülmüştür. Elde edilen yazılı doküman, birkaç defa okunarak görüşmeler ile ilgili genel bir kaniya varılmıştır. Varılan bu kaniya göre; katılımcıların görüşme sorularına verdikleri

cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgular raporlaştırılmıştır. Yapılan literatür taramalarından ve görüşmelerden sonra elde edilen tüm bulgular betimsel olarak analiz edilerek sonuçlar çıkartılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Bu araştırmadan elde edilen bulgular; “Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılara ilişkin” ve “Almanya’da yaşayan Türkiyeli göçmenlere ilişkin” olmak üzere iki farklı ana tema başlığı altında irdelenmiştir. Her iki ana tema da “Sosyo-ekonomik yaşam deneyimleri”, “Uyum durumları” ve “Geleceğe yönelik umutlar” alt temalarından oluşmuştur. Bu temalar aracılığıyla araştırma kapsamında ele alınan sığınmacı/göçmenlerin; sosyo-ekonomik yaşam deneyimleri, uyum durumları, geleceğe yönelik umut durumları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcılar, göç deneyimi ve sonrasında yaşadıklarını açıklarken; göç edilen bölgeye veya göç etme nedenine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu nedenle “Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılara ilişkin bulgular” ve “Almanya’da yaşayan Türkiyeli göçmenlere ilişkin bulgular” katılımcıların göç sürecini irdelemek için üretilmiş ana temalar olmuştur.

Tablo 2. Sığınmacı/Göçmenlerin Göç Deneyimlerinin Temalara Ayrılma Süreci

1.Adım: Kategoriler	2. Adım: Alt Temalar	3. Adım: Ana Tema
Maddi Yoksunluk	Sosyo-Ekonomik Yaşam Deneyimleri	Türkiye’de Yaşayan Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Bulgular
Zayıf Aile Bağları		
Sevdiklerinin Kaybı		
Çaresizlik		
Bilinmezlik		
Yalnızlık		
Ayrımcılık veya Dışlanmışlık	Uyum Durumları	
Gelecek Kaygısı		
Dindaşlık		
Ekonomik Fırsatlar		
Güvenli Yaşam	Geleceğe Yönelik Umutlar	
Gelecek Kaygısı		
Emek Sömürüsü		
Geçim Sıkıntısı		
Güvenli Yaşam		
Eğitim Fırsatı		
İyi Gelecek Beklentisi		
1.Adım: Kategoriler	2. Adım: Alt Temalar	3. Adım: Ana Tema
Kimlik Karmaşası	Sosyo-Ekonomik Yaşam Deneyimleri	Almanya’da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlere İlişkin Bulgular
Farklı Dil ve Kültür Tanıma		
Ekonomik İmkanlar		
Yüksek Hayat Standardı		

Ayrımcılık veya Dışlanmışlık	Uyum Durumları	
Yabancılaşma		
Almanca Bilmeme		
İnanç ve Kültür Farklılıkları		
Ayrımcılık veya Dışlanmışlık	Geleceğe Yönelik Umutlar	
Güçlü Ekonomik İmkanlarla Yaşama		
Eğitim ve Kariyer Olanakları		
İyi Gelecek Beklentisi		
İnsan Olarak Değerli Hissetme		

Katılımcıların tamamı göç sürecinde yaşadıkları deneyimleri ifade ederken; kendilerine sunulan sosyo-ekonomik imkanlardan, uyum durumlarından ve geleceğe yönelik umut durumlarından bahsettikleri için sosyo-ekonomik yaşam deneyimleri, uyum durumları ve geleceğe yönelik umutlar Türkiye'ye göç eden Suriyeliler ile Almanya'ya göç eden Türkiyelilerin sosyo-ekonomik yaşam deneyimlerinin belirlenmesi ve gelecek beklentilerinin analizi ile ilgili üç temel alt tema olarak belirlenmiştir. Araştırma boyunca yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular da sırasıyla Türkiye'de yaşayan Suriyelilere ve Almanya'da yaşayan Türkiyelilere ilişkin bulgular temalarıyla aşağıda irdelenmiştir.

Türkiye'de Yaşayan Suriyeli Sığınmacılara İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Türkiye'nin 6 farklı ilinde (Adana, Adıyaman, Ankara, Çorum, İstanbul ve Yozgat) yaşayan toplam 14 Suriyeli sığınmacıyla yapılan görüşmeler neticesinde çeşitli veriler elde edilmiştir. Buna göre Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacıların sosyo-ekonomik yaşamına ilişkin verileri elde etmek için yapılan görüşmelerde; sığınmacıların, sahip oldukları şeyleri geride bırakarak Türkiye'ye gelmelerinin onları birçok konuda yoksunluk içinde yaşamaya sevk ettiği, yeni geldikleri ülkede aile bağlarının ciddi şekilde sarsıldığı ve sevdiklerinin kaybı nedeniyle yaşadıkları travmanın çeşitli sağlık problemlerine yol açtığı sıklıkla ifade edilmiştir. Yapılan görüşmelerde özellikle sevdiklerini kaybetmenin veya geride bırakmanın sığınmacılar üzerinde silinmez izler bırakacak şekilde ön plana çıktığı görülmüştür. Ayrıca sığınmacılar tarafından ciddi maddi yoksunluk, bilinmezlik ve çaresizlik duygusu oldukça sık vurgulanmıştır. Türkiye'de evlere temizliğe giderek yaşamını devam ettirmeye çalışan K14¹, savaş nedeniyle göç ettiklerini ve geride evini, maddi imkanlarını, arkadaşlarını ve sevdiklerini bırakmanın ciddi acılar ve hastalıklar yaşamasına neden olduğunu ifade etmiştir. Benzer görüşler dile getiren diğer katılımcılar da (K13, K17, K24, K25, K30) göç ettikleri yerlerde ciddi bir şekilde yalnızlaştıklarını ve geride bıraktıklarına karşı aşırı özlem duyduklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda

¹ Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcılar; K ve görüşme sırası biçiminde yanına sayı verilerek ifade edilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların detaylı künyesi için lütfen katılımcıların demografik ve kişisel özelliklerinin yer aldığı Tablo 1'i inceleyiniz.

Türkiye’de üniversite öğrencisi olan Suriyeli bir sığınmacının göçten sonra yaşadıklarına dair anlatımı oldukça çarpıcıdır:

“Ramazan’da biz kesinlikle bahçede yemek yedik. Son zamanlarda da iftarımızı bombalar altında yapmıştık. Bunları hatırlayınca çok büyük bir şeyi kaybettiğimizi düşünüyorum. Çünkü Türkiye’de çok garip kaldık. İçimizden çok şeyler koptu. Yemekler, kokular, her şey burnumda tütüyor. Çok yaşlı bir babaannem var. Babam onu yanımıza getirdi. Ancak o geri dönmek istedi Suriye’ye. Ama babam izin vermedi. Bir gün evde fark ettik, boynunda kolye gibi bir şey var. Sorduk bu ne? Bize gösterdi, Suriye’deki evimizin anahtarı. Hepimiz anahtara bakarak ağlamaya başladık. Ve sonra babaannem dayanamadı kalmaya ve Suriye’ye geri döndü.” (K24)

Ayrıca yaşanan göç deneyimleri sosyo-ekonomik olarak bazı katılımcıları olumlu etkilerken bazılarını olumsuz etkilemiştir. Göçe dair olumlu etkilere sahip olanların, göç hakkında söyledikleri irdelendiğinde güvenli yaşam ve sosyo-ekonomik fırsatlar ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar, göç sürecini kendilerine yeni bir gelecek inşa etme fırsatı olarak değerlendirmektedir. Göçe dair olumsuz etkilerden söz edenler ise göç esnasında yaşadıkları deneyimlerden yola çıkarak ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalmışlıklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda üniversite öğrencisi olan bir katılımcı yaşadığı olumsuz durumu ve dışlanmışlığı şu şekilde ifade etmiştir:

“Öğrenci iken, Türkçem yetmediği zamanlarda ağılıyordum. Hocalar, Arapça dersinde Arapça konuşmamı, Arap aksanlı olduğum için aşağılıyordu. Bunlara çok üzülüyor ve ağılıyordum. Çalışmak istiyorum Türkiye’de ama çok çekiniyorum çünkü Suriyeliler hemen iş buluyor lafını duymak istemiyorum.” (K26)

Sığınmacıların sahip oldukları dini inançların, kültürel olarak kendilerini Türkiye toplumuna yakın hissedip hissetmemelerine olan etkisini tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde; katılımcıların büyük bir kısmı dindaşlık duygusunun kendilerinin Türk toplumundan ayrıştırılmasını engelleyemediğini ifade etmişlerdir². Bu bağlamda Türkiye’de üniversite öğrencisi olan K12, cami dışında kamu alanları da dahil her yerde kendisini yabancı hissettiğini, herhangi bir şekilde Arapça konuştuğu zaman insanların çok kötü bir şey yapmış gibi dışlayıcı ve yargılayıcı bir şekilde kendisine baktıklarını ve bu nedenle aşırı derecede dışlanmışlığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Bu bağlamda tekstil atölyesinde işçi olarak çalışan diğer bir katılımcı da Türkiye’de yerel halk ile aynı dinden olmasına rağmen kendisini yabancı hissetmekten kurtulamadığını şu şekilde ifade etmiştir;

“Evet bir yabancı gibi hissediyorum. Cami dışında her yerde resmi yerlerde bile yabancı olduğum hissettirildi hatta bazen yüzüme söylendi. Biz Suriyeli olduğumuzu çektiğimiz acılardan dolayı unutmak istesek de bu bize her zaman ve her yerde hatırlatıldı. Onun için Suriyelisin şeklinde başlayan cümlelerden çok sıkıldım artık.” (K1)

² Göç, insanların coğrafi hareketliliğinin yanı sıra kültür, değer ve inançlarının da hareketliliğini içermektedir. Bu nedenle göçmenler, yerleştikleri yerlere inançlarını taşımakta ve aynı zamanda oradaki inanç ve kültürel yapılardan etkilenmektedir. Göçle birlikte dinsel alışkanlıklar karşı karşıya gelmekte; bu durum dini bir uyuma yol açabileceği gibi din kaynaklı çatışmalara da yol açabilmektedir. Suriye ve Türkiye benzer dini inanç ve kültürel değerlere sahip olmasına rağmen bu ülkelerdeki dini yaşam ve deneyimler ciddi farklılıklar göstermektedir (Kaya, 2017, s. 202). Yaşanan bu farklılıklara rağmen kimi Suriyeli sığınmacılar için Türkiye’ye göç etme durumu, aynı dine mensubiyetten kaynaklı olarak bir tercih sebebi olabilmektedir. Zira gelecek kuşaklarının dinini unutmamasından endişe eden Suriyeli sığınmacılar, kendi dindaşlarının bulunduğu Türkiye’ye göç etmenin dini bir motivasyondan kaynaklandığını ifade etmişlerdir (Tanrıverdi ve Ulu, 2020, s. 181).

Sığınmacıların göç ederek geldikleri Türkiye’den memnuniyet durumlarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde ise katılımcıların memnuniyetsizliklerini yoğun bir şekilde ifade ettikleri görülmüştür. Türkiye’de yaşadıkları olumsuzlukları dile getirenlerin genel olarak gelecek kaygısı ve geçim sıkıntısından şikâyet ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda Türkiye’de tekstil işçisi olarak çalışan K1 yaşadığı olumsuzlukları, Türkiye’ye göç ederek hayatını kurtardığını ama hayat koşullarından dolayı çok zorlandığını, kazandığı parayla ailesini geçindirmesinin mümkün olmadığını, hayata tutunmak için 3 farklı aileden oluşan 8 kişi ile birlikte küçük bir evde yaşamak zorunda kaldıklarını ve bu durumun sayamayacağı kadar çok sıkıntılara neden olduğunu belirtmiştir. Kendi durumlarına yönelik benzer görüşler dile getiren diğer katılımcılar da (K7, K11, K17, K26) göç ederek geldikleri Türkiye’de, her ne kadar canlarını kurtarmış olsalar da insani bir şekilde yaşayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Türkiye’de üniversite öğrencisi olan bir katılımcı yaşadığı durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Geleceğimle ilgili endişelerim var. Okuyorum ama vatandaşlık alamazsam, mezun olduktan sonra Türkiye’de çalışmam. Kimliğimiz hangi şehirde ise sadece o şehirde yaşayabiliyor, resmi işlemleri o şehirde yapabiliyoruz. Kimliğimin olduğu şehir dışında yakalanırsam sınır dışı ediliyorum. Çok insanlık dışı uygulamalar var. O yüzden memnun değilim. Başka bir şehirde hastaneye bile gidemiyorum. Hatta bir keresinde, 3 farklı otobüs firması bilet vermedi. Hasta olan annemin yanına gidemedim.” (K11)

Sığınmacıların geleceğe yönelik umutlarına ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; bazı katılımcıların umutlu bazılarının ise umutsuz oldukları görülmüştür. Geleceğe yönelik umutlu olanların söyledikleri irdelendiğinde; Türkiye’nin kendilerine sunduğu güvenli yaşam, eğitimlerine devam edebilme fırsatı ve iyi bir gelecek beklentisinin sığınmacıların geleceğe dair umutlanmalarını sağladığı görülmüştür. Geleceğe yönelik umutsuz olanların söyledikleri irdelendiğinde ise; sığınmacıların uğradığı ayrımcılık veya dışlanmışlığın onları ciddi manada gelecek kaygısı taşımaya yönelttiği görülmüştür. Bu bağlamda göç ederek geldiği Türkiye’de güvenli yaşam ve ölüm korkusundan kurtulma gibi nedenlerden dolayı geleceğe umut ile bakan katılımcılar olduğu gibi; ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, emek sömürüsü veya hayat pahalılığı nedeniyle geleceğe dair umudunu kaybeden katılımcılar da bulunmaktadır. Emek sömürüsü ve hayat pahalılığı nedeniyle göç ederek geldiği Türkiye’den Almanya’ya gitmeye çalışan, Türkiye’de sosyal yardımlarla yaşamaya çalışan bir katılımcı yaşadığı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Çok umutlu değilim. Çünkü burada yaşamak çok zor. Yardım için verilen para hiçbir şekilde yetmiyor. Her şeyin fiyatı sürekli artıyor ama bizim aldığımız para hep aynı. Annem ve kardeşlerimin sorumluluğu üzerimde olduğu için evlilik de düşünmüyorum. Facebook üzerinden edindiğim arkadaşlardan Almanya’da yaşayan Suriyeliler var oradan bir kısmet bulup evlenip buradan gitmek istiyorum.” (K17)

Almanya’da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlere İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamında Almanya’nın 6 farklı bölgesinde (Berlin, Düesseldorf, Frankfurt, Münih, Remscheid ve Stuttgart) yaşayan toplam 16 Türkiyeli göçmenle yapılan görüşmeler neticesinde çeşitli veriler elde edilmiştir. Buna göre Almanya’da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin; sosyo-ekonomik yaşamına ilişkin verileri elde etmek için yapılan görüşmelerde; katılımcıların Almancayı bilmemesinin ciddi bir yabancılaşmaya neden olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yaşanan bu yabancılaşmayı göçten hemen sonra okula başlamak zorunda kalan fakat şu anda markette işçi olarak çalışan bir katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“Okulda derslerde hiçbir şey anlamıyordum. Bir sınıf geriden başlattılar ama bir şey anlamıyordum önüme bakıyordum sürekli.” (K19)

Yaşanan birtakım olumsuzluklara rağmen göç deneyimi, çoğunlukla göçmenleri olumlu etkilemiştir. Göçmenler, göç sürecini konforlu ve refah içinde yaşama fırsatı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Göçe dair olumlu etkilere sahip olduğunu ifade edenlerin göç hakkında söyledikleri irdelendiğinde; yüksek hayat standardı ile farklı dil ve kültür tanıma imkânlarının öne çıktığı görülmektedir. Göçe dair sınırlı da olsa olumsuz etkilerden söz eden göçmenler (K9, K21, K28) ise göçmenlerin ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz bırakıldıklarını ve bu nedenle yaşanan süreçlerden olumsuz etkilendiklerini ifade etmişlerdir.

Göçmenlerin, göç ederek geldikleri Almanya’dan memnuniyet durumlarını tespit etmek amacıyla yapılan görüşmelerde, göçmenlerin memnuniyetlerini yoğun bir şekilde ifade ettikleri görülmüştür. Almanya’daki yaşamından memnun olan göçmenler; genel olarak ekonomik imkânları, insan olarak kendilerini daha değerli hissetmelerini ve farklı bir kültürde yaşamının avantajlarını vurgulamaktadır. Ayrıca göç ederek gelinen Almanya’dan sınırlı da olsa memnuniyetsizliğini dile getiren göçmenler de (K9, K18, K21) ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kaldıklarını ve kimlik karmaşası yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda Almanya’daki yaşamından duyduğu memnuniyet ve memnuniyetsizliği iki ayrı katılımcı sırasıyla şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Evet memnunum büyük bir Alman market zincirinin birinde yöneticilik yapıyorum. Maddi olarak rahat bir yaşamım var. Ayrıca güvenle yaşayabildiğim bir yer burası, sadece ekonomik değil insan olarak da daha değerli hissediyorum kendimi. İnsanlar her şeyi konuşabiliyor; Türkiye gibi herkes birbiriyle kavgaya tutuşmuyor. Hemen her şey (konuşulabiliyor) tartışılabilir medeni bir şekilde. Bir kadın olarak gecenin 3’ünde bile dışarı çıkabiliyorum. Ama Türkiye’de herkes agresif bir şekilde birbiriyle kavga ediyor. Hiçbir konu tartışılmıyor hemen herkes kavga etmeye hazır. İnsanlar Almanya’da belki de ekonominin verdiği güvenle oldukça sakin yaşıyorlar.” (K22)

“Göç edilen ülkenin çoğunluğu tarafından (gerek yetkili makamlar gerek halk) ırk, millet ve din açısından kabul görmüş olsa idik, memnuniyetsizlik muhtemelen söz konusu olmazdı. Fakat mevcut durum bunun tam tersini gösteriyor. Bir diğer konu ise şahsi gözlemlerim doğrultusunda, göç eden kişilerin çocuklarından başlayan ve torunlarında (3. kuşak) daha fazla gözlemlenen kimlik ve anadil sorunları yani kimlik karmaşasıdır. Göç edenlerden sonraki nesillerin, anavatanlarına bağları yıldan yıla bir aylık temaşa ve turistik geziden ibaret olarak kalmıştır.

Tüm bu nedenler sonucunda anavatanın dışında kimlik sorunu yaşayarak doğup büyüyen gençlerin sağlıklı bir kimlik geliştiremediğini düşünüyorum.” (K18)

Göçmenlerin, geleceğe yönelik umutlarına ilişkin elde edilen bulgular irdelendiğinde; Almanya’daki geleceklerinden büyük ölçüde umutlu oldukları görülmüştür. Almanya’nın kendilerine sunduğu güçlü ekonomi, istikrarlı ve refah içinde yaşam, geniş eğitim ve kariyer olanakları, insan olarak kendini değerli hissetme durumu onların geleceğe dair umutlarını canlı tutmaktadır. Sınırlı düzeyde de olsa geleceğe yönelik umutsuz olduklarını söyleyen göçmenler (K18, K19) ise uğradıkları ayrımcılık veya dışlanmışlığın onları ciddi manada gelecek kaygısı taşımaya sevk ettiklerini ifade etmişlerdir. Görüşme yapılan göçmenlerin konu ile ilgili anlatımları şu şekildedir:

“Almanya’daki yaşamımda umutlu ve mutluyum. Çünkü ihtiyacım olan her şeye sahibim. Okumuş ve kendini yetiştirmiş bir insanın iyi olanaklara sahip olabileceği bir ülke Almanya. Bu nedenle geleceğe dönük herhangi bir kaygı taşımadan umutlu bir şekilde yaşayabiliyorum.” (K3)

“Uyum konusunda Türkiye’ye döndüğümüzde problem yaşıyoruz. Almanya’da her şey düzenli, stressiz ama Türkiye’de her şey çok stresli, kaos bir ortam var. İnsan Almanya’ya göçmen olarak bile gitmiş olsa kendini değerli hissediyor. Ben dışlanmayı Türkiye’de hissediyorum. Bana orada turist gibi davranıyorlar. Çünkü Türkçeyi Almanca kadar iyi konuşmuyorum. Geçen yaz geldiğimizde dört tane dondurmadan 200 lira aldılar bizden. Türkiye’de ekonomik sıkıntıların sebebi olarak sanki biz görüyoruz. O yüzden Almanya’da kendimi daha iyi hissediyorum ve geleceğe dair daha fazla umutluyum.” (K22)

TARTIŞMA

Bu çalışmada Türkiye ve Almanya’da yaşamını sürdüren göçmenlerin; göç sürecinde yaşadıkları zorluklar, göç edilen ülkelerde kendilerine sunulan sosyo-ekonomik imkanlar ve geleceklerine dönük beklentiler irdelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde; Esad yönetiminin baskısı ile yaşanan çatışmalar, savaş koşullarının yarattığı olumsuzluklar ve işkence gibi gerekçeler Suriyelilerin çoğu tarafından güvenlik eksenli zorunlu göç etme nedenleri olarak ifade edilmiştir. Almanya’ya tercihen göç etmiş olan Türkiyelilerin çoğu ise ekonomik olarak daha yüksek standartlarda yaşama isteğinin göçleri için temel bir gerekçe olarak ön plana çıktığını ifade etmişlerdir. Ek olarak Türkiye’ye göç etmiş olan Suriyelilerin hemen hemen tamamı sosyo-ekonomik olarak tatmin edici olmaktan uzak ve oldukça zor koşullarda yaşamlarını sürdürmeye çalışırken; Almanya’ya göç etmiş olan Türkiyeliler ise genellikle sosyo-ekonomik olarak yüksek bir hayat standardı içinde yaşamlarını sürdürdüklerini ifade etmişlerdir.

21. yüzyılda bilgi-iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle, sosyal ağlar üzerinden iletişim kurarak sosyalleşen insanlar için göç trafiği engellenemez bir hal almıştır. Yeni ekonomik fırsatların yanı sıra eğitim, sağlık, temel hak ve özgürlüklerin yüksek olması da göçmenler için göç edeceği ülkeyi seçmede birer tercih sebebi olmuştur (Cantürk, 2020, s. 127). Ayrıca göçmen kabulü; insani bir durum olmasının yanı sıra göçmenlerin göç ettikleri ülkelere olan sosyo-ekonomik etkilerinin de tartışıldığı bir süreç olarak yaşanagelmıştır. Bu nedenle göç, insani gerekçelerle açık kapı politikaları savunucularıyla göçün

olumsuz sosyo-ekonomik etkilerine karşı ihtiyatlı olanların arasında sürekli bir tartışmaya neden olmuştur (Betts vd., 2017, s. 35). Güldalı ve Özmen'in 2022 yılında yaptığı "Eğitim Düzeyi Yüksek Suriyelilerin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Sorunlarının Toplumsal Kabul ve Uyum Açısından Değerlendirilmesi: Kayseri Örneği" adlı araştırmasına göre; Türkiye'de ev sahibi toplumda, Suriyeli sığınmacılara yönelik yaşam koşullarının oldukça rahat ve olumlu olduğuna dair genel bir kanaat vardır. Fakat özellikle yüksek eğitilmiş Suriyeli sığınmacılar açısından bu durum farklı değerlendirilmektedir. Suriye'de iken sosyo-ekonomik olarak oldukça konforlu bir hayat yaşayan iyi eğitilmiş sığınmacılar, Türkiye'de bu hayattan oldukça uzak ve zor yaşam koşulları altında yaşamlarını sürdürmekteyken; yerel halkın kendilerine yönelik çok rahat yaşadıklarına dair önyargılarından dolayı kendilerini kötü hissettiklerini ve gündelik hayatlarında birçok sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir (Güldalı ve Özmen, 2022, s. 359). Bu durum çalışmamızın sonuçlarıyla paralel bir şekilde; savaş koşulları nedeniyle ülkelerinden ayrılarak Türkiye'ye yerleşen Suriyelilerin, çoğu zaman fark edilemeyen sorunlarla baş etmek zorunda kaldıklarını, toplum tarafından yeterince kabul görmediklerini ve bu nedenle Türkiye'de yaşamaktan memnun olmadıklarını göstermektedir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre göç eden insanlara tanınan yasal statüler, göç edilen ülkeye sağlanan ekonomik katkıyı ve göç edilen ülkeden duyulan memnuniyeti etkilemektedir. Bu bağlamda Türkiye'ye göç eden Suriyelilere "geçici koruma statüsü" adı altında güvencesiz bir statünün verilmesi onların Türkiye'den duydukları temel bir memnuniyetsizliği gösterirken; Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyelilere uluslararası hukuk tarafından tanınan güvenceli statülerden birinin (ve hatta Alman vatandaşlığının) verilmesi onların Almanya'dan duydukları memnuniyetin oldukça yüksek düzeylere ulaşmasını sağlamaktadır. Çalışmamızın sonuçlarına paralel bir şekilde Şimşek'e göre de göç eden insanların uyum süreci, sahip oldukları resmi statülerindeki farklılık nedeniyle değişiklik gösterebilmektedir. Göçmen statüsüne göre güvencesiz bir statü olan geçici koruma statüsü sahibi olan sığınmacıların uyum süreçleri göçmenlere göre çok daha sancılı ve yavaş olmaktadır (Şimşek, 2018, s. 377). Bu konu ile ilgili literatür incelendiğinde; göçmen, sığınmacı, mülteci, vatandaş gibi farklı yasal statülerin gelecek beklentisini etkilediği görülmüştür. Bu nedenle göçmenlerin gelecek beklentileriyle ilgili bulgular değerlendirilirken resmi statülerindeki farklılıklar göz ardı edilmemelidir (Aksoy, 2021, s. 27). Göçmenlerin, göç ettikleri ülkelere sosyo-ekonomik olarak katkı sunabilmeleri; göç edilen ülkelerin göçmenlere hak ve özgürlüklerini sunmalarıyla mümkün olabilmektedir. Bu nedenle Türkiye'ye gelen Suriyelilerin tıpkı Almanya'daki Türkiyeli göçmenler gibi ekonomik haklarının tanınarak sisteme entegre edilmeleri ve yasal statüleriyle güvenceye kavuşturulmaları gerekmektedir (Özipek, 2018, s. 129).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Türkiye'deki Suriyeli ve Almanya'daki Türkiyeliler göçmenlerin, kendilerine sunulan sosyo-ekonomik imkân ve gelecek beklentilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda toplam 30 göçmen ile yapılan görüşmeler neticesinde birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler genel olarak; savaş, güvenlik sorunları ve hayati tehlikeler gibi kaygılarla göçlerini hayatta kalmak için gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamıyla zorunlu nedenlere dayalı olarak gerçekleşen göç; bireyde ve çevresinde ciddi zorluk ve travmalara neden olmuştur. Bu zorluklar göç eden insanların sosyo-ekonomik olarak ciddi yoksunluklar yaşamalarıyla daha da belirginleşmiştir. Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyeliler ise genel olarak; istihdam olanakları, yüksek hayat standardı gibi sosyo-ekonomik eksenli gerekçelerle göçlerini maddi olarak daha rahat yaşamak için gerçekleştirdiklerini ifade etmişlerdir. Göç hareketlerinin tarihi incelendiğinde, bu şekilde yapılan sosyo-ekonomik içerikli gönüllü göçlerin kapitalizmin gelişimine paralel olarak hızlandığı ve sistemin istihdam talebinin göç kararında temel belirleyici olduğu görülmüştür. Bu nedenle Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyeliler için temel göç motivasyonu; ekonomik olarak tatmin edici ve rahat yaşayabilmek için gelişmiş bir ekonomiye ve istihdam olanaklarına sahip olan Almanya'ya yerleşmek olarak değerlendirilmiştir.

Göçmenlerin, kültürel olarak göç edilen ülkeye kendilerini yakın hissedip hissetmedikleri ve buldukları ülkede yabancı hissedip hissetmedikleri irdelendiğinde; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler, özellikle dindaşlık nedeniyle kültürel olarak kendilerini Türkiye toplumuna yakın hissetmelerine rağmen ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, dil farklılığı, insani ilişkilerdeki güvensizlik gibi gerekçelerle de kendilerini Türkiye toplumuna yabancı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum aynı dine mensup iki farklı toplumun insanların birbiriyle yakınlık kurabilecekleri ve birbirine yabancılaşmayacakları şeklindeki öngörüye geçersiz kılmıştır. Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyeliler ise aile bağlarındaki zayıflık, Alman yaşam tarzına uzak olma, ayrımcılık veya dışlanmışlığa maruz kalma, din-dil farklılığı gibi gerekçelerle kendilerini Alman toplumuna yabancı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Her ikisi de Müslüman olan göçmen grupların Türkiye ve Almanya'nın her ikisinde de yabancılaştıklarını ifade etmeleri dikkat çekici bulunmuştur. Bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi dindaş iki farklı toplumun birbiriyle uyum içinde olabilecekleri düşüncesinin yanlışlığını göstermektedir. Türkiye'deki Suriyeli ve Almanya'daki Türkiyeliler göçmen grupların her ikisi de ayrımcılık, dışlanmışlık ve dil farklılığı nedeniyle kendilerinin yabancılaştıklarını ifade etmişlerdir. Göçmenlerin kültürel uzaklık, yabancılaşma, dışlanmışlık gibi konuları içeren sorulara verdikleri yanıtlar irdelendiğinde dil farklılığının neden olduğu yabancılaşma ya da kültürel uzaklık hissini çok yoğun bir şekilde ifade edildiği görülmüştür.

Göçmenlerin, göç ettikleri ülkelerden sosyo-ekonomik olarak memnun olup olmadıkları ve göç edilen ülkelerin göçmen üzerinde bıraktığı etkinin olumlu olup olmadığı irdelendiğinde; zorunlu gerekçelerle Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin çoğu, yaşadıkları birtakım sorunlar nedeniyle Türkiye toplumuna yeterince uyum sağlayamadıklarını ve göç ettikleri ülke olan Türkiye'den memnuniyetsizlik içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Almanya'ya tercihen göç etmiş olan Türkiyelilerin çoğu ise yüksek hayat standardı, kendini insan olarak değerli hissetme ve farklı dil ve kültür tanıma gibi gerekçelerle göç deneyiminden ve göç ettiği ülke olan Almanya'dan oldukça memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Göçmenlerin, göç ederek yerleştikleri ülkelerden duydukları memnuniyetleri analiz ederken; Almanya'nın göçmenlere yönelik tutumunun iktisadi bir tarafının olduğu göz ardı edilmemelidir. Zira Almanya'da doğum oranı azlığı nedeniyle gelecek on yıl içerisinde nüfusun azalmaya ve yaşlanmaya başlayacağı öngörülmektedir. Almanya'nın yakın geçmişte kendisine göç etmek isteyenlere karşı geliştirdiği olumsuz tutum, bu öngörüler sonucunda değişmek zorunda kalmış ve sayıları milyonları bulan göçmenler ülkeye kabul edilmiştir. Türkiye ise kabul ettiği göçmenlerle alakalı olarak böyle bir amaç gütmemektedir. Türkiye, sahip olduğu genç nüfusa dahi yeterince iş imkânı sağlayamayan, yüksek düzeyde işsizlik ile mücadele etmeye çalışan bir ülkedir. Buna rağmen Suriyelileri ülkesine kabul ederken onları, Almanya gibi iktisadi bir sermaye olarak değil sadece hayati tehlikesi olan ve yardıma ihtiyaç duyan insanlar olarak görmektedir (Yağmurlu, 2019, s. 137). Bu durum sosyo-ekonomik olarak Türkiye'de bulunan göçmenler açısından ciddi dezavantajlar yaratmaktadır. Çünkü kendi yerel halkına dahi yeterince iş imkanları sunamayan bir ülke olan Türkiye'nin, dünyanın en gelişmiş ekonomilerinden olan Almanya'nın işgücü piyasasında değerlendirmek üzere kabul ettiği göçmenlere sunduğu ekonomik fırsatları kendi bünyesinde barındırdığı göçmenlere sunması mümkün görünmemektedir. Bu durum Türkiye'deki göçmenler açısından ciddi memnuniyetsizlikler yaratmaktadır.

Göçmenlerin göç ederek yerleştikleri ülkelerde geleceğe umut ile bakıp bakmadıkları ve gelecek vizyonları irdelenecek olursa; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyelilerden çok daha fazla umutsuzluk taşıdıkları görülmüştür. Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyelilerin sınırlı bir kısmı güvenli bir yaşam; Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyelilerin ise büyük bir kısmı düşük gelecek kaygısı içinde güçlü ekonomiye sahip bir ülkede yaşam nedeniyle geleceğe umut ile baktıklarını ifade etmişlerdir. Göçmen gruplarının geleceğe umut ile bakma enstrümanları arasındaki bu farklılık aslında onların gelecek vizyonlarını da ortaya koymaktadır. Türkiye'deki Suriyeliler için kendi ülkelerindeki savaştan kurtulmak ve güvenli bir yerde yaşayabilmek en temel gelecek vizyonu iken; Almanya'daki Türkiyeliler için güçlü bir ekonomiye sahip olan Almanya'da refah içinde ve düşük gelecek kaygısı taşıyarak yaşamına devam etme konforu bir gelecek vizyonu haline gelebilmektedir. Bu durum göç alan ülkelerin, göçmenlere sunduğu sosyo-ekonomik imkanların göçmenlerin gelecek beklentilerini doğrudan belirlediğini göstermektedir.

Göçmenlere tanınan yasal statüler irdelendiğinde; Türkiye'ye göç etmiş olan Suriyeliler, kendilerine "geçici koruma statüsü" adında ciddi bir güvence tanımayan statünün verilmesinden şikâyetçi olduklarını; Almanya'ya göç etmiş olan Türkiyeliler ise göç etme sürecinden Almanya'ya yerleştikleri sürece kadar geçen tüm aşamalarda kendilerine uluslararası hukuk tarafından tanınan güvencelere sahip mülteci, göçmen ve hatta vatandaşlık statülerinden birinin verilmesinden oldukça memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Araştırma sonuçlarından; sosyo-ekonomik yaşam bağlamında her iki göçmen grubunun da buldukları ülkelerde birtakım zorluklar yaşadıkları görülmüştür. Fakat Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sosyo-ekonomik yaşam ve kendilerine sunulan fırsatlar bağlamında daha avantajlı bir konumda buldukları değerlendirilmiştir. Çünkü Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin göçü; ölüm korkusu ve savaş gibi güvenlik gerekçelerine dayalı olarak, ekonomik ve psikolojik hazırlık/plan yapmadan aniden gerçekleşmiştir. Ayrıca Türkiye, Suriye'den göç eden göçmenlere uluslararası hukuk tarafından öngörülen mülteci statüsü yerine kendi iç hukukunda yeni bir düzenlemeye giderek geliştirdiği geçici koruma adlı bir statüyü verdiği için; bu insanlar sosyo-ekonomik olarak yüksek düzeylerde yaşama ya da geleceğe dönük yüksek beklentilerle hayatlarını değiştirebilme umudundan uzaklaşmıştır. Çünkü Türkiye'ye göç eden Suriye kökenli göçmenler, sosyo-ekonomik olarak daha konforlu bir yaşam için gösterecekleri çabanın yasal statülerindeki belirsizlik ve geçicilik nedeniyle herhangi bir anlamının olmayacağını düşünmektedir. Bu nedenle Türkiye, kendisine göç eden insanları kendi koşulları içinde değerlendirerek; mülteci, göçmen ve hatta vatandaş statülerinden uygun olanını verme konusunu süratle hayata geçirmelidir. Bu sayede belirli bir yasal statüye kavuşacak olan bu insanların, sosyo-ekonomik olarak kendilerine uygun gördükleri yaşamı elde etmek için gösterecekleri çabalar anlamlı bir çabaya dönüşecektir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi esnasında gerekli olan etik ilkelere uyulmuş ve çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan (09.12.2021 tarih ve 2021-289 sayılı karar ile) etik kurul onayı alınmıştır. Görüşme için hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları kullanılarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler, salgın şartlarından dolayı internet üzerinden uzaktan yapıldığı için gönüllük onayları da Google form üzerinden geliştirilen "Gönüllü onay formu" ile tamamen dijital ortamda alınmıştır. İlgili forma <https://forms.gle/1riQBGHZ6B35uQuv9> adresinden erişilebilmiştir. Katılımcıların tamamı görüşmeye kendi gönül rızalarıyla katıldıklarını teyit etmiş ve ilgili linkten gönüllü onay formlarını onaylamışlardır. Alınan bu onayla elde edilen bilgiler ile görüşmeler esnasında verilen yanıtlar birbiriyle ilişkilendirilmemiş ve katılımcıların tüm şahsi bilgileri gizli tutulmuştur. Görüşmeler, araştırmacı tarafından not alınarak kayıt altına alınmış ve görüşmenin hemen ardından bilgisayar

ortamına aktarılmıştır. Aktarılan tüm veriler, gizlilik ve mahremiyet ilkeleri doğrultusunda analiz edilmiştir.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazar çalışmaya yüzde 100 katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aksoy, E. (2021). Geçici koruma altındaki Suriyelilerin gelecek beklentileri ve iyilik hali arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi: Ankara.
- BBC, (2021). Dünya Göç Raporu: 2020'de rekor sayıda kişi çatışma ve şiddet nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kaldı, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59490801>
- Betts, A., Bloom, L., Kaplan, J. D. ve Omata, N. (2017). Refugee Economies: Forced Displacement and Development . Oxford University Press.
- Cantürk, S. (2020). Türkiye'deki nitelikli Suriyeli sığınmacıların vatandaşlığa geçiş sürecinde sosyo-ekonomik kapasitenin rolü (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldırım Beyazıt Üniversitesi: Ankara.
- Dama, N. (2020). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilere sunulan refah hizmetlerinin Türkiye'nin refah sistemindeki dönüştürücü perspektifi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 79, 207-235. <https://doi.org/10.26650/jspc.2020.79.0145>
- Demirağ, H. ve Kakışım, C. (2018). Almanya'daki Türklerin göç ve entegrasyon süreci: Birinci ve Üçüncü Kuşak Karşılaştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (75), 123-152.
- Enserov, V. ve Şentürk-Kara, E. (2020). Almanya'da yaşayan Türklere yönelik ayrımcılık ve dışlanmanın Alman karikatürlerine yansımaları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(4), 2501-2518.
- Gençler, A. (2020). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yaşama Etkileri: Fayda Maliyet Ekseninde Bir Bakış. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 78, 111-145.
- Güldalı, P. ve Özmen, Z. (2022). Eğitim düzeyi yüksek Suriyelilerin sosyo-ekonomik ve kültürel sorunlarının toplumsal kabul ve uyum açısından değerlendirilmesi: Kayseri örneği. *Ibad Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 346-373.
- Güzel, B. (2018). Suriye iç savaşı bağlamında Türkiye'nin değişen göç ve göçmen politikaları, I. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri (101-116). Düzenleyen Düzce Üniversitesi. Düzce. 23-25 Kasım 2017.
- Kaya, M. (2017). Vaka Takdimi: Göçün Dini Yansımaları: Suriye ve Türkiye Bağlamında Din ve Dindarlık. *İlahiyat Akademi*, 4, 199-206.
- Kutlu, E. (1992). Uluslararası işgücü hareketi teorisi çerçevesinde Türkiye'den AT'ye işgücü göçünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin analizi, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 656, Eskişehir.

- Maqul, S.A. (2019). Denizli’de yaşayan göçmenlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerinin belirlenmesi ve yaşam memnuniyeti analizi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi: Denizli.
- Memiş H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis’te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algıların Üzerin Bir Araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:14/52, s. 100-114.
- Nurdoğan, A. K., Dur, A.İ.B. ve Öztürk, M. (2016). Türkiye’nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4).
- Perşembe, E. (2005). Almanya’da Türk Kimliği Din ve Entegrasyon. Ankara: Araştırma Yayınları.
- Orsam. (2015). Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye ekonomik etkileri: sentetik bir modelleme. Rapor No: 16.
- Özgen, N. (2016). Beşerî Coğrafyada Araştırma Yöntemleri ve Teknikler. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Özipek, B. B. (2018). Ekonomi Temelli Ayrımcılık ve Önyargı Karşıtı Argümantasyona Katkı: “Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi” Raporu. *Liberal Düşünce Dergisi*, 23(90), 125-146.
- Şimşek, D. (2018). Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 367-392.
- Tanrıverdi, A. ve Ulu, M. (2020). The relationships between migration, acculturation and religion among Syrians under temporary protection: a case study of Kayseri. *Bilimname*, 43(3).
- Uçar, M. (2021). Dil Kardeşliği: Göçmen Öğrencilerle Etkileşimde Dilin Rolü Olabilir mi? *Liberal Düşünce Dergisi*, 26(101), 41-66.
- Usul, A.S. ve Toruntay, M.A. (2022, 19 Ağustos). İçişleri Bakanı Soylu: 2023'te içeride hiçbir terörist kırsalda kalmayacak. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/icisleri-bakani-soylu-2023te-iceride-hicbir-terorist-kirsalda-kalmayacak/2664605>
- UNHCR (2016). Global Trends: Forced Displacement in 2015. <https://www.unhcr.org/statistics/unhcrstats/576408cd7/unhcr-global-trends-2015.html>
- Ünver, C. (2003). Almanya'ya Türk işgücü göçü: Geçmişten geleceğe sorunlar, imkanlar ve fırsatlar. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 45, pp. 177-226).
- Yağmurlu, G. (2019). Türkiye ve Almanya’nın uluslararası göç ve göçmen politikası: İzmir-Berlin karşılaştırması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi: Denizli.
- Yalçın, M. G. (2017). Göç Psikolojisi. Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (6. Baskı).

Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. basım). Ankara: Seçkin Yayınları.

Değer, T.B. (2022). Demans ve Alzheimer'da müzik terapinin etkisi ve Türkiye'deki mevcut durum. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 267-280.

DERLEME | REVIEW

Başvuru Tarihi: 30/11/2022
Kabul Tarihi: 20/12/2022

DEMANS VE ALZHEIMER'DA MÜZİK TERAPİNİN ETKİSİ VE TÜRKİYE'DEKİ MEVCUT DURUM ÖRNEKLERİ

The Effect of Music Therapy in Dementia and Alzheimer's and the Current Situation in Türkiye

Tahsin Barış DEĞER *

* Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, drbarisdeger@gmail.com, 0000-0002-4231-0782

ÖZ

Demans; bellek kaybı gibi bilişsel bozulmalar ve ruhsal, davranışsal değişikliklerle kendini gösterir. Demanslı hastalar, hastalığın evreleri ilerledikçe günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede zorluk yaşar ve bakıma muhtaç olurlar. Bu durum hastanın yanı sıra, ailesi içinde zorlu bir süreçtir. Hastalığın tedavisi yoktur ancak, müzik terapinin olumlu etkileri hasta ve bakım verenleri için bir umut kaynağı olmaktadır. Çok eski bir yöntem olan müzik terapi, günümüzdeki gelişen bilimin ışığında, yaşlılık hastalığı olan demansta başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Akademik çalışmalar tüm dünyada hızla artmakta, ancak ülkemizde hala sınırlı çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı; literatürler ışığında müzik terapinin demans hastaları üzerinde faydalarını göstermek, ülkemizde bu alanda çalışılması gereken büyük bir boşluk olduğuna dikkat çekmek ve ülkemizde yaygınlaşması için sosyal politikalara önerilerde bulunmaktır. Sosyal politika olarak; müzik terapinin bir disiplin olarak ülkemizde kabul edilmesi, demans hastaları rehabilitasyon merkezlerinin çoğalması, bu merkezlerde müzik terapinin kullanılmasının artırılması, hasta ailelerinin toplumsal olarak desteklenmesi açısından önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demans, müzik terapi, sosyal politika

ABSTRACT

Dementia shows itself with psychological, behavioral changes and cognitive impairments such as memory loss. As the stages of the disease progress, patients with dementia have difficulty in performing their daily life activities and need care. This is a difficult process for the patients as well as their family. There is not treatment in this disease, but Music therapy is a source of hope for patients and caregivers with its positive effects. Music therapy is a very old method, in the light of today's developing science, this method has been successfully applied in dementia, which is the aging disease. Academic studies have been rapidly increasing around the World, but still limited studies in our country. The aim of this study; In the light of the literature, to show the benefits of music therapy on dementia patients, to draw attention that there is a big gap in this field in our country, and to suggest to social policies to make it widespread in our country. As social policy; it is recommended that music therapy is accepted in our country as a discipline, increase the rehabilitation centers for dementia patients, use of music therapy in these centers, and support families of patients socially.

Keywords: *Dementia, music therapy, social policy*

GİRİŞ

Demans, dikkat ve bellek kaybı gibi bilişsel bozulmalarla, ruhsal ve davranışsal değişikliklerle kendini gösteren nörodejeneratif bir sendromdur (Uçkaç ve Bahar, 2021). Bugün, dünya çapında 50 milyondan fazla insanın demans tanısı ile yaşadığı bildirilmekte, 2050 yılına kadar bu sayının 152 milyona çıkması beklenmektedir. Demansın mevcut yıllık maliyetinin 1 milyar dolar olduğu tahmin edilmekte ve bu maliyetin önümüzdeki 10 yıl içinde ikiye katlanması beklenmektedir (Horstkötter vd., 2021). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), Alzheimer Hastalığı Uluslararası Birliği ve G8 Demans Zirvesi, demans ve Alzheimer hastalığını (AH) büyük küresel sağlık sorunları olarak kabul etmiş, öncelik verilmesi ve önlenmesinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca DSÖ ve Uluslararası Alzheimer Birliği, oldukça yaygın, damgalayıcı, ekonomik olarak zorlayıcı, bakıcılar için stresli olan Alzheimer hastalığını önleyecek veya tedavi edecek farmakolojik ve farmakolojik olmayan müdahaleleri keşfetmek için demans üzerine çalışmanın önemini vurgulamaktadır (Alzheimer's Association, 2019).

Demans tipleri içerisinde en sık görüleni yaklaşık %60 oranıyla Alzheimer Hastalığı (AH)'dır. AH, ilerleyici bir bilişsel bozulma ve işlevsel yeteneklerin kaybına neden olan davranışsal semptomlarla karakterizedir (Gómez-Gallego vd., 2021). Alzheimer'li hastalar, hastalığın evreleri ilerledikçe günlük yaşam aktivitelerini yerine getirmede önemli derecede zorluk yaşarlar ve yaşam kaliteleri düşer. Bu hastalıkla mücadele eden bireylerin fiziksel ve zihinsel yeteneklerinin ciddi ölçüde etkilendiği göz önüne alındığında bakım verenlerin yüklerinin de buna paralel olarak artış gösterdiği gözlenmektedir. Sonuç olarak Alzheimer hastalığı sadece bireysel bir hastalık süreci olmayıp, aynı zamanda tüm ailenin de beraberinde etkisini hissettiği ve etkilendiği bir durumdur. Ayrıca doğumda beklenen yaşam süresinin artması ile gün geçtikçe Alzheimer hastalığından etkilenen insan sayısı giderek arttığı için önemli bir toplumsal sorun haline gelmektedir (Horstkötter vd., 2021). Bu nedenlerle, hastaların bilişsel, motor ve fonksiyonel becerilerini korumaya odaklanan rehabilitasyon stratejileri ve tıbben tedavisi olmayan bu hastalıkta müzikle terapi gibi non-farmakolojik (ilaçsız) müdahale yöntemleri son derece önem arz etmektedir (Gómez-Gallego vd., 2021).

MÜZİK TERAPİ

Müzik terapi; bireylerin fiziksel, duygu-durumsal, bilişsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamayı hedefleyen ve müziği bir araç olarak belirli bilimsel ilkeler, kurallar ve yöntemler çerçevesinde terapötik amaçla kullanan bir uzmanlık alanı olarak tanımlanmaktadır (Torun, 2018, s: 226). Amerikan Müzik Terapi Birliği'nin 1997 yılında yaptığı tanımlamaya göre; müzik terapi, ihtiyaç duyan bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamada müziği ve müzik aktivitelerini kullanan bir uzmanlık dalıdır (Çoban, 2005, s: 60).

Müziğin çoklu duyuşal ve motor beyin şebekelerini harekete geçirdiği, beyinde nöronlar arası bağlantıları geliştirdiği, müzik dinlemek, şarkı söylemek, çalgı çalmak gibi müzikle ilgili tüm eylemlerin beyinde hareket, algı, dikkat, bellek, duygu-durum gibi müzik dışı birçok diğer işlevle yakın bir etkileşim içinde gerçekleştiği bildirilmiştir. Müziği oluşturan işitsel uyarılar motor, duyuşal ve bilişsel işlemlerin yapıldığı beyin alanlarına ulaşarak hareketleri, duyuşal algıları ve bilişsel becerileri düzenleme ve pekiştirmeye katkı sağlar. Düzenleyici ve pekiştirici katkılarının ortaya konulması sonucunda, müziğin bir terapi aracı olarak kullanımı, tıp dünyasında giderek daha çok dikkat çeken yeni gelişmelerden birisi olmuştur (Torun, 2016).

Tarih Boyunca Müzik Terapi

Birçok insan, eski zamanlarda atalarının fiziksel, duyuşal ve ruhsal sağlıklarını iyileştirmek için müziği ilaç olarak kullandıklarına inanıyordu (Lai ve Yip, 2000). Eski Mısır'daki müzik şifacıları hastalık ve şifa kavramlarıyla yakından ilgili zanaatlarını rahipler ve yüksek rütbeli devlet memurlarına uyguluyorlardı. Müzik, Mısırlı rahip-doktorlar tarafından "ruh için fizik" olarak adlandırıldı (Davis vd., 2008). MÖ 1100 dolaylarında İbranice müziğin fiziksel ve zihinsel rahatsızlıkları iyileştirmek için kullanımlarını belgeleyen pasajlar mevcuttur. Diğer yandan Yunan Antik Çağı'nda müziğin karakter ve tavırlar üzerindeki etkisi büyük ölçüde kabul görmüştür. Girit bölgesinde bazı insanlar üzerinde yatıştırıcı ve sakinleştirici etkileri sebebi ile ritim ve müzik okulları kurulmuştur (Thaut, 2015). Akıl hastalığı ile müzik terapi arasındaki ilişki, Roma'da Helenik Tıbbı kuran ilk Yunan hekim olarak tanınan Bithynia'lı Asklepiades (MÖ 124–40) tarafından ortaya konulmuştur. Bithynia'lı Asklepiades bugün moleküler tıp olarak adlandırılan, bir sağlık ve hastalık teorisi ortaya atan tarihteki ilk doktordur ve hastaları karanlık hapisanelerden çıkararak, iş terapisi, sağlıklı beslenme, masaj ve müzik terapisi kullandığı bildirilmektedir (Yapıjakis, 2009). 17. yüzyılda hekim Richard Brocklesby (1749) tarafından müziğin terapötik potansiyeli üzerine büyük incelemeler yapılmıştır. Müzik, melodi, armoni ve ritimden oluşan içsel unsurlarının hareketlerini ve orantılarını dinleyerek beden ve zihin arasındaki içsel uyumu yeniden sağlayabileceğini düşünen Brocklesby, tutkuları düzenleyerek müziğin mani ve diğer akut zihinsel bozuklukları tedavi etmek için önemli bir terapötik araç olabileceğini şiddetle savunmuştur (Thaut, 2015).

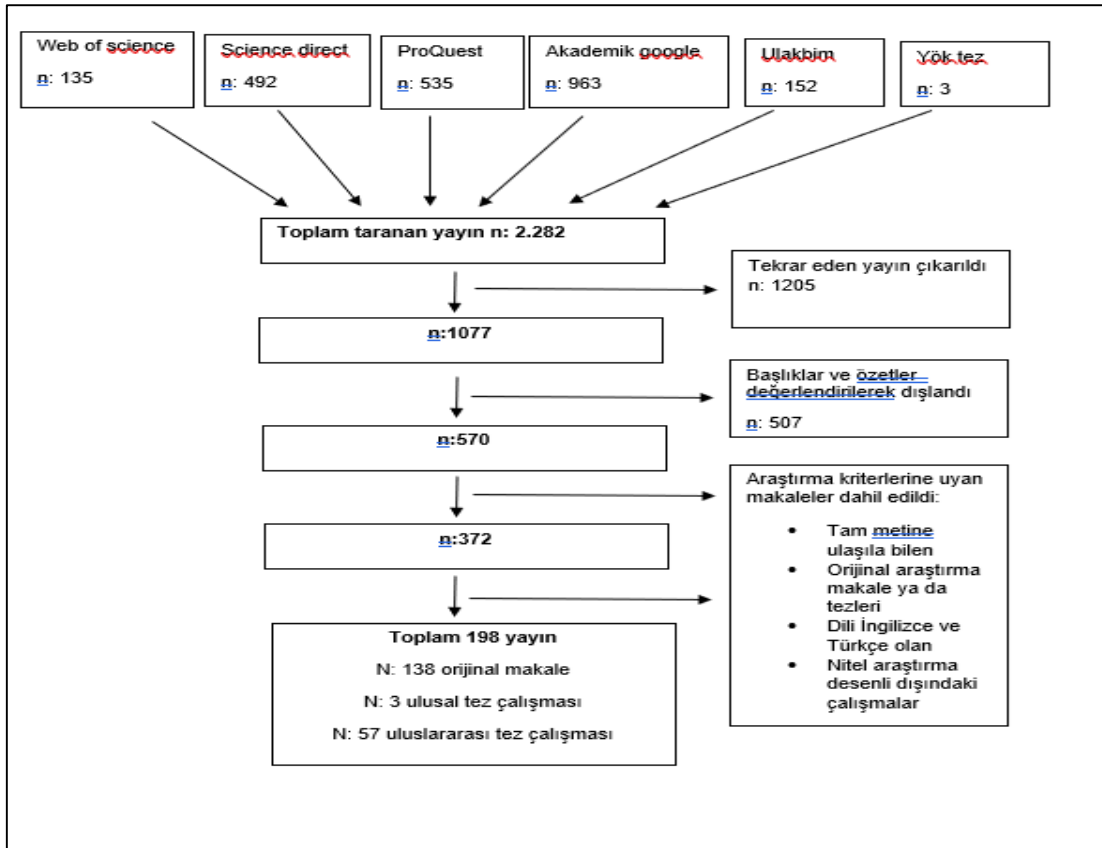
İslam tarihinde müzik ile insanların terapi edilmesi, bundan yaklaşık bin yıl önce Farabi, İbni Sina gibi Türk-İslam hekimleri tarafından psikiyatrik hastaların tedavilerinde kullanılan bir ruhsal destek yöntemi olarak kayıtlara geçmiştir (Somakçı, 2003). Özellikle tasavvuf ekolü mensupları (sufiler) müzikle uğraşmışlar ve insanın ruhi (nefsi) hastalıklardan kurtulup olgunlaşmasına katkıda bulduklarını savunmuşlardır. Musiki biliminde, musiki icrasında, tıpta, astronomide ve fizik biliminde engin bir birikime sahip olan dünyaca ünlü Türk bilgini Ebu Nasr Farabi (M.S. 870-950), müziğin insan bedenine

ve ruhuna etkilerini incelemiştir. Farabi, kanun sazını icat eden kişidir. Dönemin en büyük bilim insanı ve tıp doktorlarından olan İbni Sina (M. S. 980-1037), musiki dinletmenin bir insanın akli ve ruhi dengesini düzeltmenin en etkili yollardan biri olduğunu savunmuş ve çalışmalarında Farabi'ye atıfta bulunmuştur (Çoban, 2005, s: 42-46).

Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde ruhsal sorunları olan hastaların tedavisinde yıllarca bu terapi yönteminin başarı ile uygulandığı bilinmektedir. Selçuklular döneminde 1235 yılında yaptırılan ve bugünkü adıyla Taş Mescid olarak bilinen Cemaleddin Ferruh Şifahanesi ve Darülhadisi, içerisinde müzik ve su sesiyle psikiyatrik hastaların tedavi edildiği ilk merkezlerden biridir. Selçuklular tarafından inşa edilen Amasya Darüşşifası, Kayseri Gevher Nesibe Tıp Medresesi, Divriği Darüşşifası müzik terapinin icra edildiği yerler olarak tarihe geçmişlerdir. Osmanlılar döneminde ise; Edirne'deki II. Bayezid Darüşşifahanesi'nin bu amaçla kullanıldığı bildirilmektedir (Erer ve Atıcı, 2010). 1484 yılında Tunca nehrinin kenarında II. Beyazıt tarafından mimar Hayreddin'e yaptırılan bu yapının akustiği, özellikle müzikle tedavi yapılacağı düşünülerek planlanmıştır. Merkezi sistemle ısıtılan ilk hastane olması bakımından 18. ve 19. yüzyıl hastanelerine örnek teşkil etmiştir (Çoban, 2005, s:55). Sonuç olarak geçmişte ecdadımız tarafından başarılı bir şekilde kullanılan müzikle terapi yönteminde bugün ülkemiz sınıfta kalmış vaziyettedir.

LİTERATÜR TARAMA YÖNTEMİ

Müzik terapi, günümüzde ABD ve Avrupa devletleri başta olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde sadece psikiyatrik hastalıkların tedavisinde değil, fizyolojik birçok hastalığın iyileştirilmesi ve çok farklı hasta gruplarının iyileşme süreçlerinde desteklenmesi amacı ile başarıyla uygulanmaktadır. Demans hastalarında kullanımıyla ilgili son 20 yıl için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Litartür taraması için "müzik terapi", "müzik", "Alzheimer hastalığı", "demas", "music therapy", "music", "Alzheimer's disease", "dementia" anahtar kelimeler ile ulusal ve uluslararası tez ve orjinal makaleler taranmıştır. Tarama için "Web of science", "Scopus", "ProQuest", "Ulakbim", "Yöktez", "Akademik google" platformları kullanılmıştır. 137 adet uluslararası ve sadece 1 adet ulusal orjinal araştırma makalesi, 57 adet uluslararası ve 3 adet ulusal tez çalışması olmak üzere toplam 198 yayına ulaşılmıştır (Şekil 1). Konunun önemi dikkate alındığında uluslararası ölçekte çalışmaların son yıllarda artış gösterdiği, ulusal ölçekte ise bu alanda çalışmanın yok denecek kadar az olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 1. Müzik Terapi, Demans, Alzheimer İlişkili Yayınlanan Araştırma Makalelerin Taranması

Uluslararası Çalışmaların Derlenmesi

Müzik terapinin demans/Alzheimer hastalarında kullanımı, bilişsel işlevler üzerindeki olumlu etkisi dünyada birçok çalışmada ortaya konulmuştur (Eftychios vd., 2021; Arroyo-Anllo vd., 2019; Lyu vd., 2018; King vd., 2019). Müzik terapinin Alzheimer hastalarında görülen anksiyete ve depresyon belirtilerini hafiflettiği (Orti vd., 2018; Guetin vd., 2009; Onieva-Zafra vd., 2018) ve bu hastalardaki ajite davranışları azalttığı rapor edilmiştir (Cox vd., 2011; Ray vd., 2016; Aghdamizade vd., 2016). Alandaki araştırmaların çoğunluğu, müzik terapinin Alzheimer hastaları üzerindeki anksiyete, depresyon ve ajitasyon seviyelerine olan etkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hastaların günlük yaşam aktiviteleri ve yaşam kaliteleri üzerine etkisini ortaya koyan çalışmalar da bulunmakta, bu çalışmalarda da müzik terapinin olumlu etkisi bildirilmiştir (Gallego ve García, 2017; Gomez-Gallego vd., 2021; Zhang ve Liu, 2020). Dolayısıyla bugün dünya genelinde müzik terapinin Alzheimer hastaları üzerindeki etkileri bilimsel olarak birçok çalışma ile ortaya konulmuştur.

Tablo 1. Müzik Terapinin Alzheimer Hastaları Üzerinde Uygulanmasıyla İlgili Güncel Çalışmalar

Yayın	Katılımcı	Uygulama	Araçlar	Sonuç
Gallego ve García, 2017	N=42 Hafif/Orta Alzheimer	MTS: 6 hafta (45 dk./12 seans)	MMT, NPE, HADÖ, BE	Bilişsel işlevi uyardı, ruh halini iyileştirdi ve davranış sorunlarını azalttı.
Orti vd., 2018	N=25 Hafif Alzheimer	MTS: 60 dk. / tek seans (önce-sonra)	Tükürük kortizol, HADÖ	Stres seviyesini azalttı. Stres, depresyon ve anksiyete ile kortizol doğrusal ilişkiliydi.
Onieva-Zafra vd., 2018	N=19 Alzheimer	MTS: 2 hafta, ATS: 6 hafta, toplam 8 hafta	GDÖ, Oryantasyon	İleri çalışma önerildi.
Lyu vd., 2018	N=298 Hafif/Orta/ Şiddetli Alzheimer	MTS: 6 ay	NPE, BE, Sözel akıcılık testi	Bilişsel işlevi ve zihinsel sağlığı geliştirmede etkiliydi. Semptom yönetimi için önerildi.
Karam vd., 2019	N=22 Orta/Şiddet li Alzheimer	MTS: 14 gün	Kısa süreli zihinsel durum testi	İran müziği kullanıldı: Bilişsel yetenekler arttı. Konuşma yeteneği arttı.
Arroyo-Anllo vd., 2019	N=30 Hafif/Orta Alzheimer	MTS: 1 hafta (45-60 dk./2 seans)	MMT, HADÖ	Duygusal müzik kullanıldı: Zihinsel durum iyileşti. Kişisel deneyime dayalı müzik önerildi.
Gomez-Gallego vd., 2021	N=90 Alzheimer	MTS: 3 ay (45 dk. /12 seans) Aktif-pasif uyg	MMT, NPE, BE, GDÖ, TÖ	Biliş, davranış ve bağımlılığı iyileştirebileceğini gösterdi.
Zhang ve Liu, 2020	N=73 Alzheimer	Müzik terapi ile sürekli bakım birlikte	YKÖ, GYA, MMT	Dil becerilerini geliştirdi. Kendi kendine bakım yeteneklerini geliştirdi. Klinik öneme sahip bilişsel işlevlerini geliştirdi.
King vd., 2019	N=17 Alzheimer	MTS: 3 hafta	Fonksiyonel MR	Beynin belirginlik ağındaki dikkatli ağ aktivasyonunun senkronizasyonunda gelişmelere yol açtığı bildirildi.

MMT: Mini Mental Test, NPE: Nöropsikiyatrik Envanter, HADÖ: Hastane Anksiyete ve Depresyon Ölçeği, BE: Barthel Endeksi, TÖ: Tinetti Ölçeği, YKÖ: Yaşam Kalitesi Ölçeği, GYA: Günlük Yaşam Aktiviteleri Ölçeği, MR: Manyetik Rezonans, MTS: Müzik Terapi Seansı, ATS: Anımsama Terapi Seansı

Türkiye'deki Çalışmaların Derlenmesi

Ülkemizde demans hastaları üzerinde müzik terapinin etkisini gösteren çalışmalar maalesef çok sınırlıdır. Derleme ve bildirileri çıkardıktan sonra sadece 1 orijinal araştırma makalesi (Özdemir ve Akdemir, 2009) ve 3 tez çalışmasıyla toplam 4 adet ulusal çalışmaya rastlanmıştır. Ülkemizde yapılan çalışmaların içeriği incelendiğinde, müzik terapinin Alzheimer hastaları üzerindeki bilişsel düzeydeki etkisi Mini Mental Test (MMT) ile ölçülmüş, hastaların anksiyete, ajitasyon, depresyon ve uyum seviyeleri üzerindeki etkilerine bakılmıştır. Karadeniz'in (2017) tez çalışmasında, Alzheimer'lı bireylere 16 hafta boyunca haftada bir kez 45 dakikalık müzik terapi uygulaması yapılmış, hastaların anksiyete ajitasyon ve depresyon puanları bakımından çalışma önce ve sonrası zamanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. Diğer bir tez çalışmasında müzik terapinin 8 seanslık uygulaması sonrasında hastaların MMT puanları ve depresyon seviyeleri üzerinde bir etkisi bulunmamış, ancak sosyal davranışları üzerine olumlu etkisi olduğu görülmüştür (Duran Orłowski, 2021). Duran Orłowski'nin bu çalışmasında çalışma örneklemini Türkiye'deki demans hastaları değil, Almanya'da bir bakımevinde kalan Almanya vatandaşı hastalardan oluşturmuştur. Çalışmada seçilen müzik türleri de doğal olarak örneklemini oluşturan topluluğun kültürüne özgü olmuştur. Kayaaslan'ın (2020) 10 haftalık müzik terapi (tez) çalışmasında ise; yaşlıların MMT puanlarının yükseldiği ve hastalarda uyum güçlüğü'nün azaldığı belirlenmiştir.

Bu yayınlardan başka, müzik terapinin demans ve depresyon hastaları üzerindeki etkisine yönelik ülkemizde TÜBİTAK tarafından desteklenen ve şu anda yürütülmekte olan bir projeye de rastlanmıştır. MİDDEL adı verilen bu proje; Avusturalya, İngiltere, Almanya, Norveç, Hollanda ve Türkiye'nin içinde bulunduğu ortak protokolle yürütülen bir çalışmadır. Projenin uygulaması, ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 4 huzurevindeki yaşlılarla halen devam etmektedir (MİDDEL). Sonuç olarak; ülkemizde bu alanda şiddetle daha fazla araştırmaya ve yayına ihtiyaç bulunmaktadır.

BİR DİSİPLİN OLARAK MÜZİK TERAPİ

Müzik terapi dünyanın birçok ülkesinde ve Avrupa ülkelerinde ayrı bir disiplin olarak kabul görmektedir. Üniversitelerde müzik terapi lisans bölümleri, yüksek lisans ve doktora programları bulunmaktadır. Müzik terapi bölümlerinde temel tıp ve sağlık dersleri, ruh sağlığı ve davranış bilimleri dersleri ve uygulamalı müzik eğitimi dersleri verilmektedir. Buradan mezun olanlar belirli müzik aletlerini çalabilen bireyler olmalarının yanında, staj süresi içerisinde bazı hasta gruplarına müzik terapi uygulayarak mezun olmakta ve müzik terapisti unvanı almaktadır. Ülkemizde ise müzik terapi henüz tam bir disiplin olarak yerini almamıştır. Ancak bu konuda önemli bir adım atılmış, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü bünyesinde müzik terapi tezsiz yüksek lisans programı 11.08.2021 tarihindeki onayla açılmıştır. Kanaatimizce bu adım müzik terapi biliminin ülkemizde gelişmesine katkı sağlayacak önemli bir başlangıç olarak değerlendirilmektedir.

Ülkemizde şu an yürürlükte olan mevzuata göre, 27 Ekim 2014 tarihinde yayınlanan 29158 sayılı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği'ne göre müzik terapi bir disiplin değil, bir uygulama olarak kabul görmektedir. Sağlık Bakanlığı onayıyla açılan kurslarda sertifika alan sağlık meslek mensubu veya müzik bölümü mezunu kişilerin, yine bu sertifikaya sahip bir tıp doktorunun gözetiminde yapabileceği bir uygulama olarak tanımlanmaktadır. Kanaatimizce, apiterapi, hipnoz, fitoterapi, sülük uygulamasıyla eşdeğerde bir uygulama olarak değil; ergoterapi, fizyoterapi, dil ve konuşma terapisi gibi bir disiplin olarak kabul görmesi daha doğrudur. Müzik terapi alanında ülkemizde bilimin ilerlemesinin ancak bu şekilde mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

Müzik Terapinin Yaygın Kullanımı ve Dünyada Lisans Eğitimi Veren Okullar

Ayrı bir disiplin olarak kabul edilen müzik terapi, birçok ülkede yaygın olarak kullanılmaktadır. Almanya özelinde ele alındığında; Almanya'da yatılı Geriatrik Psikiyatri merkezleri bulunmaktadır. Bu merkezlerde hastalara doktor, hemşire, bakıcı ve terapistlerden oluşan bir multidisipliner ekip hizmet vermektedir. Burada sözü edilen terapistler müzik terapisti, sanat terapisti ve ergoterapistlerdir. Bu merkezlerde müzik terapistlerinin hastalara bireysel ve grup seanslarını yapabilmeleri için odalarda ve ortak alanlarda, özel ses sistemi, hoparlör ve müzik terapide kullanılan çeşitli aletler hazır bulundurulmakta, kanıta dayalı olarak müzik terapi seansları hastalara başarılı bir şekilde uygulanmaktadır (Duran Orłowski, 2021, s: 30-32). Almanya'da psikiyatrik hastalıklar, müzik terapinin uygulama alanı bulduğu hastalıklar içerisinde birinci sırada kabul görmektedir. Bu nedenle huzurevleri, yaşlı bakım evleri, geronto-psikiyatri merkezleri başta olmak üzere müzik terapistlerinin istihdam edildiği birçok kurum bulunmaktadır. Ayrıca müzik terapistleri kendi özel kliniklerini açma yetkisine de haizdirler. Almanya'da 1960'lı yıllarda başlayan ve günümüze kadar devam eden tarihsel süreç içerisinde müzik terapi, uygulama alanı buldukça bilimsel araştırmaların arttığı, artan bilimsel araştırma sonuçlarının ışığında ise daha fazla uygulama alanı bulduğu, birbirini sinerjik olarak besleyen bir sürece tanık olmuştur. Bu durum lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının yaygınlaşmasına ve alanında iyi yetişen akademisyenlerin mezun olmasına neden olmuştur (Duran Orłowski vd., 2021). İstihdam olanakları gelişmiş ülkelerin çoğunda benzer olmakla birlikte, müzik terapi eğitimi veren okullar Avrupa ülkeleri, ABD, İsrail ve dünyanın birçok ülkesinde yaygındır. Bu eğitimi veren okulların listesi Avrupa Müzik Terapi Konfederasyonu web sayfasında bulunmaktadır (<https://emtc-eu.com/training/training-programs/>).

SONUÇ

Demans, zihinsel, ruhsal ve davranışsal bozukluklarla kendini gösteren bir beyin hastalığıdır. Demanslar içerisinde en yaygın görüleni %60 oranıyla Alzheimer hastalığıdır. Alzheimer tedavisi mümkün olmayan, sadece hastadaki bazı semptomların ilaçlarla hafifletilebildiği bir ileri yaş hastalığıdır. Alzheimer

hastalığı yaşlıyla beraber tüm aile üyelerinin hayatlarını olumsuz yönde etkiler. Müzik terapi ise çok eski tarihlerden beri psikiyatrik hastalıkların tedavisinde kullanılan bir yöntemdir. Günümüzde tıptaki ilerlemeler müzik terapinin bilimsel yöntemlerle hastaların tedavilerinde başarıyla kullanılmasını sağlamıştır. Farklı yaş grupları, çeşitli dezavantajlı gruplar, değişik psikiyatrik bozukluklarda kullanılan müzik terapi, ileri yaş hastalığı olan demans ve Alzheimer'da da uygulama alanı bulmuştur. Özellikle gelişmiş ülkelerde bu alanda çok başarılı uygulamalar bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bir disiplin olarak kabul edilmiş ve üniversitelerde program olarak yer bulmuştur. Uluslararası alanda akademik çalışmalar yaygındır ve sonuçları yüz güldürmektedir. Bizim ülkemizde ise bir üniversite lisans programı olarak henüz kabul görmemiş, akademik çalışmalar ise yeni yeni yapılmaya başlanmıştır. Özellikle demans hastaları özelinde akademik çalışma yok denecek kadar azdır. Bu durum ülkemizdeki akademisyenler için büyük bir fırsatı da beraberinde getirmektedir. Bilimsel çalışmalar arttıkça, ülkemizde müzik terapi yaygınlaşacak, yaşlılara yönelik hizmet veren kamu ve özel kurumlarda daha fazla uygulama alanı bulacak, sonuçta sadece hastalar değil, aileleri de desteklenecek ve toplum refahı artacaktır.

ÖNERİLER

Sosyal Politikaya Ödevler

Öncelikle, ülkemizde müzik terapi bir uygulama değil, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi bir disiplin olarak kabul edilmeli, lisans düzeyinde eğitim veren bölümler açılmalıdır. Bu bölümlere üniversite sınavında belirli bir puanın üstünde alan bireylerin katılabileceği, müzik temel yeterliliği olan, enstrüman çalabilen bireyler arasından öğrenci seçimi yapılmalıdır. Bu bölümlerin profesyonel manada müzik terapisti yetiştirip mezun edebilmeleri için alanda doktora yapmış akademisyenlere ihtiyaç bulunmaktadır. Bu ihtiyaç şimdilik yurtdışından karşılanmalı, zaman içerisinde ülkemizde lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle akademisyen açığı kapatılmalıdır. Sadece eğitim vermek için değil aynı zamanda bu alanda bilimsel çalışmaların artırılması ve daha ileri araştırmaların yapılması için de bu elzemdir.

Bu bilimin gelişmesi sadece demans ve Alzheimer hastaları için değil, diğer fizyolojik ve psikiyatrik rahatsızlıkları olan birçok hasta grubu için de gereklidir. Çünkü müzik terapinin çocuklardan yaşlılara, engellilerden kronik hastalara, gelişim bozukluklarından iletişim ve davranışsal bozukluklara kadar çok geniş bir uygulama alanı bulunmaktadır. Konumuz itibarıyla demans hastaları özelinde incelendiğinde, metin içerisinde ayrıntılı yer verildiği üzere demans hastaları üzerinde olumlu etkileri akademik çalışmalarla ortaya konulmuştur. Ülkemizde yaklaşık 600 bin civarında Alzheimer hastası bulunmakta (Türkiye Alzheimer Derneği), bu sayının önümüzdeki 50 yıl içerisinde 2,5 milyona ulaşacağı beklenmektedir (Taneli, 2017, s: 205). Alzheimer hastalığının tüm demanslar içerisinde en sık rastlanan demans türü olduğu ve tüm demansların yaklaşık %60-70'ini oluşturduğu verisinden yola çıkarak

ülkemizdeki demans tanısı almış birey sayısının bir milyon civarında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nüfusun demografik değişimi sonucunda her geçen yıl yaşlı nüfusun daha da arttığı ve bu artışın önümüzdeki yıllarda da katlanarak devam edeceği bilgisinden hareket edildiğinde önümüzdeki yıllarda demans hasta sayısının da katlanarak artış göstereceği kaçınılmazdır. Vasküler demans dışındaki birçok demans türünün, özellikle de Alzheimer tipi demansın progressiv (ilerleyici) ve ilaçlarla geri döndürülemeyen özelliğinden dolayı müzik terapi gibi kanıta dayalı faydaları olan bir yöntemin bu hasta grubu üzerinde yaygın kullanımının sağlanması sosyal politikaların en önemli ödevlerinden biri olmalıdır. Bu politikanın yaygınlaştırılmasının sadece demans hastalarına değil aynı zamanda hastaya bakım veren aile üyeleri üzerindeki yükü hafifleteceği, dolayısıyla ailenin ve buna bağlı toplumun refahı için son derece faydalı olacağı unutulmamalıdır. Bu alanda bilime destek verilmeli, araştırmaların önü açılmalıdır. Özellikle yaşlı sağlığı çalışan akademisyenlerle müzik terapistlerinin ortaklaşa proje geliştirmelerine olanak sağlayan kamusal finans destek çağruları yayınlanmalıdır. Kalkınma Ajansları, TÜBİTAK, AB destekli çalışmalar teşvik edilmelidir. Ulusal demans eylem planı oluşturulmalı ve yayınlanmalıdır. Demans konusunda toplumu ve özellikle de hastaların ailelerini bilgilendirici eğitimler düzenlenmelidir. Son yıllarda ülkemizde bazı belediyeler tarafından açılan Alzheimer ve Demans Hastaları Gündüz Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri'nin sayısının çoğaltılması için yerel yönetimlere özel kaynaklar sağlanmalıdır. YADES olarak adlandırılan, yaşlı hizmetleri yapan büyükşehir belediyelerine kaynak sağlayan projenin, kapsamı genişletilerek daha küçük ölçekteki belediyelere de kaynak sağlamanın önü açılmalı ve yerel yönetimlere yaşlı hizmetlerini yaygınlaştırmaları için bakanlıklar tarafından destek sunulmalıdır. Açılan bu demans merkezlerinde bilimsel yöntemlerle uygulanacak müzik terapi uygulamalarına başlanmalıdır. Bunun için yetişmiş müzik terapistlerinin istihdamı sağlanmalıdır. Bu politika, hastanın, ailesinin ve toplumun refahı için en büyük yatırımdır. Sufi İnyat Khan'ın dediği gibi, "müzik insanı önce kendisiyle, sonra diğer insanlarla, ardından evrenle bütünleştiren en etkili araç ve en kısa yoldur". Sosyal politikanın ödevi bu yolu açmak olmalıdır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazar çalışmaya tam katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aghdamizade, S., MohammadiShahbelaghi, F., Nourozi, K., Rezaikooshalshah, S. F., Farzi, M. (2016). The impact of individualized music therapy on the behavior of agitation in elderly patients with Alzheimer living in nursing homes, *Journal of Health Literacy*, 1(2), 100-108.
- Alzheimer Association. (2019). 2019 Alzheimer's disease facts and figures report. <https://www.alz.org/media/documents/alzheimers-facts-and-figures-2019-r.pdf>
Son erişim tarihi: 05.09.2022
- Arroyo-Anlló, E. M., Dauphin, S., Fargeau, M. N., Ingrand, P., Gil, R. (2019). Music and emotion in Alzheimer's disease, *Alzheimer's Research & Therapy*, 11(1), 11, Article 69
- Cox, E., Nowak, M., Buettner, P. (2011). Managing agitated behaviour in people with Alzheimer's disease: the role of live music, *British Journal of Occupational Therapy*, 74(11), 517-524.
- Çoban, A. (2005). Müzikterapi. İstanbul: Timaş Yayınları
- Davis, W. B., Gfeller, K. E., Thaut, M. H. (2008). *An introduction to music therapy: Theory and practice (3rd edition)*. ERIC. American Music Therapy Association
- Duran Orłowski, D. (2021). Müzik terapinin demans tanılı geriatrik psikiyatri hastalarında duygudurumu, bilişsel ve sosyal davranışları üzerindeki etkileri, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Duran Orłowski, D., Can, Ü. K., Bağcı, H. (2021). Almanya'da müzik terapi alanında gerçekleştirilen bilimsel yayınların incelenmesi (2010-2019) . *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 266-286.
- Eftychios, A., Nektarios, S., Nikoleta, G. (2021). Alzheimer disease and music-therapy: An interesting therapeutic challenge and proposal, *Advances in Alzheimer's Disease*, 10(1), 1-18.
- Erer, S., Atıcı, E. (2010). Selçuklu ve Osmanlılarda müzikle tedavi yapılan hastaneler, *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 36 (1) 29-32
- Gallego, M. G., García, J. G. (2017). Music therapy and Alzheimer's disease: Cognitive, psychological, and behavioural effects, *Neurología (English Edition)*, 32(5), 300-308.
- Gomez-Gallego, M., Gomez-Gallego, J. C., Gallego-Mellado, M., Garcia-Garcia, J. (2021). Comparative efficacy of active group music intervention versus group music listening in Alzheimer's disease, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(15), 11, Article 8067.
- Guetin, S., Portet, F., Picot, M. C., Pommie, C., Messaoudi, M., Djabelkir, L., Olsen, A. L., Cano, M. M., Lecourt, E., Touchon, J. (2009). Effect of Music Therapy on Anxiety and Depression in Patients with Alzheimer's Type Dementia: Randomised, Controlled Study, *Dementia and Geriatric Cognitive Disorders*, 28(1), 36-46
- Horstkötter, D., Deckers, K., Köhler, S. (2021). Primary prevention of dementia: An ethical review, *Journal of Alzheimer's Disease*, 79(2), 467-476

- Karadeniz Şahin, E. E. (2017). Demans - Alzheimer hastalarında farklı müzik terapi uygulamalarının zihinsel, psikolojik, anksiyete ve ajitasyon etkileri üzerine karşılaştırmalı çalışma, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Musikisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- Karam, R. A., Rad, M. Y., Rad, M. Y. (2019). Effects of Iranian music on the improvement and treatment of alzheimer disease and its speech-related disorders in the elderly [Article]. *International Transaction Journal of Engineering Management & Applied Sciences & Technologies*, 10(15), 10, Article 10a15c.
- Kayaaslan, B. (2020). Alzheimer hastaları'nda müzik terapi'nin bilişsel işlevler ve uyum düzeyi üzerine etkisi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi
- King, J. B., Jones, K. G., Goldberg, E., Rollins, M., MacNamee, K., Moffit, C., Naidu, S. R., Ferguson, M. A., Garcia-Leavitt, E., Amaro, J., Breitenbach, K. R., Watson, J. M., Gurgel, R. K., Anderson, J. S., Foster, N. L. (2019). Increased functional connectivity after listening to favored music in adults with Alzheimer dementia, *Jpad-Journal of Prevention of Alzheimers Disease*, 6(1), 56-62.
- Lai, M. T., Yip, L. C. R. (2000). *Content analysis of selected primary music textbook series*. In Cheng, Y. C., Chow, K. W., Tsui, K. T. (Eds.) *School curriculum change and development in Hong Kong* (Sayfa 412-423), Hong Kong: The Hong Kong Institute of Education.
- Lyu, J. H., Zhang, J. N., Mu, H. Y., Li, W. J., Champ, M., Xiong, Q., Gao, T., Xie, L. J., Jin, W. Y., Yang, W., Cui, M. N., Gao, M. L., Li, M. (2018). The effects of music therapy on cognition, psychiatric symptoms, and activities of daily living in patients with Alzheimer's disease, *Journal of Alzheimers Disease*, 64(4), 1347-1358.
- MİDDEL (Music Interventions for Dementia and Depression in ELderly Care). <https://www.middel-project.eu/project/middel-in-turkey/> Erişim tarihi: 26.09.2022
- Onieva-Zafra, M. D., Hernandez-Garcia, L., Gonzalez-del-Valle, M. T., Parra-Fernandez, M. L., Fernandez-Martinez, E. (2018). Music intervention with reminiscence therapy and reality orientation for elderly people with Alzheimer disease living in a nursing home: A pilot study, *Holistic Nursing Practice*, 32(1), 43-50.
- Orti, J. E. D., Garcia-Pardo, M. P., Iranzo, C. C., Madrigal, J. J. C., Castillo, S. S., Rochina, M. J., Gasco, V. J. P. (2018). Does music therapy improve anxiety and depression in Alzheimer's patients?, *Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 24(1), 33-36.
- Ozdemir, L., Akdemir, N. (2009). Effects of multisensory stimulation on cognition, depression and anxiety levels of mildly-affected Alzheimer's patients, *Journal of the Neurological Sciences*, 283(1-2), 211–213
- Ray, K., Dassa, A., Maier, J., Davis, R., Ogunlade, O. (2016). Caring for individuals with dementia on a continuum: an interdisciplinary approach between music therapy and nursing, Update on

dementia, 428-447. <https://www.intechopen.com/chapters/52006>

Son erişim tarihi: 05.09.2022

- Somakçı, P. (2003). Türklerde müzikle tedavi, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 131-140.
- Taneli, B. (2017). *GeroPsikiyatri. İçinde Tufan, İ ve Durak M. (Eds.) Gerontoloji*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Thaut, M. H. (2015). Music as therapy in early history, *Progress in Brain Research*, 217, 143-158.
- Torun, Ş. (2016). Müziğin beynimizdeki yolculuğu, *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38(1), 66-70
- Torun, Ş. (2018). *Yaşlılıkta nörolojik temelli durumların bakım ve rehabilitasyonu*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Türkiye Alzheimer Derneği. <https://www.alzheimerderneği.org.tr/haberler/> Erişim tarihi: 26.09.2022
- Uçkaç, K., Bahar, L. (2021). Demanslı yaşlı hastaların bakımı ve mesleki yeterlilikler, *Sağlık Bilimlerinde Eğitim Dergisi*, 3 (1), 45-59.
- Yapıjakis, C. (2009). Hippocrates of Kos, the father of clinical medicine, and Asclepiades of Bithynia, the father of molecular medicine, *In Vivo*, 23(4), 507-514.
- Zhang, S. Y., Liu, M. (2020). The effects of continuing care combined with music therapy on the linguistic skills, self-care, and cognitive function in Alzheimer's disease patients, *International Journal of Clinical and Experimental Medicine*, 13(12), 9621-9627.

Çetinkaya Büyükbodur, A., Uğurlu, Z., ve Pamuk, D. (2022). Hırpalanmış kadın sendromuna yönelik psikososyal müdahaleler. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 281-303.

DERLEME | REVIEW

Başvuru Tarihi: 24/11/2022
Kabul Tarihi: 09/12/2022

HIRPALANMIŞ KADIN SENDROMUNA YÖNELİK PSİKOSOSYAL MÜDAHALELER

Psychosocial Interventions for the Battered Woman Syndrome

Ayşin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR *

Zilan UĞURLU **

Deniz PAMUK ***

* Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, aysine2@gmail.com, 0000-0002-8042-4174

** Öğr. Gör. Dr., Başkent Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, zilanugurlu@baskent.edu.tr, 0000-0002-3740-3191

*** Arş. Gör., Muş Alparslan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, dnzpmk@gmail.com, 0000-0001-9072-3728

ÖZ

Kadına yönelik şiddet, kadınların biyopsikososyal sağlığını tehdit eden, yaralanmalarına ve ölümlerine neden olan en önemli halk sağlığı sorunları arasında yer almaktadır. Fiziksel şiddet, kadınların yaralanmaları ve hatta ölümlerine neden olabilmesinin yanı sıra hırpalanmış kadın sendromunun da kaynağı olabilmektedir. Uzun süre eşin/partnerin fiziksel şiddetine maruz kalan kadınlarda şiddet döngüsü içerisinde öğrenilmiş çaresizlik, kaygı, depresyon, bilişsel çarpıtmalar ve kişilerarası ilişkilerin bozulmasıyla görülen hırpalanmış kadın sendromu ortaya çıkabilmektedir. Bu çalışmanın amacı hırpalanmış kadın sendromu ve buna yönelik psikososyal müdahale yaklaşımlarının incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda öncelikli olarak hırpalanmış kadın sendromuna, şiddet döngüsüne, öğrenilmiş çaresizliğe, fiziksel şiddete maruz kalan kadınlara yönelik uygulamalarda yararlanılabilecek psikososyal müdahale yaklaşımlarından güçlendirme yaklaşımı, çözüm odaklı kısa süreli terapi ve feminist terapiye değinilmiştir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde ele alınan psikososyal müdahalelerin şiddet döngüsünün sona erdirilmesinde, kadınların güçlendirilmelerinde önemli bir işlevlerinin bulunabileceği ifade edilebilir. Bunun yanı sıra feminist terapi ve çözüm odaklı kısa süreli terapi uygulamalar, şiddete maruz kalan ve hırpalanmış kadın sendromu yaşayan kadınlarda öz farkındalık, öz yeterlik gibi becerileri destekleyebilir. Şiddete maruz kalan kadınlara yönelik tedavi ve rehabilite edici sosyal hizmet müdahalelerinde bulunulurken hırpalanmış kadın sendromunun değerlendirilerek psikososyal müdahalelerin planlanması ve uygulanması önemli görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hırpalanmış kadın sendromu, güçlendirme yaklaşımı, çözüm odaklı kısa süreli terapi, feminist terapi, sosyal hizmet

ABSTRACT

Violence against women is among the most important public health problems experienced worldwide, threatening the biopsychosocial health of women and causing their injuries and deaths. Physical violence can be a source of battered woman syndrome as well as causing injuries and even death to women. Learned helplessness, anxiety, depression, cognitive distortions, and deterioration of interpersonal relationships can be seen in women who have been exposed to physical violence by their spouses/partners for a long time, related to battered woman syndrome in the cycle of violence. This study aims to examine battered woman syndrome and psychosocial intervention approaches. For this aim, the psychosocial intervention approaches that can be used in practices for battered woman syndrome, the cycle of violence, learned helplessness and physical violence, empowerment approach, solution-focused brief therapy approach and feminist therapy approaches are mentioned. It can be stated that psychosocial interventions considered within the framework of these approaches can have an important function in ending the cycle of violence and empowering them. In addition, feminist therapy and solution-focused brief therapy practices can support skills such as self-awareness and self-efficacy in women exposed to violence and suffering from battered woman syndrome. While providing treatment and rehabilitative social work interventions for women exposed to violence, it is considered important to evaluate the battered woman syndrome and to plan and implement psychosocial interventions.

Keywords: *Battered woman syndrome, empowerment approach, solution focused brief therapy approach, feminist therapy, social work*

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet insan hakları ihlali olarak değerlendirilen ve endişe yaratan önemli bir küresel halk sağlığı sorunudur (Devries vd., 2013). Dünya Sağlık Örgütü (2021) kadına yönelik şiddetin yaygınlığını koruduğunu ve genç yaşta kadınlar arasında görülme sıklığının arttığını belirtmektedir. Buna göre dünyada her 3 kadından 1'i, başka bir deyişle yaklaşık 736 milyon kadın eşinin ya da partnerinin fiziksel ya da cinsel şiddetine maruz kalmaktadır. Türkiye'de ise Eryurt ve Seçkiner (2015)'in yaptıkları çalışmada her on kadından altısının uğradıkları aile içi şiddet nedeniyle yaralandıklarını belirtmişlerken, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2021 Yıllık Veri Raporuna göre geçtiğimiz yıl erkekler tarafından 280 kadın öldürülmüş, 217 kadın şüpheli şekilde ölü bulunmuştur. 2021 yılında öldürülen 280 kadının 124'ü evli olduğu erkek, 37'si birlikte olduğu erkek, 24'ü tanıdık birisi, 21'i eskiden evli olduğu erkek, 16'sı akrabası, 13'ü eskiden birlikte olduğu erkek, 13'ü babası, 11'i oğlu, 6'sı kardeşi, 3'ü tanımadığı birisi, 1'i kendisini bir süredir takip eden erkek tarafından öldürülmüştür. 11 kadının ölümüne sebep olan kişilerin yakınlık durumu tespit edilememiştir (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2022). Kadın cinayetlerine ilişkin verilere erişim zorluğu ve verilerin güvenilirlik sorunu bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır.

Kadına yönelik fiziksel şiddet 15 ile 50 yaş arasındaki kadınların acil servise başvurmalarına neden olan en önemli risk faktörleri arasında yer almaktadır (Roberts ve Roberts, 2005, s. 4). Eş ya da partnerden kadına yönelik olarak gerçekleşen fiziksel şiddet, kadınların yaralanmalarına, fiziksel ve ruhsal olarak olumsuz etkilenmelerine ve hatta ölümlerine neden olabilmektedir.

Kadınlar genellikle kendilerine şiddet uygulayanlarla birlikte yaşamaya devam etmektedir. Kadınların yaşam hakkını ihlal etme potansiyeli taşıyan, ağır yaralanmalar nedeniyle oluşan sağlık problemlerinin tedavisi için acil sağlık hizmetlerine başvurulmasını gerektiren fiziksel şiddet genellikle kadınların birlikte yaşadıkları eş ya da partnerleri tarafından gerçekleşmektedir. Dünya genelinde kadın cinayetlerinin %38-50'si kadınların eşleri ya da yakın partnerleri tarafından işlenmektedir (Stöckl vd., 2013). Küresel ölçekte kadına yönelik şiddetin en çok yaşandığı ülkelerin Yemen, Senegal, Umman, Kamerun ve Uganda; en az yaşandığı ülkelerin ise Kuzey Avrupa Ülkeleri, Kanada ve Malta olduğu alan yazında ifade edilmektedir (Cepeda vd., 2021). Şiddete uğrayan birçok kadın suç duyurusunda bulunmamakta ya da şiddeti inkar edebilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (2005)'nün Bangladeş, Brezilya, Etiyopya, Japonya, Peru, Namibya ve Tayland dahil olmak üzere 10 ülkede aile içi şiddetle ilgili kırsal ve kentsel alanları kapsayan yaklaşık 24.000 katılımcıyla telefon görüşmesi aracılığıyla yaptığı araştırmada kadın katılımcıların yaklaşık olarak yarısından fazlasının araştırma öncesinde kimseye şiddetten bahsetmedikleri, kadınların evlerinde şiddete maruz kalma riskinin sokakta olduğundan çok daha fazla olduğu, görüşme yapılan kadınların yaklaşık yarısının uğradıkları fiziksel şiddet nedeniyle

yaralandıkları, çok azının güvenlik ve sağlık hizmetlerine başvuruda buldukları, görüşme yapılan katılımcıların %28'inin gebelik döneminde şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir (Garcia-Moreno vd., 2005, s.1282).

Kadınların maruz kaldıkları fiziksel şiddet hırpalanmış kadın sendromuna neden olabilmektedir. Bu sendrom kadınların şiddete dayalı ilişkiyi sonlandıramamalarına, şiddeti döngüsel olarak yaşamalarına ve psikososyal yönden sorunlara yol açmakta, kimi zamansa kadınların kendilerine şiddet uygulayan kişiyi öldürmelerine neden olabilmektedir. Bu sendromla ortaya çıkan şiddetin döngüsellğine ilk açıklama getiren Walker (1979) olmuştur. Walker (1979) kadına yönelik şiddetin rastgele meydana gelen bir dizi şiddet olayı olmadığını, kendini tekrarlayan öngörülebilir bir döngü ya da örüntü izlediğini belirtmektedir. Döngü her çifte özgü olmakla birlikte, tekrar ve tekrar yaşandıkça tamamlanması için gereken süre kısaltmakta; şiddetin boyutu ise artmaktadır (Wilson, 2019, s.1). Fiziksel şiddete maruz kalan kadınlar kendilerini şiddet döngüsünün içerisine hapsolmuş bulabilmekte ve şiddete dayalı ilişkiyi sonlandırmakta güçlük yaşayabilmektedir (Pugh, 2018, s. 3). Hırpalanmış kadın sendromu, kadınların psikososyal iyilik haline zarar veren şiddetin kişilerarası bağlamına vurgu yaptığı gibi aynı zamanda erkeklerin uyguladıkları şiddetin temelini oluşturan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini hoş gören ataerkil toplumsal yapının bu sendromda oynadığı rolü de vurgulamaktadır. Alan yazında kadınların şiddete dayalı ilişkiyi sonlandırmalarını engelleyen faktörler arasında istismarı normalleştiren ataerkil inançlar (Tang ve Lai, 2008), geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri (Truman-Schram, Cann, Calhoun ve Vanwallendael, 2000), kadınların gelir ve ekonomik kaygılarının bulunuyor olması (Anderson ve Saunders, 2003), çocukların varlığı (Estrellado ve Loh, 2014), yalnızlık ve sosyal destek eksikliği (Velonis vd., 2017), öğrenilmiş çaresizlik (Eckstein, 2011), şiddet uygulayana bağlılık (Dare, Guadagno, ve Nicole Muscanell, 2013), şiddet uygulayandan gelebilecek misillemenin yarattığı korku (Loke, Wan ve Hayter, 2012), azalan benlik saygısı (Loke vd., 2012) ve gidecek başka bir yerin olmaması (Velonis vd., 2017) yer almaktadır.

Bu çalışmada hırpalanmış kadın sendromuna, şiddet döngüsüne, öğrenilmiş çaresizliğe ve bu sendrom içerisinde bulunan kadınlara yönelik olarak yararlanılabilecek öne çıkan bazı psikososyal müdahale yaklaşımlarına değinilecektir. Kadına yönelik şiddetin neden olduğu etkilerin azaltılması yönünde etkili olduğu görülmüş psikososyal müdahale yaklaşımlarına değinilerek kadınları güçlendirici bir perspektif sunmak amaçlanmıştır.

Bu çalışma kadınların biyopsikososyal sağlığını ve yaşam hakkını tehdit eden şiddetin önlenmesinde, acil sağlık hizmetleriyle tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinin kadınların refahını psikososyal iyilik halini artıracak şekilde yapılandırılmasında, hayatta kalma becerilerine, ayrılma ve ilişkiyi sonlandırma kararını verebilmeleri için gerekli olan güçlendirme temelli psikososyal müdahalelere ışık tutacak bir paradigma sunacağından, kadın refahı alanına sağlayabileceği katkılardan ötürü önemli görülmektedir.

Ayrıca multidisipliner bir alan olan kadına yönelik şiddet vakalarına sağlanan rehabilite edici çalışmalar yürüten psikiyatrist, psikolog, psikoterapist gibi pek çok disiplin arasında sosyal hizmet uzmanlarının şiddete uğramış kadınlara sunduğu psikososyal müdahalelerdeki bakış açısı ve yaklaşımını da gözler önüne sermesi de çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Hırpalanmış Kadın Sendromu

Hırpalanmış kadın sendromunu ilk kez tanımlayan Lenore Walker'dır (Rennison, 2003). Çalışmada hırpalanmış kadın sendromu olarak kullanılan "The Battered Woman Syndrom" alan yazınımızda örselenmiş kadın sendromu (Erden Tütüncü, 2019), kötü muameleye maruz kalmış kadın sendromu (Eroğlu ve Özeroğlu, 2020) ve kötü muameleye (şiddete) maruz kalmış kadın sendromu" (Cengiz Apaydın, 2017) olarak da çevrilerek kullanılmaktadır.

Söz konusu sendrom, uzun süre eş/partnerlerin fiziksel şiddetine uğrayan kadınların ilişkilerinde ortaya çıkan şiddet kalıplarını ve bunun neden olduğu psikolojik etkiyi tanımlamak için kullanılmaktadır (Barnett ve La Violette, 1993). Ayrıca şiddete uğrayan her kadında ortaya çıkan benzer davranış özelliklerini açıklamak amacıyla oluşturulmuştur (Walker, 1979). Bir kadının kendisine yönelik şiddete etkili bir şekilde yanıt verme yeteneğinin azalmasına bağlı olarak bir dizi semptom meydana gelmektedir. Bu semptomlar kadınlarda şiddet nedeniyle oluşabilecek travma sonrası stres bozukluğu belirtileri ile karakterizedir (Redd, 2019, s.1). Bu sendrom kadınların şiddete dayalı ilişkiyi sonlandıramamalarına, şiddeti döngüsel olarak yaşamalarına ve psikososyal yönden sorunlara yol açmakta, kimi zamansa kadınların kendilerine şiddet uygulayan kişiyi öldürmelerine neden olabilmektedir. Kadınların yaşayabilecekleri söz konusu sendroma ilişkin belirtiler arasında kaygı, depresyon, bilişsel çarpıtmalar (Dutton vd., 1994), travmatik olayların yeniden yaşanması ve kişilerarası ilişkilerin bozulması (Walker, 1984), öğrenilmiş çaresizlik, tehlikenin inkar edilmesi ve öfkenin bastırılması yer almaktadır (Douglas, 1987). Kadınlarda yeniden yaşama, aşırı uyarılmışlık (abartılı irkilme tepkileri), yüksek kaygı, kaçınma davranışı, duygusal uyuşma, kesintiye uğramış ya da işlevsel olmayan kişilerarası ilişkiler, beden algısında bozulma, cinsel yakınlık sorunları görülebilir (Walker, 2009). Bunlar korku, utanç, izolasyon, suçluluk, depresyon, edilgenlik, öğrenilmiş çaresizlik, düşük özgüven ve bir başkasına bağımlılık olarak belirebilir (Kromsky ve Cutler, 1989). Fiziksel şiddete uğrayan bir kadın, geçmişe dönüşler ve öfke yaşayabilir, konsantre olamayabilir ve uykusunda bölünmeler yaşayabilir, kendisine şiddet içeren ilişkiyi hatırlatan her şeyden kaçınmak için bilinçli ve bilinçsiz çabalar gösterebilir.

Douglas (1987), hırpalanmış kadın sendromunu fiziksel şiddetin kadınlar üzerindeki etkilerini tanımlayarak bunu üç kategoride ele almaktadır. Bunlar; şiddete maruz kalmanın travmatik etkileri,

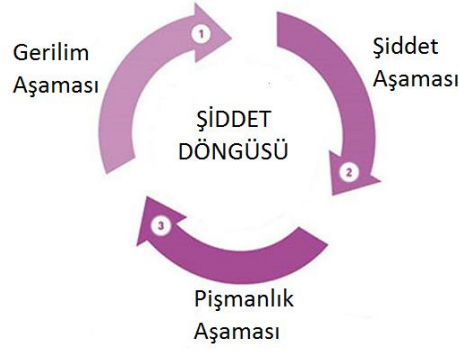
şiddetten kaynaklanan öğrenilmiş çaresizlik ve diğer insanların buna ilişkin tepkileri ile şiddete karşı kadınların yıkıcı başa çıkma stratejileridir. Douglas (1987) kadınlarda öğrenilmiş çaresizliğin, olayı/olayları zihinde yeniden yaşamanın, genel kaygının, düşük benlik saygısının ve sosyal olarak geri çekilmenin oluşabileceğini belirtmektedir. Son olarak kadınlarda psikik uyuşma ya da dünyaya karşı azalan tepki vermeyle birlikte genelleştirilmiş aşırı uyarılmışlık hali söz konusudur. Bu tepkilerin şiddetin ortaya çıkardığı strese kümülatif maruz kalma ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Şiddete verilen psikolojik tepkiler şiddetin başlangıcı, süresi, yoğunluğu, şiddet geçmişi, şiddeti önlemeye ve azaltmaya yönelik sosyal politikalar, programlar, uygulamalar, korunma ve güvenlik mekanizmaları, sosyal destek, etnik faktörler, önceden oluşan travma öyküsü (Dutton, Kaltman, Goodman, Weinfurt ve Vankos, 2005), şiddete duyarlı kaliteli sağlık hizmetlerine erişim gibi birçok faktör tarafından belirlenir ve yoğunluğu bireylere özgü olarak da farklılık gösterebilir.

Sendromun içerisindeki kadınlar şiddet ilişkisini sonlandırmakta güçlük çekerler. Ferraro (1997) kadınların şiddete dayalı ilişkiyi sonlandırmadan önce ortalama yedi kez sonlandırma girişiminde bulduklarını belirtmektedir. Dutton ve Painter (1993)'in yaptıkları çalışmada fiziksel şiddete maruz kalan kadınların yüksek oranda travma semptomları yaşadığı, benlik saygısının düştüğü ve şiddet uygulayan kişiye bağlılığın arttığı belirlenmiştir. Benzer şekilde, Anson ve Sagy (1995), İsrail'de fiziksel şiddete maruz kalmış kadınlarla ilgili yaptıkları araştırmada; şiddete uğramış kadınların şiddete uğramamış kadınlara göre evlilikte şiddeti hoş gördüklerini, kendilerini suçlama eğilimlerinin bulunduğunu, sosyal ve ekonomik yönlerden eşlerine bağımlı olduklarını belirtmiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde birçok eyalette eşlerini öldüren ya da yaralayan kadınlar savunulurken bu sendromun dikkate alındığı (Russell, 2010), cinayet davalarında savunmanın temelini oluşturduğu alanyazında belirtilmektedir (Dutton, 2011). 1980'lerde hırpalanmış kadın sendromuna ilişkin bilgilendirmeler avukat ve hakimlere yönelik eğitim programları ve materyallerinde yer almış ve bazı profesyoneller tarafından aile içi şiddete maruz kalan kadınların deneyimlerini aktarmak için kullanılmıştır. Sendromun önemli bir bileşenini şiddet döngüsü oluşturmaktadır.

Şiddet Döngüsü

Döngü genellikle bir kur döneminden sonra başlar. Kur döneminde kadın, şiddet uygulayandan çok fazla ilgi görmeye başlamaktadır. Walker (1990), tipik olarak (1. Aşama) "gerilim" oluşturma aşaması, (2. Aşama) akut fiziksel "şiddet" aşaması ve (3. Aşama) "pişmanlık", sevgi dolu davranış aşaması olmak üzere üç aşamadan oluşan döngüsel bir modelde şiddetin yaşandığını; şiddet üretme potansiyeli olan bir ilişkide zamanla gerginliğin (1. Aşama) daha yaygın hale geldiğini, sevgi dolu davranış aşaması ve pişmanlık duygusunun (3. Aşama) daha az sıklıkta oluştuğunu belirtmektedir (Şekil 1).

Şekil 1: Şiddet döngüsü [Walker (1990)'a dayanılarak oluşturulmuştur.]

Gerilim oluşturma aşaması; şiddet uygulayan ilişkide gerginlik yaratır. İlk aşamada, kademeli bir gerilim artışı vardır. Şiddet uygulayan karşısındaki kişiden memnuniyetsizliğini sürekli olarak ifade eder. Bu aşama ilişki içerisinde kadın ve erkeğin hayal kırıklıklarına olumsuz tepki vermeye eğilimini hissettikleri, erkeğin öfkeli hale geldiği aşamadır. Bu aşamada kadın eşini/partnerini yatıştırmaya çalışır, onu memnun edebileceğini, sakinleştirebileceğini düşünür. Kasıtlı şekilde düşmanlık içeren ifadelerine ve davranışlarına cevap vermemeye çalışır, öfke azaltma tekniklerini kullanır. Genellikle kısa bir süre için başarılı olur ve bu da şiddet uygulayanı kontrol edebileceğine dair gerçekçi olmayan inancını güçlendirir. Bu üretilmiş gerilim şiddet davranışı için zemin hazırlar. Şiddet uygulayan olay sonrasında ortaya çıkan durumu düzeltmeye çalışır. Bu aşamada sözlü ya da fiziksel olarak gerçekleşen şiddet olayları hızlı bir şekilde erkeğin özür dilemesiyle sonlanır, “balayı evresi” olarak da adlandırılan bu evrede şiddet mağduru şiddet uygulayanı affeder. Böylelikle bu affediş döngünün yenilenmesini sağlar. Bu aşamada kadınlar aşırı uyarılmışlık içerisinde. Eşin ruh halini ve ihtiyaçlarını önceden tahmin ederek şiddeti önlemeye çalışırlar. Zamanla mağdur olan kadınlar şiddetin kendi hataları olduğunu hissetmeye başlarlar ve bu durum öğrenilmiş çaresizliğe dönüşebilir (Rennison, 2003). Bazı ilişkilerde bu ilk aşamanın süresi sabittir. Ancak çoğu ilişkide durumsal değişkenlerin (beklenmedik şekilde aile üyeleri ile yaşanan çatışmalar, aniden gelişen finansal sorunlar vb.) etkisine bağlı olarak süre değişebilir.

Akut fiziksel şiddet aşaması; bu aşamada gerilim tırmanmaya devam eder ve kadın daha çok yaklaşan tehlikeden korkar. Sürekli stresin yarattığı güçsüzlükle birlikte yanlışlıkla bir öfke patlamasına neden olacağından korkarak genellikle şiddet uygulayandan uzaklaşır. Şiddet uygulayan ise kadının geri çekildiğini gözlemledikçe ona doğru daha baskıcı bir şekilde hareket etmeye başlar (Walker, 1979, s. 59). Bu aşama fiziksel şiddetin meydana geldiği aşamadır. Kadınlar kendilerini korumak için ellerinden gelenin en iyisini yapmaya, bazı fiziksel darbeleri engellemeye çalışırlar. Yaralanmalar genellikle bu ikinci aşamada meydana gelir. Ayrıca polisin sürece dahil olduğu zaman da bu evredir (Russel, 2017). Akut fiziksel şiddet aşaması, şiddet uygulayan durduğunda sona erer ve genellikle sona ermesiyle birlikte gerilimde keskin bir azalış meydana gelir. Fiziksel şiddete çoğu durumda psikolojik taciz eşlik

etmektedir (Walker, 1984). Bu ikinci aşamada kadınlar endişelenir, depresyona girer ve diğer psikofizyolojik semptomlardan şikayet ederler (Walker, 1979, s. 61). Alan yazında bu aşamanın 2 ila 24 saat arasında sürebileceği ve yoğun şiddet döneminin ortalama 15 ila 30 dakika arasında oluşabileceği belirtilmektedir (McMahon, 1999, s. 27). Şiddet olayını genellikle başlangıçta şok ve inkar, ardından halsizlik, depresyon ve çaresizlik izler. Kadınların çoğu tıbbi müdahale gerekmedikçe saldırıdan hemen sonra yardım istemeyebilirler. Kadınlar tarafından uygulanan başa çıkma stratejileri arasında geçici olarak şiddet uygulayandan uzaklaşmak ve kolluk kuvvetleriyle iletişime geçmek de yer alır (Walker, 1979).

Nezaket ve pişmanlık, sevgi dolu davranış aşaması; bu aşamada şiddet uygulayan kişi çok ileri gittiğini fark ederek bunu telafi etmeye çalışabilir. Şiddet uygulayanlarda özür dileme, nezaket, pişmanlık, şiddet uyguladıkları kadına yardım etmeye çalışma, şiddetin tekrar etmeyeceğine ilişkin ifadeler söz konusu olabilir (Walker, 1984). Bununla birlikte, bazı ilişkilerde bu aşama, pişmanlık davranışı olmaksızın gerilim veya şiddetin yokluğu ile karakterizedir (Walker, 1994). Bu aşamada kadınlar şiddetin sona ermesini umarak durumu kabullenebilirler ve ilişkiyi sürdürebilirler. Bu üçüncü aşama ilişkide kalmak için olumlu pekiştirme görevi görür. Bazen gerilim ve tehlike algısı çok yüksek düzeyde kalır ve başlangıç düzeyine ya da sevgi-pişmanlık düzeyine geri dönmez. Bu, ölümcül bir olay riskinin çok yüksek olduğunun bir işaretidir. Alan yazında şiddete uğrayan kadınların hırpalanmış kadın sendromu içerisinde kendilerine şiddet uygulayan eşlerini öldürme eğilimlerinin olabileceği belirtilmektedir (Murphy, 2019).

Bu döngü şiddete uğrama beklentisini, psikofizyolojik stresi, düşük benlik saygısını ve öğrenilmiş çaresizliği içermektedir ve bunlar şiddete dayalı ilişkinin terk edilme motivasyonunu azaltmaktadır. Döngü tekrarlandıkça zamanla şiddetin hem sıklığı hem de yoğunluğunda artış meydana gelmektedir (Walker, 1984). Douglas (1987) bu durum için şiddet uygulayanın idealleştirilmesi, tehlikenin inkar edilmesi ve şiddete maruz kalan kadınların kendi öfkelerini bastırmasını içeren ikincil şiddet sekelleri kompleksini önermiştir. Buna göre, kadınlarda sorunu değerlendirme öncesi evre, olan durumu gözlemlenme ve kararsızlık evresi ile değişim için harekete geçme evresi olmak üzere üç evre gözlemlenebilir. Sorunu değerlendirme öncesi evrede; kadınlar eşine gerçekçi bir gözle bakmaktan kaçınarak, sorunun kaynağını, kapsamını ve sonuçlarını en aza indirme veya inkar etme eğilimindedirler ve biri bir şeylerin yanlış olduğunu öne sürerse veya şüphelenirse, şiddeti saklayabilir ve şiddet uygulayanı savunabilirler. Başkalarının görebileceği düzeyde ve yerlerdeki şiddetin yol açtığı fiziksel bulguların nedenlerini mantığa uygun olabilecek bahanelerle saklayabilir, sürekli olarak eşini/partnerini memnun ederek ve davranışının değişebileceğini umarak duruma uyum sağlamaya çalışabilirler (Dutton ve Painter, 1993). Şiddet uygulayan eşin çeşitli bahaneleri ve şiddetin bir daha asla yaşanmayacağına ilişkin vaatleri şiddete uğrayan kadınlarda hatalı bir iyimserlik duygusu sağlar. Bu

hatalı iyimserlik duygusunun hemen altında ise istikrar ve güvenlik durumlarının tehdit altında olduğunu içten içe hissederler ve buna ilişkin endişe yaşarlar. Bu aşamada travmatik bağlanma gelişir. Dutton ve Painter (1993) kadınlarda görülen kendini küçümseme ve şiddet uygulayanı idealleştirmenin şiddetin aralıklı olması sonucunda ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Şiddetin aralıklı şekilde oluşması fiziksel şiddetin ve ardından oluşan telafi etme davranışının yan yana olduğu, olumsuz-olumlu davranış dönüşümleri halinde gerçekleştiği anlamına gelmektedir. Şiddete dayalı ilişki dinamiklerinde olumsuz muamele tipik olarak olumludan önce gelir. Bağlanma oluşturmak için hem olumlu muamelenin hem de olumsuz muamelenin bir araya gelmesiyle ve her iki davranışında uç noktalarının bir arada olması ile oluşur. Bu tür bir davranış birlikteliği şiddet uygulayana bağlılığı artırır. Dutton (1992) bu duygusal bağın, ilişkinin erken evresinde, genellikle şiddet başlamadan önce derinlere kök saldığını bildirmiştir. Aralıklı biçimde gerçekleşen şiddete ilişkin endişe yaratan davranışlarla mevcut sorunun inkarı pekiştirmenin oluşumuna zemin hazırlayarak travmatik bağı yoğunlaştırır (Saunders ve Edelson, 1999; Barnett, 2001). Şiddetin hüküm sürdüğü ilişki içerisindeki bireyler zorunlu bir yalnızlık durumu ile karşı karşıyadırlar. Bu yalnızlık sürecinde şiddet uygulayanlara bağımlılık artar, yapıcı değişim potansiyeli yalnızlıkla birlikte azalır. Aynı zamanda kendini suçlamada artış, benlik saygısında ve kendiliğe özgü değerde azalma oluşur. Bu süreçte giderek öğrenilmiş çaresizlik gelişir (Walker, 1994) ve her ne yapılsa yapılsın fiziksel şiddete maruziyetin kontrol edilemeyeceğine ilişkin güçsüzlük, çaresizlik ve umutsuzluk duyguları oluşur.

Durumu gözlemlene ve kararsızlık evresi; bu aşamada olumlu ve uyumlu bir ilişkiyi işaret eden göstergelerin neler olabileceğine ilişkin düşünceler ile şiddete dayalı istismarcı bir ilişkiye işaret eden göstergeler arasındaki uyumsuzluk bilişsel süreçte kendisini göstermeye başlar, şiddet devam ettikçe inkar ve olan duruma uyum mekanizması zayıflar. Şiddet yoğunluğundaki artış hayatın tehlikede olduğuna ve kişisel güvenlik eksikliğine ilişkin farkındalığı başlatır. Ferraro (1997), kendini koruma hayati bir ihtiyaç haline geldiğinden, müdahalelerin etkinliğinin bu aşamada oluşabileceğini belirtmiştir. Bu aşamada ilk kez ilişkiyi sonlandırma çabası görülebilir ancak genellikle kalıcılık özelliği görülmez. Ancak daha fazla kaynağa, seçeneğe ve desteğe sahip olan kadınlar değişimi sürdürebilmek için daha fazla plan yapma eğiliminde olabilirler. Bu bağlamda çeşitli kaynaklara ve desteğe sahip olan kadınlar güvenlik, koruma ve bağımsız yaşama kaynaklarından yararlanarak ilişkiyi sonlandırma konusunda kaynaklara ve desteğe erişimi sınırlı olan kadınlara göre daha iyi konumdadırlar.

Değişim için harekete geçme evresinde ise; korkuyla yüzleşme, değişim çabalarını ve hedeflerini güçlendirmek için harekete geçme söz konusudur. Bu aşamada kadınların nihai amacı ayrılma kararı verdikten sonra kendilerinin ve varsa çocuklarının güvenliğini sağlayacak ve onları koruyacak stratejileri

geliştirmektir. Stratejiler bir kadın sığınma evine ya da polise başvurmayı, arkadaşları ya da akrabaları yardım için çağırmaı içerebilir.

Öğrenilmiş Çaresizlik

Walker (1979)'ın hırpalanmış kadın sendromu modelini önermesinden bu yana öğrenilmiş çaresizlik eş/partner şiddetinin kadınlar üzerinde yarattığı etkilerle ilişkilendirilmiştir. Walker (1984)'a göre; kadınların tekrar ve tekrar tahmin edilemez ve kontrolsüz şekilde şiddete uğramaları, kadınların çaresiz olmayı ve durumları üzerinde hiçbir kontrollerinin olmadığını varsaymayı öğrenmelerine yol açar. Söz konusu durum öğrenilmiş çaresizlik olarak ifade edilmektedir. Şiddet uygulayanın rastgele, değişken davranışları kadınlarda psikolojik bağımlılığın, öğrenilmiş çaresizliğin oluşumuna neden olabilmektedir. Seligman (1975), öğrenilmiş çaresizliğin bir tür depresyon durumunu ifade ettiğini ve bunun bilişsel, motivasyonel ve davranışsal bileşenlere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu çaresizlik içerisinde olan kadınlar ne yaparlarsa yapsınlar durumlarında bir değişimin meydana gelemeyeceğine inanırlar. Sonucunda da şiddet ile başa çıkmaktan ve koruyucu stratejilerden vazgeçerler. Şiddet ilişkisini devam ettiren kadınlar, bu tür bir ilişkiyi sona erdiren kadınlara göre daha yüksek düzeyde kendini suçlama eğiliminde olabilirler. Bu bağlamda da öğrenilmiş çaresizlik oluşabilir.

Eşleri veya partnerleri tarafından rutin olarak şiddete uğrayan kadınların şiddetten kaçma yeteneklerine çok az güvendikleri alan yazında ifade edilmektedir (Mechanic, 2004). Kadınların ilişkiyi sonlandırdıklarında ne olacağını tahmin edemedikleri için şiddet ilişkisinde kaldıkları, bu nedenle ilişkiyi sürdürmenin daha güvenli olduğuna inandıkları alan yazında belirtilmektedir (Busch ve Valentine, 2000). Kadınların öz-yeterlik duygusu, öz-algısı ve öz-denetimi (veya eksikliği) öğrenilmiş çaresizlik teorisinin temelini oluşturmaktadır (Seligman, 1975). Bandura (1982, s.122) öz yeterliliği; kişinin kendi yaşamındaki olayları üretme ve düzenleme yeteneği olarak açıklamaktadır. Öz yeterlilik duygusu ise bu yeteneğe olan inancı ifade etmektedir. Öz yeterlilik duygusu geliştikçe bireyler özgüven kazanırlar (Evans, 1992). Birey düzeyindeki stratejiler; kadınların öz yeterliliğini artırmaya odaklanmaktadır. Bu bağlamda fiziksel şiddete uğrayan kadınların güçlendirilerek öz yeterlilik duygularının geliştirilmesine gereksinimleri bulunduğu söylenebilir.

Hırpalanmış Kadın Sendromuna Yönelik Psikososyal Müdahaleler

Kadınlar açısından şiddete dayalı ilişkiyi sonlandırma son derecede karmaşık olabilir. Kadınlar kendilerine zarar veren saldırganlık içeren ilişkilerine son vermeye çalışırlar ancak bunu nasıl sonlandıracaklarını bilemeyebilirler. Kadınlar defalarca şiddet uygulayanları terk etmeye, kalmaya ya da şiddete sonsuza dek katlanmaya karar verdikleri bir süreci deneyimlerler. Bu kadınlar genellikle yetersiz, zayıf ve baş etme becerilerinden yoksun olarak nitelendirilip damgalanırlar, bu durum da onları güçsüzleşme riski ile karşı karşıya bırakır. Kadınların güçsüzlüklerini vurgulayan damgalama

içeren atıflar yerine bu tür ilişkiden ayrılmanın bir süreç olduğunun farkında olunması ve kadınlara esnek hizmetlerin sunulması bu bağlamda önemli bir gerekliliği temsil etmektedir. Bu süreçte esneklik ihtiyacına yanıt veren psikososyal müdahalelere gereksinim duyulmaktadır. Bu bağlamda şiddete uğrayan kadınların güçlendirilmesi kadınların yaşayabilecekleri travmanın anlamını esnek bir zaman çerçevesinde ve destekleyici bir ortamda yeniden gözden geçirme ve değerlendirme ihtiyaçlarının olduğunun kabul edilmesiyle başlamaktadır. Şiddete uğramış kadın müracaatçılarda değişimin gerçekleştirilmesi şiddete maruziyete neden olan ilişkiyi sonlandırmayı, bağımsız olarak yeniden kendi yaşamı üzerinde kontrolün sağlanmasına dönük amaçların oluşturulmasını ve bu amaçlara yönelik psikososyal müdahaleleri gerektirmektedir. Scott ve Wolfe (2003, s.880)'a göre; bireylerin değişime hazır olma durumları müracaatçının motivasyonu, etkinliği ve yardım arama istenciyle ilişkilidir. Problem çözmeye yönelik müracaatçının motivasyonunu artırmak, şiddete uğrayan ve öğrenilmiş çaresizlik içerisinde bulunan kadınlara yönelik müdahalede önemli bir amaçtır. Değişim motivasyonunun artırılması olumlu yönde değişimi destekleyen, kolaylaştıran faktörlerle, engelleme potansiyeli olan faktörlerin birlikte değerlendirilmesi ve de engelleyici faktörlerin azaltılmasına yönelik müdahalelerin neler olabileceğinin belirlenmesini gerekli kılmaktadır (Miller ve Rollnick, 2002). Bunun yanı sıra kadınlara yargılayıcı olmayan bir tutum ile yaklaşmanın değişim için önemli olabileceği alan yazında belirtilmektedir (Burman, 2007, s.37). Yargılayıcı tutum, şiddete uğrayan kadını şiddetin ortaya çıkmasından sorumlu tutulmasını (Ferraro, 1997, s.124), kadının egosunun daha fazla zarar görmesine neden olabilecek şekilde suçlayıcı tutumları ve davranışları içerir. Yargılayıcı tutum kadınların hırpalanmış kadın sendromu içerisine tutsak olmalarına, şiddet uygulayanla sorunlu ilişki içerisinde bulunmaya devam etmelerine neden olabilir. Planlı değişim sürecinin oluşturulması ise etkili müdahalenin değerlendirmesini, kadınların kendi kaderini tayin hakkına saygı duyulmasını ve yetkilendirilmesini amaçlayan stratejilerle gerçekleştirilmektedir.

Şiddete uğrayan kadınları desteklemek için ülkemizde ve dünyada, sığınma evleri (kadın sığınağı/konukevi), danışmanlık, yasal önlemler ve savunuculuk programları gibi çok sayıda hizmet modeli geliştirilmiştir. Yıllar geçtikçe, dünyadaki kadın hareketi kadınların sesini duyurarak kadınlar için birçok hizmetin geliştirilmesinde öncü olmuştur. Bu hizmetler arasında akran destek grupları, savunuculuk hizmetleri (örneğin, bir kadının sağlık hizmetlerine erişmesine veya çocuklarını farklı okullara kaydettirmesine yardımcı olmak için), finansal okuryazarlık sınıfları (kadınların mali durumlarını nasıl kontrol edeceklerini öğrendikleri ve kaydolabilecekleri yerler) yer alır. Kadınların ve çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi, haklarının savunuculuğunun yapılması, uzun vadeli koruma programları şiddete uğrayanlara ve çocuklara yönelik en önde gelen müdahale stratejileridir.

Sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda kullanabileceği birçok psikososyal müdahale yöntemi söz konusudur. Bu çalışmada odağına kadının güçlenmesini koyan psikososyal müdahale yöntemleri ele almak önemli bulunduğundan güçlendirme yaklaşımı, feminist terapi ve çözüm odaklı kısa süreli terapiye değinilecektir. Sosyal hizmet uzmanlarının hırpalanmış kadın sendromuna yönelik gerçekleştirdiği psikososyal müdahale yaklaşımlarının odağı ve müdahale yöntemleri Tablo 1’de özetlenmiştir. Yaklaşımların odağında benzerlikler olsa da müdahale yöntemleri farklılaşmaktadır.

Tablo 1. Hırpalanmış Kadın Sendromuna Yönelik Gerçekleştirilen Psikososyal Müdahaleler

Psikososyal Müdahale Yaklaşımı	Odağı	Müdahale Yöntemleri
Güçlendirme Yaklaşımı	-Güçlü yönler -Stresli durumla baş etmede yaşanan sorunlar -Güçsüzlük ve çaresizlik duygusu çözümlenmesi -İhtiyaçlarının giderilmesi -Kendilik algısı -Suçluluk duygusu -Çevresel kaynaklara erişimin sağlanması -Kadınların baskı altında olmalarına neden olan yapısal sorunlar -Sosyal değişim -Kendi yaşamı üzerinde kontrol sahibi olma -Kendi yaşamı hakkında karar alma yeteneklerini geliştirme	-Etkinleştirme -Bağlantı kurma -Hızlandırma -Hazırlama
Feminist Terapi	-Kişisel olan politiktir -Güç -Güçlü yönler -Kadın bakış açısı -Kendi deneyimlerini merkeze taşıma -Suçluluk duygusundan kurtulma -Sosyal baskı -Yeni beceriler edinme -Farklılık -Cinsiyet eşitliği	-Güç analizi
Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi	-Çözümler -Güçlü yönler -Yetkinliğinin geliştirilmesi	-Mucize soru -Derecelendirme soruları -İstisna soruları -Baş etme soruları

Not: Bu tablo Payne (1991), Hepworth ve Larsen (1993, s. 495), Lum (1996), Ballou ve West (2000), Nichols (2013), Uçar ve diğerleri (2016) ve Kaplan (2021)’a dayanılarak oluşturulmuştur.

Güçlendirme Yaklaşımı

Şiddete uğrayan kadınlarla yürütülen sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımı sıklıkla kullanılmaktadır. Güçlendirme yaklaşımı çerçevesinde kadınların psikososyal sorunlarının (stresli durumla baş etmede yaşanan sorunlar, güçsüzlük ve çaresizlik duygusu) çözümlenmesine ve ihtiyaçlarının giderilmesine (çevresel kaynaklara erişimin sağlanması) odaklanılırken (Hepworth ve

Larsen, 1993, s. 495), sosyopolitik müdahalelerle; kadınların baskı altında olmalarına neden olan yapısal sorunlara odaklanılır ve makro çerçevede sosyal değişim vurgulanmaktadır (Payne, 1991).

Kadınları güçlendiren psikososyal müdahalenin ana hedefi şiddete uğramış kadınların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları ve kadınların kendi yaşamları hakkında karar alma yeteneklerini geliştirmektir (Dutton, 1992; Stark ve Flitcraft, 1988; Van Den Bergh ve Cooper, 1986). Böylelikle kadınların yaşamlarını kurmaya ilişkin tüm seçenekleri keşfetmelerine yardımcı olacak destekleyici bir ortamın sağlanması ve kendi hızında, kendilerinin başlattıkları yollarla onların güçlendirilmesi ile değişim sağlanabilmektedir.

Kadınlar güçlendirilmesi öncelikli olarak kadınların kendilik algılarıyla çalışmayı gerektirmektedir. Kadınların kendilerini suçlamadan ve kurban olarak algılamadan kendilerini kabul etmeye geçişlerinin sağlanması önemli görülmektedir. Kadınlar güçlendiğinde, olumsuzluklardan dolayı kendilerini sorumlu hissetmekten, kendilerini suçlamaktan kurtulmuş olurlar (Lum, 1996, s. 251). Bu nedenle kendini suçlamayı azaltmak, kadınlarla güçlendirme uygulamasında kritik adım olarak nitelendirilebilir.

Kadınların kendi yaşamlarının üzerinde yetki sahibi olabilmelerini başarmalarına yardımcı olmak üzere çalışan önemli profesyoneller arasında yer alan sosyal hizmet uzmanları güçlendirme yaklaşımı kapsamında dört uygulama stratejisini kullanır. Bunlar etkinleştirme, bağlantı kurma, hızlandırma ve hazırlamadır (Lum, 1996). Etkinleştirme; bireylerin veya grupların güçlü yönlerini tanımlamayı ve bu güçlü yönleri müdahalelere dahil etmeyi içerir. Bağlantı kurma; şiddete uğramış kadınlarla ortak geçmişleri, sorunları ve engelleri paylaşan diğer kadınlar arasında bağlantı kurulmasını içerir. Kadınlara ve ailelerine, yeni algılar ve/veya fırsatlar sağlayabilecek başkalarıyla etkileşimleri teşvik edilerek güçlenme süreci hızlandırılmış olur ve böylelikle kadınlar kendi güçlerini artırabilirler. Hazırlamada ise, sosyal hizmet uzmanları kadınların veya ailelerin karşılaşılabilecekleri engeller ve zorluklarla baş etme kapasitelerinin artırılmasında gerekli olabilecek becerilerin kazandırılmasında kadınları eğitmeye çalışılır.

Feminist Terapi

Feminist terapinin temelini oluşturan feminist bakış açısı; fiziksel şiddete uğramış kadınların deneyimlerini doğrular ve yaşadıkları şiddet nedeniyle suçlanmalarını tarihsel bir sosyopolitik bağlama konumlandırır (Walker, 1990), kadın bakış açısını önceler ve kadına yönelik aile içi şiddetin nedenlerini büyük ölçüde erkek egemenliğinde (Bart ve Moran, 1993; Davis ve Hagen, 1992) arar.

Feminist terapi; kadınların ihtiyaçlarını karşılamayı ve toplumda değişimi hedeflemektedir. Yaklaşımın ilkeleri kişisel olanın politik olduğunu, gücün ve cinsiyetin herhangi bir sosyal duruma katkılarını analiz etmenin önemini ve kadınların kendi deneyimlerini merkeze taşımanın gerekliliğini vurgulamaktadır

(Ballou ve West, 2000). Yaklaşımın temel ilkesi olan kişisel olanın politik olduğu ilkesi (Enns, 1992) toplumsal değişim oluşmadan bireysel değişimin oluşamayacağı savunusunu içerir (Evans vd., 2005, s.269). Gücün ve cinsiyetin sosyal bir duruma katkılarını analiz etmenin önemi ise; kadınlar arasında hem benzerliği hem de çeşitliliği vurgular ve cinsiyetin çok boyutlu bir güç analizi gerektirdiğini belirtir (Chrisler ve Lamont, 2002). Kadınlar kendilerinin baskı altına alınmasını ve şiddetin üstünün örtülmesinin gerekli olduğunu öne süren kültürel bağlamların ağına düşebilirler. Bu nedenle erkek üstünlüğünü onaylayan kültürel bağlamlardaki sorunların ele alınarak güç analizinin yapılması feminist terapiye dayalı müdahalelerde önemli görülmektedir (Evans vd., 2005, s.269). Kadınların kendi deneyimlerinin merkeze taşınmasının gerekliliği ilkesi ise; kadınların yaşadıkları şiddeti kendi söylemleriyle ifade etmelerine izin verilmesini içerir.

Feminist terapi yaklaşımına dayanan psikososyal müdahaleler hırpalanmış kadın sendromu içerisinde bulunan müracaatçıların güçlendirilmelerine ve içinde buldukları durumu anlamlandırmalarına önemli katkılar sunabilir. Bu yaklaşım kadınlarla eşitlikçi bir ilişki kurmayı, kadınların gücünü ve özerkliğini artırmayı amaçlar (Kaplan, 2021, s.212). Feminist terapi, kadınların potansiyellerini gerçekleştirmelerine, farklılığa, sosyokültürel ve politik bağlamlarda cinsiyet eşitliğine ve kadınların deneyimlerinin değerine odaklanmaktadır (Uçar vd., 2016).

Feminist terapi hastalık odaklı bir yaklaşımdan ziyade bireylerin güçlü yönlerini keşfetmelerine yardımcı olmayı, bireylerin suçluluk duygularından kurtulmalarını ve yeni beceriler edinmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (Kaplan, 2021). Feminist terapi; kadınların şiddete neden olan sosyal baskıları tanımlamalarına ve üstesinden gelmesine yardım etmekle ilgilidir. Yaklaşımın özellikleri; kadınların güçlendirilmesi, geleneksel cinsiyet rolü stereotiplerinin reddedilmesi ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın kadınların yaşamlarında bir gerçeklik olarak kabul edilmesidir. Feminist terapi fiziksel şiddete uğrayan kadınların "tedaviye" değil, şiddetin hakim olduğu ilişkiyi sürdürüp sürdürmeme konusunda (Davis ve Hagen, 1992) seçimlerine yardımcı olmak için tasarlanmış özel hizmetlere gereksinimlerinin olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Feminist terapi geleneksel psikoterapi yaklaşımlarının kadınların kalıp yargılar ve toplumsal baskı karşısında mücadele etmesini destekleyici değil erkek egemenliğinin devamlılığına hizmet eden uyum sağlama davranışı desteklediğini savunur (Worell & Johnson, 1997). Bu bağlamdan yola çıkarak da feminist terapide diğer yaklaşımlardaki gibi bir müdahale metodolojisi bulunmamaktadır. Kadınların kendi deneyimlerini terapinin odağına alarak müdahalesini cinsiyete dayalı güç ilişkilerinin fark edilmesiyle erkek egemen bakış açısının dönüştürülmesi üzerine yapılandırmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanı hırpalanmış kadın sendromu ile çalışırken feminist terapinin eşitlikçi müracaatçı ve sosyal hizmet uzmanı ilişkisi kurma, bir otorite figürü olmama, problemleri sosyopolitik bağlamda

değerlendirme, güç ilişkilerini değerlendirmeyi önceleme, kendi kişisel deneyimlerini müracaatçıyla paylaşma, güçlendirme ve cinsiyete dayalı ayrımcılık, toplumsal cinsiyet rolleri kalıpları gibi konularda eğitimler, sosyal ağlar ve destek gruplarına müracaatçıyı dahil etme ve onu bu süreçlerin aktif bir katılımcı olması için destekleme gibi çalışma ilkelerinden faydalanır (Sheafor ve Horejsi, 2014).

Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi

Şiddete uğrayan kadınlara yönelik çözüm odaklı kısa süreli terapi yaklaşımı; feminist terapistler Lenore Walker (1994) ve Mary Ann Dutton (1992) tarafından önerilen kadın müracaatçılara yönelik müdahalelerde uygulanabilen bir yaklaşımdır. Yaklaşımdayanan müdahaleler fiziksel şiddete uğrayan kadınların amaçlarına ulaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Yaklaşımda problemlere, eksikliklere ve patolojiye odaklanmak yerine çözümlere, güçlü yönlere ve yetkinliğinin geliştirilmesine odaklanılarak müracaatçı güçlendirilmekte ve olumlu değişim meydana gelebilmektedir (Greene, Lee, Trask ve Rheinscheld, 2005; Duyan, 2022; Lee, 1997).

Kadınlarla görüşürken, çözüm odaklı kısa süreli terapiden yararlanan profesyonellerin, problem konuşması yapmak yerine çözüm konuşması yapmalarının gerekli olduğu vurgulanır. Şiddete uğrayan birçok kadının öğrenilmiş çaresizlikle yüklü olabileceği (Walker, 1994), öz değerleri, kendi başlarına hayatta kalma yetenekleri kayba uğramış ve şiddetin sorumluluğu hakkında olumsuz çarpık bilişlere sahip olabilecekleri alan yazında ifade edilmektedir (Webb, 1992). Bu bağlamda, önce kadınların kendi yaşamlarındaki dalgalanmaları merak etmelerine yardımcı olmak, ardından güçlü yönleri vurgulayan istisnaları fark ettirmek, tanımlamak, farkındalığın sürdürülmesine ve pekiştirmeye yardımcı olunması çarpık bilişlerle mücadelede önemli görülmektedir. Müracaatçılar bir kez istisnaları fark ederek bunları davranışlarına yansıtıklarında yakın ilişkilerde şiddeti dışlayan daha tatmin edici bir yaşam gerçekleştirme yolunda olacaktadırlar. İstisnaları fark etmek ve sürdürmek yeni bir gerçeklik inşasını hazırlar. Yeni bir gerçeklik inşası ise bireyin gelecekteki davranışlarına yansır (Greene, Lee, Trask ve Rheinscheld, 2005). Çözüm odaklı kısa süreli terapi geleceğe yönelimi vurgulamaktadır. Bir başka deyişle gelecek, insanların nasıl olacağına dair beklentilerinde var olur (Cade ve O’Hanlon, 1993, s.109). Güçsüzlük ve çaresizlik duygularının eşlik ettiği şiddet korkusuyla bunalanların çoğunun duygusal yönden çökkünlük yaşar ve içine kapanırlar. Kadınları terapötik olarak geçmişteki talihsizliklerden uzaklaştırarak, yakın ilişkilerde şiddet içermeyen bir geleceği hayal etmeye teşvik etmek, dikkatlerini istenen değişikliği gerçekleştirmek için yaptıkları yararlı şeylere yönlendirerek ve ne kadar küçük olursa olsun güçlü ve becerikli yanlarını vurgulamak kadınların geleceğe umutla bakmalarına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda çözüm odaklı kısa süreli terapi geleceğe yönelimi özellikle çoğu zaman şiddet içeren bir ilişki içinde sıkışık kalan kadınlar için önemlidir. Çözüm odaklı kısa süreli terapi etrafında oluşturulan müdahale süreci; kadınların şiddetten arınmış bir gerçekliği inşa etmelerine ve ulaşmak

zorunda oldukları kaynakları yeniden keşfetmelerine yardımcı olan doğrulayıcı bir süreç haline gelir. Müdahale süreci kadınların, benzersiz yaşam bağlarına uygun yaşam hedeflerini ve aynı zamanda bu hedeflere ulaşmak için kendi becerilerini keşfetmeleri, bunlarla bağlantı kurmaları ve bunları güçlendirmelerinin sürekli olarak kolaylaştırıldığı, doğrulayıcı ve iş birliğine dayalı bir süreç haline gelir. Kadınların kendi yaşamları üzerinde kontrolü ve olumlu bir benlik duygusunu besleyen güçlendirme süreci sayesinde kadınlar ihtiyaçlarının ve kaynaklarının daha fazla farkına varacaklardır.

Çözüm odaklı kısa süreli terapide, şiddete uğramış kadının amacını ortaya çıkarıp belirginleştirmek için sorulan mucize soru; bulunduğu noktayı anlamak, bu noktada olmasını sağlayan etmenleri ortaya koymak, başarıları üzerine odaklanmak ve geleceğe yönelik amaçlarını somutlaştırma amacıyla derecelendirme soruları; içinde bulunduğu durumun da başarı içeren istisnai durumlarını keşfetmesi için istisna soruları ve geçmişte elde ettiği başarılarının şuan ve gelecekteki durumlarda nasıl bir katkı sağlayacağını keşfetmesine yarayan baş etme soruları teknikleri kullanılmaktadır (Nichols, 2013).

Akrabalar, arkadaşlar ve komşular gibi kadınların çevrelerinde yer alan kişilerinde şiddete uğrayan kadınların güçlendirilmesinde önemli işlevleri bulunmaktadır. Çevrelerindeki bu kişiler kadınların şiddet uygulayanla birlikte kalma seçimini algılar, yorumlar ve tepki verir. Bu bireyler kadınların yaşam durumlarında, güçlenmelerinde anlamlı bir rol oynayabilecek kişilerarası bileşeni oluşturabilir. Alan yazında yer alan çalışmalarda kadınların resmi olmayan destek ağlarını (arkadaşlar, komşular) resmi sosyal destek ağları (kurumlar) üç kat daha fazla kullandıklarını göstermektedir (McGibbon, Cooper ve Kelly, 1989). Bu bağlamda şiddete uğrayan kadınlara yönelik güçlendirici müdahalelere resmi olmayan destek ağlarının da dahil edilmesi önemli görülmektedir.

Çözüm odaklı kısa süreli terapi müracaatçının sorunu nedeniyle benimsediği olumsuz tutum ve davranışlarından uzaklaşmalarını sağlayıp sorundan önceki sosyal işlevselliğini yeniden inşa etmede hızlı ve etkili sonuçlar verdiği için sosyal hizmet uzmanlarının müdahalelerinde tercih ettikleri bir psikososyal müdahale yöntemidir (Danış ve Büber, 2018). Sosyal hizmet uzmanları kadına yönelik şiddet vakalarında da kadın ve aile danışma merkezleri, şiddet öneme merkezleri, kadın sığınma evleri/konuk evleri gibi birimlere başvuran müracaatçıların kısıtlı zaman içerisinde psikososyal yönden desteklenmesini gerektiren durumlarda yine çözüm odaklı kısa süreli terapinin avantajlarından

SONUÇ VE ÖNERİLER

Fiziksel şiddet kadınların refahını ve yaşamlarını tehdit eden sorunların başında gelmektedir ve çoğunlukla evlilik kurumu içerisinde kadınların eşleri ya da beraber yaşadıkları erkekler tarafından gerçekleştirilmektedir. Fiziksel şiddet kadınların beden bütünlüğüne zarar veren, kadınların yaralanmalarına, ölümlerine ve cinayet işlemelerine neden olan olaylardır. Fiziksel şiddetin yaşandığı süreç kadınların hırpalanmış kadın sendromu yaşamalarına neden olabilir. Söz konusu sendroma ilişkin

açıklamalar çerçevesinde şiddetin bir döngüsellik içerisinde yaşandığı, şiddetin kadınlarda travma sonrası stres bozukluğu belirtilerine benzer belirtileri ortaya çıkarabileceği, kadınların bu süreçte öğrenilmiş çaresizlik içerisinde hapsolabilecekleri, bu nedenlerle de şiddete dayanan ilişkiyi sonlandırmada çeşitli güçlükler yaşayabilecekleri ifade edilebilir. Sosyal hizmet uzmanlarının gerçekleştirdiği, fiziksel şiddete uğrayan kadınlara yönelik onları güçlendiren tedavi ve rehabilite edici psikososyal müdahaleler kadın refahı için önemli gereksinimlerdir. Sosyal hizmet uzmanları hırpalanmış kadın sendromuna yönelik gerçekleştirdiği psikososyal müdahalelerini, kadınların içerisinde buldukları durumun değerlendirmesini yapıp, güçlü yönlerini ortaya çıkaracak ve çevresi ile etkileşimi odağında kadınlar ve çevreleri ile çalışmayı içerecek şekilde yapılandırılmalıdır. Gerçekleştirilen psikososyal müdahaleler kadınların kendini suçlama düşüncelerini değiştirme ve öğrenilmiş çaresizlikle baş etmelerine yardımcı olabilmektedir. Güçlendirme yaklaşımı, feminist terapi ve çözüm odaklı kısa süreli terapi gibi odağına müracaatçının güçlenmesini alan psikososyal müdahaleler şiddete uğrayan kadınların rehabilitasyonunda görev alan sosyal hizmet uzmanlarının uygulamalarını daha etkili kılacak yöntemler olarak kullanılması önerilmektedir.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya tam katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Anderson, D. K., & Saunders, D. G. (2003). Leaving an abusive partner: An empirical review of predictors, the process of leaving, and psychological well-being. *Trauma, Violence, & Abuse*, 4: 163-191.
- Anson, O., & Sagy, S. (1995). Marital Violence: Comparing Women in Violent and Nonviolent Unions. *Human Relations*, 48(3): 285-305. Doi:10.1177/001872679504800304
- Apaydın, C. (2017). Kötü Muameleye (Şiddete) Maruz Kalan Kadın Reaksiyonunun Meşru Savunma Hukukundaki Yansımaları, *Terazi Hukuk Dergisi*, 12(125): 44-52.
- Ballou, M., & West, C. (2000). Feminist therapy approaches. In M. Biaggio & M. Hersen (Eds.), *Issues in the psychology of women* (pp. 273-297). New York: Kluwer/Plenum.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37: 122-147.
- Barnett, O. W., & LaViolette, A. D. (1993). *It could happen to anyone: Why battered women stay*. Sage Publications, Inc.
- Barnett, O. W. (2001). Why battered women do not leave, Part 2: External inhibiting factors—Social support and internal inhibiting factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 2: 3-35.
- Bart, P. B., & Moran, E.G. (Eds.) (1993). *Violence against women: The bloody footprints*. Newbury Park: Sage.
- Burman, S. (2007). Cognitive Problem-Solving Therapy and Stages of Change That Facilitate and Sustain Battered Women's Leaving. In: Albert R. Roberts, A.R ve White, B.W. (Eds), *Battered Women and Their Families 3rd Edition Intervention Strategies and Treatment Programs*(pp 33-61). New York: Springer Publishing Company.
- Busch, N. B., & Valentine, D. (2000). Empowerment Practice: A Focus on Battered Women. *Affilia*, 15(1): 82-95. Doi:10.1177/08861090022093840
- Cade, B., & O'Hanlon, W. H. (1993). *A brief guide to brief therapy*. New York: Norton.
- Cepeda, I., Lacalle-Calderon, M., & Torralba, M. (2021). Measuring Violence Against Women: A Global Index. *J Interpers Violence*. Aug 17:8862605211037424. Doi: 10.1177/08862605211037424
- Chrisler, J. C., & Lamont, J. M. (2002). Can Exercise Contribute to the Goals of Feminist Therapy? *Women & Therapy*, 25(2): 9-22. Doi:10.1300/j015v25n02_02
- Danış, M. Z., & Büber, Ö. (2018). Sosyal Hizmet Müdahalesinde Çözüm Odaklı Yaklaşım. *Kesit Akademi Dergisi*, (14), 31-49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kesitakademi/issue/59827/864180>
- Dare, B., Guadagno, R., & Nicole Muscanell, M. A. (2013). Commitment: The key to women staying in abusive relationships. *Journal of Interpersonal Relations, Intergroup Relations and Identity*, 6: 58-64.
- Davis, L. & Hagen, J. (1992). The problem of wife abuse: The interrelationship of social policy and social work practice. *Social Work*, 37(1): 15-20.

- Devries, K. M., Mak, J. Y., Garcia Moreno, C., Petzold, M., Child, J. C., Falder, G., Lim, S., Bacchus, L. J., Engell, R. E., Rosenfeld, L., Pallitto, C., Vos, T., Abrahams, N., & Watts, C. H. (2013). Global health. The global prevalence of intimate partner violence against women. *Science*, 340: 1527-1528.
- Douglas, M. A. (1987). The battered woman syndrome. In D. Sonkin (Ed.), *Domestic violence on trial: Psychological and legal dimensions* (pp. 39-54). New York: Springer.
- Dutton, M. A. (1992). *Empowering and Healing the Battered Woman: A Model for Assessment and Intervention*. New York: Springer Publishing CO., (pp.202).
- Dutton, D. G., & Painter, S. (1993). Battered women syndrome: Effects of severity and intermittency of abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 63: 614-627. Doi: 10.1037/h0079474
- Dutton, M. A., Brughardt, K. J., Perrin, S. G., Chrestman, K. R., & Halle, P. M. (1994). Battered women's cognitive schemata. *Journal of Traumatic Stress*, 7(2): 237-255.
- Dutton, M. A., Kaltman, S., Goodman, L. A., Weinfurt, K., & Vankos, N. (2005). Patterns of intimate partner violence: Correlates and outcomes. *Violence and Victims*, 20(5): 483-497.
- Dutton, D. (2011). Review of Battered woman syndrome as a legal defense: History, effectiveness, and implications [Review of the book *Battered woman syndrome as a legal defense: History, effectiveness, and implications*, by B. Russell]. *Partner Abuse*, 2(3): 382-384. <https://doi.org/10.1891/1946-6560.2.3.382>
- Duyan, V. (2022). *Çözüm Odaklı Terapi*. Ankara: Vizyon Yayınevi.
- Eckstein, J. J. (2011). Reasons for staying in intimately violent relationships: Comparisons of men and women and messages communicated to self and others. *Journal of Family Violence*, 26: 21-23.
- Enns, C. Z. (1992). Twenty years of feminist counseling and therapy: From naming biases to implementing multifaceted practice. *The Counseling Psychologist*, 21: 3-87.
- Erden Tütüncü, E. (2019). "Örselenmiş Kadın Sendromu" Argümanının Türk Hukukunda Meşru Savunma Kapsamında Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler(*)1, *Fasikül Hukuk Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 111:469-482.
- Eroğlu, F. & Özeroğlu, A. (2020). "Kötü Muameleye Maruz Kalmış Kadın Sendromu"nun Meşru Savunma Açısından Değerlendirilmesi. *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 1405 – 1431.
- Eryurt, M. A., & Seçkiner, P. Ç. (2015). Consequences of Violence against Women. In I. Yuksel Kaptan, A. Cavlin, & B. A. Ergocmen (Eds.), *Research on domestic violence against women in Turkey* (pp. 129-153). Republic of Turkey Ministry of Family and Social Policies.
- Estrellado, A. F., & Loh, J. (2014). Factors associated with battered Filipino women's decision to stay

- in or leave an abusive relationship. *Journal of Interpersonal Violence*, 29: 575-592.
- Evans, E. N. (1992). Liberation theology, empowerment theory and social work practice with the oppressed. *International Social Work*, 35: 135-147.
- Evans, K. M., Kincade, E. A., Marbley, A. F., & Seem, S. R. (2005). Feminism and Feminist Therapy: Lessons from the Past and Hopes for the Future. *Journal of Counseling & Development*, 83(3): 269-277. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2005.tb00342.x>
- Ferraro, K. J. (1997). Battered women: Strategies for survival. In A.P. Cardarelli (Ed.), *Violence between Intimate Partners: Patterns, Causes, and Effects* (ss.124-140). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- Garcia-Moreno, C., Heise, L. Jansen, H. A. F. M., Ellsberg, M., Watts, C. (2005). Violence Against Women. *Policy Forum Public Health*, 310: 1282-1283.
- Greene, G. J., Lee, M. Y., Trask, R., & Rheinscheld, J. (2005). How to work with clients' strengths in crisis intervention: A solution-focused approach. In A. R. Roberts (Ed.), *Crisis intervention handbook: Assessment, treatment, and research* (pp. 64-89). New York: Oxford University Press.
- Hepworth, D. H., & Larsen, J. A. (1993). *Direct social work practice: Theory and skills* (4th ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (2022) 4 Ocak 2022. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu 2021 Yıllık Veri Raporu. Erişim Adresi: <https://kadincinayetlerini-durduracagiz.net/veriler/3003/kadin-cinayetlerini-durduracagiz-platformu-2021-yillik-veri-raporu> Erişim tarihi: 20.10.2022.
- Kaplan, V. (2021). Gender Sensitive Psychiatry and Feminist Therapy. *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 3(3): 211-216.
- Kromsky, D. F., & Cutler, B. L. (1989). The battered woman syndrome: A matter of common sense? *Forensic Reports*, 2(3): 173-186.
- Lee, M. Y. (1997). A study of solution-focused brief family therapy: Outcomes and issues. *American Journal of Family Therapy*, 25: 3-17.
- Loke, A. Y., Wan, M. L. E., & Hayter, M. (2012). The lived experience of women victims of intimate partner violence. *Journal of Clinical Nursing*, 21: 2336-2346.
- Lum, D. (1996). *Social work practice and people of color* (3rd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- McGibbon, A., Cooper, L., & Kelly, L. (1989). 'What Support?': An Exploratory Study of Council Policy and Practice, and Local Support Services in the Area of Domestic Violence, Within Hammersmith & Fulham. Polytechnic of North London.
- McMahon, M. (1999). Battered women and bad science: The limited validity and utility of battered woman syndrome. *Psychiatry, Psychology and Law*, 6(1):23-49, DOI: 10.1080/13218719909524946

- Mechanic, M. B. (2004). Beyond PTSD: Mental Health Consequences of Violence Against Women. A Response to Briere and Jordan. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(11): 1283-1289. <https://doi.org/10.1177/0886260504270690>
- Miller, W., & Rollnick, S. (2002). *Motivational interviewing: Preparing people for change* (2nd ed.) New York: Guilford Press.
- Murphy, C. (2019). Should the Defence of Provocation Be Available to Battered Women Who Kill. *University College Dublin Law Review*, 71-91.
- Nichols, M. P. (2013). *Aile terapisi. (O.Gündüz, Çeviren). İstanbul:Kaktüs Yayınları.*
- Payne, M. (1991). *Modern social work theory: A critical introduction.* Chicago: Lyceum Books.
- Pugh, B., Li, L., & Sun, I. Y. (2018). Perceptions of Why Women Stay in Physically Abusive Relationships: A Comparative Study of Chinese and U.S. College Students. *Journal of Interpersonal Violence*, 088626051877826. Doi:10.1177/0886260518778264.
- Redd, N. J. (2019). Learned Helplessness and Battered Woman Syndrome. *The Encyclopedia of Women and Crime*, 1–2. Doi:10.1002/9781118929803.ewac032
- Rennison, C. (2003). *Intimate partner violence, 1993-2001.* Washington, DC: Bureau of Justice Statistics, U.S. Department of Justice, Publication No. NCJ197838.
- Roberts, A. R., & Roberts, B. S. (2005). *Ending intimate abuse: Practical guidance and survival strategies.* New York: Oxford University Press.
- Russell, B. (2017). Police perceptions in intimate partner violence cases: the influence of gender and sexual orientation. *Journal of Crime and Justice*, 41(2): 193-205. Doi:10.1080/0735648x.2017.1282378
- Russell, B. L. (2010). *Battered Woman Syndrome as a Legal Defense: History, Effectiveness and Implications.* McFarland, Incorporated, Publishers (ss.256).
- Saunders, E. A., & Edelson, J. A. (1999). Attachment style, traumatic bonding, and developing relational capacities in a long-term trauma group for women. *International Journal of Group Psychotherapy*, 49: 465-485.
- Scott, K. L., & Wolfe, D. A. (2003). Readiness to change as a predictor of outcome in batterer treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 71: 879-889.
- Seligman, M. E. P. (1975). *Helplessness: On Depression, Development, and Death.* W.H. Freeman. San Francisco, CA.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal Hizmet Uygulaması (1. Baskı). (Çev Ed: Baran Çiftci D.) Nika Yayınevi. Ankara.*
- Stark, E., & Flitcraft, A. H. (1988). Women and children at risk: A feminist perspective on child abuse. *International Journal of Health Services*, 18: 97-118.

- Stöckl, H., Devries, K., Rotstein, A., Abrahams, N., Jacquelyn, C., Watts, C., & Garcia Moreno, C. (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review. *Lancet*, 382: 859-865.
- Tang, C. S. K., & Lai, B. P. Y. (2008). A review of empirical literature on the prevalence and risk markers of male-on-female intimate partner violence in contemporary China, 1987–2006. *Aggression and Violent Behavior*, 13: 10-28.
- Truman-Schram, D. M., Cann, A., Calhoun, L., & Vanwallendael, L. (2000). Leaving an abusive dating relationship: An investment model comparison of women who stay versus women who leave. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19: 161-183.
- Uçar, S., Yıldız, Y., Bilgin, M. D., & Bastemur, Ş. (2016). Turkish Counselors' Perspectives toward Feminist Therapy. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 217, 1176-1184.
- Van Den Bergh, H., ve Cooper, L. B. (Eds.). (1986). Introduction. In *Feminist visions for social work* (pp. 1–28). Washington, DC: NASW Press.
- Velonis, A. J., Daoud, N., Matheson, F., Woodhall-Melnik, J., Hamilton-Wright, S., & O'Campo, P. (2017). Strategizing safety: Theoretical frameworks to understand women's decision making in the face of partner violence and social inequities. *Journal of Interpersonal Violence*, 32: 3321-3345.
- Vos, T., Barber, R. M., Bell, B., Bertozzi-Villa, A., Biryukov, S., Bolliger, I., ... Dicker, D. (2015). Global, regional, and national incidence, prevalence, and years lived with disability for 301 acute and chronic diseases and injuries in 188 countries, 1990–2013: A Systematic Analysis for the Global Burden of Disease Study 2013. *The Lancet*, 386(9995): 743-800. Doi:10.1016/s0140-6736(15)60692-4
- Walker, L. E. A. (1979). *The battered woman*. New York: Harper & Row.
- Walker, L. E. A. (1984). *The battered woman syndrome*. New York: Springer.
- Walker, L. E. A. (1990). Feminist ethics with victims of violence. In H. Lerman & N. Porter (Eds.), *Feminist ethics in psychotherapy* (pp. 214-226). New York: Springer.
- Walker, L. E. A. (1994). *Abused women and survivor therapy: A practical guide for the psychotherapist*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Walker, L. E. A. (2009). *The battered woman syndrome*, (3rd ed.). Springer Publishing Co.
- Webb, W. (1992). Treatment issues and cognitive behavior techniques with battered women. *Journal of Family Violence*, 7: 205-217.
- Wilson, J. K. (2019). Cycle of Violence. *The Encyclopedia of Women and Crime*, 1-5. Doi:10.1002/9781118929803.ewac008
- Worell, J., & Johnson, N. G. (Eds.). (1997). *Shaping the future of feminist psychology: Education, research, and practice*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10245->

000

World Health Organizations. (2005). WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women. WHO, Geneva. Erişim adresi:
<https://apps.who.int/iris/handle/10665/43309>

World Health Organization. (2021) Devastatingly pervasive: 1 in 3 women globally experience violence. Younger women among those most at risk: WHO. Erişim adresi:
<https://www.who.int/news/item/09-03-2021-devastatingly-pervasive-1-in-3-women-globally-experience-violence>.

Ayyıldız, A.A. (2022). Kadınlaşan göç olgusunda ağbağların ve sosyal sermayenin sosyal uyum üzerindeki etkisi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 304-325.

DERLEME / REVIEW

Başvuru Tarihi: 29/07/2022

Kabul Tarihi: 03/12/2022

KADINLAŞAN GÖÇ OLGUSUNDA AĞBAĞLARIN VE SOSYAL SERMAYENİN SOSYAL UYUM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

The Effects of Networks and Social Capital on Social Cohesion from The Perspective of Feminization of Migration

Ali Artam AYYILDIZ *

* Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, 100/2000 Göç Çalışmaları Doktora Programı, aliayyildiz@hacettepe.edu.tr, 0000-0002-3854-4906

ÖZ

Toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel özellikler ve etkiler barındıran göç; hem göç veren hem de göç alan toplumların dinamiklerinde değişime neden olmaktadır. Göç süreci sonrasında ortaya çıkan sosyal, politik, mekânsal ve ekonomik yapılar hem göçmenleri hem de ev sahibi ülkenin insanlarını etkilemektedir. Kadın ve erkek açısından göç nedenleri, göç etme süreci ve göç edilen ülke politikaları, göçmenlerin entegrasyonunu ve sosyal uyumunu etkilemektedir. Göç eden nüfusun yaklaşık yarısı kadınlardan oluşmakta ve kadınlar vasıflı ya da vasıfsız nitelikte, mülteci, göçmen gibi farklı statülerle göç sürecine katılmaktadırlar. Kadının göç sürecinde ve göç sonrasında yaşadığı dezavantajlı durumlarla mücadele edebilmesinde ağbağ (network) kuramı ve sosyal sermaye kavramlarının, kadının göç ettiği yeni topluma uyum gösterebilmesinde ve toplumsal bütünleşmenin sağlanmasında oynadığı roller olumlu ve olumsuz yönleriyle bu makalede ele alınmaktadır. Kadın göçmenlerin toplum içinde güçlendirilmesini amaçlayan programların hayata geçirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, göç, ağbağ, sosyal sermaye, sosyal çalışma

ABSTRACT

The concept of migration which has social, political, economic and cultural aspects and effects causes great transformations in societal dynamics in both sending and receiving countries. Social, political, spatial and economic structures which occurs after the migration process both affects the immigrants and the people of the host country. The reasons behind the migration from both male and female perspectives, the course of migration and the politics of the receiving country affects the integration and social cohesion dynamics of the migrants. Nearly half of the population of migrants consists of women and they participate the migration process as qualified or unqualified attributes and can be in different statuses such as being a refugee or an immigrant. In this article the network theory and social capital concepts is discussed for their roles in coping mechanisms of women under disadvantaged situations and their positive and negative effects in adaptation of women into the new society and their roles in women's achievement of social cohesion. Implementation of the programs aiming to strengthen the position of migrant women in society is suggested.

Keywords: *Women, migration, network, social capital, social work*

GİRİŞ

Bu makale, kadınlaşan göç olgusu bağlamında göç sürecinin belirleyicileri arasında önemle ele alınan iletişim ağlarını ve bu yolla gelişen sosyal sermaye kavramını irdelerken kadın odağında engelleyici ve fırsat yaratıcı pencereleri aralamaktadır. Kadınlaşan göç olgusu aynı zamanda göç sürecinde yaşanan güçlülere toplumsal cinsiyet açısından bakılmasını zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda göç sürecinde yaşanan sorunların çözümünde kadın odaklı yaklaşımın benimsenmesi ailenin iyilik durumunu iyileştirecektir. Kadın göçmenin çocuk yetiştirmede önemli rolünün olması, çocuklarıyla gelecek kuşaklara yön verebilmesi açısından önemlidir. Kadın odaklı çözümlerin üretilmesiyle, ailenin iyilik halinin geliştirilmesi kuşkusuz toplumsal gelişmenin yaşanması açısından da gereklilik göstermektedir. Bu nedenle, makalenin konusu göç politikaları yanında sosyal hizmetin günlük mesleki pratiği açısından önemlidir.

GÖÇ VE SOSYAL UYUM

Göç, bir yer değiştirme hareketi olmasına karşın ekonomik ve psikososyal etkileriyle birlikte toplumu ve bireyi etkileyen bir olgudur. Toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel özellikler ve etkiler barındıran göç; hem göçe kaynaklık eden ülke hem de göçmen yerleşimi yapan ülkelerin toplumlarının dinamiklerinde değişime neden olmaktadır. Başka bir deyişle, göçe neden olan etmenler, göç kararının alınmasında ve göçün gerçekleştirilmesinde rol oynamakta ayrıca göçten sonraki dönemde oluşan toplumsal, iktisadi, siyasal ve mekânsal yapılar; hem göç edenlerin yeni gelinen toplumsal çevreden etkilenmesi hem de bu yeni çevresel yapıyı etkilemeleri sürecini kapsamaktadır. Göç alan toplum ile göçmenlerin gereksinimleri arasında çatışma ve sorunlar çıkmadan bir arada toplumsal yaşamın sürdürülmesi yönünde göç teorileri göz önüne alınarak çözümler geliştirilmektedir. Göçmenlerin yeni topluma katılım durumu, katılma biçimi ve derecesi bağlamında göç alan toplum tarafından karşılanma biçimleri ve tutumları ile ilgili farklı kavram ve terminolojiler kullanılmaktadır. Bu anlamda yaygın olarak kullanılan “Entegrasyon” kavramı ülkelere ve ele alınan bağlama göre farklı özellikler içermesine karşın genel olarak göç edilen toplumun bireyleri ve göçmenler arasındaki uyum süreci olarak ifade edilmektedir. Entegrasyon, ev sahibi toplum ve göçmenlerin ortak bir hedef doğrultusunda bir araya gelmesini sağlayan ve bu noktada bazı temel değerlerin korunmasını içeren bir özellik göstermektedir. Entegrasyon, sırf kültürel veya ekonomik açıdan bir yarar sağlama yolu değil, aynı zamanda toplumların bütünsel şekilde istikrar ve güvenliğinin sağlanmasının bir yolu olarak da ele alınmaktadır(Klarenbeek,2021;Klarenbeek,2019;Saggar vd,2012;IOM, göç ve entegrasyon). Başka bir deyişle, “Entegrasyon” göçmenler ve ev sahibi toplum arasında sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yaşam alanlarında uyumu kapsayan iki yönlü bir süreç anlamını taşımaktadır. Göç literatüründe, göçmenlerin geldikleri yeni toplumlara katılıp katılmadıkları, bu katılımın derecesini, katılma statülerini

ve süreçlerini bağlamları ile ele alan birçok kavram kullanılmaktadır. Sıklıkla göçmen entegrasyonu ile birlikte sosyal uyum kavramı bazen birbiri yerine ya da entegrasyonun ön koşulu olarak ele alınmaktadır. İnsan hakları çerçevesinde hem göç alan toplumun hem de göçmenlerin haklarının gözetilmesinde etkili bir göç yönetiminin gerçekleştirilmesinin önemi öne çıkmaktadır (Schiefer ve Van der Noll, 2017). Bu nedenle göçmen entegrasyonu ve göçmenlerin sosyal uyumunu sağlayabilecek göç yönetimi ve bu amaca hizmet edecek göç politikalarının oluşturulması da özel bir öneme sahiptir. Çünkü göç politikaları; göç sürecini ve göç motivasyonunu etkilemekte ve bu etkisi toplumsal cinsiyet açısından da gözlemlenebilmektedir.

GÖÇ VE KADIN

Göçmenlerin sayısal oranının yıllara paralel olarak giderek artış göstermesi önemli olmakla birlikte bu nicel özelliğin yanı sıra göç edenlerin nitelikleri de giderek önemli hale gelen konu başlıklarını oluşturmaktadır. Bu başlıklardan biri göçün kadınlaşması kavramıdır. Kadın ve erkek açısından göç nedenleri, göç etme süreci ve göç edilen ülke politikaları göçmenlerin entegrasyonunu ve sosyal uyumunu farklı düzeylerde etkilemektedir. Başka bir deyişle politikaların göçü etkilediği ve göç olgusunun da politikalar üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Göçle ilgili politikaların erkeklere yoğunlaşmış olması, kadın göçünde farklı bir hareket yönü olması, toplumsal cinsiyete dayalı iş alanları yanı sıra kaynak ülkenin toplumsal cinsiyete dayalı bakış açıları gibi faktörlerde göçün yapısını ve amacını etkilemektedir (Piper, 2006).

Küreselleşmenin göç olgusunu ve sürecini etkilediği bilinmekte ve bu durumun göçmenlerden, göç edilen yerin niteliğine kadar birçok alanda yaşandığı vurgulanmaktadır (Çağlayan, 2011). Küreselleşmenin kadın göçü üzerinde de önemli bir etkisinin olduğu vurgulanmakta ve uluslararası yatırım ve ticaret üzerine olan etkisinin son yıllarda yaşanan iç ve dış göçün artışında önemli bir etmen olduğu bilinmektedir (Franck ve Speher, 2010). Göç esnasında erkek ve kadının birbirinden farklı kendilerine özel durumlarıyla ele alınıp irdelenmesi gerektiği fikri ilk olarak Birleşmiş Milletler tarafından düzenlenen uluslararası kadın konulu konferans olan “Birleşmiş Milletler Kadınlar Üzerine Dünya Konferansı” dile getirilmiştir. Bu konferans 1975 yılında Meksika’da yapılmış ve ardından aynı konu Kopenhag şehrinde 1980 yılında yapılan “Kadınların On Yılı Üzerine Dünya Konferansı” kapsamında da ele alınmıştır (Şeker ve Uçan, 2016).

Göç sürecinde kadınların daha görünür bir hale gelmesinde ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklanan değişik deneyimleri olabileceği düşüncesinin gelişiminde 1970’li yıllardan sonra gelir dağılımında artış gösteren adaletsizlik ve buna bağlı artış gösteren yoksulluk durumu etkili olmuştur. Bu duruma ek olarak az gelişmiş ülkelerde gözlemlenen çatışmalar ile küresel boyutta uygulanan

neoliberal politikaların göç eden kadınların sayısındaki artışın üzerinde etkili olduğu vurgulanmaktadır (Mishra, 2018; Williamson, 2017). Yoksullukla ilgili değişik tanımlamalar mevcut olmakla birlikte, küresel boyutta kadın istihdamının artış göstermesine rağmen yine de “kadın yoksulluğu” tüm ülkeler için sorun olmaya başlamıştır. Dünya’daki en temel sorunların arasında yer alan yoksulluk, önceleri geri kalmış ülkelere ait bir sorun olarak görülürken son yıllarda gelişmiş ülkelerde de yaşanan bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmakta ve bu durumdan da öncelikli olarak kadınların etkilendiği bilinmektedir. İnsan hareketliliğinde, 1960’lı yılların ortasından başlayarak ekonomik nedenlerle gelişmiş ülkelere doğru göç eden kadınların sayısında artış gözlenmiş ve 2000’li yıllarda ise Kuzey Amerika ve Avrupa’ya göç eden popülasyonun yarıya yakını kadınlardan oluşur hale gelmiştir(Tacoli ve Mabala, 2010; IOM,2015). Kadın göçmen sayısı giderek artmakta ve 2020 yılında göçmen sayısının yaklaşık yarısının kadınlardan oluştuğu görülmektedir(IOM,2020).Bu nicel eşitlik dahi göç sürecini analiz eden çalışmalarda kadınların erkeklerin gölgesinde kalmalarını önleyememiştir. Göçmen popülasyonun yaklaşık yarısını oluşturan kadınlar(Yakushko ve Morgan-Consoli, 2014) vasıflı ya da vasıfsız nitelikte, göçmen veya mülteci gibi farklı statülere sahip olarak göç sürecine katılmaktadır. Son 40 yılda özellikle önemli bir artış gösteren kadın göçmen oranı nedeniyle uluslararası göçün kadınlaştığı ifade edilmektedir. Kadınların göç etmesine ekonomik güçlükler, kıtlık, karmaşa, insan hakları ihlalleri, iç çatışmalar ve savaş gibi durumlar neden olabilirken kadına yönelik şiddet ve geleneksel kadın rollerinden kaynaklanan baskılar gibi kültürel ve sosyal sebepler de kadınları göç etmeye zorlayan önemli faktörler arasında yer almaktadır. Bütün bu faktörler arasında kadınların göç nedenleri incelendiğinde genellikle ekonomik nedenlere dayalı sebeplerin birinci sırada yer aldığı görülmektedir(Buz,2007). Kadınlar göçe, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında taşıdıkları sorumluluklar ile katıldıklarından, kadın olma ile göçün getirdiği mağduriyetleri bir arada yaşayarak daha dezavantajlı bir durumda olmaktadır. Göç eden kadınlar hem aile içinde mevcut olan hem de hedef ülkenin işgücü piyasalarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan olumsuz yaşam koşulları ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği başta olmak üzere, kadınların istihdam alanında erkeklerden daha az ücret almaları, mülkiyet sahibi olmada erkeğin gerisinde kalmalarına neden olmaktadır. Kadınlar ev içi yaşamda da toplumsal rollerine bağlı olarak dezavantajlı konumda kalabilmekte ve ev içinde de erkeğe göre daha duyarlı bir pozisyonda kalabilmektedir. Kadının ev içindeki sorumluluğu ile toplumsal iş bölümüne katılmada erkeğin gerisinde kalması kadının yoksullaşmasını tetikleyebilmektedir. Kadın yoksulluğu, çocuk yoksulluğuna da neden olarak, bu iki grup yoksulluğun en hassas mağdurları haline gelmektedir. Bu durum kadının iç ve dış göçlere katılımını artıran önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır (Gerşil,2015).

Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların göç sürecinde bazı riskler açısından daha dezavantajlı bir konumda olduğu bildirilmektedir. Kadının eğitim düzeyine bağlı olarak haklarını bilmemesi, güvencesiz

ve vasıfsız işte çalışma olasılığını artırmaktadır. Kadın göçmenin sağlık açısından daha fazla risk altında olduğu bilinmektedir. Göçmen kadını bekleyen önemli tehlikeler arasında fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalma gibi risklerin olduğu belirtilmektedir (Kawar,2004; Yılmaz, 2019). Bir diğer önemli risk olarak göç kararının alınması aşamasında kadınların doğru bilgilere ulaşamaması ya da bu konuda bilgi eksikliğine sahip olmaları söylenmektedir. Bu duruma bağlı olarak bireylerin beklentileri dışında bir göç süreci yaşanabilir ya da onların beklentileri dışında iş olanaklarıyla karşılaşılabilir. Ayrıca göç sürecinin mali yönünün karşılanmasında yaşanan güçlükler kadını daha dezavantajlı bir hale getirebilmekte ve erkeğe göre iş olanağının daha kısıtlı olması söz konusu olabilmektedir(Kawar,2004; Kurşunlugil, 2012).Göçmenlerin göç sürecinin tüm aşamalarındaki deneyimlerinde önemli bir etkisinin olduğu bilinen iletişim ağlarının kullanımı da cinsiyete bağlı değişim gösterebilmektedir.

AĞBAĞ KURAMI VE KADIN

Göç sürecinde kadınların yaşadıkları dezavantajlı durumlarla mücadele edebilmelerinde, göç teorileri içinde önemli yeri olan ağbağ (network) kuramı (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016) bağlamında konunun ele alınması yararlı olacaktır. Ağbağ kuramı birçok disiplinde kullanılmakta ve bir bağlantılar kümesi ya da ilişkiler ağı olarak tanımlanabilmektedir(Kadushin, 2004; Katz vd.,2005). Ağbağ kuramı; aktörler ve ilişkiler üzerine temellenmiş olup aktör olarak; bireylere, gruplara , organizasyonlara, topluma ve bunlar arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. İlişkilere odaklanma, kişilerarası kurulan bağ ile ulaşılan kaynaklar yanında yeni fırsat ya da olanaklar sunumunda süreklilik gösteren bir ilişki biçimine dayanmaktadır. Ağbağ kuramı, göçmenlerin göç kararlarını nasıl aldıklarını ve nasıl hayatta kaldıklarının anlaşılmasında rehberlik edebilecek bir yaklaşım sunmaktadır. Göçmen davranışlarına yönelik yapısal açıklamalar ve öngörüler sunmaktadır (Wickramasinghe ve Wimalaratana, 2016 ; Modi,2012). Ağbağ kuramı, göçmenlerin göç kararlarını alırken ve hangi yöne hareket edileceği kararı verilirken kendi bağlantıları ile kurduğu ilişkiyi de betimlemektedir. Bu noktada göç edecek birey ya da grubun göç edilecek ülkede yaşayan akrabaları ve arkadaşları ile kurdukları ağbağ incelenmektedir(Çağlayan,2011). Kurulan ağbağ (network) gidilen ülke ile göçmenler arasında koruyucu bir mekanizma görevi görmektedir. Böylece göçmenler ağbağ sayesinde bir araya gelme, dayanışma ve destek görme konularında sahip oldukları mevcut dezavantajları azaltabilmektedirler. Bu durum ise göçmenlere hangi yönde göç hareketini başlatabilecekleri, göç edilen ülkedeki barınma ve iş olanaklarını nasıl yaratabilecekleri, dil eğitimi ya da diğer eğitim olanaklarının neler olabileceği konusunda yardımcı bir mekanizma işlevi görmektedir(Yaman,2016). Bunun yanı sıra sağlık hizmetlerinden yararlanma olanakları yönünde de yardımcı ve yol gösterici olabilmektedir. Tüm bu olanaklara ek olarak ağbağların göç edilen ülkede ulaşım kolaylığı yaratabilmesi yanı sıra yabancı olunan kültürün tanınabilmesinde de önemli yardımları olabileceği bilinmektedir(Du, Li ve Lin,2015).

Bu nedenlerle ağbağlar, aktörler arası ilişkilerde bilgi paylaşımını sağlayarak göçü kolaylaştıran bir unsur olarak ele alınmaktadır. Sınırların hangi ulaşım seçenekleri aracılığıyla geçileceği, ulaşım bilgilerinin paylaşılması, göçün tamamlanmasının ardından göç edilen ülkeye uyumu artırıcı etkileri olan yardımların alınmasında diğer bir deyişle finansman risklerinin azaltılmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Gidilmek istenen ülkeye daha önceden yerleşmiş deneyimli göçmenler ile kurulan ağbağlar yeni gelen göçmenlerin karşılaşabilecekleri dezavantajlı durumları ve maliyeti azaltabilecek ve bu sayede arkadaşlık, soydaşlık, akrabalık yapılarının yarattığı korunaklı bir yapıda onların yaşamlarını kolaylaştıracaktır. Göç edilmeden önce kurulan ağbağlar, süreç içinde daha da derinleşebilmekte ve farklı boyutlarda işlevlere sahip olunabilmektedir. Bu durumda, göç edilen ülkede hemşehri sayısının önemli bir seviyeye ulaşması, göç edilen kaynak ülkeden hedef ülkeye doğru artarak akan bir göç hareketine neden olmaktadır (Klarenbeek ,2021; Klarenbeek , 2019 ; McKenzie ve Rapoport, 2007). Ağbağ kuramı göç olaylarını sadece nedensellik ilişkisi boyutunda değil aynı zamanda göçmenler arasındaki iletişimin önemini anlamak ve değerlendirmek amacıyla da kullanılabilir. Belirli bir ülkeye göç edenler ile göç etmeyi düşünenler veya yeni göç etmişler arasında çeşitli şekillerde iletişim ve etkileşim sağlanmaktadır. İlişkiler ağında arkadaşlar, akrabalar, hemşehriler arasında sağlanan dayanışma, göçü özendirilen ve teşvik eden önemli bir faktör olarak görülmektedir. Bu durum, hem ulusal sınırlar içinde kırsaldan kente yapılan iç göçte, hem de sınırların aşıldığı uluslararası göç hareketliliğinde kişisel motivasyon kaynağı özelliği göstermektedir.

AĞBAĞ VE SOSYAL SERMAYE

Sosyal sermaye teorisi, bankacılık, eğitim, göç, işgücü piyasaları ve ulus inşası dâhil olmak üzere birçok farklı olgu açısından incelenmiştir. Göç alanında ise, sosyal sermayenin göç sürecinin tüm aşamalarında etkin olduğu bilinmektedir(Haug,2008 ; Hellermann, 2006). Sosyal sermayenin önemli bir özelliği olarak güven duygusu ve işbirliği yaratması sonucunda geniş bir sosyal ağa sahip olunmasının sağlanması aracılığıyla sosyal uyumu olumlu bir yönde etkilediği ve bu nedenle uyumu teşvik etme veya engellemede önemi rol oynadığı vurgulanmaktadır(Hellermann, 2006). Sosyal uyum; öncelikle yerel düzeyde güven duyulan iyi komşuluk özelliğini bir başka deyişle güven duyulan ve işbirliği içeren sosyal iletişim ağına bağlı olunmasıyla tanımlanmaktadır(Forrest ve Kearns, 2001). Bu bağlamda, sosyal uyum, sıklıkla sosyal sermaye ölçümü ile değerlendirilmektedir. Sosyal iletişim ağlarının gerekli olan iletişim ve etkileşimi artırarak sosyal sermayeyi geliştirdiği bildirilmektedir (Saggard,2012; Klarenbeek,2019;Paz Alencar ve Tsagkroni, 2019).

Spoonley ve arkadaşları(2005) 'nın yaptığı çalışmada sosyal uyum için ağbağların ve sosyal sermayenin önemli olduğu vurgulanırken sosyal uyum söyleminde sosyal sermaye kavramının kullanımının giderek arttığı belirtilmektedir. Nguyen ve arkadaşlarının(2022) çalışmasında da, Vietnam'ın kırsal

kesimlerindeki bireylerin göç kararları üzerinde sosyal sermayenin etkileri araştırılmış ve bir ev halkının mali sıkıntı içinde olmasının, ağbağlar kullanılarak başkalarından yardım isteme ile gelişen sosyal sermayenin bireysel kapasiteyi de geliştirdiği saptanmıştır. Yakın çevrenin dışında geniş bir sosyal ağa sahip olan bireylerin de çoğunlukla ağbağ kurarak göç eğilimi gösterdikleri de Nguyen ve arkadaşlarının yaptığı bu çalışmada gösterilmiştir bu çalışmada saptanmıştır. Sosyal ağbağların, insanlara sosyal sermaye oluşturmada, kişiler arası iletişim için yeni yollar sunduğu belirtilirken bu ağbağlarla sosyal sermaye ilişkisini irdeleyen çalışmaların meta analizi yapıldığında ise; sosyal ağbağların mevcut ilişkileri güçlendirme yanında sosyal sermaye geliştirmede etkin olduğu gösterilirken erkeklerin kadınlara göre ağbağ geliştirmede daha önde oldukları belirtilmiştir (Başak ve Öztaş, 2010; Liu, Ainsworth ve Baumeister,2016).

Göçmenlerin iyilik durumunda sosyal sermayenin rolünü araştıran çalışmada da Avustralya'da farklı kültürlerden gelen 1036 göçmenle, sosyal sermayenin iki bileşeni olarak, genelleştirilmiş güven ve ağ kaynaklarının göçmen iyilik durumu ile ilişkisine bakılmıştır. Bu çalışma sonucunda; farklı kültürel geçmişe sahip göçmenler arasında Hintli ve Çinli grubun hem genelleştirilmiş güven hem de ağ kaynaklarının daha düşük seviyelerde olduğu gösterilirken genelleştirilmiş güvenin göçmenlerin iyilik durumunda olumlu bir rol oynadığı saptanmıştır(du Plooy, Lyons ve Kashima,2020). Yapılan bir diğer çalışmada ise sosyal bağlılığın, standart sosyal sermaye etkisinden bağımsız olarak göçmenin öznel iyilik durumuna olumlu bir etkisi olduğu gösterilmektedir. Bu çalışmada ayrıca sosyal sermayenin de sosyal aidiyeti etkilediği ve göçmen öznel iyilik durumuna dolaylı bir şekilde olumlu etkide bulunduğu bildirilmektedir (Hommerich ve Tiefenbach,2018). Koser Akcapar (2010)'ın yaptığı bir çalışmada geçiş ülkelerinde sosyal ağların ve sosyal sermayenin değerlendirilmesi amacıyla Türkiye'deki İranlı transit göçmenleri ele alan etnografik araştırmalar değerlendirmiştir. Bu çalışma sonucunda yazar, göçmen ağlarının ve sosyal sermayenin transit ülkelerde de önemli olduğunu göstermiş ve Türkiye'deki İranlı göçmen ağlarının, cinsiyet, din ve etnik köken gibi mikro değişkenlerden etkilendiğini belirtmiştir. Ryan (2011)'in Londra'da Polonyalı göçmenlerle yaptığı çalışmada da, güven ve ağbağları aracılığıyla göçmenlerin hedef ülkenin toplumunda karşılaşılabilecekleri dezavantajlara karşı bir denge oluşturabilmeleri açısından sosyal sermaye kaynaklarının olumlu etkisi olduğu gösterilmiştir. Kindler (2021)'in göçmenlerin farklı bağlamlarla nasıl ağ kurduğunu değerlendiren çalışmasında, Polonya'daki yeni nesil Ukraynalı göçmenlerin ağbağlarının daha önceki dönemlerde göç etmiş Ukraynalı göçmen ağbağlarından farklılık gösterdiği ve bu farklılıkta göç etme sebepleri ile birlikte dil, etnik köken gibi değişkenlerin de etkili olduğu ortaya konulmuştur. Alvarez-Perez ve Harris(2022) 'in Amerika Birleşik Devletlerinde yaptığı çalışmada ise, göçmenlerin gözünden süper çeşitliliğin bir değerlendirmesi yapılmış ve kültür, etnik köken gibi özelliklerin ağbağların erişilebilirliği ve iletişimin sürdürülmesini kolaylaştırdığı ve ayrıca ağbağların göçmenlerin karşılaştıkları problemleri çözebilmelerinde olumlu rol

oynadığı saptanmıştır. Granberry ise, yaptığı çalışmada, düzenli ve düzensiz göçmenlerin farklı biçimde sosyal sermaye biriktirdiğini vurgulamış ve ağbağlarında yer alanların özelliklerinden etkilenildiğini bildirmiştir (Granberry,2014). Bilecen ve Lubbers (2021)'in çalışmasında ise göçün ağbağlarını, ağbağlarında göçü etkileyerek değişim yarattığı bildirilmektedir.

Sosyal sermayenin göçmenlerin sosyal uyumu ve entegrasyonunda olumlu etkisini gösteren çalışmalar yanında literatürde az da olsa olumsuz etkilerinin de olabileceği öne sürülmektedir. Baycan ve Öner(2022) makalelerinde, sosyal sermayenin bu çok ihmal edilen “karanlık yüzü” ne değinmektedir. Sosyal bağların bir takım sosyal ve ekonomik sonuçlar üzerinde potansiyel olarak zararlı etkilerinin olabileceğine işaret edilmekte ve göçmenlerin marjinalleşmesi ile mafya benzeri ya da çeteleşme biçiminde bağ oluşturabileceğinden söz edilmektedir. Bir başka deyişle, ağbağların göçmenlerin sosyal uyumunun artırılmasında olumlu bir etki göstereceği beklentisi olmasına rağmen ilişkilerin ağbağ ile grup içinde sınırlı kalması durumunun da göç edilen toplumla iletişimi azaltarak sosyal uyumda sorunlara da neden olabileceği de bildirilmektedir(Cloete, Kotze ve Groenewald, 2009). Bu durum göçmenlerin kendilerine ait bir yerleşim çevresinde izole edilmiş bir yaşam biçimi sürdürmelerine neden olmaktadır. Ağbağ kuramı göçle ilgili tüm olguları açıklamakta kuşkusuz eksik kalabilmektedir. Bu eksikliklere karşın, göç olgusunu göçmenlerin kendi aralarında kurdukları ilişkiler özelinde ve bu ilişkilerin biçimine, özelliklerine ve etki yönlerine ağırlık vererek incelemesi açısından kuram önemli bulunmaktadır (Modi,2012). Uluslararası göçler sebebiyle ülkeler arasında ağbağlar oluşmakta dolayısıyla yeni bir toplumsal alan yaratılarak göçmenlere rehberlik edilebilmesi yönünde sivil toplum örgütlerinin de yer aldığı bir ağbağ yapısı biçimlenmektedir. Modi'nin bildirdiğine göre, Coleman (1988) sosyal sermaye teorisinde aile, arkadaş ve diğer ağbağlar aracılığıyla oluşan ilişkileri bir sosyal sermaye olarak ele almaktadır. Modi, ayrıca makalesinde, Putnam'ın ağbağlar ile insanların birbiriyle ilişki ağı geliştirdiklerini ve bu yolla birbirlerine bağlanarak birbirlerine özen ve ilgi gösterdiklerini belirttiğini vurgulamaktadır. Tüm bu bahsedilen özelliklerde ağbağ ve sosyal sermayenin, göç sürecinin tüm aşamalarında önemli bir gücü ve etkisi olduğunu belirtirken, sosyal uyuma etkisinin olabileceği belirtilmektedir(Modi,2012; Wong,2010).

Ağbağlar aile üyeleri, akrabalar, arkadaşlar ya da diğer toplumsal bağlarla oluşmaktadır. Ağbağlar hem iç hem de dış göç süreçlerinde kullanılabilen ve göç hareketliliğini artırıcı bir etki gösterdiği kabul görmektedir. Ağbağlar göçmen akışını kolaylaştırması açısından göç hareketine bağlı maliyetleri ve diğer karşılaşılabilecek riskleri azaltabildiği için önemli bulunmaktadır. Bu nedenle göç sürecinde birey ya da grupların güçlenmesinde ve geldikleri topluma uyumlarının sağlanmasında ağbağların geliştirilmesi bir başka yönüyle “ sosyal sermaye “ oluşturulması tüm göçmen bireyler için önemlidir(Haug,2008). Olliff ve arkadaşlarının (2022) makalesinde sosyal ağların, işgücüne katılım açısından göçmenlerin ekonomik entegrasyonunda da oynadığı önemli rol ele alınmakta ve Güney

Avustralya'da siyah Afrikalı göçmenlerin iş arama deneyimleri bu bağlamda değerlendirilmektedir. Bu çalışma sonucunda sosyal ağların iş edinme pratiğinde önemli rol oynadığı ancak bu noktada “doğru” sosyal ağları inşa etme stratejisinin önemli olduğuna işaret edilmektedir. Ayrıca, göçmen alan ülkelerin, yalnızca yeni göçmenlerin sosyal ağlar oluşturmalarına yardımcı olma yanında yerleşik ırkçılığa karşı politikalara ağırlık veren sosyal ağlar önerilmektedir. Ağbağ oluşumu, göçmenlerin entegrasyonunda önemli bir misyon oynamakta ve göçmenlerin sosyal yaşama katılmalarını ve demokratik toplumun bir gereği olarak temsil haklarını kullanabilmelerinde kolaylaştırıcı bir “sosyal sermaye” özelliği gösterdiği de vurgulanmaktadır Sosyal sermaye kavramı ilk kez kullanıldığında, maddiyatla ilişkilendirilmemiş olup insanların günlük yaşamlarında yer alan bireyler ve aileleri arasında geliştirdikleri dostluk ve arkadaşlık gibi ilişkiler özelinde tanımlanmıştır(Haug,2008). Sosyal sermayeyi yaşam kalitesini etkileyen bir değişken olarak ele alan makalede ise, sosyal sermaye kavramı Putnam'ın güven, normlar ve ağ boyutlarıyla irdelenmekte ve sosyal sermayenin geliştirilmesinde taraflar arasında güven en önemli boyut olarak değerlendirilmektedir(Murgas, Petrovic ve Tirpakova, 2022).

SOSYAL SERMAYE VE GÖÇ

“Sosyal sermaye” kavram olarak göçle ilgili çalışmalara 1990’lı yılların ortalarından sonra farklı disiplin alanları bağlamında ele alınarak dâhil edilmiştir. Ağbağ(Network)kuramı farklı disiplinleri de kapsayan sosyal sermaye kavramı ile sosyal bilimciler tarafından ele alınmış ve Bourdieu, Coleman, Putnam (Tzanakis,2013; Lin,2017) ve Portes’in (Lin,2017) çalışmalarıyla kavram önem kazanmıştır. Sosyal sermaye kavramı genel olarak, kişilerin üye oldukları sosyal ağlar ya da kurumlar aracılığıyla sınırlı kaynaklara ulaşabilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Putnam sosyal organizasyonların güven ilişkileri ve kuralları sayesinde karşılıklı iş birliğine dayalı ağbağlar oluşturduğunu belirtmektedir. Portes, sosyal sermaye kaynaklarının kişisel ağbağ ile çok yakından ilişkili olduğunu söylemekte ve grupların bağlar aracılığıyla geliştirdikleri ilişkilerin getirdiği dayanışmaya bağlı olarak buldukları topluma uyum sağladıklarını ileri sürmektedir (Martikainen ve Baumann, 2010). Bourdieu; sosyal sermayeyi ekonomik, kültürel ve sosyal olarak sınıflamakta ve incelemektedir. Bütün bu sermaye biçimlerinin birbiriyle yakından ilişkili olduğunun altını çizerken toplum içerisinde her bir sermaye türünün farklı sosyal alanlara denk düştüğünü ileri sürmektedir. Bourdieu(1986), temel olarak üç sermaye çeşidi tanımlanmıştır. Bunlar; paraya çevrilebilen ve mülkiyet hakları biçiminde kurumsallaşan ekonomik sermaye; belirli şartlar içerisinde ekonomik sermayeye çevrilebilen ve eğitim nitelikleri bağlamında biçimlenen, kurumsallaşabilen kültürel sermaye ile toplumsal bağlantılarla oluşan “sosyal sermaye” olarak tanımlanmaktadır (Tzanakis,2013; Lin,2017; Cattell,2001; Haug,2008; Erel,2010). Sosyal sermayenin, karşılıklılık beklentisinin mevcut olduğu ve ilişkilerin yüksek oranda ortak değerlerle ve güvenle oluşturulduğu ve bu sayede bireyin ağbağ kapsamının ötesine geçen bir dayanışma kaynağını

temsil ettiği söylenmektedir (Lin,2017; Gök,2016). Coleman'ın (1988) sosyal sermaye kavramında ise, bireyselden kolektif alana bağlantı kurulması üzerinde durmaktadır. Ayrıca, sosyal sermayeyi bütün insanların faydalanabileceği mükemmel, tarafsız ve tehlikesiz bir kamusal mal olarak ele aldığı da göze çarpmaktadır. Coleman(1988), sosyal sermayenin kültürel ve ekonomik alanlarda dezavantajlı gruplar için dengeleyici bir işleve sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu noktada tüm göçmenlerin ve özellikle kadınların sosyal sermaye sahibi olmasının göçe ilişkin yaşanan riskleri ve göç sürecinde kadınlara özgü birçok dezavantajlı durumun bertaraf edilebilmesinde önemli olduğu söylenebilir. Dayanışmacı sosyal sermaye fikrini ortaya atan Coleman ayrıca etkili bir ağbağa dâhil olunmasının hem aktörler hem de bütün grup açısından yarar sağladığını ileri sürmektedir(Tzanakis,2013; Lin,2017). Sosyal sermayeyi ortaya çıkaran ağbağların göçmenlerin maruz kalabilecekleri eşitsizliklerle başa çıkabilmelerinde etkili olduğu gösterilmiştir(Haug,2008). Bu durum siyasetçiler ve karar alıcıların göçmenlerin hayatlarının anlamlı kılınabilmesinde ağbağ ve sosyal sermaye kavramlarından yararlanabileceklerini göstermektedir. Politik faaliyetlere katılmasalar da göçmen dernekleri, yerelde çok farklı ekonomik ve sosyal işbirliğine dayalı toplumsal hareketlilikler dâhilinde ele alınmalıdır. Uluslararası göçler sebebiyle gelenek, dil, din ve kültür gibi pek çok faktör açısından birbirlerinden tamamıyla farklı geçmişlere sahip olan kişiler aynı ortamlarda yaşamlarını devam ettirmek durumunda kalmaktadır. Bu durumdan kaynaklı çeşitli uyum ve iletişim sorunları ortaya çıkmakta zamanla çözümü zor sorunlar ortaya çıkarmakta, hatta ülkelerin siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel dengeleri üzerinde olumsuz etkiler yaşanabilmektedir(Zetter ve ark.,2006).Bu bağlamda, küreselleşmeyle paralel olarak uluslararası göçün giderek artış eğilimi gösterdiği günümüz dünyası için kültürlerarası iletişim alanı daha fazla önem kazanmaktadır. Göçmenlerin kaynak ülke ile hedef ülke arasında kurdukları ağbağlar göç sürecinin tüm aşamaları üzerinde etkili olmaktadır. Ağbağlar hangi değişkenlere ve sosyal bağlara bağlı olarak kurulmuş veya güçlü ya da zayıf özellik gösteriyor olursa olsun göç bir kez başladığında göçmenin etrafında gelişen ilişkilerle giderek güçlenmektedir. Göçmen bireylerin dahil olduğu bu ağbağların varlığı, uluslararası göçü yaygınlaştıran ve hızlandıran bir faktör olarak değerlendirilmekte ve uluslararası göçün sürdürülebilirliğini artıran bir unsur olarak ele alınmaktadır(Haug, 2008; Çağlayan,2011 ; Gök,2016).

İlk kez yabancı bir ülkeye gelen göçmenler, özellikle düzensiz göç durumunda yardım alabilecekleri bir ağbağ olmaması nedeniyle yüksek finansal harcamaları göze almak zorunda kalmaktadırlar. Bu durumlarda yaşanan olumsuzlukların azaltılmasında sahip olunan ağbağ ve sosyal sermayenin daha da önem kazandığı söylenebilir. Göçmenin kadın olması durumunun yaşanan bu olumsuzlukları daha şiddetli bir hale dönüştüreceği gerçeği; kadının sahip olduğu sosyal sermaye ve ağbağları daha önemli bir boyuta taşımaktadır. Göç sürecinde ortak etnik kökene veya aileye dayalı bağlantıların iş bulma, barınma ve bürokratik işlemlerin gerçekleştirilmesine yardımcı olduğu ve bunun yanında göçmenlerin kişisel sorunlarının çözümünde destek sağlayabileceği alan yazında belirtilmektedir. bildirilmektedir (

Gök,2016). Yapılan bir çalışmada ise kadınların ağbağ ve sosyal sermaye olarak aile üyelerini kullanma eğilimi gösterdiği ve bu yönleri ile erkeklerden farklı oldukları gösterilmiştir (Curran ve Rivero-Fuentes, 2003). Ağbağlar, göçmenlerin ve ailesinin göç süreçlerinin daha güvenli ve kontrol edilebilir olmasını sağlamaktadır. Ağbağ kavramı; göçmenlerin terk ettikleri ülkeleri ile yeni yerleştikleri ülkelerde var olan eski göçmenler ya da yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasındaki ortak köken, soydaşlık ve dostluk bağlarına dayalı kişilerarası bağlantıları ile güven yarattığı ifade etmektedir. Göçmenlerin sahip olduğu bu ilişkiler ağının gerektiğinde başvurulabilecek, yardım sağlayan ve karşılaşılan problemlerin çözülmesini kolaylaştıran sosyal bir sermaye olarak ele alındığı söylenmektedir. Bugün pek çok göç teorisyeni göç hareketinin başlaması ve sürdürülmesinde “sosyal sermayenin” yeni gelinen toplumsal çevreye uyum sağlanabilme kapasitesine olan olumlu rolüne vurgu yapmaktadır. Bu noktada kadının kendi refahı, sağlığı, çocukları ve ailesi de dâhil edilecek bir şekilde ele alındığında sosyal sermayenin ne kadar önemli olduğu gösterilmektedir (Cattell,2001; Özcan,2017).

Göçmenlerin sahip olduğu ağbağların niteliğinin onların sosyal uyumlarına dönük etkilerine bakıldığı zaman, hem olumsuz hem de olumlu yanlarının olduğu görülmektedir. Göçmen ağlarının mevcudiyetinin, yeni göçmenlerin sosyal uyumunu daha kolay bir hale getirdiği açıktır; ancak bazı durumlarda bunun tersi de mümkün hale gelebilmektedir. Göçmenler, var olan ekonomik, siyasal ve sosyal ağlar sayesinde, içe kapalı paralel bir toplum olarak yaşadığında, göç edilen yeni ülkedeki hayata etkili bir şekilde geçişleri ve uyumları söz konusu olamamaktadır. Ağın varlığı sayesinde tüm ihtiyaçlarını kendi grupları içerisinde karşılayan göçmenler, daha çok kendi grupları içine kapanmakta ve göç ettiği ülkedeki halkla temastan kaçınmakta dolayısıyla sosyal uyum sorunları yaşanabilmektedir. Göçmen politikalarının insan sermayesi modeline dayandığı Kanada ‘da göç politikaları kapsamında kabul edilen birçok kişi Kanada işgücü piyasasında kendilerini gerçekleştirebilmelerinde engellerle karşılaştığı gösterilirken ekonomik entegrasyonda göçmenlerin tüm sermaye tiplerinin önemli olduğu gösterilmektedir (Chuatico, Haan ve Finlay, 2022).

SONUÇ

Sosyal uyumun toplum üyeleri arasındaki yatay ve dikey etkileşimlerle ilgili bir durum olduğu ileri sürülmekte ve bu durumun güven, katılım, yardım ve aidiyet duygularını da kapsayan bir dizi tutum ve normu içerdiği vurgulanmaktadır (Chan, To ve Chan,2006). Sosyal uyum yaklaşımı, çoğu zaman “sosyal sermaye “ kavramı kullanılarak açıklanmaktadır. Buna göre sosyal sermaye; sosyal uyuma göre tanımlanan ve sürdürülebilir bir sistemin ana kaynağı olarak ele alınabilmektedir. Sosyal uyumun, toplum içindeki insanların birbirleriyle iyi geçinmesi ve dayanışması anlamında tanımlanması, bizlere sosyal sermaye ve ağbağlar aracılığıyla yapısal dönüşümler yaratılabileceğini düşündürmektedir. Sosyal sermaye, sosyal ilişkilere dayalı olarak sağlanan dönüşüm olarak ele alındığında, ağbağ ilişkileri stratejik

bir öneme sahip görünmektedir. Bu durumda “sosyal sermaye” toplumsal refah yaratılması sürecinin başlıca kaynağı olarak ele alınarak, bireylerin de yaratılan refah toplumundan yarar göreceği öngörüsü ile değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Bu bağlamda, dünya genelinde yoksulluğu ortadan kaldıracak programların sürdürülebilir kılınmasında sosyal sermayenin önemli bir faktör olduğu öne sürülmektedir(Kwok,2003; Özcan,2017).

“Sosyal sermaye” sosyal ilişkilerden oluşurken, sosyal ilişkiler de ağbağları oluşturmaktadır. Ağbağların sahip olduğu nitelikler doğrultusunda açık olması, yoğunluğa olanaklı ve hem yatay hem de dikey iletişime elverişli olması beklenmekte ve bu yönü ile sosyal sermaye üretimine katkı sağlamanın mümkün olacağı bildirilmektedir (Nawyn,2010). “Sosyal Sermaye” ile ilgili alan yazınına bakıldığında toplumsal cinsiyete ait bir bakış açısının göz ardı edildiğinden söz edilmektedir. Buna karşın literatürde sahip olunan ağbağlar açısından kadın ve erkek arasında farklar olduğu ve bu farklarında göçle ilgili yaşanan süreci ve bu sürecin sonuçlarını etkilediği bildirilmektedir (Palloni vd, 2001; Curran vd, 2005). Amerika’ya göç eden Meksikalılar üzerinde yapılan bir çalışmada göçle ilgili motivasyonun sağlanması doğrultusunda aile ve arkadaşların da dâhil olduğu ağbağların kullanımının başat bir rol taşıdığı gösterilmiştir (Haug, 2008; Prieto, Sagafi-nejad ve Janamanchi, 2013).

Sosyal sermayenin göç etme isteği üzerine olumlu bir etkisi olmasının yanı sıra geri dönüş kararını da engellediği gösterilmiştir (Haug, 2008). Hedef ülkelerin “sosyal sermaye” açısından daha iyi fırsatlar sağlayan ülkeler olmasının kadın göçmen sayısının artışında da önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir (Yakushko ve Morgan-Consoli, 2014). Kadınların göç yönü incelendiğinde sosyal refah düzeyi yüksek ülkelere doğru olan yönelimin göze çarpması bu durumu doğrular bir niteliktedir. Göç edilen ülkenin dilini konuşabiliyor olmak göçmenlerin refah düzeyi ile ilişkili bulunmakta ve bu özelliğin istihdama erişebilmeyi kolaylaştırması açısından ekonomik bir yönü olmasının yanı sıra göçmenlerin sosyal sermayesini de artırıcı bir nitelikte olduğu ve dolayısıyla sosyal uyumun yükselmesinde önemli bir etkisi olduğundan söz edilmektedir (Thieme ve Siegmann, 2010; Toma ve Vause, 2014; Nawyn vd, 2012).Çin’de yapılan bir çalışmada kente göç eden erkeklerin sosyal uyumu yüksek bulunurken kadınlar özelinde sosyal uyumun sağlanmasında sosyal sermayenin daha önemli bir etkisi olduğu gösterilmiştir (Du, Li ve Lin, 2015). Bu bağlamda düşünüldüğünde kadın göçmenlerin dil eğitiminin, ağbağ kullanımının ve sosyal sermaye gelişimi açısından önemli olduğu göze çarpmaktadır.

Sosyal sermayenin kadınların göç sürecinin tüm aşamalarında; göç motivasyonu, biçimi ve göç edilen topluma uyumun sağlanması üzerine olumlu etkileri gösterilmiş olmasına karşın feminist teorisyenler tarafından bu sonuçlar eleştirilmektedir. Alawiyah ve Held (2015)’in belirttiğine göre feminist teorisyenler sosyal sermaye kavramına eleştirel bir açıdan yaklaşmakta ve mevcut analizlerini toplumsal cinsiyet ve güç ilişkileri üzerinden gerçekleştirmektedirler. Sosyal Sermayenin erkek egemen

değerleri ve toplumsal cinsiyet üzerinden inşa edilen iş bölümünü pekiştirdiği ileri sürülerek kadınları hem aile içinde hem de toplumda bakım işini üstlenmek durumunda kalan bir pozisyona ittiği belirtilmektedir. Kadınların genelde erkeklerden daha güçsüz bir konuma yerleştirildiği ve bu durumun da onların kimlerle bağlantı halinde olduğunu etkilediğini söylemektedirler. Bireylerin, içinde buldukları veya katılım gösterdikleri ağbağ içindeki faydalardan yararlanabildiklerini ve böylece gücü ya da etki alanı az olan insanların nadiren daha güçlü ve etkili konumda bulunan insanlarla iletişimde bulunabilecekleri belirtilmektedir (Daly ve Silver, 2008). Kadın ağbağlarının ise, daha çok ekonomik olmayan kaynaklar sağladığı ve kadınların zamanını alan ve para kazandırmayan bir işbirliğine dayandığı söylenmektedir. Bu durum kadınları kendileri için önemli bilgiler sağlayabilecek ve bu şekilde yaşam biçimlerini, kariyerlerini ve gelişimlerini sağlayabilecek ağbağlardan ayrı tuttuğu için eleştirilmektedir. Kadınların daha iyi yaşam koşullarına kavuşabilmeleri için sosyal sermayelerini geliştirmeye yönelik programlara erişebilmelerinde yaşanan; toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve bunun sebebi olan sosyokültürel ve ailesel yapıların yeteri kadar dile getirilmemesi de feminist teorisyenler tarafından ayrıca eleştirilen bir başlık olmaktadır. Bu eleştirilere karşın, sosyal sermaye ve göçmen kadın bağlamında bakıldığında topluluk katılımının göçmen kadınları güçlendirici etkiler sağladığı gösterilmiştir. Diğer önemli bir faktöründe göçmen kadınlar gibi dışlanmış bir grubun, dışlanmayan gruplarla karşılaştırıldığı zaman; karşılaşılan izolasyon ne kadar güçlü olursa olsun daha etkili ilişkiler ve ağbağlar oluşturdukları da belirtilmiştir. Kadınların güçlenmesinin olumlu bir şekilde karşılanmadığı, Endonezya toplumunda kadınların daha güçlü ağbağlar geliştirdikleri ve sosyal sermayeden yararlanılmasının kadınların iyilik halinin gelişmesinde olumlu katkılar sağladığı vurgulanmaktadır (Alawiyah ve Held, 2015; Liu, Ainsworth ve Baumeister, 2016).

Kırsal-kentsel ya da uluslararası boyuttaki kadın göçmenler konusunda yazılanların, çoğunlukla kadınların göç süreçlerini erkekler ile ilişkilendirerek ele aldığı ve bunun ise kadın iradesini göz ardı ettiği de ifade edilmektedir (Xulu-Gama, 2022). Bu bağlamda, kadınların konumları, gerçekte göç sürecinde ana oyuncular haline gelseler bile, bu durumun literatürde yeterince tartışılmadığına vurgu yapılmaktadır. Xulu-Gama (2022), yaptığı çalışmada, hem kır-kent ve hem de uluslararası kadın göçmenlerin deneyimleri arasında büyük benzerlikler olduğu ve bu noktada hak temelli desteğin kadın göçmenler için önemli olduğunu vurgulamıştır. Kadını göç sürecinde görünür kılabilmek ve göçmen kadının özgüllüğünden bahsedebilmek için onların da dâhil olduğu aktif çalışmaların yapılmasına gereksinim vardır (Buz, 2009). Göçmen kadınların kendilerini geliştirecek faaliyetlere aktif bir şekilde katılmaları onları daha görünür bir "özne" ye dönüştürecek ve sahip oldukları ağbağı geliştirerek sosyal sermayelerini daha da güçlendirebilecektir. Göçmen kadınların görünür kılınması için, sivil toplum örgütleri, kamu kuruluşları, toplum ve karar alıcıların birlikte oluşturacakları koalisyonlar aracılığıyla ortak çalışmalar geliştirilip, bunlara göçmen kadınların da katılımı sağlandığı zaman ağbağ ve sosyal

sermaye gelişimi başarıyla gerçekleştirebilecektir (Buz, 2009). Göçmen kadınların güçlenmeleri ve sosyal uyumlarının sağlanabilmesi için feminist yaklaşımla ele alınmalarının gerekliliği göz ardı edilmemelidir. Buz'un belirttiği gibi "Feminist Sosyal Hizmet" uygulamasında kadınların güçlendirilmesi, sığınmacı kadınlar özelinde öncelik göstermektedir. Bu durumdan hareketle kadınların, kendi potansiyel güçlerinin farkına varmaları ile bu duruma ilaven güçlerini yeniden dönüştürücü bir şekilde tanımlamaları ve kullanmalarına dayalı bir bakış açısının uygun olduğu vurgulanmaktadır(Buz,2007). Kadın göçmenler feminist yaklaşımla ele alındığında ağbağ gelişiminde, sosyal sermaye gücünün artırılmasında ve sosyal uyumlarının sağlanmasında başarının artacağı ve feminist teorisyenlerin eleştirilerine olumlu yanıtlar geliştirilebileceği düşünülmektedir. Sosyal sermaye yaşam kalitesini etkileyen önemli bir değişken olarak ele alınarak toplum içerisindeki güven, normlar ve ağbağ boyutlarıyla irdelenerek toplumsal, kurumsal ve kişilerarası güvenin geliştirilmesinde önemli bir boyut olarak ele alınmalıdır (Murgas, Petrovic ve Tirpakova, 2022). Bu saptama özellikle süper çeşitlilik kavramı bağlamında giderek daha fazla önem taşımaya başlamakta ve sosyal çalışmacılara mikro, mezo ve makro düzeydeki uygulamalarda değerlendirebilecekleri önemli fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşmenin etkisiyle artış gösteren insan hareketliliği sonucu gözlemlenen süper çeşitlilik tüm toplumları etkilemekte ve yaygınlaşan bir sosyal olgu olarak ele alınmaktadır. Süper çeşitlilik, sosyal hizmet mesleğinin değerleri arasında yer alan toplumun her kesimi için sosyal adaletin sağlanmasının nedenli önemli olduğunu yeniden gözler önüne sermekte (Julkunen, Ruch ve Nurmi,2022) ve bu anlamda göçün kadınlaşmasında yaşanan toplumsal sorunların çözümünde hem günlük mesleki pratikte hem de konuyla ilgili politikaların geliştirilmesinde önemli rolü bulunmaktadır. Bourdieucu kavramların sosyal çalışma alanında, mesleki uygulamalara rehberlik edebileceğini ele alan makalede, sosyal sermaye kavramının göçmenlere yönelik sosyal çalışma pratiklerinde önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir (Ayyıldız,2022). Göçmenlere yönelik sosyal uyum çalışmalarında önemli roller üstlenen sivil toplum kuruluşlarının (Zihnioğlu ve Dalkıran, 2022) göçmenlerin ihtiyaç duyduğu sosyal desteğin sağlanmasında, sosyal sermayelerinin geliştirilmesinde ve gerekli ağbağların kurulabilmesinde önemli bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının ağbağ oluşturulması ve geliştirilmesinde gösterdikleri bu olumlu katkının, göçmenlerin kendileri tarafından kurulmuş alan dernekleri tarafından da önemle ele alındığı bildirilmektedir (Ayyıldız ve Karataş, 2022). Sosyal çalışmacıların, göçün yaygınlaşmasıyla gelişme gösteren bir hizmet alanı olarak sivil toplum kuruluşlarının, göçmenlere ve özellikle kadın göçmenlerin ağbağlarının geliştirilmesini hedeflemeleri beklenebilir. Bu doğrultuda, sivil toplum kuruluşlarının ağbağ geliştirilmesinde uygun fiziksel ortamlara olan ihtiyacı doğrultusunda toplum merkezlerinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Tarihsel süreçler gözden geçirildiğinde, Chicago'daki Hull House örneğinden de görülebildiği gibi toplum merkezlerinin, benzer dezavantajlara sahip bireylerin sosyal bağlarının geliştirilmesinde etkili olduğu görülmektedir (Buz ve Ayyıldız, 2019)

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazar, çalışmaya tam katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Alawiyah, T., & Held, M. L. (2015). Social capital: Promoting health and well-being among Indonesian women. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 30(3), 352-362.
- Alvarez-Perez, P., & Harris, V. W. (2022). Personal social networks as a superdiversity dimension: A qualitative approach with second-generation Americans. *Current Sociology*, 70(2), 227-257.
- Ayyıldız, A. A. ve Karataş, K.(2022). Göçmen ve Mültecilerin Sosyal Uyum Süreçlerinin Göçmenler Tarafından Kurulmuş Sivil Toplum Örgütü Yöneticilerinin Gözünden Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 913-936.
- Ayyıldız, A. A.(2022). Pierre Bourdieu'nun sosyolojisi ışığında sosyal çalışmayı anlamak. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3), 261-284.
- Başak, S., & Öztaş, N. (2010). Güven Ağbağları, Sosyal Sermaye ve Toplumsal Cinsiyet. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi dergisi*, 12(1), 27-56.
- Baycan, T., & Öner, Ö. (2022). The dark side of social capital: a contextual perspective. *The Annals of Regional Science*, 1-20. doi.org/10.1007/s00168-022-01112-2
- Bilecen, B., & Lubbers, M. J. (2021). The networked character of migration and transnationalism. *Global Networks*, 21(4), 837-852.
- Buz, S (2009) Göç ve Kentleşme Sürecinde Kadınların" Görünürlüğü". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17(17):40-50.
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37-50.
- Buz,S. ve Ayyıldız, A. A. (2019). Sosyal hizmette toplum merkezleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 187-212.
- Cattell, V. (2001). Poor people, poor places, and poor health: the mediating role of social networks and social capital. *Social Science & Medicine*, 52(10), 1501-1516).
- Chan, J., To, H. P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research. *Social Indicators Research*, 75(2), 273-302.
- Chuatico, G., Haan, M., & Finlay, L. (2022). Forms of Capital in the Economic Integration of Immigrants in Canada. *Journal of International Migration and Integration*, 1-24. doi.org/10.1007/s12134-022-00965-y
- Cloete, P., Kotze, F., & Groenewald, C. (2009). Concept paper on social cohesion/inclusion in local integrated development plans. *Final draft*.www.presidentsaward.co.za)
- Curran, S. R., Garip, F., Chung, C. Y., Tangchonlatip, K. (2005). Gendered migrant social capital: Evidence from Thailand. *Social Forces*, 84(1), 225-255.

- Curran, S. R., ve Rivero-Fuentes, E. (2003). Engendering migrant networks: The case of Mexican migration. *Demography*, 40(2), 289-307.
- Çağlayan, S. (2011). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, (17):67-91.
- Daly, M., ve Silver, H. (2008). Social exclusion and social capital: A comparison and critique. *Theory and Society*, 37(6), 537-566.
- du Plooy, D. R., Lyons, A., & Kashima, E. S. (2020). Social capital and the well-being of migrants to Australia: Exploring the role of generalised trust and social network resources. *International Journal of Intercultural Relations*, 79, 1-12.
- Du, H., Li, X., Lin, D. (2015). Individualism and sociocultural adaptation: Discrimination and social capital as moderators among rural-to-urban migrants in China. *Asian Journal of Social Psychology*, 18(2), 176-181.
- Erel, U. (2010). Migrating cultural capital: Bourdieu in migration studies. *Sociology*, 44(4), 642-660.
- Forrest, R., ve Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban studies*, 38(12), 2125-2143.
- Franck, A.K ve Speher, A (2010) Women's economic Migration in the Context of Globalization. WIDE Annual Conference 2010. Bucharest, Romania. Erişim Adresi: www.wide-network.org.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. *Journal of Management & Economics*, 22(1):159-181.
- Gök, M. (2016). Family as a significant source of social capital: Structural restrictions and discussions Sosyal sermayenin önemli bir kaynağı olarak aile: Yapısal sınırlamalar ve tartışmalar. *Journal of Human Sciences*, 13(1), 881-899.
- Granberry, P. J. (2014). More social than capital: Social capital accumulation through social network exchange among legal and unauthorized Mexican migrants. *The Social Science Journal*, 51(4), 590-597.
- Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 585-605.
- Haug, S. (2008). Migration networks and migration decision-making. *Journal of ethnic and migration studies*, 34(4), 585-605.
- Hellermann, C. (2006). Migrating alone: tackling social capital? Women from Eastern Europe in Portugal. *Ethnic and Racial Studies*, 29(6), 1135-1152.

- Hommerich, C., & Tiefenbach, T. (2018). Analyzing the relationship between social capital and subjective well-being: The mediating role of social affiliation. *Journal of Happiness Studies*, 19(4), 1091-1114.
- IOM, Göç ve Entegrasyon. Erişim adresi: www.turkey.iom.int/tr/göç-ve-entegrasyon
- IOM, World Migration Report Facts And Figures, 2015.
- IOM,(2020).UN world migration report 2020. Erişim Adresi:
https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf.
- Julkunen, I., Ruch, G., & Nurmi, A. (2022). Social work in a superdiverse society: a conceptual exploration of cooperation in professional practice. *European Journal of Social Work*, 1-14. DOI: 10.1080/13691457.2022.2066634
- Kadushin, C., 2004. Introduction to Social Network Theory. Boston, MA.
<http://melander335.wdfiles.com/local--files/reading-history/kadushin.pdf>
- Katz, N., Lazer, D., Arrow, H., & Contractor, N. (2005). "The network perspective on small groups." *Theories of small groups: Interdisciplinary perspectives* (2005): 277-312.
<https://nosh.northwestern.edu/journals/2004Katz-1.pdf>
- Kawar, M. (2004). Gender and migration: Why are women more vulnerable. *Femmes et mouvement: genre, migrations et nouvelle division internationale du travail*, 71-87. Erişim Adresi:
<http://www.antigone.gr/files/en/library/selected-publications-on-migration-and-asylum/international/070603.pdf>
- Kindler, M. (2021). Networking in contexts: qualitative social network analysis' insights into migration processes. *Global Networks*, 21(3), 513-528.
- Klarenbeek, L. M. (2019). Relational integration: a response to Willem Schinkel. *Comparative Migration Studies*, 7(1), 1-8.
- Klarenbeek, L. M. (2021). Reconceptualising 'integration as a two-way process'. *Migration studies*, 9(3), 902-921.
- Koser Akcapar, S. (2010). Re-thinking migrants' networks and social capital: A case study of Iranians in Turkey. *International migration*, 48(2), 161-196.
- Kurşunlugil, İ. (2012). Göç Çalışmalarına Tersinden Bakmak: İstanbul'daki Avrupa Vatandaşlarının Göç Süreçleri ve Göçmenlik Halleri. *Spectrum: Journal of Global Studies*, 4.23-45.
- Kwok, J. (2003). Social welfare, social capital and social work: personal reflection of a Hong Kong social worker. *International Social Work*, 51(5), 699-704.)
- Lin, N. (2017). Building a network theory of social capital. *Connections*.22(1):28-51.

- Liu, D., Ainsworth, S. E., & Baumeister, R. F. (2016). A meta-analysis of social networking online and social capital. *Review of General Psychology, 20*(4), 369-391.
- Martikainen, T ve Baumann, M. (2010). South Asian Religions and Civic Engagement in the Nordic Countries and Switzerland. *Finnish Journal of Ethnicity and Migration, 5*(2): 3.
- McKenzie, D ve Rapoport, H (2007). Network effects and the dynamics of migration and inequality: theory and evidence from Mexico. *Journal of Development Economics, 84*(1), 1-24.
- Mishra, S. (2018). Feminization of poverty and dimension of women's agencies. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies, 6*(2), 93-100.
- Modi, R (2012). Generational Differences in Immigrant Adolescent Civic and Political Engagement Attitudes. Erişim Adresi:pdfs.semanticscholar.org).
- Murgas, F., Petrovic, F., & Tirpakova, A. (2022). Social Capital as a Predictor of Quality of Life: The Czech Experience. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 19*(10), 6185.
- Nawyn, S. J. (2010). Gender and migration: Integrating feminist theory into migration studies. *Sociology Compass, 4*(9), 749-765.
- Nawyn, S. J., Gjokaj, L., Agbényiga, D. L., Grace, B. (2012). Linguistic isolation, social capital, and immigrant belonging. *Journal of Contemporary Ethnography, 41*(3), 255-282.
- Nguyen, H. T., Le, M. K., Nguyen, T. T. D., Dao, V. P. L., & Nguyen, N. T. (2022). Social capital and migration: A case study of rural Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business, 9*(1), 63-71.
- Olliff, L., Baak, M., Baddeley, M., Lino Lejukole, J., Munyonge, E., Saidi, I., & Treuren, G. J. (2022). "We will start building from that": Social capital, social networks and African migrants' job-seeking experiences in Australia. *Australian Journal of Social Issues*. DOI: 10.1002/ajs4.205
- Özcan, E. D. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika, 2*(4), 183-215).
- Palloni, A., Massey, D. S., Ceballos, M., Espinosa, K., & Spittel, M. (2001). Social capital and international migration: A test using information on family networks. *American Journal of Sociology, 106*(5), 1262-1298.
- Paz Alencar, A. & Tsagkroni, V. (2019). Prospects of refugee integration in the Netherlands: Social capital, information practices and digital media. *Media and Communication, 7*(2), 184-194.
- Piper, N. (2006). Gendering the politics of migration 1. *International Migration Review, 40*(1), 133-164.

- Prieto, L., Sagafi-nejad, T., Janamanchi, B. (2013). A Bourdieusian perspective on acculturation: Mexican immigrants in the United States. *Administrative Sciences*, 3(4): 290-305.
- Ryan, L. (2011). Migrants' social networks and weak ties: accessing resources and constructing relationships post-migration. *The Sociological Review*, 59(4), 707-724.
- Saggar, S., Sommerville, W., Ford, R., & Sobolewska, M. (2012). The Impact of Migration on Social Cohesion and Integration. UK Border Agency. Erişim Adresi:https://www.research.manchester.ac.uk/portal/files/56718536/FULL_TEXT.PDF
- Schiefer, D., & Van der Noll, J. (2017). The essentials of social cohesion: A literature review. *Social Indicators Research*, 132(2), 579-603.
- Spoonley, P., Peace, R., Butcher, A., & O'Neill, D. (2005). Social cohesion: A policy and indicator framework for assessing immigrant and host outcomes. *Social policy journal of New Zealand*, 24(1), 85-110.
- Şeker, D ve Uçan,G (2016). Göç sürecinde kadın. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1):190-214.
- Tacoli, C., & Mabala, R. (2010). Exploring mobility and migration in the context of rural—urban linkages: why gender and generation matter. *Environment and Urbanization*, 22(2), 389-395.
- Thieme, S., & Siegmann, K. A. (2010). Coping on women's backs: social capital-vulnerability links through a gender lens. *Current Sociology*, 58(5), 715-737.
- Toma, S., Vause, S. (2014). Gender differences in the role of migrant networks: Comparing Congolese and Senegalese migration flows. *International Migration Review*, 48(4), 972-997.
- Tzanakis, M. (2013). Social capital in Bourdieu's, Coleman's and Putnam's theory: empirical evidence and emergent measurement issues. *Educate*, 13(2), 2-23.
- Wickramasinghe, A. A. I. N., & Wimalaratana, W. (2016). International migration and migration theories. *Social Affairs*, 1(5), 13-32.
- Williamson, S. H. (2017). Globalization as a racial project: Implications for human trafficking. *Journal of International Women's Studies*, 18(2), 74-88.
- Wong, S. (2010). *Exploring 'unseen' social capital in community participation: everyday lives of poor mainland Chinese migrants in Hong Kong* (p. 220). Amsterdam University Press
- Xulu-Gama, N. (2022). Migrant Women's Experiences in the City: A Relational Comparison. In *Migration in Southern Africa* (pp. 125-137). Springer, Cham. Erişim Adresi:<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-030-92114-9.pdf>

- Yakushko, O., & Morgan-Consoli, M. L. (2014). Gendered stories of adaptation and resistance: A feminist multiple case study of immigrant women. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 36(1), 70-83.
- Yaman, A. (2016). Suriyeli sosyal sermayenin inşası ve yeniden üretim sürecinin sivil toplum ve ekonomik hayat alanlarında incelenmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 94-127.
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve Kadın:“ göçün feminizasyonu” ve kadın göçmenlerin durumu. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 383-400.
- Zetter,R., Griffiths,D., Sigona,N ve diğerleri (2006) Immigration social cohesion and social capital.What are the links?. Joseph Rowntree Foundation Publication. Erişim:www.Jfr.org.uk/bookshop)
- Zihniöğlü, Ö., ve Dalkıran, M. (2022). From social capital to social cohesion: Syrian refugees in Turkey and the role of NGOs as intermediaries. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1-18.

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI
PUBLICATION OF KOCAELI UNIVERSITY DEPARTMENT OF SOCIAL WORK
spsh.kocaeli.edu.tr spsh@kocaeli.edu.tr